Cornelia Dumitrașcu Sechi

Silvia Bârsan Bârcă

ÎNDRUMĂTOR PENTRU RECEPTAREA LECTURILOR LITERARE

ADRESAT ELEVILOR CLASELOR V-VIII

EDITURA MOLDOVA

EDITURA MOLDOVA

2
Biblioteca
ŞCOALA
MOLDOVA

Lucrarea este concepută ca instrument de lucru în procesul comentării unor texte literare prevăzute în programa şcolară şi se adresează candidaţilor la examenul de admitere în licee şi şcolile profesionale, dar nu numai acestora. Obiectivul major urmărit este, cum spun, explicit, autoarele, în Argumentul introductiv, să înveţe elevii cum să înveţe, *altfel spus, să-i înveţe cum să comenteze o operă literară, evitând carenţele ce decurg din practica frecventă - din păcate - a memorării mecanice de comentării gata făcute, care au invadat piaţa cărţii didactice în ultimii ani şi întocmite, adeseori, prin compilaţie. Pentru atingerea obiectivului menţionat, îndrumătorul în discuţie propune un algoritm didactic bine articulat şi consecvent urmărit pe întregul său parcurs.*

Cartea profesoarelor ieşene este, neîndoios, o izbândă a genului, unică în felul ei, dacă o raportăm la ceea ce s-a publicat până acum la noi.

Constantin Parfene

ISBN: 973-573-003-5

SILVIA BÂRCĂ **CORNELIA SECHI**

Îndrumător pentru receptarea lecturilor literare

19. VIII. 1995

„Cartea să-ți fie
cel mai bun
prieten!"

A unsprezecea petală care
se prinde în floarea vieții tale
să-ți aducă sănătate, noroc și
numai bucurii!!!

La mulți
ani!

Cu drag,

ISBN: 973-573-003-5

Argument

Lucrarea se adresează profesorilor cu mai puțină experiență didactică, elevilor din clasele V-VIII, candidaților la examenul de admitere în licee și școli profesionale și viitorilor elevi de liceu. Pentru a evita carențele ce decurg din practica frecventă a memorării mecanice, urmărim să deprindem pe elevi cum că comenteze o operă literară. Problemele și modalitățile propuse privind receptarea textului literar contribuie la educarea gândirii reproductive și creative, inteligenței, imaginației, inventivității, sensibilității în vederea receptării operei beletristice, în așa fel încât cine parcurge etapele propuse să-și însușească noțiunile lexicale și principalele categorii semantice; să răspundă concis sau într-o formă dezvoltată, prin enunțuri la întrebările generate de textele studiate, să interpreteze valorile expresive în mesaje individuale.

Ordinea operelor literare prezente a fost determinată de respectarea principiului concentric și de cerințele programei școlare. De aceea, la clasa a V-a s-au formulat doar întrebări paralel cu poeziile „Cântec Sfânt" de Șt. O. Iosif, „Țara mea" de I. Nenițescu și cu povestirea „Darul lui Moș Miron" de I. Agârbiceanu; răspunsurile sugerate constituie soluția unui posibil comentariu literar, la nivelul de înțelegere al elevilor de clasa a V-a, care au început un nou ciclu de studiu. Deși simple, nu se confundă cu rezumatul sau povestirea și au în vedere valențele estetice ale textului, problemele de lexic, contribuția elementelor de morfologie și sintaxă la transmiterea mesajului poetic.

Aceste probleme - doar schițate - se conturează la clasa a VI-a și se detaliază la clasele a VII-a și a VIII-a, unde intervin elemente de teorie literară cu aplicații pe text.

Operele literare din programa pentru examenul de admitere - indiferent în ce clasă au fost studiate - sunt tratate la nivelul clasei a VIII-a, care presupune stăpânirea unui bagaj superior de cunoștințe dobândit de-a lungul anilor.

Lucrarea cuprinde schițele biografice ale scriitorilor, textul literar, întrebări și exerciții pregătitoare, sugestii de comentarii literare, exerciții de fixare, exerciții de completare a cunoștințelor, noțiuni de vocabular și stilistică.

Schița biografică și citate din critica literară introduc în universul operei scriitorului, constituind o etapă pregătitoare pentru abordarea fenomenului literar din punct de vedere istoriografic.

Întrebările și exercițiile pregătitoare sunt veritabile puncte de sprijin în procesul receptării deoarece îndreaptă atenția asupra elementelor relevante ale textului literar; aceste exerciții și întrebări - la unele opere - sunt date paralel cu textul în scopul angajării permanente în descoperirea mesajului și valențelor artistice, alteori paralel cu textul literar sau cu soluția de comentariu sunt precizate noțiunile de teorie literară.

Sugestiile de comentarii literare sunt o concretizare a modului de rezolvare sistematică a exercițiilor și întrebărilor pregătitoare prin: fixarea personalității

autorului, elemente de geneză, de compoziție, semnificația titlului, încadrarea în gen și specie, teme, momentele subiectului (în cazul operelor epice și dramatice), modalități de expunere, mijloace de caracterizare a personajelor, elemente de limbaj artistic, noțiuni de oralitate a stilului, despre stilul direct indirect, indirect liber, vocea autorului, elemente de lexic și consolidarea noțiunilor de ortografie și punctuație. Comentariile nu au urmărit etalarea informațiilor despre scriitor și operă, ci au selectat informații accesibile vârstei candidaților lăsând perspectiva adâncirii cunoștințelor. În cadrul comentariilor s-a realizat caracterizarea personajelor evidențiindu-se modalitățile și procedeele folosite (autocaracterizarea, caracterizarea de către autor, caracterizarea făcută de alt personaj, caracterizarea prin fapte și atitudini, caracterizarea prin descrierea mediului).

Exercițiile finale fixează elementele de bază ale operei contribuind la descoperirea timbrului unic al fiecărui scriitor, oferind elevilor posibilitatea să-și afirme personalitatea în aprecierea fenomenului literar și să rămână cu o imagine concisă (o concluzie clară despre opera receptată).

Exercițiile pentru completarea cunoștințelor se adresează elevilor care depășesc sensibil nivelul clasei și au preocupări deosebite pentru creație și studiu, solicitând lectura suplimentară, interdisciplinaritatea, capacitatea de sinteză și analiză, o viziune largă asupra fenomenului literar românesc, încadrarea în universalitate.

Noțiunile de stilistică și vocabular împreună cu testele grilă sunt menite să fixeze cunoștințele referitoare la stilul beletristic: s-a dat cea mai simplă definiție a figurii de stil, s-au reprodus exemple din textele comentate - testele urmăresc fixarea noțiunilor teoretice și descoperirea specificității stilului unor scriitori de valoare.

Așezarea în fruntea lucrării a poeziei „Deșteaptă-te, române!" - imnul nostru național - aflat la începutul manualului fiecărei clase are ca scop înțelegerea conținutului și sădirea în sufletele elevilor a sentimentului sfânt al dragostei de neam și de țară.

În concluzie, menționăm că în elaborarea lucrării s-a pornit de la premiza că tot ce se obține prin efort personal, prin căutări și încercări, printr-un șir de raționamente, este întărit de satisfacții, se păstrează temeinic, se reproduce ușor și ajută la găsirea unor soluții originale.

Îndrumătorul se referă la operele studiate în clasele V-VIII, care sunt bucăți antologice, ce vor constitui oricând modelele pentru abordarea oricărui text literar, asigurând contactul viitorului cititor cu „opera deschisă" și venind în întâmpinarea manualelor diferențiate.

„Cântărețul anului 1848 în Ardeal este Andrei Mureșanu."

(George Călinescu)

Andrei Mureşanu

(1816 - 1863)

Poetul s-a născut la 16.XI.1816 în orășelul Bistrița-Năsăud, fiind al treilea fiu al unui morar.

A făcut studiile liceale și teologice la Blaj, oraș cu vechi tradiții culturale.

În anul 1838 a fost numit institutor la școlile românești din Brașov.

A desfășurat o bogată activitate publicistică; articolele apărute în presa vremii exprimă idei avansate.

A participat activ la revoluția de la 1848 din Transilvania.

Opera literară a lui Andrei Mureșanu este restrânsă - cuprinde versuri de evocare a trecutului istoric, străbătute de puternică dragoste de neam.

Deşteaptă-te, române!

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soartă,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Scrisă în atmosfera înflăcărată a revoluției de la 1848, poezia „Un răsunet" a fost răspândită pe foi volante sub titlul „Deșteaptă-te, române!", cântată pe o melodie compusă de Anton Pann și a devenit marșul revoluționarilor români.

Păstrându-și prospețimea datorită tonului grav, sincer și caracterului mobilizator, „Deșteaptă-te, române!" este cântat astăzi cu venerație de toți românii

Îndrumări pentru înțelegerea conținutului de idei și sentimente

Puternica legătură sufletească dintre poet și poporul român se exprimă prin folosirea substantivului „române" - la cazul vocativ -, prin adjective posesive provenite din pronume la persoana a II-a (strofa I: „dușmanii tăi", strofa a II-a: „a ta frunte", strofa a IV-a: „cu focu-vostru-n vine"), prin pronume personale și reflexive

(„deşteaptă-te", „croieşte-ţi", „înalţă-ţi", „de tine", „-n giur de tine", „pre voi", „vă munciră", „uniţi-vă".

Caracterul mobilizator este realizat şi de prezenţa verbelor la modul imperativ („deşteaptă-ţi", „croieşte-ţi", „înalţă-ţi", „priviţi", „uniţi-vă", „strigaţi"). Verbele la modul conjuctiv întăresc ideea posibilităţii înfăptuirii visului secular („să se închine", „să dăm dovezi", „să fim pururea fraţi", „să trecem prin sabie şi foc").

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman
Şi că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume,
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Poporul este îndemnat să se trezească din robie - numită metaforic „somnul cel de moarte" - dovedindu-se în faţa întregii lumi demn şi mândru de originea sa romanică.

Înalţă-ţi a ta frunte şi cată-n giur de tine
Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii;
Un glas ei mai aşteaptă şi sar ca lupi în stâne,
Bătrâni, bărbaţi, juni, tineri, din munţi şi din câmpii!

Comparaţia „ca brazi în munte", numeralul „sute de mii", enumeraţia „Bătrâni, bărbaţi, juni, tineri", cu precizarea „din munţi şi din câmpii" evidenţiază faptul că poporul de pe întregul cuprins românesc aşteaptă chemarea la luptă.

Priviţi, măreţe umbre, Mihai, Ştefan, Corvine,
Româna naţiune, ai voştri strănepoţi,
Cu braţele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viaţa-n libertate ori moarte!" strigă toţi.

Evocând eroi care au devenit simboluri în istoria naţională - Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare, Matei Corvin - Andrei Mureşanu preamăreşte legământul urmaşilor de a fi la înălţimea străbunilor.

Pre voi vă nimiciră a pizmei răutate
Şi oarba neunire la Milcov şi Carpaţi!
Dar noi, pătrunşi la suflet de

Românii, despărţiţi de veacuri prin hotare impuse, fac jurământul sfânt de a se uni şi a lupta pentru libertate naţională ca nişte fraţi adevăraţi.

sânta libertate,
Jurăm că vom da mâna, să fim pururea fraţi!

O mamă văduvită, de la Mihai cel Mare,
Pretinde de la fiii-şi azi mână d-ajutori,
Şi blastămă cu lacrămi în ochi pe orişicare,
În astfel de pericul s-ar face vânzători!

Identitatea între noţiunile „mama" şi „ţară" dezvăluie devotamentul românilor care sunt gata să-şi dea viaţa pentru libertate.

De fulgere să piară, de trăsnet şi pucioasă,
Oricare s-a retrage din gloriosul loc,
Când patria sau mama, cu inima duioasă,
Va cere ca să trecem prin sabie şi foc!

Laşii şi trădătorii sunt blestemaţi să fie nimiciţi de pe suprafaţa Pământului de forţele naturii dezlănţuite.

N-ajunse iataganul barbarei Semilune,
A cărui plăgi fatale şi azi le mai simţim;
Acum se vâră cnuta în vetrele străbune,
Dar martor ne e Domnul că vii nu o primim!

N-ajunse despotismul cu-ntreaga lui orbie,
Al cărui jug din seculi ca vitele-l purtăm;
Acum se-ncearcă cruzii, în oarba lor trufie,
Să ne răpească limba, dar morţi numai o dăm!

Poporul român este hotărât să nu mai suporte nici asuprirea otomană, nici despotismul, nici împlinirea tendinţelor de deznaţionalizare care urmăresc să răpească limba strămoşească, chiar dacă plăteşte cu viaţa preţul libertăţii („Să ne răpească limba, dar morţi numai o dăm").

Români din patru unghiuri, acum ori niciodată
Uniţi-vă în cuget, uniţi-vă-n simţiri!

Strigați în lumea largă că Dunărea-i furată
Prin intrigă și silă, viclene uneltiri!

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

Numai prin unire deplină românii de pretutindeni pot demasca asuprirea și nedreptatea la care au fost supuși.

Poporul apără numele de român, gloria strămoșească, credința, limba, unitatea și libertatea națională.

„În 1903, autorul „Patriarhalelor", „Sonetelor", „Baladelor" și al dulcelui poem „A fost odată" era un poet tânăr și fără îndoială sărac. O pală castanie de păr rebel, nesupus de pieptene, îi atârna ca o aripă peste frunte. Ochii mari, căprii și limpezi. Mijlociu și slăbuț, domol și sfios în mișcări, Iosif era un om rar și un prieten neprețuit, ceea ce nu li se întâmplă totdeauna artiștilor.
Era bun, modest și câteodată, vesel ca un copil."

(M. Sadoveanu)

Ştefan O. Iosif

(1875 - 1913)

Unul din poeții ardeleni de mare sensibilitate, s-a născut în anul 1875 la Brașov, în familia profesorului Ștefan Iosif, om de vastă cultură.

A făcut studiile primare și liceale la Brașov, Sibiu și București; în capitală a frecventat cursurile Facultății de litere și filozofie.

A debutat[1] în anul 1897 cu volumul „Versuri", urmat de volumele „Patriarhale" (1901), „Poezii" (1902), „Credințe" și volumul „Caleidoscopul lui A. Mirea", scris în colaborare cu prietenul său, poetul ieșean Dimitrie Anghel.

Șt. O. Iosif a creat și opere în proză și s-a remarcat prin traduceri valoroase din literatura germană, franceză, maghiară și engleză.

A murit într-un spital din București la 22 iunie 1913, bolnav, sărac, copleșit de o dramă familială.

---

[1] **debutul** - începutul într-o activitate

Cântec sfânt

Cântecul ce-ades ți-l cânt
Când te-adorm în fapt de sară,
Puiule, e-un cântec sfânt,
Vechi și simplu de la țară.

Mama mi-l cânta și ea,
Și la viersul lui cel dulce,
Puiul ei se potolea
Și-o lăsa frumos să-l culce.

Azi te-adorm cu dânsul eu,
Ieri - el m-adormea pe mine,
Și-adormi pe tatăl meu
Când era copil ca tine...

Mâine, când voi fi pământ,
Nu uita nici tu - și zi-le,
Zi-le doina, cântec sfânt,
La copiii tăi, copile!

Întrebări și exerciții

1. Explicați semnificația titlului urmărind de câte ori este folosit cuvântul *cântec*, atributele care îl determină și descoperiți legătura dintre cuvintele *doina* și *cântec*?

2. Căutați pronumele care înlocuiesc substantivul *cântec* și raportați-le la conținutul poeziei.

3. Cum contribuie adverbele *ades, ieri, mâine,* la sublinierea rolului doinei în viața sufletească a românului?

4. Urmăriți repetiția verbelor *a cânta* și *a adormi*, observați timpul la care sunt folosite și explicați scopul utilizării lor în reliefarea sentimentelor față de doină.

5. De cine este cântată doina și cui se adresează?

6. Selectați cuvintele prin care se creează atmosfera de liniște și seninătate. Grupați-le morfologic în substantive, adjective, verbe.

7. Ce se transmite urmașilor în finalul poeziei?

Răspunsuri posibile

1. Titlul poeziei reflectă dragostea și prețuirea pentru cântecul doinei. Cuvântul *cântec*, având în poezie sensul de *doină*, este folosit de patru ori. Atributul *sfânt* (*cântec sfânt*), scoate în evidență respectul sacru față de această creație populară. Atributele *vechi, simplu, de la țară* subliniază contopirea dintotdeauna dintre cântecul firesc, armonios al doinei și ființa neamului.

2. Pronumele *ce, ți-l* (cânt), *mi-l* (cânta), (viersul) *lui, el* (m-adormea) înlocuiesc substantivul *cântec* și întăresc ideea de permanență a doinei în viața poporului.

3. Adverbul *ades* se referă la faptul că doina este nelipsită din existența românului, ea îi alină sufletul din copilărie până în clipa stingerii. Adverbele *azi, ieri, mâine* semnifică veșnicia acestei comori spirituale în curgerea neîntreruptă a timpului, doina încântând generațiile trecute, prezente și viitoare.

4. Verbele *a cânta* (*ți-l cânt, mi-l cânta*) și *a dormi* (*te-adorm, m-adormea, adormi*) sunt folosite la trecut și prezent întărind ideea că doina este nelipsită din viața poporului nostru.

5. Doina este cântată de mamă în ceas de taină pruncului ca un cântec de leagăn a cărui armonie și dulceață aduce liniște, mamei i s-a cântat acest cântec în copilărie, după cum și bunicul a fost legănat de *viersul lui cel dulce.*

6. Atmosfera de liniște și de seninătate este evidențiată de substantivele însoțite de adjective *cântecul, puiule, mama, viersul (lui cel dulce), tatăl (meu), copil ca tine, doina* și verbele *cânt, adormi, se potolea, să culce.* Prin aceste părți de vorbire se schițează cadrul familiei legată prin doină - cântec al întregului neam, element spiritual de unitate națională al românilor din toate timpurile.

7. În finalul poeziei Ștefan O. Iosif adresează un îndemn emoționant și înălțător generațiilor prezente de a transmite urmașilor această comoară de simțire românească. Cât de scumpă îi este poetului această dorință se deduce din folosirea verbului *nu uita* și din repetarea verbului *zi-(le)*.

Ion Agârbiceanu

(1882 - 1963)

Prozatorul ardelean Ion Agârbiceanu s-a născut în anul 1882 în satul Cenade aflat în apropiere de Blaj.

În tinereţe a fost preot în Munţii Apuseni, s-a apropiat cu dragoste şi înţelegere de moţi, a zugrăvit viaţa grea a acestora.

Opera lui este alcătuită din culegeri de povestiri: „De la ţară" (1906), „Două iubiri" (1910) - din romane: „Arhanghelii" (1914), „Sectanii" (1938) şi amintiri grupate în volumele „Licean... odinioară" (1939) şi „Amintirile" (1940).

Ion Agârbiceanu reflectă în mod realist în scrierile sale societatea românească din Transilvania dinaintea primului război mondial şi dintre cele două războaie condamnând setea de avere şi nedreptatea şi exprimă adâncă înţelegere faţă de cei săraci, aflaţi în suferinţă. Povestirea „Fefeleaga" - publicată în anul 1908 - se impune ca o pagină antologică[1].

A colaborat la reviste literare importante: „Luceafărul", „Viaţa Românească". S-a bucurat de aprecierea criticii literare, încununarea meritelor sale concretizându-se prin alegerea ca membru al Academiei. A murit în anul 1963 la Cluj.

Darul lui Moş Miron

Era în vara anului 1916. Războiul bântuia de-atâta amar de vreme prin fundul Galiţiei, prin Polonia, în Italia. Din vreme-n vreme, îşi trimitea răniţii şi bolnavii până în satele noastre. Aduceau cu ei uniformele spălăcite şi murdare, iar pe feţele

[1] **antologie** (vine de la cuvintele greceşti anthos = floare şi legein = a culege) - culegere de scrieri reprezentative din opera unui scriitor sau a mai multor autori.
antologic - reprezentativ pentru opera unui scriitor.

supte şi înnegrite de vânturile lui Dumnezeu şi de uraganele maşinilor iscodite de oameni, mirosul, aerul războiului depărtat.

Cât de schimbaţi erau oamenii care se întorceau din faţa morţii!

Moş Miron, în satul lui de la poalele munţilor, intra greu în vorbă cu cei ce se-ntorceau de pe câmpul de luptă. Avea o sfială ciudată înaintea lor, deşi i-ar fi putut fi, cei mai mulţi, nepoţi. I se părea lui că-s vrednici de-o cinste deosebită, că ştiu lucruri pe care nimeni altul în lume nu le poate şti. Dar de vorbit cu ei, trebuia să vorbească numaidecât. De la o vreme era nelipsit de la gară, şi cel dintâi sătean care-i dădea bineţe soldatului ce se cobora era moş Miron.

Cei pe care-i întâmpina nu-l prea înţelegeau, nu prea ştiau ce vrea să afle moşul de la ei. Şi, oricât ar fi vrut să-şi ascundă adevăratul gând, bătrânul tot era silit, în urmă, să mărturisească ce vrea şi să vorbească desluşit.

— Uite ce-i, nepoate. Noi pe-aici nu mai ştim ce să credem. Toţi mințesc, numa sufletul din noi nu. Voi, pe-acolo, trăbă c-aflaţi mai iute veştile: Au intrat ai noştri în război sau n-au intrat?

— Pân-acum nu, moşule. Da nădăjduim de la Dumnezeu...

Nădăjduia şi bătrânul „de la Dumnezeu", dar prea-i era lui greu să mai aştepte. Din felul cum i se lungea faţa bătrână, din felul cum îi sclipeau ochii în cap, se vedea limpede că vorbele spuse de cei ce veneau acasă bolnavi ori în concediu nu-l mulţumeau.

De cum a dat gură de primăvară, moşul a-nceput s-o ducă greu de tot. Îşi isprăvise tot ce strânsese peste vară, şi bucatele erau scumpe foc. În câteva săptămâni şi-a dat şi cel din urmă ban, pe care abia l-a pescuit dintr-un cotlon al şerparului.

A văzut el că oameni bătrâni, femei bătrâne se tot duc pe la primărie şi se-ntorc cu bani acasă. Locuia departe, în capătul satului, spre munte; pe la primărie n-a dat de zece ori în viaţa lui; dar lipsa îi dete brânci şi, într-o zi, iacătă-l în faţa primarului.

— Văd că toată lumea duce bani de aici. Va fi, pesămne, vrun ajutor pentru oamenii bătrâni şi săraci ca mine, în vremea asta de scumpete crâncenă. Până-acum am mai avut câte ceva, de-acum!... şi făcu el un semn cu degetul lui gros şi noduros că „s-a tăiat aţa".

— Dumneata nu poţi căpăta, moş Miroane, îi răspunse primarul. N-ai pe nime în război.

— Dar nici acasă!

— Adevărat că vei duce-o greu. Da stai, mi se pare că tot mai ai dumneata ceva. Ai vândut otava?

Moşul îşi încruntă spâncenele şi privi în pământ.

— N-am vândut-o!

— Apoi vezi, rău faci că n-o vinzi. Se plăteşte foarte bine. Poate aştepţi să mai crească preţurile.

— Nu aştept!

— Atunci mi-o poţi vinde chiar şi mie.

Bătrânul îl privi cu duşmănie.

— N-ai dumneata bani să cumperi otava mea! Şi s-a ridicat de pe scaun, şi-a oblit trupul îngârbovit şi-a ieşit din primărie păşind apăsat. De-atunci n-a mai dat pe-acolo.

Dar lipsa - tot mai grea.

Avea doi fraţi mai tineri, avea şi alte neamuri mai apropiate prin sat. Azi era la unul, mâine la altul, până când i s-a tăiat apa şi de la moara asta.

Rudeniile aduseră şi ele vorba despre otavă, că ar putea-o vinde şi ar lua bani frumoşi pe ea.

— N-o vând! răspunse moşul mânios.

— Doar nu-i vrea s-o rumegi dumneata! Noi ştim că ai în pod şi otava din anul trecut.

— O am!

— Se vede că aştepţi s-o vinzi pe-un car de bani. Până când ai s-o tot aduni?

Când auzise aşa, s-a dus ca din puşcă, şi mai mult n-a călcat pragul neamurilor: Ce s-adune? Abia era o căruţă de otavă, că n-avea alt loc de coasă decât pe subt prunii din grădinuţa lui.

Lipsa era acum şi mai mare, dar moşul o mai putea strânge de grumaji: începuse prăşitul cucuruzului şi de-aici încolo se ţineau lanţ prilejurile de câştig. Bătrân era, dar tot era căutat în lipsa mare a pălmaşilor.

De la Sfânta Maria-Mare, de când intrase România în război, moşul nu s-a mai dus nicăieri la lucru. Nu şi-a mai părăsit casa, curtea, mai ales grădina, din care trăgea cu urechea în depărtări, să prindă vuietul războiului. Veghea noapte după noapte şi nu-i scăpa nici cel mai mic zgomot. Trecu o săptămână, trecură două...

În săptămâna a treia, noaptea, luni spre marţi, moşul, cum stătea în grădină, prinse sunetul unei copite. Într-o clipă fu în drum, dinaintea casei. „De bună samă e un roşior", îşi zise el, adulmecând depărtările. În clipa aceea, în noaptea neagră se auzi un glas, aproape de tot:

— Cine-i acolo?

— Om bun, răspunse moşul.

— Dacă eşti bun, vino aici!

Moş Miron, sprinten ca un flăcăiandru, se înfundă în noapte.

Era o patrulă de cavalerie românească. Bătrânul nu-şi putu ascunde mirarea cum de-au venit atâţia, aşa, pe nesimţite. Ştiriciră tot ce se putea afla de la bătrân şi voiră să-şi continue drumul.

— O mică rugăminte am, nepoţilor: să vă dau o mână de otavă la cai.

Sergentul zâmbi şi zise:

— Nu-i vreme pentru asta, moşule.

— Da când vă-ntoarceţi? Am nişte otavă ca strămătură!

Sergentul zâmbi din nou.

— Atunci, nu zicem ba. Dacă ne întoarcem cu bine...

Şi, peste două ceasuri, în puterea nopţii, călăreţii s-au întors cu bine. Moş Miron făcuse şapte legături de otavă şi le scosese la poartă:

— Să vedeţi numa ce otavă! Strămătură, nu alta!

Călăreţii luară-n şa sarcinile făcute de bătrân, îi mulţumiră şi dispărură în noapte.

Peste trei zile coloanele armatei române treceau pe drumul de dinaintea casei lui moş Miron. Frontul fusese împins înainte. Era învălmăşeală mare, şi o căldură...

Carăle - unele treceau, altele odihneau. Şi prin învălmăşeala aceea de oameni şi de vite se vedea un bătrânuţ în straie albe, cu capul gol, cum tot iese pe o portiţă cu câte-o sarcină de otavă şi cum o împrăştie înaintea boilor sau a cailor. În spate ducea

otava, în mână ţinea o pâine albă căpătată de la soldaţi, pe pânea albă când muşca din ea erau picuri mari - lacrimi ce izvorau în neştire din ochii bătrânului. Pălăria îi căzuse prin pod, în otavă, dar nici prin gând nu-i trecea s-o mai caute. Şi, tot astfel, nu băgă de seamă că pe pânea albă, când muşca din ea, erau picuri mari - lacrămi ce izvorau în neştire din ochii lui bătrâni.

Întrebări şi exerciţii

1. Când se petrece acţiunea povestirii? Ce substantive proprii indică momentul prezentat?

2. Prin ce cuvinte schiţează prozatorul imaginea pustiitoare a războiului?

3. Cine este moş Miron?

4. Ce menţiuni se referă la respectul nemăsurat al bătrânului faţă de ostaşi?

5. Ce dorinţă şi nădejde stăpânesc sufletul bătrânului?

6. Cum trăia moş Miron în timpul războiului?

7. Cum a crezut că poate ieşi din greutăţi?

8. Ce înfăţişează dialogul

Răspunsuri posibile

1. Acţiunea povestirii se petrece în timpul primului război mondial; substantivele Galiţia, Polonia, Italia arată cât de mult s-a extins războiul în Europa.

2. Imaginea întunecată a războiului este schiţată prin substantive şi adjective: *uniforme spălăcite şi murdare, feţele supte şi înnegrite de vânturile lui Dumnezeu*, semnificative pentru asprimea naturii, şi *uraganele maşinilor iscodite de oameni* - îmbinare măiestrită de cuvinte prin care este condamnat războiul.

3. Moş Miron este un bătrân ţăran dintr-un sat de la poalele muntelui stăpânit de sfială faţă de luptătorii care se întorceau din faţa morţii.

4. Respectul nemăsurat al lui moş Miron faţă de ostaşi este subliniat de menţiunile *că-s vrednici de o cinste deosebită, că ştiu lucruri pe care nimeni altul nu le poate şti.*

5. Sufletul bătrânului este mistuit de dorinţa ca românii să intre în război nădăjduind că ziua libertăţii nu este departe. Cuvintele care exprimă starea lui sufletească sunt: *i se lungea faţa bătrână, îi sclipeau ochii în cap.*

6. Moş Miron o ducea greu deoarece terminase hrana şi banii.

7. Bătrânul şi-a pus speranţa într-un ajutor din partea primăriei, dar nu l-a primit.

8. Primarul îi spune că nu are dreptul la nici un ajutor deoarece nimeni din

dintre primar şi bătrân?

9. Cum este reflectată valoarea morală a singurului bun rămas şi cum este evidenţiată starea sa sufletească?

10. Ce atitudine au rudele apropiate când moş Miron caută sprijin la acestea?

11. Ce înţelege bătrânul din cele două situaţii?

12. Prin ce cuvinte se exprimă înfrigurarea şi nerăbdarea lui moş Miron când află despre intrarea României în război?

13. Ce dezvăluie discuţia bătrânului cu patrula?

14. Cum reacţionează bătrânul când trec pe dinaintea casei sale coloanele armatei române?

15. Ce cuvinte scot în

familia sa nu este în război. El se oferă să-l ajute cumpărându-i la un preţ bun otava strânsă din anul trecut.

9. Valoarea morală a singurului bun rămas se reflectă prin răspunsul dat primarului, iar starea lui sufletească prin consemnarea de către scriitor a gesturilor şi descrierea înfăţişării bătrânului.

10. Fraţii săi şi rudele apropiate îl ajută pentru foarte scurt timp, apoi îl sfătuiesc să vândă otava şi când le răspunde *mânios* că nu vrea să vândă, îl bănuiesc de lăcomie. Ei îşi închipuie că bătrânul aşteaptă momentul când va putea primi un preţ foarte mare: *Se vede că aştepţi s-o vinzi pe-un car cu bani.*

11. Moş Miron înţelege că salvarea se află în propriile forţe. Demn şi harnic, nu mai cere nimic nimănui, munceşte cu ziua la prăşitul cucuruzului câştigându-şi astfel existenţa.

12. Aflând că ziua mult aşteptată a sosit, moş Miron este cuprins de nelinişte, bucurie şi nerăbdare: *trăgea cu urechea în depărtări să prindă vuietul războiului. Veghea noapte după noapte să nu-i scape cel mai mic zgomot.*

13. Bucuria de a-i întâlni pe ostaşi îi dă putere bătrânului care se apropie de ei *sprinten ca un flăcău,* le vorbeşte cu *căldură* numindu-i nepoţi şi-i roagă să primească din partea lui otavă pentru cai.

14. Bucuria şi mulţumirea îl copleşesc atunci când trec prin faţa casei lui coloanele armatei române. Îmbrăcat în haine de sărbătoare, fără să ţină seama de căldură sau de oboseală, iese mereu pe portiţă aducând din şură câte o sarcină de otavă pe care o împrăştie înaintea cailor şi boilor de la căruţele cu militari.

15. În spate ducea otava, în mână ţinea o pâine albă căpătată de la soldaţi

evidenţă recunoştinţa ostaşilor faţă de bătrân şi bucuria copleşitoare a dorinţei sale împlinite; încredinţarea darului acelor care îl merită.

16. Ce legătură este între sfârşitul povestirii şi titlu?

...pe pânea albă, când muşca din ea, erau picuri mari - lacrimi ce izvorau în neştire din ochii lui bătrâni...

16. Încheierea povestirii explică titlul: darul lui moş Miron reprezintă puterea de jertfă, dorinţa şi bucuria de a contribui la victoria războiului cu ce are el mai de preţ: otava adunată cu greutate, păstrată cu grijă, chiar şi atunci când ar fi însemnat singura cale de a-şi duce zilele.

În concluzie şi moş Miron este un erou din primul război mondial.

„Ioan S. Nenițescu a avut o notorietate extraordinară prin «Pui de lei», «Poesii eroice și naționale».”

(George Călinescu)

Ioan Nenițescu

(1854 - 1901)

Poetul moldovean s-a născut la Galați în anul 1854 în familia unor oameni de condiție socială modestă, Ștefan Vasiliu și Elisabeta.

A absolvit școala comercială „Alexandru Ioan I”, apoi s-a înscris la Facultatea de litere din Iași.

A fost un om stăpânit de dragoste fierbinte pentru țară, un entuziast preocupat de jertfele poporului nostru în luptele duse pentru apărarea libertății naționale.

Revista cea mai importantă la care a colaborat a fost „Convorbiri literare”.

A scris volumele de versuri „Flori de primăvară” (1874) și „Pui de lei”, „Poezii eroice și naționale” (1891) - prin cel de al doilea s-a făcut cunoscut în epocă. Ioan S. Nenițescu este și autorul dramei istorice „Radu de la Afumați” (jucată pe scena Teatrului Național din București în stagiunea 1896-1897).

În poeziile sale se fac simțite influențe din Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri și Mihai Eminescu.

Țara mea

de Ion Nenițescu

Acolo unde-s nalți stejari
Și cât stejarii nalți îmi cresc
Flăcăi cu piepturile tari
Ce moartea-n față o privesc

Acolo unde-s stânci și munți
Și ca și munții nu clintesc
Voinicii cei cu peri cărunți
În dor de țară strămoșesc,

Acolo unde-i cer senin
Și ca seninul cer zâmbesc
Femei ce poartă l-al lor sân
Copii ce pentru luptă cresc,

Acolo este țara mea
Și neamul meu cel românesc,
Acolo eu să mor aș vrea,
Acolo vreau eu să trăiesc!

Acolo unde întâlnești
Cât ține țara-n lung și-n lat
Bătrâne urme vitejești
Și osul celor ce-au luptat,

Și unde vezi mii de mormane
Sub care-adânc s-au îngropat
Mulțime de oștiri dușmane
Ce cu robia ne-au cercat.

Și unde dorul de moșie
Întotdeauna drept a stat
Și bărbătească vitejie
A-mpodobit orice bărbat.

Acolo este țara mea
Și neamul meu cel românesc,
Acolo eu să mor aș vrea,
Acolo vreau eu să trăiesc!

Întrebări și exerciții

1. Ce sentimente exprimă poetul prin titlul poeziei? (observați de câte ori se repetă substantivul *țara* și adjectivul *mea*).

2. Grupați cuvintele, expresiile și determinantele referitoare la natură și cele care definesc oamenii acestui pământ. Descoperiți asemănările dintre natură și universul uman.

3. Raportați toate propozițiile introduse prin adverbul *unde* din primele trei strofe la primul vers din strofa a IV-a.

4. Ce realitate se prezintă în partea a II-a a poeziei? Prin ce cuvinte se fac referiri la trecutul eroic?

5. Ce exprimă penultima strofă?

6. Cu ce scop se repetă strofa a IV-a în finalul poeziei?

Răspunsuri posibile

1. Titlul „Țara mea" exprimă dragostea poetului față de vatra strămoșească, sentiment sfânt relevat prin repetarea celor două cuvinte de trei ori. Adjectivul *mea* accentuează mândria lui Ioan Nenițescu de a avea o țară minunată.

2. Repetiția *nalți stejari* din prima strofă subliniază măreția naturii, la dimensiunea căreia se ridică tineri puternici și curajoși, capabili să înfrunte moartea. În strofa a II-a, oamenii maturi *Voinicii cei cu peri cărunți* sunt asemănați cu munții - simbol al semeției și veșniciei naturii patriei, idee întărită de verbul *nu clintesc* (*Și ca și munții nu clintesc*). Seninătatea femeilor, ca și a cerului, izvorâtă din dragoste de neam și de țară, este înfățișată în versul *Acolo unde-i cer senin/ Și ca seninul cer zâmbesc/ Femei...* Căldura și lumina sufletească vor fi transmise pruncilor crescuți cu dăruire pentru țară *Copii ce pentru luptă cresc.*

Oamenii acestei țări *Flăcăi cu piepturile tari, Voinicii cei cu peri cărunți, Femei ce poartă l-al lor sân/ Copii...* formează poporul român înzestrat cu alese însușiri.

3. Adverbele *acolo* și *unde* introduc în universul fermecător al naturii exprimând mândria poetului față de oameni și glie. Țara este pentru poet - ca și pentru întregul neam român - leagăn, vatră și mormânt. Strofa a IV-a este o concluzie pentru prima parte a poeziei.

4. În partea a II-a a poeziei este evocat trecutul glorios al neamului pe care nu l-au clintit furtunile istoriei deoarece dragostea și spiritul de jertfă l-au legat de-a pururi de pământul strămoșesc. Urmele trecutului eroic se află pretutindeni, realitate înălțătoare exprimată prin versurile: *...întâlnești/ Cât ține țara-n lung și-n lat/ Bătrâne urme vitejești, Și unde vezi mii de mormane.*

5. Penultima strofă exprimă concluzia că dragostea de patrie, trăsătură a poporului nostru, a asigurat permanența și libertatea vetrei străbune.

6. În final se repetă strofa a IV-a pentru a scoate în evidență dragostea poetului față de țară și de neamul românesc. Adverbul *acolo,* verbul *a vrea* - folosit de două ori (*aș vrea, vreau*), pronumele *eu* exprimă dorința poetului de a se contopi cu întregul neam, de a lua parte la viața țării și de a se sfârși pe pământul ei.

Poezia *Țara mea* este un imn închinat vetrei strămoșești și neamului și este concepută ca o paralelă între natura patriei și trăsăturile nobile ale poporului român.

„Arta domnului Brătescu-Voinești e din acelea pe care nu se pune rugina, fiindcă natura în care a lucrat e autentică."

(M. Ralea)

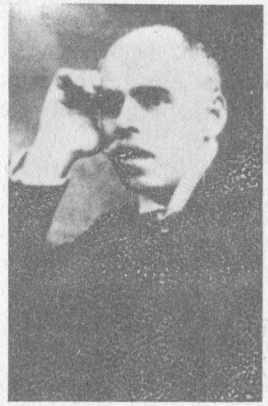

I.A. Brătescu Voinești

(1868 - 1946)

I. Alexandru Brătescu-Voinești - acest fin observator al existenței umane și mare prieten al universului mărunt - a văzut lumina zilei la 1 ianuarie 1868 în orașul Târgoviște într-o veche familie boierească. În povestirea autobiografică intitulată Sâmbăta scriitorul evocă anii fericiți ai copilăriei și vorbește despre prețuirea de care se bucurau preocupările literare și cele muzicale în casa părintească.

Studiază școala primară cu dascăli particulari, frecventează apoi cursurile liceului „Sf. Sava", iar după absolvire urmează Facultatea de Drept din București.

Devine un colaborator activ al revistei Convorbiri literare și participă cu regularitate la ședințele societății literare Junimea.

După ce își ia licența în drept, funcționează câțiva ani ca magistrat în orașele București, Ploiești, Craiova, iar în 1896 se stabilește în Târgoviște.

I. Al. Brătescu-Voinești își desfășoară activitatea literară timp de aproape cinci decenii (începând cu deceniul al optulea al secolului trecut, până după al doilea război mondial).

Scrierile sale au fost adunate în volumele: Întuneric și lumină, Rătăciri, Firimituri, Din pragul apusului.

Apariția volumului În lumea dreptății în anul 1906 - premiat de Academia Română - îi aduce consacrarea.

Puiul

Sandi, să asculți pe mămica!

Într-o primăvară, o prepeliță aproape moartă de oboseală - că venea de departe, tocmai din Africa - s-a lăsat din zbor într-un lan verde de grâu, la marginea unui

lăstar. După ce s-a odihnit vreo câteva zile, a început să adune beţişoare, foi uscate, paie şi fire de fân şi şi-a făcut un cuib pe un muşuroi de pământ, mai sus, ca să nu i-l înece ploile; pe urmă, şapte zile de-a rândul a ouat câte un ou, în tot şapte ouă mici ca nişte cofeturi şi a început să le clocească. Ai văzut cum stă găina pe ouă? Aşa sta şi ea, doar că ea, în loc să stea în coteţ, sta afară în grâu; şi ploua, ploua de vărsa şi ea nu se mişca, ca nu cumva să pătrunză o picătură de ploaie la ouă. După trei săptămâni i-au ieşit nişte pui drăguţi, nu goi ca puii de vrabie, îmbrăcaţi cu puf galben ca puii de găină, dar mici, parcă erau şapte gogoşi de mătase, şi au început să umble prin grâu după mâncare. Prepeliţa prindea câte o furnică ori câte o lăcustă, le-o firimiţea în bucăţele mici, şi ei, pic! pic! pic! cu cioculeţele lor, o mâncau numaidecât. Şi erau frumoşi, cuminţi şi ascultători: se plimbau primprejurul mamei lor şi când îi striga: „Pitpalac!" repede veneau lângă ea.

Odată, prin iunie, când au venit ţăranii să secere grâul, cel mai mare dintre pui n-a alergat repede la chemarea mă-sii şi, cum nu ştia să zboare, haţ! l-a prins un flăcău sub căciulă. Ce frică a păţit când s-a simţit strâns în palma flăcăului, numai el a ştiut; îi bătea inima ca ceasornicul meu din buzunar; dar a avut noroc de un ţăran bătrân, care s-a rugat pentru el:

— Lasă-l jos, mă Marine, că e păcat de el, moare. Nu vezi că de-abia e cât luleaua?!

Când s-a văzut scăpat, fuga, speriat, la prepeliţă să-i spuie ce-a păţit. Ea l-a luat, l-a mângâiat şi i-a spus:

— Vezi ce va să zică să nu mă asculţi? Când te-i face mare, o să faci cum ăi vrea tu, dar acum, că eşti mic, să nu ieşi niciodată din vorba mea, că poţi să păţeşti şi mai rău.

Şi aşa trăiau acolo, liniştiţi şi fericiţi. Din seceratul grâului şi din ridicarea snopilor se scuturaseră pe mirişte o groază de boabe cu care se hrăneau şi, măcar că nu era vreo apă prin apropiere, nu sufereau de sete, şi beau dimineaţa picături de rouă de pe firele de iarbă. Ziua, când era căldură mare, stau la umbră în lăstar; după-amiaza, când se potolea vipia, ieşeau cu toţii pe mirişte; iar în nopţile răcoroase se adunau grămadă, ca sub un cort, sub aripile ocrotitoare ale prepeliţei. Încet-încet, puful de pe ei s-a schimbat în fulgi şi în pene, şi, cu ajutorul mamei lor, au început să zboare. Lecţiile de zbor se făceau dimineaţa spre răsăritul soarelui, când se îngâna ziua cu noaptea, şi seara în amurg, căci ziua era primejdios, din pricina hreţilor, care dădeau târcoale pe deasupra miriştii.

Mama lor îi aşeza pe rând şi îi întreba: „Gata?" „Da, răspundeau ei." „Una, două, trei!" Şi când zicea „trei", frrr!, zburau cu toţii de la marginea lăstarului tocmai colo, lângă cantonul de pe şosea şi tot aşa îndărăt. Şi mama lor le spunea că-i învaţă să zboare pentru o călătorie lungă, pe care trebuie s-o facă în curând, când o trece vara. „Şi o să zburăm pe sus de tot, zile şi nopţi, şi o să vedem dedesubtul nostru oraşe mari şi râuri şi marea."

Într-o după-amiază, pe la sfârşitul lui august, pe când puii se jucau frumos în mirişte împrejurul prepeliţei, aud o căruţă venind şi oprindu-se, în drumeagul de pe marginea lăstarului. Au ridicat toţi în sus capetele cu ochişorii ca nişte mărgele negre şi ascultau.

„Nero! înapoi" s-a auzit un glas strigând. Puii n-au priceput; dar mama lor, care înţelesese că era un vânător, a rămas încremenită. Scăparea lor era lăstarul, dar

tocmai dintr-acolo venea vânătorul. După o clipă de socoteală, le-a poruncit să se pitulească jos, lipiţi cu pământul, şi cu nici un preţ să nu se mişte.

— Eu o să zbor; voi să rămâneţi nemişcaţi; care zboară e pierdut. Aţi înţeles?

Puii au clipit din ochi c-au înţeles şi au rămas aşteptând în tăcere.

Se auzea fâşâitul unui câine care alerga prin mirişte şi din când în când glasul omului:

— Unde fugi? înapoi, Nero!

Fâşâitul se apropie - uite câinele: a rămas împietrit cu laba în sus, cu ochii ţintă spre ei.

— Nu vă mişcaţi, le şopteşte prepeliţa şi se strecoară binişor mai departe. Câinele păşeşte încet după ea. Se apropie grăbit şi vânătorul. Uite-l: piciorul lui e acuma aşa de aproape de ei, încât văd cum i se urcă o furnică pe carâmbul cizmei. Vai! cum le bate inima. După câteva clipe, prepeliţa zboară ras cu pământul, la doi paşi de la botul câinelui, care o urmăreşte; vânătorul se depărtează strigând: „Înapoi! înapoi!" Nu poate trage, de frică să nu împuşte câinele; dar prepeliţa se preface aşa de bine că e rănită, încât câinele vrea cu orice preţ s-o prindă; iar când socoteşte ea că e în afară de bătaia puştii, zboară repede spre lăstar.

În vremea asta, puiul ăl mare, în loc să stea nemişcat ca fraţii lui, după cum le poruncise mă-sa, zboară; vânătorul îi aude pârâitul zborului, se întoarce şi trage. Era cam departe. O singură alică l-a ajuns la aripă. N-a picat, a putut zbura până la lăstar; dar acolo, de mişcarea aripii, osul - la început numai plesnit - s-a crăpat de tot, şi puiul a căzut cu o aripă moartă. Vânătorul, cunoscând desimea lăstarului şi văzând că trăsese într-un pui, nu s-a luat după dânsul, socotind că nu face truda de a-l căuta prin lăstar.

Ăilalţi pui nu s-au mişcat din locul unde-i lăsase prepeliţa.

Ascultau în tăcere. Din când în când se auzeau pocnete de puşcă şi glasul vânătorului strigând: „Apporte!" Mai târziu, căruţa s-a depărtat înspre vânător pe drumeagul lăstarului: încet-încet pocnetele şi strigătele s-au pierdut, s-au stins şi, în tăcerea serii care se lăsa, nu se mai auzea decât cântecul greierilor; iar când s-a înnoptat şi răsărea luna dinspre Cornăţel, au auzit desluşit glasul mamei lor chemându-i din capul miriştii: „Pitpalac! pitpalac!".

Repede au zburat înspre ea şi au găsit-o. Ea i-a numărat: lipsea unul.

— Unde e nenea?

— Nu ştiu, a zburat.

Atunci prepeliţa, desperată, a început să-l strige tare, mai tare, ascultând din toate părţile. Din lăstar i-a răspuns un glas stins: „Piu! Piu!"...

Când l-au găsit, când i-a văzut aripa ruptă, a înţeles că era pierdut; dar şi-a ascuns durerea, ca să nu-l deznădăjduiască pe el...

D-atunci au început zile triste pentru bietul pui; se uita cu ochii plânşi cum fraţii lui se învăţau la zbor dimineaţa şi seara; iar noaptea, când ăilalţi dormeau sub aripa mamei, el o întreba cu spaimă:

— Mamă, nu e aşa că o să mă fac bine? Nu e aşa c-o să merg şi eu să-mi arăţi cetăţi mari şi râuri şi marea?

— Da, mamă, răspundea prepeliţa, silindu-se să nu plângă.

Şi a trecut vara. Au venit ţăranii cu plugurile de au arat miriştea, prepeliţa s-a mutat cu puii într-un lan de porumb de alături; dar peste câtăva vreme au venit

oamenii de au cules porumbul, au tăiat cocenii şi au întors locul; atunci s-au mutat în nişte pârloage din marginea lăstarului.

În locul zilelor mari şi frumoase au venit zile mici şi posomorâte, a început să cadă brumă şi să se rărească frunza lăstarului. Pe înserate se vedeau rândunici întârziate zburând în rasul pământului, ori pâlcuri de alte păsări călătoare, iar în tăcerea nopţilor friguroase se auzeau strigătele cocorilor, mergând toate în aceeaşi parte, către miazăzi.

În inima bietei prepelițe era o luptă sfâşietoare. Ar fi vrut să se rupă în două: jumătate să plece cu copiii sănătoşi, care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod, care se agăța de ea cu desperare. Suflarea duşmănoasă a crivățului, pornită fără veste într-o zi, a hotărât-o. Decât să-i moară toți puii, mai bine numai unul - şi fără să se uite înapoi, ca să nu-i slăbească hotărârea, a zburat cu puii zdraveni, pe când ăl rănit striga cu deznădejde:

— Nu mă lăsați! Nu mă lăsați!

A încercat să se târască după ei, dar n-a putut, şi a rămas în loc, urmărindu-i cu ochii până au pierit în zarea dinspre miazăzi.

Peste trei zile, toată preajma era îmbrăcată în haina albă şi rece a iernii. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducând cu dânsul un ger aprig.

La marginea lăstarului, un pui de prepeliță, cu aripa ruptă, stă zgribulit de frig.

După durerile grozave de până adineauri, urmează acum o piroteală plăcută. Prin mintea lui fulgeră crâmpeie de vedenii... mirişte... un carâmb de cizmă pe care se urcase o furnică... aripa caldă a mamei. Se clătină într-o parte şi într-alta, şi pică mort, cu degetele ghearei împreunate ca pentru închinăciune.

Întrebări şi exerciții

1. Raportați semnificația titlului la îndemnul *„Sandi, să asculți pe mămica!”*.
2. Urmăriți imaginile prin care se prezintă timpul, locul şi personajele narațiunii.
3. Selectați episoadele ilustrative pentru grija mamei față de pui.
4. Ce urmăreşte prepelița când li se înfățişează puilor perspectiva mirajului[1] călătoriei?
5. Care este intriga operei?
6. Urmăriți elemente ale gradației ce reflectă dramatismul trăirilor prepelitei cauzate de nefericirea puiului.
7. Descoperiți multitudinea aspectelor evidențiate cu ajutorul motivului comuniunii cu natura.

[1] **miraj** - farmec, atracție

Comentariul literar

Activitatea literară a scriitorului I. Alexandru Brătescu-Voineşti s-a desfăşurat atât în secolul trecut, cât şi în secolul nostru. În existența sa de aproape 79 de ani s-a dovedit un observator atent al universului uman şi al naturii în toată diversitatea farmecului şi profunzimii ei. S-a impus în literatura română ca un admirabil nuvelist şi autor de schițe. Prin cele mai multe dintre acestea, a intenționat să scoată în evidență probleme grave privind relațiile dintre oameni, să dea la iveală drame izvorâte din nedreptățile sau lipsa de înțelegere din partea semenilor noştri.

Prozatorul a scris povestiri străbătute de o mare duioşie, inspirându-se „din lumea celor care nu cuvântă”, înzestrându-şi personajele cu o profunzime sufletească ce o depăşeşte uneori pe cea umană.

Despre virtuțile schițelor sale, criticul literar Garabet Ibrăileanu nota: „Sunt convins că în dosul acestui stil, aş zice banal de simplu şi de natural, se ascunde o muncă infinită de compoziție şi de concentrare.”

Puiul aparține genului epic, este o narațiune în proză şi face parte din volumul *În lumea dreptății*, apărut în 1906.

Povestirea înfățişează urmările dramatice ale nerespectării sfaturilor părinteşti.

Titlul îşi dezvăluie pe deplin semnificația numai raportat la îndemnul din dedicație - *„Sandi, să asculți pe mămica!”* - sugestivă pentru faptul că întreaga povestire poate fi înțeleasă ca o alegorie; drama din lumea păsărilor fiind în realitate o pagină inspirată din durerile oamenilor.

În expozițiune se prezintă timpul şi locul acțiunii: o primăvară, „un lan verde de grâu la marginea unui lăstar” - elemente care fixează începutul povestirii. Întâmplările relatate se petrec de primăvara, când se întorc păsările călătoare, până toamna târziu, când acestea pleacă spre țărmurile scăldate de soare. Prepelița - primul personaj înfățişat în expozițiune - este simbolul mamei care acționează întotdeauna după o îndelungată chibzuință pentru binele puilor. Ea a străbătut un drum lung, „venea tocmai din Africa” şi de aceea a avut nevoie de un răgaz de câteva zile pentru odihnă. Apoi şi-a construit cuibul cu pricepere, adunând beţişoare, foi uscate şi fire de fân, alegând cu grijă locul cel mai potrivit: „un muşuroi de pământ mai sus ca să nu i-l înece ploile.”

Spiritul ei de sacrificiu este evidențiat de grija cu care clocește cele şapte ouă, „să nu pătrunză o picătură de ploaie la ele.” Preocuparea prepelitei pentru viața puilor este subliniată prin repetiția verbului la imperfect - timp al duratei, *ploua, ploua* - şi de propoziția consecutivă *de vărsa.*

Lumea miniaturalului este zugrăvită cu sensibilitate prin comparații şi epitete revelatoare pentru frumusețea ouălor - „ouă mici ca nişte cofeturi” - şi pentru gingăşia puilor. După trei săptămâni de clocit au ieşit „nişte pui drăguți... îmbrăcați cu puf galben ca puii de găină, dar mici, parcă erau nişte gogoşi de mătase.”

Imaginile vizuale şi auditive introduc în universul vieții zilnice a prepelitei şi a puilor. Repetarea interjecției onomatopeice *pic! pic! pic!* surprinde plastic felul cum se hrăneau puişorii cu insectele aduse de mama lor. Armonia vieții de familie se datora faptului că puii erau „frumoşi, cuminți şi ascultători”, aşa cum se cuvine să fie

toți copiii pentru a face bucurie mamei lor care se străduiește să nu le lipsească nimic.

Puiul cel mare s-a abătut de la conduita corectă. Într-o zi, în timpul secerișului, nu s-a grăbit la chemarea prepeliței și a fost prins de un flăcău. Scena este ilustrată printr-o imagine auditivă realizată cu ajutorul interjecției - și printr-o imagine vizuală: „...hați! l-a prins un flăcău sub căciulă." Spaima puiului se relevă prin comparația „ îi bătea inima ca ceasornicul meu din buzunar". Salvarea puiului neascultător s-a datorat intervenției unui țăran bătrân ale cărui cuvinte dezvăluie sensibilitatea omului din popor față de viețuitoarele gingașe, precum și înțelepciunea lui: „— Lasă-l jos, măi Marine, că e păcat de el, moare. Nu-l vezi că de-abia e cât luleaua?" Întâmplarea dă prepeliței prilejul să-i atragă atenția asupra primejdiilor încălcării sfaturilor părintești. Ea îi spune că atât timp cât este mic nu poate să-și dea singur seama de ceea ce este bine și ce este rău, de aceea are nevoie de îndrumarea și de ocrotirea ei: „Când te-i face mare, o să faci cum ăi vrea tu, dar acum, că ești mic, să nu ieși niciodată din vorba mea, că poți să pățești și mai rău". Această întâmplare arată că intriga povestirii este neascultarea poveților mamei.

După acest incident, liniștea și fericirea învăluie din nou existența prepeliței și a puilor. Aveau mâncare din belșug; se hrăneau cu boabele rămase pe mirișteie de la seceratul grâului, își potoleau setea cu picături de rouă și se adăposteau de căldură la umbra lăstarului. Grija și dragostea mamei pentru pui rezultă din felul cum îi ocrotea în nopțile răcoroase, când se adunau grămadă ca sub un cort sub aripile ei.

Când aceștia au crescut, prepelița a început să-i învețe să zboare. Lecțiile de zbor dovedesc priceperea prepeliței de a pregăti puii pentru viață, de a-i face să învingă greutățile trezindu-le dorința de a cunoaște o lume fascinantă. Ca o mamă grijulie, ea alegea timpul cel mai potrivit pentru lecțiile de zbor, „dimineața, spre răsăritul soarelui, când se îngâna ziua cu noaptea și seara în amurg, căci ziua era primejdios din pricina hreților care dădeau târcoale pe deasupra mirișteii. Puii se străduiau să învețe cât mai bine și cât mai repede să zboare pentru călătoria cea lungă pe care trebuiau să o facă la sfârșitul verii deasupra unor locuri minunate și îndepărtate. Curiozitatea lor crește și imaginația li se aprindea când mama le spunea: „Și o să zburăm sus de tot, zile și nopți, și o să vedem dedesubtul nostru orașe mari și râuri și marea." La plasticitatea imaginii contribuie vorbirea directă, interjecțiile onomatopeice, adverbele predicative și numeralul: „Mama lor îi așeza la rând și îi întreba: „Gata?", „Da" răspundeau ei, „Una, două, trei!" Și când zicea „trei", frrr! zburau cu toții tocmai lângă cantonul de pe șosea."

Existența lor liniștită este tulburată de apariția unui vânător însoțit de câinele său Nero. Ritmul povestirii devine alert. În derularea rapidă a faptelor nu se insistă asupra momentelor întâmplării, cât mai ales aupra stărilor sufletești ale personajelor. Lipsiți de experiența vieții, pentru că au venit întâmplător în contact cu oamenii - o singură dată în vremea secerișului - puii nu au înțeles primejdia: „Au ridicat toți în sus capetele cu ochișorii ca niște mărgele negre și ascultau..." Puii n-au priceput, dar mama lor, care își dăduse seama că e un vânător, a rămas încremenită." Participiul *încremenită* subliniază spaima prepeliței pricinuită de prezența vânătorului, cât și de faptul că lăstarul nu mai putea fi în momentul acela locul de adăpost salvator, fiindcă de acolo veneau omul și câinele. După o clipă de gândire, alege calea cea mai sigură

pentru salvarea puilor, dându-le sfaturi scurte și clare, precizând că trebuie să-i respecte întocmai fiecare cuvânt, deoarece altfel vor plăti cu viața:

„— Eu o să zbor; voi rămâneți nemișcați; care zboară e pierdut. Ați înțeles?"

Puii, care doar s-au mirat - când au auzit căruța apropiindu-se de lăstar - au înțeles din vorbele mamei gravitatea situației și nevoia îndeplinirii cu strășnicie a poruncii date. Ca pe o peliculă cinematografică, secvențele se derulează cu rapiditate subliniind într-o gradație ascendentă emoția puilor și a prepeliței. Câinele a rămas împietrit văzând puii, dar prepelița l-a îndepărtat de ei cu pricepere șoptindu-le să nu se miște și, strecurându-se mai departe, ademenind câinele să pășească încet după ea, „făcându-l să creadă că o va prinde cu ușurință." Scena de mare încordare percepută vizual și auditiv se întipărește atât de adânc în mintea puilor, încât secvențele acestui moment reapar în agonia celui rănit.

Verbele la modul indicativ, timpul prezent aduc în prim-plan întâmplarea: „Uite-l: piciorul lui e acum așa de aproape, încât văd cum se urcă o furnică pe carâmbul cizmei", iar interjecția relevă frica puilor: „Vai! cum le bate inima". Prepelița își pune în joc tot curajul și toată priceperea, reușind să păcălească pe Nero, prefăcându-se cu mare iscusință că este rănită și punându-l pe vânător în imposibilitatea de a trage, ca să nu-și împuște câinele, deoarece ea „zboară ras cu pământul, la doi pași de botul câinelui, care o urmărește."

Faptul că prepelița nu acționează niciodată la întâmplare și că o caracterizează o profundă chibzuință, este evidențiat prin revenirea - de două ori - asupra acestei însușiri: „după o clipă de socoteală, dă poruncile necesare puilor, iar când socotește că e în afară de bătaia puștii, zboară."

Puiul cel mare și-a părăsit frații neputând să-și învingă teama, plătind scump neascultarea. Auzindu-i zborul, vânătorul a tras și l-a rănit într-o aripă: „N-a picat, a putut zbura până la lăstar; dar acolo, de mișcare, osul - la început numai plesnit - s-a crăpat de tot și puiul a căzut cu aripa moartă."

Auzind căruța îndepărtându-se, prepelița cheamă puii și văzând că lipsește cel mare, „întreabă îngrijorată unde este nenea". Starea de tensiune este surprinsă cu finețe, marcând începutul dramei care se va defășura până la sfârșitul narațiunii. Prepelița desperată „îl strigă tare, mai tare și îi răspunde cu glas stins puiul rănit." Văzându-i aripa, înțelege sfârșitul tragic, dar își ascunde durerea „ca să nu-l deznădăjduiască".

Pentru puiul rănit au început zile triste. Se uita cu mâhnire cum frații săi continuau lecțiile de zbor la care el nu mai putea lua parte. Întrebările puse prepeliței și reluarea lor cu insistență trădează dorința fierbinte de a se face sănătos și de a pleca împreună cu ei: „— Mamă, nu e așa că o să mă fac bine? Nu e așa c-o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și râuri și marea?"

— Da, mamă, răspundea prepelița, silindu-se să nu plângă."

Natura este în concordanță cu sufletul prepeliței: nu mai păstrează nimic din frumusețea și seninătatea din timpul verii: „În locul zilelor mari și frumoase au venit zile mici și posomorâte, a început să cadă brumă și să se rărească frunza lăstarului." Sosind toamna, prepelița fu nevoită să se mute întâi într-un lan de porumb, apoi, „în niște pârloage de la marginea lăstarului" amânând mereu clipa despărțirii dureroase, deși rândunelele, cocorii și alte păsări călătoare se îndreptau spre miazăzi și era timpul să plece și ea. În inima sa se dădea o luptă sfâșietoare între dorința de a

rămâne să îngrijească puiul rănit şi datoria de a pleca cu ceilalţi: „Ar fi vrut să se rupă în două: jumătate să plece cu copiii sănătoşi, care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod, care se agăţa de ea cu desperare."

Suflarea crivăţului o obligă să se hotărască - „Decât să-i moară toţi puii, mai bine numai unul. Cu inima frântă de durere, zboară fără să se uite înapoi ca să nu-i slăbească hotărârea, pe când ăl rănit striga cu deznădejde: Nu mă lăsaţi! Nu mă lăsaţi!" Acest moment este punctul culminant al povestirii impresionând prin marea durere a prepeliţei silită să-şi părăsească puiul şi prin desperarea acestuia când vede că rămâne singur: „A încercat să se târască după ei, dar n-a putut şi a rămas în loc, urmărindu-i cu ochii până au pierit în zarea despre miazăzi".

Sfârşitul puiului constituie deznodământul operei. Într-un decor îngheţat şi pustiu, ca şi sufletul său, puiul - lipsit de orice apărare - este cuprins de o scurtă agonie părându-i-se că „simte aripa caldă a mamei", că se află în lanul de grâu, apoi moare „cu degetele împreunate ca pentru închinăciune".

În derularea subiectului, prozatorul a folosit cele trei modalităţi de expunere: *naraţiunea, descrierea, dialogul*, înfăţişând cu emoţie şi duioşie strădania, bucuriile şi încercările prin care trece prepeliţa ca să-şi vadă puii fericiţi şi pregătiţi pentru viaţă.

Această operă literară este o naraţiune deoarece povesteşte, într-o anumită ordine, întâmplări din viaţa prepeliţei şi a puilor desfăşurate într-un anumit interval de timp: de primăvara până la sosirea iernii.

Puiul este o povestire reprezentativă pentru arta narativă a prozatorului. Din desfăşurarea subiectului se distinge faptul că povestirile lui I. Alexandru Brătescu-Voineşti sunt constituite astfel: au un sens principal evidenţiat la prima lectură de acţiune şi un sens adânc - întâmplările relatate privind probleme morale, sufleteşti şi de comportare asupra cărora cititorul este invitat să mediteze.

Din scrierile lui I. Al. Brătescu-Voineşti cu sfârşit dramatic mai amintim: *Niculăiţă Minciună, Moartea lui Castor* şi *Privighetoarea.*

În încheierea consideraţiilor pe care le face criticul literar G. Călinescu despre scriitor în *Istoria literaturii române* - Compedium - notează: *„Fără a fi poet ca Sadoveanu, Brătescu-Voineşti ocupă în literatură un loc remarcabil prin originalitatea indiscutabilă a duioşiei lui."*

Exerciţii de fixare

1. Căutaţi sinonimele cuvintelor *groază, împietrit, piroteală, aprig, posomorât* şi alcătuiţi un scurt text despre sfârşitul naraţiunii.

2. Alcătuiţi planul simplu de idei.

3. Selectaţi pasaje în care este folosit dialogul şi explicaţi utilizarea lui.

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor:

Caracterizaţi prepeliţa, demonstrând că este simbolul[1] mamei adevărate urmărind planul:

1. Locul personajului în operă; semnificaţia motto-ului;

2. Întruchiparea mamei care acţionează totdeauna pentru binele puilor, după o îndelungată chibzuinţă dovedind grijă şi dragoste profundă:

- alegerea locului şi construirea cuibului;
- clocirea ouălor;
- procurarea hranei;
- sfaturile date puilor privind pregătirea pentru viaţă.

3. Curajul, inteligenţa şi spiritul de sacrificiu:

- stăpânirea de sine şi alegerea soluţiilor celor mai potrivite pentru salvarea puilor.

4. Desperarea:

- durerea prepeliţei când vede puiul rănit;
- zbuciumul ei în nopţile de veghe;
- lupta între dorinţa de a rămâne să ocrotească puiul rănit şi datoria de a zbura cu puii sănătoşi.

5. Concluzii referitoare la suma trăsăturilor care fac din prepeliţă un personaj simbol.

---

[1] **simbol** - imagine sau semn concret prin care sunt sugerate însuşirile caracteristice ale unor fenomene sau noţiuni abstracte.

„M-am născut în Paşcani şi copilăria mi-i plină de povestiri şi icoane de-ale trecutului acestei aşezări. Cu ceea ce am auzit de la bătrânii din partea locului m-am putut întoarce în anii duşi până acolo unde amintirile se întunecă şi întâmplările rămase iau întorsături de legendă."

(Mihail Sadoveanu)

Mihail Sadoveanu

(1880 - 1961)

Mihail Sadoveanu s-a născut la 5 noiembrie 1880 în târgul Paşcani. Tatăl său, avocatul Alexandru Sadoveanu, descindea dintr-o familie de olteni originari din Gorj, stabilită la Iaşi după răscoala lui Tudor Vladimirescu. Mama, Profira Ursaki, provenea din ţărani răzeşi deposedaţi de pământuri de către domnitorul Mihail Sturza.

După aprecierea criticului literar Mihail Ralea, prin filiera oltenească, Mihail Sadoveanu a moştenit „pasiunea epopeii; spiritul pandur", iar sentimentul solidarităţii cu poporul l-a moştenit de la mama sa.

Şcoala primară o face în Vatra Paşcanilor, unde are ca învăţător pe Mihail Busuioc, evocat în volumul La noi în Viişoara sub numele de domnul Trandafir.

A studiat la gimnaziul „Alecu Donici" din Fălticeni, apoi la Liceul Naţional din Iaşi.

A colaborat la revista Semănătorul din Bucureşti, Viaţa Românească din Iaşi, a îndeplinit funcţia de director la Teatrul Naţional din Iaşi.

Debutul literar din anul 1904 cu volumele Şoimii, Dureri înăbuşite, Povestiri, Crâşma lui Moş Precu este salutat elogios de Nicolae Iorga care numeşte anul 1904 „anul Sadoveanu".

A dominat literatura română peste o jumătate de veac, intrând, prin opera sa, în rândul clasicilor încă din timpul vieţii. Proza sadoveniană a fost tradusă în zeci de limbi.

La 19 octombrie 1961, inima marelui scriitor a încetat să bată. Îşi doarme somnul veşnic la cimitirul Bellu din Bucureşti.

Domnu Trandafir

(fragment)

Din ziua când m-am întors aici, în târguşorul nostru cel vechi, n-am stat o clipă. Am cutreierat în lung şi în lat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul meu întâmplările copilăriei - întâmplările luminoase ale copilăriei aşa de îndepărtate.

Am văzut, la Siret, locul unde mă scăldam cu dracii de seama mea. Ne bălăceam în valuri, ieşeam la mal şi ne ungeam cu nămol din cap până-n picioare; lăsăm să ne pârlească soarele prietin, ne sculam, ne alungam în lungul malului cu chiote şi cu răcnete, apoi dintr-o dată săream cu toţii în apă, cu bufneli asurzitoare şi în curcubeie de stropi.

Am văzut iarăşi întinsele zăvoaie cu sălcii cenuşii în care intram cu grozavă frică de bursuci. Frica ţinea până ce dădeam de desişurile cu mure, când ne puneam pe ospăţ şi la taifas. Pe urmă, prin poieni, chiote şi goană, parcă venise pe acele meleaguri o oştire de sălbatici...

Ş-am mai văzut, la marginea târgului, şurile dărăpănate, pline de poloboace, unde ne jucam de-a ascunsul, noaptea. Cu cât fior căutam prin colţuri negre, şi cotrobăiam prin poloboacele răsunătoare şi cercetam, prin podurile în care se furişau dungi albe de lumină, pe tovarăşii ascunşi! Şi-mi aduc aminte că totdeauna trebuia să mormăiesc singur, să spun câte-o ghidueşie ca să izbucnească în râs cineva... Numai aşa puteam să dau de o urmă în pustiul acela!

Şi câte şi câte lucruri care m-au înfiorat şi m-au bucurat! Pe toate le-am văzut. Totuşi nici unul nu m-a mişcat aşa de mult, frate dragă, ca locul - numai locul a rămas - unde odată era şcoala.

Acolo am intrat în freamătul de copii cu teamă şi cu bucurie în întâia dimineaţă, când m-a adus tata de mână; acolo era un păr care făcea pere aşa de bune, din care Domnu ne dăruia de gustare câte două la începutul fiecărei vacanţe; acolo era curtea unde înălţam iarna uriaşi de zăpadă, la capul cărora ne suiam cu scara, să le punem pipe în în gură şi cărbuni în locul ochilor; acolo multe lucruri s-au petrecut, prietine, - şi, de acolo pornind, simt că iar mă cuprinde înduioşarea şi iar am să-ţi vorbesc şi în această scrisoare de domnu Trandafir.

Era un om bine făcut, puţin chel în vârful capului, cu ochii foarte blajini. Când zâmbea, se arătau sub mustaţa tunsă scurt nişte dinţi lungi, cu strungă mare la mijloc. Când ne învăţa cum să spunem poeziile eroice, vorbea tare şi înălţa în sus braţul drept; când cântam în cor lovea diapazonul de colţul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă şi, încruntând puţin din sprâncene, dădea uşor tonul: laaa! - iar băieţii răspundeau într-un murmur subţire, şi aşteptau cu ochii aţintiţi la mâna lui, care dintr-o dată se înălţa. Atunci izbucneau glasurile tinere, într-o revărsare caldă. Când trebuia câteodată, sâmbăta după-amiază, să ne cetească din poveştile lui Creangă, ne privea întâi blând, cu un zâmbet liniştit, ţinând cartea la piept, în dreptul inimii - şi în bănci se făcea o tăcere adâncă, ca într-o biserică.

Tu bagi de samă că nu-ţi vorbesc de gramatică şi de aritmetică. Şi nici nu-ţi voi vorbi. Acestea se făceau bine; băieţii învăţau după puterilor lor; dar sunt nişte lucruri aşa de neînsemnate când le pui faţă în faţă cu învăţătura cealaltă, sufletească, pe care ne-o da Domnu! Şi ne-o da această învăţătură nu pentru că trebuia şi pentru că i se

plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el şi pentru că în acest suflet era ceva din credinţa şi din cuţătenia unui apostol.

Acolo, în colţul acela de ţară, putea să fie cum voia învăţătorul. Nimeni dintre cei mari nu-l tulbura; nimeni nu se interesa cum merge şcoala lui. Bine, rău, - el făcea ceea ce socotea că trebuie să facă, şi atât.

De aceea, domnu Trandafir al nostru a rămas foarte mirat când, într-un rând, în cei din urmă ani ai dăscăliei, a primit vizita unuia din cei de sus.

Să vezi cum a fost.

Într-o bună zi, iată că intră pe poarta ogrăzii doi străini. Băieţii în clasă erau cu monitorii. Domnu, în grădină, priveghea la descărcatul unui car de fân. Era foarte gospodăros şi-i plăcea să se facă fiecare lucru cu rânduială.

Străinii se apropie.

— Bună ziua!

— Mulţămim domnilorvoastră!

Domnu Trandafir se uită la străini; străinii se uită la domnu Trandafir.

— Mă rog, ce doriţi dumneavoastră?

— Apoi, uite ce e, dacă eşti bun... Am vrea, să vedem şcoala...

— Cum nu, numai să isprăvesc cu fânul ista. Marie! ia vezi de ceva răcoreală! dulceţi! cafea! ia şedeţi, vă rog colea, la umbră, în cerdac, oleacă, de mai răsuflaţi...

— Nu, că suntem cam grăbiţi...

— Uite, îndată, cât ai bate-n palme...

Şi iată-l că se scutură de fân, trece înainte şi poftеşte pe străini în clasă. Acolo întrebări: câţi copii vin la şcoală, câţi sunt înscrişi? şi Domnu răspunde că vin câţi sunt înscrişi, şi se cam miră de ce l-or fi întrebând orăşenii de lucruri de acestea. Revizori nu sunt; pe revizor îl cunoaşte el bine şi ştie că vine de două ori pe an. Vine rar că ştie cu cine are de-a face. În sfârşit, or fi fiind alţi slujbaşi mai mari, mai ştii?

Iar unul din ei:

— Mă rog, fii bun şi fă o lecţie, uite aşa, de curiozitate. Şi Domnu face o lecţie, uite aşa, cum o făcea el întotdeauna. Întreabă pe băieţi, vorbeşte şi el: spune lucruri care şi pe el îl mişcă şi-l ajung la inimă. Şi iată că orăşenii îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziţi, întreabă şi ei pe copii, ascultă o poezie. Domnul îşi loveşte uşor diapazonul de colţul catedrei: laaa! Şi clasa răspundea într-o adiere uşoară de glasuri tinere, şi toţi cântă, cântă aşa, de-i place şi lui domnu Trandafir şi zice şi el la urmă: „Brava băieţi!"

Iar străinii îl întreabă iar, dar cu glasurile cu totul schimbate şi cu altă lumină în ochi, de unde-i şi la ce şcoală a învăţat, cum îşi petrece viaţa; şi Domnu răspunde şi nu prea, şi începe a se întreba de ce l-or fi iscodind oare orăşenii aceia.

Îi poftеşte la masă, ei îl roagă să-i ierte că nu pot, trebuie să plece; îi roagă să beie măcar un pahar cu apă; ei îi mulţumesc iar. Unul scoate ceasul; altul, cu un ton de respect, spune ceva. Şi cel care pare a fi mai mare porneşte înainte. Iar domnu Trandafir întreabă tainic pe cestălalt rămas mai în urmă:

— Mă rog, domnule, dacă eşti bun şi nu te superi... cu cine am onoarea?

— Eu?... Eu sunt inspectorul cutare...

— Hm! Şi domnu Trandafir se uită cu coada ochiului, neîncrezător, la domnul inspector. Nu, fără şagă!... Dar celălalt domn?...

— Celălalt e domnul ministru!

Asta e prea-prea; şi Domnu începu a râde în hohot.

— Ei, ştii că ai haz! Nu, că asta-i chiar frumos!

— Cum, dumneata crezi că glumesc?

— Ei, asta-i! dar cum ai socoti dumneata că am să cred asemenea lucru? Ce are să caute ministrul aici, în sărăcia asta a noastră?

Şi celălalt străin se întoarce, zâmbeşte, scutură mâna lui domnu Trandafir şi-l felicitează. Şi pleacă amândoi, iar pe urmă mult s-a minunat dascălul nostru când a aflat de la primărie că în adevăr ministrul şcoalelor a fost străinul cel drept, slab, cu mustaţă neagră.

Nu, Domnu nostru nu ne-a învăţat niciodată din pricină că se temea de cei mari. Îi era drag să ne înveţe, şi parcă eram copiii lui, - asta am simţit-o totdeauna, cât am fost sub privegherea lui.

Se supăra rar şi nu spunea decât două vorbe. Asta-i era mânia cea mai mare: „Măi domnule!"

Nouă ne venea să intrăm în pământ, când zicea: „Măi domnule!", şi se uita urât la noi.

Îmi aduc aminte ce zarvă a fost când, într-un rând s-a zvonit că pe Domnu nostru are să-l mute într-o altă comună, peste Siret. Ne-am strâns sara toţi băieţii, am vorbit, unii plângeau, şi am luat o hotărâre mare, să ne ducem şi noi cu Domnu peste Siret.

Dar Domnu nu s-a dus nicăieri; a rămas acolo pe pământul nostru; şi în pământmtul nostru l-au îngropat (...)

Nici şcoala unde m-a învăţat el nu mai este. Acuma băieţii învaţă într-alt loc, într-o clădire nouă, naltă şi frumoasă. Eu nu m-am dus însă s-o văd pe aceea; eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care ne era cald vara şi frig iarna... În locul acela odată a trăit un om...

Întrebări şi exerciţii

1. Ce elemente conferă calitatea de scrisoare literară operei *Domnu Trandafir?*
2. Ce încărcătură afectivă capătă în context adverbele *acum, atunci, acolo?*
3. Ce elemente conturează portretul fizic şi moral al învăţătorului?
4. Ce modalităţi de caracterizare a personajului sunt folosite?
5. Selectaţi verbele de acţiune din alineatul al II-lea, menţionaţi timpul şi explicaţi rolul acestora pentru realizarea evocării copilăriei.
6. De câte ori este folosit cuvântul *locul* şi ce indică în fiecare context?
7. Prin ce observaţii se prezintă interesul copiilor faţă de lecţia de lectură?
8. De câte ori apare pronumele negativ *nimeni* şi cu ce scop?
9. Ce trăsături completează portretul domnului Trandafir în secvenţa relatării inspecţiei?
10. Cum interpretaţi menţiunea „Domnul face o lecţie, uite aşa, cum o făcea el întotdeauna"?

11. Cum explicați ortografierea cu majusculă a substantivului *Domnu?*
12. Comentați concluzia scriitorului „În locul acela, odată, a trăit un om".
13. Descoperiți elementele de oralitate din această lectură.

Cometariu literar

M. Sadoveanu se impune în literatura română prin complexitatea operei, prin cunoașterea perfectă a limbii vechi și a celei contemporane, prin viziunea unitară asupra rolului jucat de popor, începând cu vremurile îndepărtate învăluite în negura anilor, până în contemporaneitate. Scriitorul a înfățișat viața poporului, a evocat istoria, a descris frumusețile naturii, a prezentat lumea monotonă a târgurilor de provincie, a realizat proză cu caracter memorialistic. Opera *Domnu Trandafir* este inclusă în volumul *La noi în Viișoara,* apărut în 1907 și se încadrează în proza cu caracter memorialistic.

Caracterizarea personajului și modalitățile folosite

Titlul este numele dat de scriitor primului său dascăl, Mihai Busuioc, de la școala din Vatra-Pașcani - învățătorul devine personaj literar, al cărui nume, Trandafir, sugerează delicatețea și frumusețea morală.

- locul personajului în viața scriitorului

Opera aparține genului epic și este o scrisoare în proză.

Tema este evocarea copilăriei și elogiul adus primului învățător, adevărat părinte spiritual.

Revenind în târgușorul Pașcani, retrăiește cu emoție farmecul vârstei candorii, al zburdălniciei și al dorinței de a cunoaște misterele firii. Scriitorul se adresează direct unui interlocutor prin formulările *frate dragă, prietene,tu, nu-ți voi vorbi, să vezi cum a fost* și prin interjecția *iată*, cu valoare predicativă, împărtășindu-și impresiile la vederea locurilor copilăriei. Evocarea contribuie la realizarea portretului domnului Trandafir; în relatare se îmbină planul prezentului cu cel al trecutului; întoarcerea în timp făcându-se prin retrăirea cu intensitate a clipelor apuse. Cele două planuri sunt indicate de adverbele *acum* și *atunci*, ca și cum s-ar citi o filă pe ale cărei

- rolul evocării în realizarea portretului

fețe sunt consemnate elemente trecute și prezente cu mare valoare afectivă. În mintea omului matur se derulează năvalnic secvețe ale uor momente de neuitat pentru scriitor: „Am văzut, la Siret, locul unde mă scăldam cu dracii de seama mea. Ne bălăceam în valuri, ieșeam la mal și ne ungeam cu nămol din cap până-n picioare; lăsăm să ne pârlească soarele prietin, ne sculam, ne alungam în lungul malului cu chiote și cu răcnete, apoi dintr-o dată săream cu toții în apă, cu bufneli asurzitoare și în curcubeie de stropi." Numărul mare al verbelor de acțiune sugerează neastâmpărul vârstei: *ne bălăceam, ieșeam, ne scăldam, ne alungam, săream.* Mirajul amintirii învăluie și imaginea întinselor zăvoaie de sălcii cenușii în care intrau, deși se temeau de bursuci, dar frica dispărea când descopereau tufișurile cu mure. La fel de vie se încheagă imaginea „șurilor dărăpănate, pline de poloboace", unde se jucau noaptea de-a ascunsul.

Repetiția *câte și câte lucruri* sugerează lumea vastă a bucuriilor și miracolelor copilăriei, dintre care unic este locul unde a fost școala: „Totuși nici unul nu m-a mișcat așa de mult frate dragă, ca locul - numai locul a rămas - unde odată era școala." Cuvântul *locul* are rolul de determinare spațială și adverbul *acolo* - repetat de cinci ori - reconstituie spațial și temporal anii de școală.

Acolo înseamnă locul unde l-a dus tatăl în prima zi de școală.

Acolo se afla un păr cu „pere așa de bune" din care domnul le dăruia „de gustare câte două la începutul fiecărei vacanțe"

Acolo era curtea unde înălțau uriași de zăpadă.

Fiecărui anotimp îi corespund anumite amintiri. Dintre toate icoanele trecutului se detașează cele despre domnul Trandafir, al cărui portret se conturează prin gesturi și atitudini semnificative, prin limbaj, prin relatarea unei inspecții și prin reflecțiile prozatorului despre dascălul său: „Era un om bine făcut, puțin chel în vârful capului, cu ochii foarte blajini. Când zâmbea, se arătau sub mustața tunsă

caracterizarea făcută de autor; realizarea portretului fizic și moral prin notarea: gesturilor, atitudinilor semnificative, limbajului, prin relatarea unei inspecții

scurt niște dinți lungi, cu strungă mare la mijloc." Portretul fizic și moral se conturează printr-un stil concis. Epitetul *foarte blajini*, exprimat prin adjectiv la gradul superlativ absolut, și verbul *zâmbea* subliniază bunătatea, una din trăsăturile sufletești fundamentale ale dascălului. Scurte secvențe ale unor lecții de muzică și de literatură surprind gesturi semnificative pentru înflăcărarea învățătorului, pentru prețuirea literaturii și evidențiază cultul său față de marele povestitor Ion Creangă. În mintea copilului s-au întipărit detalii privind comunicarea sufletească dintre dascăl și elevii săi. La lecțiile de muzică, după ce dădea tonul lovind ușor diapazonul, „băieții răspundeau într-un murmur subțire și rămâneau cu ochii ațintiți la mâna lui care se înălța." Impresiile de la lecțiile de lectură scot în evidență priceperea cu care dascălul crea atmosfera potrivită unei ore prin blândețe, calm și relevă receptivitatea copiilor: „Ne privea întâi blând, cu un zâmbet liniștit, ținând cartea la piept, în dreptul inimii. Și în bănci se făcea o tăcere adâncă ca într-o biserică." Domnul Trandafir imprima o atmosferă sacră lecțiilor de lectură, el însuși având ceva sfânt în ființa sa: „avea un prisos de bunătate în el și pentru că în acest suflet era ceva din credința și din curățenia unui apostol". Învățătorul nu este apreciat atât pentru cunoștințele pe care le transmitea, cât „pentru învățătura cealaltă sufletească". Conduita sa de dascăl exemplar era determinată de pasiunea pentru meserie „și ne-o da această învățătură, nu pentru că trebuia și pentru că i se plătea..."

Trăsăturile personajului: pasiune pentru meserie

Repetarea pronumelui negativ *nimeni* scoate în evidență totala libertate de acțiune a învățătorului într-un colț de țară, relevând și pe această cale dăruirea pedagogică și corectitudinea domnului Trandafir: „Acolo, în colțul acela de țară, putea să fie cum voia învățătorul. Nimeni dintre cei mari nu-l tulbura; nimeni nu se interesa cum merge școala lui. Bine, rău, - el făcea ceea ce socotea că trebuie să facă, și atât."

dăruire pedagogică, corectitudine

Interjecția *iată* cu valoare predicativă aduce în prim-plan vizita celor doi străini: un inspector și

Caracterizarea care rezultă din comportare: ospitalitate,

ministrul. Din povestirea întâmplării se completează portretul învățătorului. El era bun gospodar, fapt dedus din notația „îi plăcea să se facă fiecare lucru cu rânduială". Prin felul cum se comportă și vorbește cu vizitatorii - „ia ședeți, vă rog, colea, la umbră, în cerdac, oleacă de mai răsuflați" - dovedește ospitalitatea. Limbajul popular folosit îi dezvăluie politețea, calmul și meticulozitatea:

politețe, calm, meticulozitate

„— Bună ziua!

— Mulțămim domnilorvoastră!

Domnu Trandafir se uită la străini; străinii se uită la domnu Trandafir.

— Mă rog, ce doriți dumneavoastră?

— Apoi, uite ce e, dacă ești bun... Am vre, să vedem școala...

— Cum nu, numai să isprăvesc cu fânul ista. Marie! ia vezi de ceva răcoreală! dulceți! cafea! ia ședeți, vă rog colea, la umbră, în cerdac, oleacă, de mai răsuflați...

— Nu, că suntem cam grăbiți...

— Uite, îndată, cât ai bate-n palme..."

Caracterizarea prin prezentare directă: competență, conștiința înaltă a învățătorului.

Și iată-l că se scutură de fân, trece înainte și poftește pe străini în clasă.

Precizarea „revizorul vine rar că știe cu cine are de-a face"este alt element care subliniază competența și conștiinciozitatea învățătorului.

La cererea „străinilor", „Domnu face o lecție, uite așa, cum o făcea el totdeauna." Construcția *uite așa* exprimă ideea de superlativ absolut și mențiunea *cum o făcea el totdeauna* sintetizează întreaga măiestrie didactică a domnului Trandafir: „Îi întreabă pe băieți, vorbește și el; spune lucruri care și pe el îl mișcă și-l ajung la inimă." Străinii încetează să mai fie reținuți pentru că felul cum decurge lecția le trezește interesul: „îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziți, întreabă și ei pe copii, ascultă o poezie." Entuziasmul domnului Trandafir pentru felul cum răspunde clasa „într-o adiere de glasuri tinere" se exprimă prin cuvinte de apreciere spuse din toată inima:

Caracterizarea prin felul în care acționează în timpul lecției: măiestria didactică, modestia

„— Brava, băieți!"

Caracterizarea prin reacția celor din jur: prețuirea desăvârșirii didactice de către ministru

Plăcut impresionați de măiestria didactică a

domnului Trandafir, vizitatorii îl întreabă de unde este, „la ce şcoală a învăţat şi cum îşi petrece viaţa", ceea ce îl miră făcându-l să se gândească „de ce l-or fi iscodind oare orăşenii aceia." Străinii nu sunt individualizaţi; prezenţa lor este consemnată de substantivele *străinii, orăşenii* şi de pronumele nehotărâte *unul, altul*. Domnul Trandafir, dascăl de mare modestie, se miră când află de la unul din străini că acela este inspectorul, iar celălalt ministrul:

„— Ce are să caute ministrul aici, în sărăcia asta a noastră?" Ministrul îl felicită cu căldură manifestându-şi astfel preţuirea faţă de un învăţător foarte bun şi un om deosebit: „...Zâmbeşte, scutură mâna d-lui Trandafir şi-l felicitează."

Mărturisirea scriitorului „Îi era drag să ne înveţe şi parcă eram copiii lui - asta am simţit-o întotdeauna, cât am fost sub privegherea lui" - subliniază profunzimea legăturii sufleteşti dintre învăţător şi şcolari; relaţia clasă-învăţător are trăinicia unei relaţii de familie. Domnul Trandafir era apropiat de copii, dar totodată se impunea prin autoritate şi când se supăra: „Asta-i era mânia cea mai mare: Măi domnule!"

„Nouă ne venea să intrăm în pământ, când zicea: Măi domnule! şi se uita urât la noi", ceea ce dovedeşte că nu era nevoie de asprime sau de brutalitate ca să fie ascultat.

Caracterizarea prin mărturisirea autorului, fost elev: căldura sufletească şi autoritatea faţă de şcolari.

Scriitorului îi vine în minte timpul când s-a zvonit că învăţătorul va fi mutat într-o altă comună peste Siret. Reacţia copiilor copleşeşte prin căldura dragostei faţă de domnul Trandafir, prin candoarea şi spontaneitatea lor: „Îmi aduc aminte ce zarvă a fost... Ne-am strâns seara toţi băieţii, am vorbit, unii plângeau, şi am luat o hotărâre mare, să ne ducem şi noi cu Domnu peste Siret." Dar învăţătorul - notează Sadoveanu - „a rămas acolo pe pământul nostru şi în pământul nostru l-au şi îngropat." Pentru scriitor şcoala cea nouă nu prezintă interes pentru că el este legat cu toată fiinţa lui de amintirea şcolii de odinioară: „Eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care ne era cald vara şi frig

Caracterizarea prin atitudinea copiilor: dragostea emoţionantă a copiilor faţă de învăţător, pe care-l consideră un adevărat părinte

iarna."

Propoziţia finală „În locul acela odată a trăit un om"închide ca într-un filigran figura d-lui Trandafir, subliniind pe omul de excepţie. Întreaga povestire se constituie ca un omagiu fierbinte închinat învăţătorului iubit de şcolarii săi, ca dascăl şi părinte. Ortografierea substantivului *Domnu* cu majusculă - indiferent de locul ocupat în propoziţie - este un semn de veneraţie faţă de învăţător, precizând unicitatea acestuia în viaţa scriitorului şi a fiecărui om pentru care amintirea primului dascăl este de neuitat.

Concluziile scriitorului despre unicitatea personajului.

Adresarea directă (către un interlocutor) - element de oralitate - contribuie la implicarea afectivă a cititorului, care vibrează la unison cu scriitorul. Oralitatea se realizează şi prin folosirea vocativelor (*frate, dragă, prietene, tu*), a verbelor şi locuţiunii verbale folosite la persoana a II-a singular (*uite aşa, tu bagi de seamă*) şi a interjecţiei cu valoare predicativă (*uite*).

Lirismul evocării, sinceritatea, simplitatea şi căldura sufletească fac pe cititor să trăiască la fel de intens sentimentele prozatorului. Lecţia *Domnu Trandafir* este un cântec al amintirii care cuprinde în vraja lui deopotrivă pe scriitor şi pe cititor.

Exerciţii de fixare

1. Selectaţi fragmente ilustrative pentru fiecare modalitate de expunere (descriere, naraţiune, dialog) şi observaţi în ce scop sunt folosite.

2. Ce valoare stilistică are cuvântul „luminoase"? Treceţi adjectivul prin cele trei grade de comparaţie, construind propoziţii. Indicaţi căile de realizare a superlativului absolut.

3. Precizaţi funcţiile sintactice ale pronumelui relativ din următorul text: „...acolo era un păr care făcea pere aşa de bune, din care Domnu ne dăruia de gustare câte două la începutul fiecărei vacanţe; acolo era curtea unde înălţam iarna uriaşi de zăpadă, la capul cărora ne suiam cu scara, să le punem pipe în gură şi cărbuni în locul ochilor".

4. Imaginați-vă un dialog cu primul vostru învățător după absolvirea clasei a VIII-a.

5. Caracterizați pe învățătorul care a luminat primii ani de școală ai scriitorului, așa cum se desprinde din lecția *Domnu Trandafir.*

„Fără a avea calitățile lui Ion Creangă, Ispirescu este totuși cel mai vrednic culegător de povești din Muntenia."

(Petre V. Haneș)

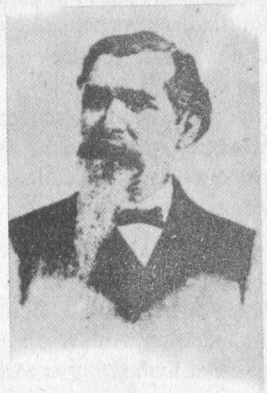

Petre Ispirescu

(1830 - 1887)

Autodidact, folclorist și scriitor român, tipograf, s-a născut la București din părinți modești. De la vârsta de 14 ani intră ucenic la o tipografie și, după mulți ani de conștiincioasă muncă, ajunge director al unei tipografii proprii.

Și-a consacrat o mare parte din viață culegerii și scrierii de basme, snoave, pilde, ghicitori, care au apărut în mai multe volume.

A debutat în „Țăranul român" cu basme în anul 1862, apoi a colaborat la „Convorbiri literare" și „Revista literară", ajungând foarte popular prin culegerea „Legende sau basmele românilor" în care a inclus texte folclorice devenite apoi clasice.

Ca folclorist a fost adeptul concepției conform căreia basmele ar fi vechi legende mitologice.

Volumul „Legende sau basmele românilor" a încântat multe generații prin farmecul narațiunii, spontaneitatea vorbirii, capacitatea de a cuprinde profunzimea sensibilității colective.

Greuceanu

(fragmente)

A fost odată ca niciodată etc.

A fost un împărat și se numea împăratul Roșu. El era foarte mâhnit că, în zilele lui, niște zmei furaseră soarele și luna de pe cer.

Trimise deci oameni prin toate țările și răvașe prin orașe, ca să dea de știre tuturor că oricine se va găsi să

Trăsăturile basmului:

- formula introductivă
- personaje fantastice

scoată soarele şi luna de la zmei, acela va lua pe fie-sa de nevastă şi jumătate din împărăţia lui, iar cine va umbla şi nu va izbândi nimic, acela să ştie că i se va tăia capul.

Mulţi voinici se poticniseră semeţindu-se cu uşurinţă că vor scoate la capăt o asemenea însărcinare; şi când la treabă, hâţ în sus, hâţ în jos, dau din colţ în colţ şi nu ştiau de unde s-o înceapă şi unde s-o sfârşească, vezi că nu toate muştele fac miere. Împăratul însă se ţinu de cuvânt.

Pe vremea aceea se afla un viteaz pe nume Greuceanu.

(Greuceanu se duce la împărat, reuşeşte să-l înduplece să lase viaţa celor ce au avut curajul să lupte cu zmeii şi se hotărăşte să-şi încerce norocul).

Greuceanu luă cu dânsul şi pe fratele său şi merse, merse cale lungă, depărtată, până ce ajunse la Faurul Pământului, cu care era frate de cruce. Acest faur, fiind cel mai meşter de pe Pământ era şi năzdrăvan. Aici se opriră şi poposiră. Trei zile şi trei nopţi au stat închişi într-o cămară Greuceanu şi Faurul Pământului şi se sfătuiră.

- repetiţia (formulă mediană sau de mijloc)
- cifra trei (ca unitate de timp)

Şi după ce se odihniră câteva zile şi mai plănuiră ceea ce era de făcut, Greuceanu şi frate-său o luară la drum.

Îndată după plecarea Greuceanului, Faurul Pământului se apucă şi făcu chipul Greuceanului numai şi numai din fier, apoi porunci să ardă cuşniţa ziua şi noaptea şi să ţină chipul acesta fără curmare în foc.

Iară Greuceanu şi frate-său merseră cale lungă şi mai lungă, până ce li se făcu calea cruci; apoi se opriră, se aşezară pe iarbă şi făcu o gustărică din merindele ce mai aveau, şi apoi se despărţiră, după ce se îmbrăţişară, şi plânseră ca nişte copii.

Mai nainte de-a se despărţi, îşi împărţiră câte o basma şi se înţeleseră zicând: „Atunci când basmalele vor fi rupte pe margini, să mai tragă nădejde unul de altul că se vor mai întâlni; iară când basmalele vor fi rupte în mijloc, să se ştie că unul din ei este pierit." Mai înfipse şi un cuţit în pământ şi ziseră: „Acela din noi care s-ar întoarce mai întâi şi va găsi cuţitul ruginit să nu mai aştepte pe celălalt, fiindcă aceasta înseamnă că a murit." Apoi Greuceanu apucă la dreapta şi frate-său la stânga

- element miraculos

Fratele Greuceanului, umblând mai multă vreme în sec, se întoarse la locul de despărţire şi, găsind cuţitul curat, se puse a-l aştepta acolo cu bucurie, că văzuse soarele şi luna la locul lor pe cer.

Iară Greuceanu se duse, se duse pe o potecă care-l scoase tocmai la casele zmeilor, aşezate unde-şi înţărcase

dracul copiii. Dacă ajunse aici, Greuceanu se dete de trei ori peste cap şi se făcură un porumbel. Vezi că el ascultase năzdrăvăniile ce-l învăţase Faurul-Pământului. Făcându-se porumbel, Greuceanu zbură şi se puse pe un pom care era tocmai în faţa caselor.

- repetiţia (formulă mediană sau de mijloc)
- cifra trei (ca element de metamorfoză[2]

Atunci, ieşind fata de zmeu cea mare şi uitându-se, se întoarse repede şi chemă pe mumă-sa şi pe soră-sa cea mică, ca să vină să vază.

Fata cea mică zise:

— Măiculiţă şi surioară, pasărea asta gingaşă nu mi se pare ogurlie pentru casa noastră. Ochii ei nu seamănă a fi de pasăre, ci mai mult seamănă a fi ochii lui Greuceanu-de-Aur. Până acuma ne-a fost şi nouă! D-aici înainte numai Dumnezeu să-şi facă milă de noi şi de-ai noştri.

Pasămite, aveau zmeii cunoştinţă de vitejia lui Greuceanu.

Apoi intrară câteştrele zmeoaicele în casă şi se puseră la sfat.

- cifra trei (element de metamorfoză)

Greuceanu numaidecât se dete iarăşi de trei ori peste cap şi se făcu o muscă şi intră în cămara zmeilor. Acolo se ascunse într-o crăpătură de grindă de la tavanul casei şi ascultă la sfatul lor. După ce luă în cap tot ce auzi, ieşi afară şi se duse pe drumul ce ducea la Codrul Verde şi acolo se ascunse sub un pod.

- element fabulos
- cifra trei (indică personaje şi unitate de timp)

Cum se vede treaba, din cele ce auzise, ştia acum că zmeii se duseră la vânat în Codrul Verde şi aveau să se întoarcă unul decuseară, altul la miezul nopţii şi tartorul cel mare despre ziuă.

(Greuceanu se luptă cu zmeul cel mic şi cu cel mare, îi omoară şi le aruncă leşurile sub pod.)

Când despre zori unde venea, măre, venea tatăl zmeilor, ca un tartor, cătrănit ce era, şi când ajunse în capul podului, sări calul lui de şaptezeci şi şapte de paşi înapoi. Se necăji zmeul de această întâmplare cât un lucru mare, şi unde răcni:

- repetiţia (formulă mediană sau de mijloc)

— Ah, mâncare-ar lupii carnea calului; că pe lumea asta nu mi-e frică de nimenea, doară de Greuceanu-de-Aur; şi încă şi pe acesta numai să-l iau la ochi cu săgeata şi îl voi culca la pământ.

Atunci, ieşind şi Greuceanu de sub pod, îi zise:

— Deh, zmeule viteaz, vino să ne batem, în săbii să ne tăiem, în suliţă să ne lovim, ori în luptă să ne luptăm.

Sosi zmeul şi se luară la bătaie: în săbii se bătură ce se bătură şi se rupseră săbiile; în suliţă se loviră ce se loviră şi

- miraculosul în descrierea luptei

se rupseră sulițele; apoi se luară la luptă; se zguduiau unul pe altul, de se cutremura pământul; și strânse zmeul pe Greuceanu o dată, dară acesta, băgând de seamă ce are de gând zmeul, se umflă și se încordă în vine și nu păți nimic, apoi și Greuceanu strânse o dată pe zmeu, tocmai când el nu se aștepta, de-i pârâi oasele.

Așa luptă nici că s-a mai văzut. Și se luptară, și se luptară, până ce ajunse vremea la nămezi, și osteniră. Atunci trecu pe deasupra lor un corb carele se legăna prin văzduh și căuta la lupta lor. Și văzându-l, zmeul îi zise:

— Corbule, corbule, pasăre cernită, adu-mi tu mie un cioc de apă și-ți voi da de mâncare un voinic cu calul lui cu tot.

Zise și Greuceanu:

— Corbule, corbule, mie să-mi aduci un cioc de apă dulce, căci eu ți-oi da de mâncare trei leșuri de zmeu și trei de cal.

Auzind corbul aceste cuvinte, aduse lui Greuceanu un cioc de apă dulce și îi astâmpără setea; căci însetoșaseră, nevoie mare. Atunci Greuceanu mai prinse la suflet și, împuternicindu-se, unde ridică, nene, o dată pe zmeu, și târându-mi-l îl băgă în pământ până la gât și-i puse piciorul pe cap, ținându-l așa. Apoi îi zise:

— Spune-mi, zmeule spurcat, unde ai ascuns tu soarele și luna, căci azi nu mai ai scăpare din mâna mea.

Se codea zmeul, îngâna verzi și uscate, dară Greuceanu îi zise:

— Spune-mi-vei ori nu, eu tot le voi găsi, și încă și capul reteza-ți-l-voi.

Atunci zmeul, tot mai nădăjduindu-se a scăpa cu viață dacă îi va spune zise:

— În Codrul Verde este o culă. Acolo înăuntru sunt închise. Cheia este degetul meu cel mic de la mâna dreaptă.

Cum auzi Greuceanu unele ca acestea, îi reteză capul, apoi îi tăie degetul și-l luă cu sine.

Dete corbului, după făgăduială, toate stârvurile, și, ducându-se Greuceanu la cula din Codrul Verde, deschise ușa cu degetul zmeului și găsi acolo soarele și luna. Luă în mâna dreaptă soarele și în cea stângă luna, le aruncă pe cer și se bucură cu bucurie mare.

Oamenii, când văzură iarăși soarele și luna pe cer, se veseliră și lăudară pe Dumnezeu că a dat tărie lui Greuceanu de a izbândi împotriva împieliților vrăjmași ai

- fabulosul realizat prin personificare.

- miraculosul

- elemente simbolice

omenirii.

Iară el, mulțumit că a scos la bun capăt slujba, o luă la drum, întorcându-se înapoi.

Găsind pe frate-său la semnul de întrolocare, se îmbrățișară și, cumpărând doi cai ce mergeau ca săgeata de iute, întinseră pasul la drum ca să se întoarcă la împăratul.

(În cale întâlnesc un păr cu roade, o grădină înflorită și răcoroasă, dar Greuceanu, cunoscând vicleșugul, le lovește cu paloșul și omoară astfel pe zmeoaicele dornice de răzbunare.)

- elemente miraculoase

Și, scăpând de-această pacoste, încălecară și plecară la drum, repede ca vântul; când, ce să vezi dumneata? Unde se luaseră după dânșii scorpia de mumă a zmeoaicelor cu o falcă în cer și cu alta în pământ ca să înghită pe Greuceanu și mai multe nu; și avea de ce să fie cătrănită și amărâtă căci nu mai avea nici soț, nici fete, nici gineri.

Greuceanu, simțind că s-a luat după dânșii zmeoaica cea bătrână, zise frățâne-său:

— la te uită, frate, înapoi și spune-mi ce vezi?

— Ce să văz, frate, îi răspunse el, iată un nor vine după noi ca un vârtej.

Atunci dete bice cailor cari mergeau repede ca vântul și lin ca gândul; dară Greuceanu mai zise o dată fratelui său să se uite în urmă. Acesta îi spuse că se apropie norul ca o flăcăraie; apoi, mai făcând un vânt cailor, ajunseră la Faurul-Pământului.

Aici, cum descălecară, se închise în făuriște. Pe urma lor iaca și zmeoaica. De-i ajungea, îi prăpădea! Nici oscior nu mai rămânea din ei. Acum însă n-avea ce le mai face.

O întoarse însă la șiretlic: rugă pe Greuceanu să facă o gaură în părete ca măcar să-l vază la față. Greuceanu se prefăcu că se înduplecă și făcu o gaură în părete. Dară Faurul-Pământului se ațintea cu chipul lui Greuceanu cel din fier, ce arsese în foc de sărea scântei din el. Când zmeoaica puse gura la spărtură ca să soarbă pe Greuceanu, Faurul-Pământului îi băgă în gură chipul de fier roșu ca focul și i-l vârâ pe gât. Ea, înghiorț! înghiți și pe loc și crăpă. Nu trecu mult și stârvul zmeoaicei se prefăcu într-un munte de fier și astfel scăpară și de dânsa.

- victoria binelui împotriva răului

Faurul-Pământului deschise ușa făurișteî, ieși afară și se veseliră trei zile și trei nopți de așa mare izbândă. El mai cu seamă era nebun de bucurie pentru muntele de fier. Atunci porunci călfilor să facă lui Greauceanu o căruță cu trei cai cu totul și cu totul din fier. După ce fură gata, suflă

- cifra trei (unitate de timp),

asupra lor şi le dete duh de viaţă.

Luându-şi ziua bună de la frate-său de cruce, Faurul-Pământului, Greuceanu se urcă în trăsură cu frate-său cel bun şi porni la Roşu-Împărat ca să-şi primească răsplata.

Merse, merse, până li se înfurci calea. Aici se opriră şi poposiră. Apoi, Greuceanu desprinse de la căruţă un cal şi-l dete fratelui său, ca să ducă împăratului Roşu vestea cea bună a sosirii lui Greuceanu cu izbânda săvârşită; iară el rămase mai în urmă. Înaintând el alene,răsturnat în căruţă, trecu pe lângă un diavol şchiop carele ţinea calea drumeţilor ca să le facă neajunsuri. Acestuia îi fu frică să dea piept cu Greuceanu, dară, ca să nu scape nici el neatins de răutatea lui drăcească, îi scoase cuiul din capul osiei de dindărăt şi-l aruncă departe în urmă.

- personaj fantastic

- personaj fabulos care simbolizează răul

Apoi tot el zise Greuceanului:

— Măi, vericule, ţi-ai pierdut cuiul, du-te de ţi-l caută.

Greuceanu, sărind din căruţă, îşi uită paloşul, din greşeală. Iară când îşi căută cuiul, diavolul îi fură paloşul, apoi, aşezându-se în marginea drumului, se dete de trei ori peste cap şi se schimbă într-o stană de piatră.

- personaj care se metamorfozează şi simbolizează răul

Puse Greuceanu cuiul la capul osiei, îl înţepeni bine, se urcă în căruţă, şi pe ici ţi-e drumul! Nu băgă însă de seamă că paloşul lipseşte.

- elemente miraculoase

Ascultaţi acum şi vă minunaţi, boieri d-voastră, de păţania bietului Greuceanu. Un mangosit de sfetnic d-ai împăratului Roşu se făgăduise diavolului, dacă îl va face să ia el pe fata împăratului. Ba încă şi rodul căsătoriei sale îl închinase acestui necurat. Împielitatul ştia că Greuceanu, fără paloş, era şi el un om ca toţi oamenii. Puterea lui în paloş era; fără paloş era necunoscut. Îi fură paloşul şi-l dete becisnicului de sfetnic.

Acesta se înfăţişă la împărat şi îi ceru fata, zicând că el este cel cu izbânda cea mare.

Împăratul îl crezu, văzându-i şi paloşul, şi începuseră a pune la cale cele spre cununie. Pe când se pregătea la curte, pentru nuntirea fiicei împăratului cu voinicul cel mincinos ce a zis că a scos soarele şi luna de la zmei, vine şi fratele Greuceanului cu vestea că Greuceanu are să sosească curând.

Sfetnicul cel palavatic, cum auzi de una ca aceasta, merse la împăratul şi zise că acela este un amăgitor şi trebuie pus la închisoare. Împăratul îl ascultă. Iară sfetnicul umbla d-a-ncâtelea, zorind să se facă mai curând nunta cu gând că, dacă se va cununa odată cu fata împăratului, apoi

poate să vină o sută de Greuceni, că n-are ce-i mai face, lucrul fiind sfârşit.

Împăratului însă nu-i prea plăcu zorul ce da sfetnicul pentru nuntă, şi mai tărăgănă lucrurile.

Nu trecu mult şi iată că soseşte şi Greuceanu şi, înfăţişându-se la împăratul, acesta nu ştia între care să aleagă. Credea că acesta să fie Greuceanu, dară nu-şi putea da seama de cum paloşul lui Greuceanu se află în mâna sfetnicului. Atunci băgă de seamă şi Greuceanu că-i lipseşte paloşul şi tocmai acum îi veni în minte pentru ce nu văzuse el stana de piatră decât după ce-şi găsise cuiul de la osie şi se întorcea la căruţă cu dânsul. Pricepu el că nu e lucru curat.

— Împărate prealuminate, zise el, toată lumea zice că eşti om drept. Te rog să-mi faci şi mie dreptate. Mult ai aşteptat, mai aşteaptă, rogu-te, încă puţin şi vei vedea cu ochii adevărul.

Primi împăratul a mai aştepta până ce să se întoarcă Greuceanu. Acesta se puse iară în căruţa lui cu cai cu tot de fier şi într-un suflet merse, până ce ajunse la stana de piatră, acolo unde Necuratul îi scosese cuiul de la căruţă.

— Fiinţă netrebnică şi păgubitoare omenirii, zise el, dă-mi paloşul ce mi-ai furat, căci, de unde nu, praful se alege de tine.

Piatra nu se clinti din loc măcar.

Atunci Greuceanu se dete de trei ori peste cap, se făcu un buzdugan cu totul şi cu totul din oţel, şi unde începu, nene, a lovi în stană de se cutremură pământul. De câte ori da, de atâtea ori cădea o zburătură de piatră. Şi lovi ce lovi până se sfărâmă vârful. Apoi deodată începu stana de piatră a tremura şi a cere iertăciune. Iară buzduganul, de ce da, de-aia îşi întetea loviturile, şi dete, şi dete, până ce o făcu pulbere. Când nu mai fu în picioare nimic din stana de piatră, cătă prin pulbere ce mai rămăsese şi-şi găsi Greuceanu paloşul ce-i furase Satana.

- cifra trei în metamorfozarea personajului

- binele învinge

Îl luă şi, fără nici o clipă de odihnă, veni şi se înfăţişă iarăşi la împăratul.

— Sunt gata, mărite împărate, zise el, s-arăt oricui ce poate osul lui Greuceanu. Să vină acel sfetnic neruşinat care a voit să te amăgească, spre a ne înţelege la cuvinte.

- victoria deplină a binelui asupra răului

Împăratul îl chemă.

Acesta, dacă veni şi văzu pe Greuceanu cu sprânceana încruntată, începu să tremure şi-şi ceru iertăciune, spunând cum căzuse în mâinile lui paloşul lui Greuceanu.

După rugăciunea lui Greuceanu, dobândi iertare de la împăratul, dar acesta îi porunci să piară din împărăția lui. Apoi scoase pe fratele Greuceanului de la închisoare și se făcu o nuntă d-alea împărătești, și se încinse niște veselii care ținură trei săptămâni... - formulă de încheiere

Și eu încălecai pe-o șa, și vă povestii d-voastră așa.

[1] **fantastic** - ciudat, neobișnuit, cu puteri supranaturale

[2] **metamorfoză** - transformare

Întrebări și exerciții

1. Enumerați elementele de compoziție specifice basmului.
2. Ce elemente fantastice[1] și reale se întâlnesc în acest basm?
3. Cum explicați izbânda lui Greuceanu?Ce piedici are de trecut eroul și care este gradul lor de dificultate?

Comentariu literar

Petre Ispirescu a publicat între anii 1872 - 1876 *Legende sau basmele românilor*. Din această culegere mai fac parte basmele *Prâslea cel Voinic și merele de aur*, *Greuceanu*, *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*.

Greuceanu se integrează în genul epic și este un basm popular pentru că acțiunea urmărește lupta dintre bine și rău, încheiată cu victoria binelui și la acțiune iau parte personaje reale și fabuloase.

Ca orice basm, începe cu o formulă care deschide perspectiva unei lumi fabuloase: „A fost odată ca niciodată..."

Creatorul popular urmărește lupta lui Greuceanu, un viteaz din țara împăratului Roșu, împotriva zmeilor care furaseră soarele și luna de pe cer. Viteazul câștigă simpatia sa prin generozitate și prin cutezanța cu care își înfruntă dușmanii. El roagă pe împărat să lase viața celor care au avut curajul să lupte cu zmeii, chiar dacă nu au redat oamenilor aștrii răpiți și hotărăște să-și caute norocul.

Locul acțiunii este mitic: „Împărăția lui Roșu-împărat", cale lungă și îndepărtată, unde trăia faurul-Pământului, locurile singuratice, „unde-și înțarca dracul copiii" și își construiseră zmeii casele, cât și drumul care duce la „Codrul Verde".

Pentru a izbândi în încercarea temerară, Greuceanu pleacă împreună cu fratele său la faurul-Pământului cu care se sfătuiește trei zile și trei nopți, iar după ce străbate „cale lungă și mai lungă", se desparte de fratele său schimbând câte o batistă

[1] **fantastic** - plăsmuit de imaginație, ireal

și înfigând un cuțit în pământ. Aceste obiecte au puteri miraculoase, menite să le dea de veste când va muri unul din ei. După un timp de căutări zadarnice, fratele lui Greuceanu se întoarce la locul despărțirii și, văzând că nu e ruginit cuțitul, își dă seama că acesta trăiește și îl așteaptă. Ajungând cu greutate la casele zmeilor, Greuceanu se dă de trei ori peste cap și se face un porumbel ca să poată asculta sfatul zmeoaicelor, iar când fata cea mai mare înțelege minunea văzând că pasărea are ochii lui Greuceanu, el se preface în muscă, se ascunde în grindă și află că zmeii erau duși la vânătoare în Codrul Verde, de unde urmau să se întoarcă „unul de cu seară, altul la miezul nopții și tartorul cel mare despre ziuă".

Metamorfozarea (puterea de a-și schimba înfățișarea) este un element specific basmelor - prezent de mai multe ori în *Greuceanu*.

Viteza cu care aleargă zmeul se subliniază prin formula populară frecventă în basme *...venea mări, venea,* iar mânia lui clocotitoare se relevă prin comparația *ca un tartor cătrănit ce era*. El înțelege primejdia când „calul sări șaptezeci și șapte de pași înapoi", dar este încredințat că-și poate răpune dușmanul: „...că pe lumea asta nu mi-e frică de nimenea, doară de Greuceanu-de-Aur; și încă și pe acesta numai să-l iau la ochi cu săgeata și îl voi culca la pământ" - spunea zmeul. Este cutezător, răspunde chemării lui Greuceanu de a-și măsura puterile bătându-se în săbii, lovindu-se în suliți, luptându-se în luptă dreaptă „de se cutremura pământul" și numai „ciocul de apă dulce" adus de corb face ca izbânda să fie de partea lui Greuceanu, căci zmeul era la fel de viteaz ca și dânsul. Dialogul cu corbul întrerupe firul epic, dinamizează acțiunea, iar personificarea sporește numărul elementelor fabuloase:

„— Corbule, corbule, mie să-mi aduci un cioc de apă dulce, căci eu ți-oi da de mâncare trei leșuri de zmei și trei de cal." După ce reteză capul zmeului, îi taie degetul mic cu care deschide cula unde se aflau soarele și luna, ia în mână aștrii și-i aruncă pe cer bucurând oamenii care „lăudară pe Dumnezeu că a dat atâta tărie lui Greuceanu de a izbândit împotriva împielițaților vrăjmași ai omenirii."

Greuceanu are de înfruntat trei piedici al căror grad de dificultate crește treptat. Fiind perspicace, nu se lasă înșelat de zmeoaicele prefăcute în „păr cu roade și grădină înfloritâ și răcoroasă", le lovește cu paloșul și le omoară, păcălește pe zmeoaica bătrână care, când vru să-l soarbă pe Greuceanu, înghiți chipul lui de fier, apoi se transformă într-un munte de fier, de unde Faurul poruncește calfelor să facă pentru Greuceanu o căruță cu trei cai cărora le dă „duh de viață".

Greuceanu se confruntă cu alt personaj fabulos, diavolul. Acesta printr-un șiretlic îi fură paloșul și se transformă apoi într-o stană de piatră. Eroul este primit cu neîncredere la curtea împăratului pentru că „un mangosit de sfetnic" susținea că el a eliberat soarele și luna de la zmei. Prin intermediul acestui personaj autorul anonim condamnă lăcomia care-l împinge pe om chiar să-și vândă sufletul dracului. Observând că-i lipsește paloșul, Greuceanu își dă seama de viclenia diavolului și cere îngăduința împăratului să aducă dovezi pentru a restabili adevărul. După ce sfarmă stana și își găsește paloșul, se întoarce la curte și dezvăluie minciuna slujitorului. Sfetnicul își recunoaște vina. Greuceanu roagă pe împărat să-l ierte pe acesta, dovedindu-și încă o dată generozitatea.

Deznodământul basmului îl constituie nunta lui Greuceanu cu fata de împărat, petrecere care ține trei săptămâni. Cifra trei - element de basm - apare și în alte

formulări: „trei zile şi trei nopţi de sfat între Greuceanu şi Faurul-Pământului", fratele său de cruce, „trei zmei", „trei zmeoaice", „trei cai din fier construiţi de calfe şi însufleţiţi de Faur".

Eliberarea soarelui şi a lunii de către Greuceanu face din erou simbolul omului care îşi pune curajul, cinstea, setea de dreptate, inteligenţa şi puterea în slujba vieţii, deoarece cei doi aştri sunt elemente fără de care existenţa nu este posibilă. În sens figurat, soarele şi luna semnifică lumina cunoaşterii cu ajutorul căreia omul destramă întunericul neştiinţei.

Formula de încheiere „Şi eu încălecai pe-o şa, şi vă povestii dumneavoastră aşa" are rolul de a readuce în planul realităţii.

Exerciţii de fixare

Realizaţi caracterizarea lui Greuceanu, după planul:

1. *Greuceanu, simbol al cutezanţei:*

a) pleacă în căutarea aştrilor, deşi toţi care-şi încercaseră puterile se întorseseră fără izbândă;

b) descrierea luptei cu zmeii;

c) recuperarea paloşului.

2. *Greuceanu este generos:*

a) se roagă împăratului să-i ierte pe voinicii care nu au putut scoate de la zmei soarele şi luna, intervine chiar pentru sfetnicul mincinos;

b) îşi pune viaţa în primejdie pentru binele omenirii.

3. *Este înzestrat cu puteri reale şi supranaturale.*

4. *Este un frate bun şi iubitor* - „când se desparte de fratele său, plâng ca nişte copii". După ce dovedeşte josnicia sfetnicului, îşi scoate fratele din temniţă.

5. *Destinul zmeilor şi al diavolului în antiteză cu cel al lui Greuceanu.*

6. *Greuceanu, sinteză a calităţilor alese ale omului din popor.*

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor

1. Identificaţi pasajele din basmul „Greuceanu" în care apar următoarele motive narative:

Motivul călătoriei (Greuceanu pleacă în căutarea zmeilor).

Motivul luptei dintre întuneric şi lumină (triumful luminii).

Motivul fratelui de cruce.

Motivul focului.

Motivul probelor depăşite.

Motivul păsării năzdrăvane.

2. Completaţi cu exemple din basmul *Greuceanu* elemente de limbaj specific basmelor.

Definiţia oralităţii[1]

- adresare directă
- locuţiuni verbale
- cuvinte şi expresii populare
- dativul etic
- repetiţii
- interjecţii
- interjecţii cu valoare predicativă
- expresii intraductibile

[1] **oral** - care se transmite oral, din gură în gură; calitate a stilului de a părea vorbit

„Tudor Arghezi, cel mai mare poet contemporan al nostru, ne-a adus poezia monumentală și grea a zborului sufletesc către lumină"

(George Călinescu)

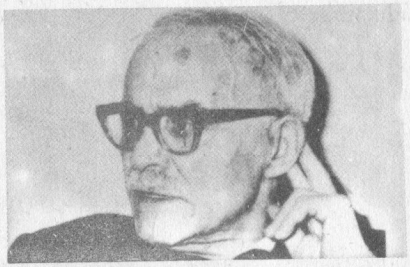

Tudor Arghezi

(1880 - 1967)

Tudor Arghezi (pseudonimul lui Ion Teodorescu) s-a născut la București într-o familie originară din Cărbunești.

Și-a făcut studiile primare și cele liceale în București, la Liceul „Sf. Sava", întreținându-se singur în anii de liceu, dând meditații colegilor sau elevilor mai mici, iar în vacanțe îndeplinind diferite munci grele, printre care aceea de ajutor de pietrar.

Prima poezie o publică în anul 1896, la revista Liga ortodoxă, condusă de Alexandru Macedonski.

Dezvoltarea personalității sale a cunoscut mari contradicții care s-au oglindit în creația sa literară.

Debutul editorial are loc în anul 1927 cu volumul de versuri Cuvinte potrivite prin care se impune în viața literară românească. Volumul se bucură de aprecierea unor critici de prestigiu ca George Călinescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu.

Alte volume de poezii publicate în timpul vieții sunt: Flori de mucegai (1931), Cărticica de seară (1935), Hore (1939), 1907 (1955), Cântare omului (1956), Stihuri pestrițe (1957), Frunze (1961), Cadențe (1964), Răzlețe (1966), Ritmuri (1966), Noaptea (1967).

Opera în proză aduce aspecte noi în scrisul românesc prin volumele: Tablete din Țara de Kuty, Tablete de cronicar, Poarta neagră, Icoane de lemn, Cimitirul Buna-Vestire, Ochii Maicii Domnului și Lina.

Tudor Arghezi s-a impus și ca publicist în perioada interbelică și contemporană prin colaborarea la ziare și reviste de prestigiu și prin redactarea revistei Bilete de papagal (1929) care a avut mare importanță în epocă.

Pentru activitatea literară, cât și pentru cea obștească, Arghezi a fost Laureat al Premiului de Stat. A fost membru al Academiei Române (1955) și sărbătorit la 85 de ani ca poet național, în același an acordându-i-se premiul Herder al Universității din Viena.

A murit în anul 1967 și a fost înmormântat în grădina casei sale de la Mărțișor, așa cum i-a fost dorința.

Bade Ioane...

Bade Ioane, m-aș gândi să-ți fac
Un cântec nou, de ți-ar mai fi pe plac,
Dă-ți de la buze buciumul deoparte,
Că sună prea departe.
Eu ți-aș cânta mulțește, cu slove ca de carte...

Cum ți-ar plăcea ca ghiersul să mai fie?
De bărbăție și de vitejie?

Bărbat ai fost, o spune
Pământul tău, muncit și-n rugăciune.

Că ți-ai purtat prin veacuri, greu povara
Mărturisesc ogoarele și țara
Clădită-n suferință și răbdare.
I-ai dat și sânge și sudoare.

Când ceasul dezrobirii ți-a sunat,
Și sânge și sudori le-ai înviat
Ți-ai deșteptat și morții, și cu toții
V-ați dovedit măreți și strănepoții.
Să-ți fac un cântec? Vorbele-mi sunt goale
Și nu au frumusețea din cântecele tale.

Întrebări și exerciții

1. Cu ce scop s-au folosit cazul vocativ și punctele de suspensie în titlu?

2. Căutați verbele la modul condițional-optativ și explicați rolul acestora în exprimarea conținutului de idei.

3. Menționați personificările din prima strofă și indicați scopul folosirii lor.

4. Observați înțelesul metaforelor *sânge* și *sudoare* din penultima strofă și raportați-le la determinantele *de bărbăție, de vitejie*.

5. Ce realitate exprimă substantivele *morții, strănepoții* și pronumele *(cu) toții*?

6. Explicați ultimele două versuri.

7. Scoateți epitetele din text, precizați prin ce părți de vorbire sunt exprimate și arătați cum contribuie la comunicarea mesajului poeziei.

Comentariu literar

Tudor Arghezi, poet, publicist şi prozator interbelic, a desfăşurat o bogată activitate literară, timp de peste şaptezeci de ani.

Criticul literar Tudor Vianu l-a numit pe Tudor Arghezi „poet al plugului" pentru dragostea statornică manifestată în opera sa faţă de ţărănime.

Poezia *Bade Ioane* se integrează în tematica închinată vieţii ţărănimii. Se încadrează în volumul *Ritmuri*, aparţine genului liric şi îmbină elemente de odă şi de meditaţie.

Titlul este alcătuit din două substantive la cazul vocativ: *bade*, cu o evidentă nuanţă de familiaritate, şi *Ioane* - onomastic specific românesc, folosit ca simbol pentru truditorii gliei. Vocativul, nota de familiaritate a substantivului *bade* şi punctele de suspensie dezvăluie legătura afectivă dintre poet şi ţărănime.

Reluarea titlului în primul vers contribuie la realizarea unui ton ceremonios prin care Tudor Arghezi caută calea de a ajunge cu căldură, cu sinceritate, cu dragoste şi cu preţuire la sufletul poporului. Verbele la modul condiţional-optativ *m-aş gândi, ţi-ar mai fi pe plac, ţi-aş cânta, ţi-ar plăcea* exprimă dorinţa poetului ca sentimentele sale să găsească acelaşi ecou în sufletul ţăranului. Sintactic această idee este accentuată de propoziţia condiţională *de ţi-ar mai fi pe plac,* subordonată regentei *să-ţi fac un cântec*, metafora *un cântec nou* definind lirica argheziană închinată plugarilor. Acest „cântec nou" ar înlocui glasul buciumului, ecoul vieţii spirituale a unui întreg şir de generaţii - substituirea făcându-se *cu slove ca de carte*. Saltul de la creaţia populară la cea cultă se surprinde prin imagini de mare plasticitate:

Dă-ţi de la buze buciumul deoparte,
Că sună prea departe.
Eu ţi-aş cânta mulţeşte, cu slove ca de carte...

Cuvântul popular cu nuanţă arhaică *ghiersul* sugerează necesitatea muzicalităţii versului nou creat sub influenţa folclorului. Determinantele *de bărbăţie* şi *de vitejie* condensează o întreagă istorie a muncii trudnice a ogorului şi a luptei eroice pentru apărarea vetrei strămbune. Frazele interogative implică permanent ca interlocutor neamul de plugari pentru care scrie poetul:

Cum ţi-ar plăcea ca ghiersul să mai fie?
De bărbăţie şi de vitejie?

Natura personificată a fost un martor veşnic al muncii şi luptei vajnice a poporului. Elementele personificării sunt *suferinţă, răbdare, sânge, sudoare*. Printr-o concentrare maximă de imagini, Tudor Arghezi realizează o sinteză a existenţei neamului raportată la timp *prin veacuri* şi la spaţiu *ţara*. Lupta şi munca seculară a ţăranilor este relevată prin inversiunile topice din versurile:

Bărbat ai fost, o spune
Pământul tău, muncit şi-n rugăciune.
Că ţi-ai purtat prin veacuri, greu povara
Mărturisesc ogoarele şi ţara
Clădită-n suferinţă şi răbdare.

I-ai dat şi sânge şi sudoare.

Metafora *ceasul dezrobirii* se referă la momentele cheie ale luptei pentru libertate naţională când ţăranul a îmbinat tenacitatea, cu care şi-a lucrat ogorul (*sudori*), cu jertfa de sânge:

Când ceasul dezrobirii ţi-a sunat,
Şi sânge şi sudori le-ai înviat...

Sufletul poetului vibrează de mândrie faţă de măreţia poporului pentru care idealul de libertate este o permanenţă spirituală a tuturor generaţiilor: trecută, desemnată de substantivul *morţii*, prezentă, consemnată de pronumele *voi*, şi viitoare, numită prin substantivul *strănepoţii:*

Ţi-ai deşteptat şi morţii, şi cu toţii
V-aţi dovedit măreţi şi strănepoţii.

Pronumele *(cu) toţii* exprimă generaţiile unite între ele prin dragostea de ţară, manifestată prin dorinţa de a-i spori frumuseţea şi belşugul şi de a-i apăra libertatea în vremurile de restrişte.

Poezia exprimă două idei fundamentale: străduinţa poetului de a închina un cântec de slavă poporului prin virtuţile sale, ceea ce îi imprimă un caracter de odă şi exigenţa creatorului cult faţă de opera lui, raportată la scara de valori folclorice:

Să-ţi fac un cântec? Vorbele-mi sunt goale
Şi nu au frumuseţea din cântecele tale.

Din punct de vedere al versificaţiei se remarcă versul de 10-15 silabe, dar există şi versuri de 7 silabe, rima este împerecheată, strofele sunt alcătuite dintr-un număr inegal de versuri. Măsura versurilor şi compoziţia strofelor sunt elemente moderne de prozodie. Pentru expresivitate Tudor Arghezi recurge la limbajul popular, adesea cu nuanţă arhaică, *slovă, ghiers, povară, sudoare, ceasul ţi-a sunat.*

După Mihai Eminescu, Tudor Arghezi este creatorul care a cultivat cu har virtuţile poetice ale rostirii româneşti folosind cuvinte din toate straturile limbii pentru forţa lor expresivă - a creat asociaţii inedite şi a revoluţionat limbajul artistic.

Exerciţii de fixare

1. Memoraţi poezia.
2. Explicaţi semnele de punctuaţie folosite în text.
3. Alcătuiţi o scurtă compunere despre patrie folosind cuvintele:
buciumul - cu rol de subiect
ogor - cu rol de atribut substantival genitival
ţara - cu rol de complement direct
strănepoţii - cu rol de complement indirect
a cânta - la diateza activă
a munci - la diateza reflexivă
4. Folosiţi în propoziţii expresia *a suna ceasul* cu sensul propriu şi cu sensurile figurate.

„Marele dramaturg atacă o formă literară nouă: schița dialogată, de o mare concentrație, adevărate scenete, care mai târziu au fost puse direct în scenă. În aceste giuvaere... arta lui atinge acea densitate esențială, în caracterizarea oamenilor și moravurilor timpului..."

(Șerban Cioculescu)

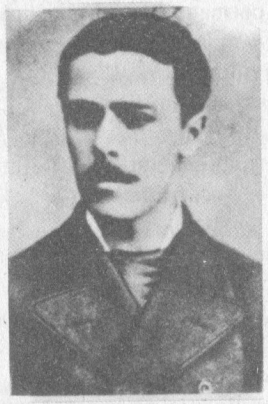

Ion Luca Caragiale

(1852 - 1912)

I.L. Caragiale s-a născut la 30 ianuarie 1852 în satul Haimanale, județul Prahova, sat care astăzi îi poartă numele.

Învață școala primară la Ploiești, cu învățătorul Bazil Drăgoșescu, pe care îl caracterizează în schița autobiografică Peste cincizeci de ani. Urmează cursurile gimnaziului din Ploiești,citind cu pasiune operele scriitorilor români și capodoperele literaturii universale.

După moartea tatălui, se stabilește în București, unde muncește din greu pentru a-și întreține familia. Duce o viață de funcționar modest (sufleor, copist și corector). Se afirmă în publicistică editând Claponul și Calendarul claponului.

În 1878, Mihai Eminescu îl determină să colaboreze la ziarul Timpul și îl introduce în cercul societății literare Junimea unde citește prima sa piesă, comedia O noapte furtunoasă.

S-a impus ca dramaturg prin comediile: O noapte furtunoasă (1879), Conul Leonida față cu reacțiunea (1880), O scrisoare pierdută (188), D-ale carnavalului (1885) și prin drama Năpasta (1890).

După 1890 scrie nuvele, schițe și povestiri. Ultimii ani de viață îi petrece la Berlin de unde urmărește cu viu interes evenimentele din țară. Urmările tragice ale răscoalei din 1907 apar în pamfletul 1907 din primăvară până-n toamnă.

În noaptea de 8 spre 9 iunie 1912 trece în neființă, este adus în țară și înmormântat la cimitirul Bellu alături de Eminescu.

Vizită...

M-am dus de Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietină, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaș foarte drăguț, de vreo opt anișori. N-am voit să merg cu mâna goală și i-am dus băiețelului o minge foarte mare de cauciuc și foarte elastică. Atențiunea mea a făcut mare plăcere amicei mele și mai ales copilului, pe care l-am găsit îmbrăcat ca maior de roșiori în uniformă de mare ținută. După formalitățile de rigoare, am început să convorbim despre sorții agriculturii - d. Popescu, tatăl, este mare agricultor - despre criză ș. cl. Am observat doamnei Popescu că în anul acesta nu se prea vede la plimbare, la teatru, la petreceri... Doamna mi-a răspuns că de la o vreme i se urâște chiar unei femei cu petrecerile, mai ales când are copii.

— Să-ți spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea; acu, de când s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educație. Și nu știți dv. bărbații cât timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educație!

Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână:

— Uite, coniță, Ionel nu s-astâmpără!

— Ionel, strigă madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

Apoi, către mine încet:

— Nu știi ce strengar se face... și deștept...

Dar vocea de dincolo adaogă:

— Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!... Astâmpără-te, că te arzi!

— Ionel, strigă iar madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

— Sări, coniță! varsă spirtul! s-aprinde!

— Ionel! strigă iar mama, și se scoală repede să meargă după el. Dar pe când vrea să iasă pe ușe, apare micul maior de roșiori cu sabia scoasă și-i oprește trecerea, luând o poză foarte marțială. Mama ia pe maiorul în brațe și-l sărută...

— Nu ți-am spus să nu te mai apropii de mașină când face cafea, că dacă te-aprinzi, moare mama? Vrei să moară mama?

— Dar - întrerup eu - pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu?

— Pentru dumneata.

— Da de ce vă mai supărați?

— Da ce supărare!

Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe maiorașul, îl scuipă, să nu-l deoache, și-l lasă jos. El a pus sabia în teacă, salută militărește și merge într-un colț al salonului unde, pe două mese, pe canapea, pe foteluri și pe jos, stau grămadă fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trâmbiță și o tobă. Atârnă toba de gât, suie pe un superb cal vânăt rotat, pune trâmbița la gură și, legănându-se călare, începe să bată toba cu o mână și să sufle-n trâmbiță. Madam Popescu îmi spune ceva; eu n-aud nimica. Îi răspund totuși că nu cred să mai ție mult gerul așa de aspru; ea n-aude nimica.

— Ionel! Ionel!! Ionel!! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos când sunt mudafiri!

Iar eu, profitând de un moment când trâmbița și toba tac, adaug:

— Și pe urmă, d-ta ești roșior, în cavalerie.

— Maior! strigă mândrul militar.

— Tocmai, zic eu. La cavalerie nu e tobă; și maiorul nu cântă cu trâmbița; cu trâmbița cântă numai gradele inferioare; maiorul comandă și merge-n fruntea soldaților cu sabia scoasă.

Explicația mea prinde bine. Maiorul descalecă, scoate de după gât toba, pe care o trântește cât colo; asemenea și trâmbița. Apoi începe să comande:

— Înainte! marș!

Și cu sabia scoasă, începe să atace straşnic tot ce-ntâlneşte-n cale. În momentul acesta, jupâneasa cea răguşită intră cu tava aducând dulceață și cafele. Cum o vede, maiorul se oprește o clipă, ca și cum ar vrea să se reculeagă fiind surprins de inamic. Clipa însă de reculegere trece ca o clipă; și maiorul, dând un răcnet suprem de asalt, se repede asupra inamicului. Inamicul dă un țipăt de desperare.

— Ține-l, coniță, că mă dă jos cu tava!

Madam Popescu se repede să taie drumul maiorului, care, în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. Jupâneasa este salvată; dar madam Popescu, deoarece a avut imprudența să iasă din neutralitate și să intervie în război, primește în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă.

— Vezi? vezi, dacă faci nebunii? era să-mi scoți ochiul... Ți-ar fi plăcut să mă omori? Sărută-mă, să-mi treacă și te iert!

Maiorul sare de gâtul mamei și o sărută... Mamei îi trece; iar eu, după ce am luat dulceața, mă pregătesc să sorb din cafea...

— Nu vă supără fumul de tutun? întreb eu pe madam Popescu.

— Vai de mine! la noi se fumează... Bărbatu-meu fumează... și... dumnealui... mi se pare că-i cam place.

Și zicând „dumnealui", mama mi-arată râzând pe domnul maior.

— A! zic eu, și dumnealui?

— Da, da, dumnealui! să-l vezi ce caraghios e cu țigara-n gură, să te prăpădești de râs... ca un om mare...

— A! asta nu e bine, domnule maior,zic eu; tutunul este o otravă...

— Da tu de ce tragi? mă-ntrerupe maiorul, lucrând cu lingura în cheseaua de dulceață...

— Ajunge, Ionel! destulă dulceață, mamă! iar te-apucă stomacul...

Maiorul ascultă, după ce mai ia încă vreo trei-patru linguriță; apoi iese cu cheseaua în vestibul.

— Unde te duci? întrebă mama.

— Vin acu! răspunde Ionel.

După un moment, se-ntoarce cu cheseaua goală; o pune pe masă, se apropie de mine, îmi ia de pe mescioară tabacherea cu țigarete regale, scoate una, o pune în gură și mă salută milităreşte, ca orice soldat care cere unui țivil să-i împrumute foc. Eu nu știu ce trebuie să fac. Mama, râzând, îmi face cu ochiul și mă-ndeamnă să servesc pe domnul maior. Întind țigareta mea, militarul o aprinde pe a lui și, fumând, ca orice

militar, se plimbă foarte grav de colo până colo. Eu nu-l pot admira îndestul, pe când mama îl scuipă, să nu-l deoache, și îmi zice:

— Scuipă-l să nu mi-l deochi!

Maiorul și-a fumat țigareta până la carton. Apoi se repede la mingea pe care i-am adus-o eu și începe s-o trântească. Mingea sare până la policandrul din tavanul salonului, unde tulbură grozav liniștea ciucurilor de cristal.

— Ionel! astâmpără-te, mamă! Ai să spargi ceva... Vrei să mă superi? vrei să moară mama?

Dar maiorul s-a-ndârjit asupra ghiulelei săltătoare, care i-a scăpat din mână: o trânteşte cu mult necaz de parchet. Eu duc spre gură ceașca, dar, vorba francezului „entre la coupe et les lèvres..." mingea îmi zboară din mână ceașca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, culoarea oului de rață.

— Ai văzut ce-ai făcut?... Nu ți-am spus să te astâmperi... Vezi? ai supărat pe domnul!... aldată n-o să-ți mai aducă nici o jucărie!

Apoi, întorcându-se către mine, cu multă bunătate:

— Nu e nimic! iese... Cafeaua nu pătează! iese cu nițică apă caldă!...

Dar n-apucă să termine, și deodată o văd schimbându-se la față ca de o adâncă groază. Apoi dă un țipăt și, ridicându-se de pe scaun:

— Ionel! mamă! ce ai?

Mă-ntorc și văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduți și cu drăgălașa lui figură strâmbată. Mama se repede spre el, dar până să facă un pas, maiorul cade lat.

— Vai de mine! țipă mama. E rău copilului!... Ajutor! moare copilul!

Ridic pe maiorul, îi deschei repede mondirul la gât și la piept.

— Nu-i nimica! zic eu. Apă rece!

Îl stropesc, pe când mama pierdută își smulge părul.

— Vezi, domnule maior? îl întreb eu după ce-și mai revine în fire. Nu ți-am spus eu că tutunul nu e lucru bun? Altădată să nu mai fumezi!

Am lăsat pe madam Popescu liniștită cu scumpul ei maior afară de orice stare alarmantă, și am ieșit. Mi-am pus șoșonii și paltonul și am plecat. Când am ajuns acasă, am înțeles de ce maiorul ieșise un moment cu cheseaua în vestibul - ca să-mi mai toarne dulceață în șoșoni.

Întrebări și exerciții

1. La ce persoană se realizează redactarea schiței?

2. Ce se înfățișează în expozițione?

3. Prezentați pe scurt subiectul operei.

4. Menționați modalitățile de expunere folosite și observați scopul utilizării dialogului.

5. Ce atitudine a scriitorului se exprimă prin intermediul cuvintelor: *un copilaș, (unicul său fiu) Ionel, (micul maior) de roșiori, maioraşul, maior de roșiori de cavalerie, (scumpul) maior?*

6. Cum se manifestă necuviința față de maturi?

Comentariu literar

Continuând drumul deschis de V. Alecsandri, I.L. Caragiale ridică literatura dramatică românească pe cele mai înalte culmi, excelând cu deosebire în comedie. Ilustrând aspecte variate de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, schițele lui Caragiale reconstituie o vastă frescă a societății românești de la această răscruce de veacuri.

Prima impresie pe care o comunică lectura schițelor lui Caragiale este aceea a unui univers de infinită varietate, guvernat însă de o lege unică. *„Pentru că fiecare bucată în parte are farmecul unei miniaturi finisate desăvârșit, iar toate împreună capătă valoarea ansamblului pitoresc și coerent..."* (Șt. Cazimir, *Caragiale. Universul comic*).

Opera literară *Vizită*... se încadrează în volumul *Momente*, la a cărui apariție - în anul 1901 - George Ranetti afirma: *„Nu momente, ci monumente trebuie să botezi admirabilul volum."*,

Aparține genului epic și este o schiță pentru că are o acțiune scurtă, reprezintă un singur moment din existența unei familii, acțiune la care participă un număr restrâns de personaje: naratorul în postură de musafir, Ionel - personajul principal -, madam Popescu - mama acestuia - și jupâneasa - personaj secundar.

Povestirea la persoana I se îmbină cu dialogul și cu descrierea - conversația imprimând schiței un caracter scenic.

Expoziționea prezintă timpul, locul și personajele: „M-am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietenă, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaș foarte drăguț de vreo opt anișori".

Desfășurarea subiectului se remarcă prin concentrarea acțiunii, trăsătură specifică oricărei schițe. Vizita respectivă este un bun prilej de a trage anumite concluzii privind educația lui Ionel. Vestimentația, comportamentul și limbajul constituie elemente ilustrative pentru lipsa de educație a lui Ionel. Mama aduce în centrul conversației problema educației, insistând asupra răspunderii și a dificultăților modelării copilului. Opiniile sale sunt accentuate prin precizările: „De când s-a făcut băiat mare trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educație. Și nu știți dv. bărbații cât timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educație!" Ironia fină a scriitorului față de părerile sănătoase ale doamnei Popescu în legătură cu educația copiilor prefigurează esența conflictului care constă în contrastul dintre ceea ce crede mama că a realizat în privința educației lui Ionel și realitatea care demonstrează că este un copil prost crescut, lipsit de cea mai elementară bună-cuviință. Prozatorul precizează despre Ionel că „este un copilaș foarte drăguț de vreo opt anișori." Îmbrăcămintea pretențioasă, comportamentul și limbajul trădează proasta educație. Băiatul este încurajat de mamă să creadă că își

poate permite să imite comportamentul maturilor, în ciuda faptului că nu este decât un copil. Față de slujnică este neastâmpărat și necuviincios.

Din glasul speriat al acesteia se deduce obrăznicia băiatului: „— Uite coniță, Ionel nu s-astâmpără!" Intervenția mamei este pur formală. Slujnica se înspăimântă când Ionel nu ține seama de nici o observație amenințând să răstoarne mașina cu spirt și să se aprindă. Verbele la imperativ, propozițiile eliptice accentuează disperarea femeii: „Sări coniță, varsă spirtul, s-aprinde!" Ionel ignoră regulile de bună purtare, continuând să producă neplăceri celor din jur. Oprește trecerea slujnicei, „luând o poză marțială", „alege toba și trâmbița din mulțimea jucăriilor, bate toba cu o mână", suflă în trâmbiță așa de tare încât conversația doamnei Popescu și a musafirului devine imposibilă.

Profitând de un moment când trâmbița și toba tac, vizitatorul intervine cu diplomație pentru a-l convinge să renunțe la jucăriile zgomotoase. Sugestia este acceptată din orgoliu când i se spune că „maiorul comandă, merge în fruntea soldaților cu sabia scoasă", iar de tobă și trâmbiță se folosesc gradele inferioare. Lucrurile se complică deoarece în postura de „maior de roșiori de cavalerie", Ionel crede că trebuie să-și arate destoinicia de conducător militar atacând cu sabia tot ce întâlnește în cale și de aceea se repede asupra jupânesei care intră cu tava cu cafele, ca și când s-ar năpusti asupra unui teribil inamic. În furia atacului nimic nu-l poate opri. Madam Popescu „primește în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă" când intervine în ajutorul slujnicei.

Ionel consideră că este normal să ia o țigară din tabachera musafirului și să salute „ca orice militar când cere unui civil să-i împrumute un foc." Această observație, împreună cu detaliile care urmează subliniază atitudinea critică a prozatorului față de copilul răsfățat care imită pe maturi și este necuviincios, fără să-și dea seama că nu se poartă cum trebuie: „Întind țigareta mea, militarul o aprinde pe a lui și, fumând ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo până colo". Mingea primită în dar devine „ghiuleaua săltătoare" - cum observă scriitorul - „tulburând liniștea ciucurilor de cristal", răsturnând ceașca și opărindu-l pe oaspete. Doamna Popescu trece cu vederea actele de nepolitețe față de musafir ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic liniștindu-l spunându-i că petele ies „cu nițică apă caldă".

Consecințele țigării fumate „până la carton" nu întârzie să se arate: „Mă-ntorc și văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduți și cu drăgălașa lui figură strâmbată. Doamna Popescu este alarmată de situația gravă a copilului."

O altă obrăznicie, de care oaspetele își dă seama abia când ajunge acasă, este aceea că Ionel i-a turnat dulceață în șoșonii lăsați în vestibul.

Caracterizarea lui Ionel se realizează și prin intermediul limbii. Felul de a vorbi exprimă impertinența, lipsa de respect și aroganța în spiritul căreia a fost crescut. Ionel adoptă limbajul militarilor de grad superior care au dreptul să comande și sunt mândri de condiția lor, de aceea se recomandă cu îngâmfare: „Maior! strigă mândrul militar." Oaspetelui îi reproșează într-un limbaj familiar și obraznic că fumează: „— Da tu de ce tragi?", când acesta îl atenționează că nu este bine să fumeze. Deși intervențiile verbale sunt foarte scurte, profunzimea acestora este edificatoare pentru a evidenția carențele de educație. Este obraznic nu numai cu slujnica sau cu mama sa, care nu are nici o autoritate asupra lui, dar se poartă necuviincios și cu oaspetele venit într-o vizită deosebită: onomastica lui.

Ionel este un caz tipic pentru copiii răsfăţaţi, obraznici, impertinenţi, aroganţi şi lipsiţi de respect faţă de maturi. Nu are nici un fel de măsură în atitudinea faţă de cei din jur.

Comportarea copilului reprezintă consecinţa firească a felului greşit în care mama înţelege să-i facă educaţie. Îngăduinţa contrastează cu pretenţiile ei privind seriozitatea educaţiei. La strigătele desperate ale slujnicei acţionează formal chemându-l la ea, spunând musafirului cu mândrie: „— Nu ştii ce strengar se face... şi deştept!" Când Ionel vrea să verse spirtul, nu-i face observaţie că încalcă o regulă strictă - un copil n-are voie să se apropie de foc pentru că este foarte primejdios - ci intervine cu argumentul că dacă se aprinde „moare mama", argument repetat şi în alte împrejurări, când ar fi fost necesar să dovedească fermitate ca să-l ajute să înţeleagă ce îi este permis şi ce nu. Greşelile săvârşite de mamă sunt subliniate prin intervenţia ironică a scriitorului care foloseşte diminutivul „maioraşul", dezaprobă gestul mamei de a-l scuipa să nu se deoache şi de a-l săruta când era normal să se poarte cu o anumită asprime. Tonul cu care madam Popescu îl strigă pe Ionel este unul de implorare, nu de dojană, cum s-ar fi cuvenit.

Ea nu-l ceartă nici când necăjeşte slujnica, nici când o loveşte în obraz, nici când opăreşte musafirul cu cafea, ci, dimpotrivă, intervine cu blândeţe spunându-i s-o sărute ca să-l ierte şi să-i treacă durerea pricinuită de lovitura de sabie. Îl sărută dulce, deşi ar fi trebuit să-i arate ce greşise. Madam Popescu este încântată de înfăţişarea nostimă a lui Ionel când fumează: „Să-l vezi ce caraghios e cu ţigara-n gură, să te prăpădeşti de râs... e ca un om mare." Încântată îl îndeamnă să-l servească pe maior cu foc în timp ce musafirul este foarte încurcat. Notaţia gestului întăreşte caracterul scenic şi trădează complicitatea mamei cu actele de necuviinţă ale copilului.

Geniul de dramaturg al lui I.L. Caragiale se simte şi în opera sa epică. Schiţa *Vizită* creează impresia unei comedii în care personajele îşi joacă rolul conform statutului atribuit de scriitor. Partitura prozatorului, în sensul atitudinii faţă de eroii săi, este vizibilă în notaţiile ironice şi în tonul adesea malitios.

Exerciţii de fixare

1. Demonstraţi că această operă este o schiţă.

2. Alcătuiţi o compunere în care să vi-l imaginaţi pe Ionel după 25 de ani.

„Deschizător de noi izvoare de inspiraţie, el este cel dintâi romancier român, care face din opera sa, un loc larg copilăriei, înfăţişându-ne-o, nu înţepenită în vechea psihologie... ci vie, bogată şi plină de taine."

(Gh. Nedioglu)

Ionel Teodoreanu

(1897 - 1954)

Ionel Teodoreanu s-a născut la 7.I.1897 la Iaşi şi a murit la 3.II.1954 la Bucureşti.

A început studiile primare la o şcoală germană din capitală şi le-a terminat la Iaşi, apoi a frecventat cursurile Liceului Internat şi Liceului Naţional din Iaşi.

Între anii 1916 - 1917 a fost mobilizat la Botoşani.

În 1919, într-un singur an, îşi ia diploma în drept la Iaşi şi practică avocatura.

Opera sa cuprinde volumele: Uliţa copilăriei (1923), La Medeleni (1925 - 1927), Turnul Milenei, Bal-mascat, Lorelei (1936), Prăvale-Baba (1939).

A făcut parte din cercul revistei „Viaţa Românească", unde s-a bucurat de simpatia şi aprecierile criticului literar Garabet Ibrăileanu.

În opera Masa umbrelor a evocat atmosfera „Vieţii Româneşti" şi personalităţi ale vechiului Iaşi.

În creaţia lui Ionel Teodoreanu se disting două teme: copilăria cu farmecul ei, adolescenţa şi dragostea.

PRĂVALE-BABA

(fragmente)

Bagă de seamă, Fănuţă, acuma intri în rândul oamenilor. S-a trecut cu joaca, i-a spus mama, uitându-se la el cu inima cam strânsă.

Niciodată nu i s-a părut Domnicăi mai nimica-toată-de-om decât în ceasul dimineţii cu brumă, când l-a pregătit pentru cea dintâi zi de şcoală. Parcă-l luase la

oaste. Tuns chilug - așa o învățase pe Domnica la școală, când l-a înscris - cu botfori potcoviți, surtuc croit dintr-unul al tatei și pălărie neagră de flăcău. Ghiozdanul prins în spinare cu două cureluşe ca o raniță. În ghiozdan, abecedarul, placa, plumbul, buretele, o bucată de pâine și niște perje afumate. Batistă curată în buzunar; unghiile tăiate și limba cusută.

— Ia mai spune o dată: cine ești tu?

— Ștefan. Ștefan Damaschin.

— A cui ești tu?

— A lui Ștefan și a Domnicăi.

— Câți ani ai?

— Șapti.

— Ce știi de-acasă?

— A, bî, cî, dî, ie, fî, gî, hî, i, jî, lî, mî, nî, o, pî, rî, sî, șî, tî, țî, u, vî, zî,.

— Ce-s aiestea?

— Literele alfabetului. Buchile, adăugase el.

— Cine te-o-nvățat vorba asta?

— Știu eu de la oameni.

.....

Și mama l-a îmbrăcat... și l-a pornit la școală, privindu-l de la portiță cum se ducea singur la vale. Mergea ca toaca: boca-boca, boca-boca. El de la Prăvale-Baba. Căzuse brumă deasă. Cerul era albastru-siniliu peste frunze galbene și roșii. Cântau cocoșii. Felinarele erau stinse și suflase cu brumă.

În ograda școlii erau castanii lui septembrie și două feluri de vrăbii: unele cu pene, altele cu ghiozdan. Și unele și altele erau săltărețe și făceau larmă subțire. Fănuță intrase în ograda școlii, așezându-se pe un pietroi de lângă poartă, ca un drumeț care s-a oprit la han să-și răsucească o țigară și să răsufle. Privea la toate și nu spunea nimic.

.....

Și alți doi ochi au privit ca în fiecare an recreația noilor veniți, dar ascunși după o perdea, cercând de-acolo să-i cunoască în libertate.

Apoi a sunat clopoțelul peste larma glasurilor, abătând-o de la joacă. Și vârstele, după ce-au trecut pe ușa școlii, îmbulzindu-se, s-au despărțit, luându-și locul în clasele lor.

Mirosea înțepător a doftorie și alte cele. Ochii începeau să lăcrimeze. Pereții erau acoperiți cu hărți în culori și animale domestice în mărime: boul, vaca și vițelul, capra, porcul, bivolița, câinele și mâța.

Clasele umplute răsunau de tropăituri pe podele și de pocnetul bocancilor. Era cu veselie ca întâiul foc în sobă.

Numai cei din clasa întâia nu știau ce să facă în cazarma lor. Stăteau unii într-alții, căutând parcă pe sus ochiul de-acasă al părinților, înecați între zidurile cu miros, pierduți în mulțimea lor.

Fănuță a venit cel din urmă, fiindcă și-a spălat mâinile la robinetul din ogradă. Și cum l-au văzut că intră, bocănind pe podele cu botforii lui potcoviți, ochii celorlalți la el s-au oprit. - Aista-i cel de la Prăvale-Baba - și de la el au așteptat drum.

— Ce stați, măi? Hai să ne găsim locul nostru, le-a spus Fănuță din treacăt; și toți s-au luat după el.

Fără să mai cerceteze, Fănuță a lăsat în plata lor încăperile cu huiet, s-a suit pe scară și descoperind un prag cu soare și tăcere - ca de pod - a intrat acolo, descoperindu-se.

— Tu ești repetent? l-a întrebat cu respect feciorul primarului, care avea haine de catifea albastră, cu guler scrobit peste celălalt, cravată cu puchiței, plete de fată cu tunsoare pe frunte și ciubotele de glanț cu bumbi.

— De ce, măi domnișoară?

— Hă-ăăă! au făcut ceilalți.

Băiatul primarului a spus:

— Eu îs băiatul primarului...

Apoi s-a înroșit și-a înghițit de două ori - fără să aibă gâlci - clipind cu ceață. A izbutit totuși să spuie cu glas de porțelan:

— Tu ai mai fost la școală. De asta știi.

— N-am mai fost eu, da mă descurc și-n codru, a spus Fănuță, simțindu-se dulău de stână alături de pisicuța cu fiong la gâtul gulerat.

Așa i-a găsit Doamna care-a intrat ușurel, fără s-o simtă nimeni: pe Fănuță stând rezemat de banca întâia, cea de lângă ușă, ca o gazdă, iar pe ceilalți în jurul lui ca niște oaspeți.

— Eu sunt profesoara voastră. Să-mi spuneți Doamna.

Toți s-au uitat cu îngheț la ea.

Doamna s-a așezat pe catedră, a deschis catalogul și le-a spus:

— Bună dimineața, copii.

A strălucit soarele mai vesel, dar numai un glas i-a răspuns:

— Bună dimineața, Doamnă.

Doamna l-a privit pe Fănuță și i-a dat un zâmbet. Iar ceilalți s-au uitat cu încă și mai multă „i-ute-al-dracului" privire, la cel mic de la Prăvale-Baba.

Doamna avea păr ca de abur, pieptănat în sus, obrajii gălbui, cu oase, ochi castanii și frunte mare-n sus.

Doamna a strigat catalogul și fiecare a auzit numele celorlalți, dar nu ca acasă.

Îi culegea cu numele întreg pe fiecare dintre toți, arătându-le locul în bancă.

Pe Ștefan Damaschin l-a ținut în banca întâia, chiar în fața catedrei.

I-a mai strigat încă o dată, cuprinzând pe fiecare cu privirea, închizându-l parcă într-o cutiuță, spunându-le să răspundă prezent fiecare pentru el și să se ridice. Așa au făcut...

Apoi Doamna s-a uitat lung la ei și i-a întrebat, vorbind cu toți cum ai vorbit cu unul.

— Știți voi ce-i crida? privind peste capul lui Damaschin.

S-au uitat unii la alții, prepuielnici, și s-a pornit o foșgăială în bănci.

— Nu-știe nimeni ce-i crida? a stăruit Doamna.

— Știu eu, a ghicit băiatul domnului Căpitan de jandarmi, care era îmbrăcat în tunică de postav militărească, cusută cu bumbi galbeni.

— Spune, Decebal Cotruță.

Dar Decebal Cotruță a tăcut ostășește; iar mâna lui dreaptă a pornit glonț spre tablă, arătând crida de-acolo.

— Ştim şi noi, au spus alţii şi au făcut la fel.

Decebal s-a uitat cu „sst" la ei, dar toţi trăgeau cu mâinile la ţintă în cridă.

Doamna a dat din cap cu un zâmbet.

— Ia să văd dacă Ştefan Damaschin poate să-mi spuie ce-i crida?

— Crida e o piatră albă... şi moale, s-a grăbit el să adauge, care lasă semne.

— De unde ştii tu ce-i crida?

— Am văzut la mama când mi-o croit surtucul... şi m-am gândit.

— Aşa-i, băieţi? cum a spus Damaschin? i-a întrebat Doamna pe ceilalţi.

— Aşa-i. Aşa-i.

Numai băiatul primarului a ridicat două degete în sus, cum l-a învăţat acasă mama, ca să fie de la început premiant.

— Ce vrei, Şerban Postelnicu?

— Doamnă, şi omătul e alb şi moale...

— Şi?

— Şi nu e cridă.

Băieţii au căzut pe gânduri, înnodaţi în îndoieli.

— Şerban Postelnicu, sunt multe lucruri albe şi moi care nu-s nici piatră, nici cridă. Aşa, de pildă: pânza, laptele, halviţa, lăcrămioara, mielul... Dar eu am întrebat ce-i crida. Stai jos, ascultă, gândeşte-te şi răspunde numai la ce întreb. De ce râzi, Ştefan Damaschin?

— Mă gândeam şi eu aşa...

— Spune tare: la ce te gândeai? Să ne veselim şi noi dacă-i de râs.

— Mă gâneam că şi Postelnicu e roş ca patlagica, da nu-i patlagică!

Doamna a zâmbit potolit, iar ceilalţi au râs într-un glas, cu ochii la Patlagică. Altă poreclă se născuse.

Doamna a ciocănit cu degetul în catedră şi s-a făcut linişte. Apoi a întrebat:

— Ştie vreunul dintre voi să scrie?

Mulţi au tăcut niznai; alţii s-au codit; alţii au dat din cap cu da şi ba; iar alţii au vestit cu toată gura că ei ştiu de-acasă.

Ştefan Damaschin a ascultat, dar n-a suflat.

— Cei care ştiu să scrie să vie aici, în băncile din faţă.

S-au zorit dând buzna, ca la pofteală cu dulceţi.

— Voi faceţi-le loc.

Cu Ştefan Damaschin în cap, cei din băncile din faţă au plecat; iar ceilalţi, cărturarii, s-au aşezat cu slavă în locurile din frunte. Şerban Postelnicu - primarul - s-a grăbit să ia tocmai locul lui Ştefan Damaschin. Iar de-acolo, a întors capul şi i-a aruncat o privire peste umăr, care spunea:

— Sâc!

— Bine, a spus Doamna. Vedem noi îndată. Eu, băieţi, a vorbit ea tuturora, am să încep o poveste pe care mulţi dintre voi o ştiţi de-acasă. Oricum, şi dacă aţi uitat-o, voi să mă ascultaţi cu luare-aminte şi să nu vă gândiţi la altăceva. Uite-aşa spune: Era o dată o babă...

— Şi un moşneag, a sărit unul.

— Da, şi un moşneag, a spus Doamna, privindu-l. Numai că acum eu spun povestea şi voi m-ascultaţi: Baba avea o găină şi moşneagul avea un cucoş. Găina se

oua de câte două ori pe zi şi baba mânca o mulţime de ouă, iar moşneagului nu-i da nici unul. Aţi ascultat bine?

— Am ascultat.

— Care dintre voi, a vorbit Doamna către cei neştiutori de carte, poate să spuie cu vorbele lui ce-am istorisit eu?... Tu, Gheorghe Coşeru.

Gheorghe Coşeru a înghiţit şi a spus fuguţa:

— Era odată o babă şi-o găină, un moşneag ş-un cucoş. Găina babei făcea ouă multe, da cucoşul moşneaguşlui nu făcea ouă deloc. Şi numai baba mânca ouă.

Doamna a zâmbit şi a spus:

— Cam aşa.

Apoi Doamna s-a uitat la băncile cărturarilor.

— Acum să vedem care dintre voi poate să scrie cu cridă pe tablă ce-am spus eu...

Tăcere cu spaimă. Toţi şi-au încuiat mâînile sub bancă, uitându-se în jos.

— Şerban Postelnicu... l-a întrebat Doamna pe cel ajuns în banca întâia.

Dar Patlagică s-a făcut alb cum îi crida şi Doamna i-a dat bună pace lăsându-l să fie alb şi moale.

— Timotei Hanţu, a cercetat ea pe cel de lângă Postelnicu.

Dar băiatul domnului Procuror a dat din cap, cu degetul în gură, cum făcea şi la masă când bunica îl ruga să mănânce şi el nu spunea decât:'m!

— Scoate degetul din gură, Timotei Hanţu.

Fără deget, gura lui Timotei a rămas ca a pruncului fără biberon.

Doamna a aşteptat. Se făcuse atât de mare tăcere încât parcă lumina soarelui a crescut, aducând zgomotele de-afară şi din piept - ale castanelor şi inimilor cu zvâc - drept la catedra Doamnei.

— Să vie la mine Ştefan Damaschin.

Din fundul clasei, unde ajunsese, cel de la Prăvale-Baba a pornit înspre catedră, bocănind ca o catană.

.....

Apoi Doamna, după ce şi-a adâncit privirea în ochii lui, i-a spus tare:

— Du-te la tablă, Ştefan Damaschin.

S-a dus şi s-a oprit.

Toţi se bucurau că nu-s în pielea lui. Numai Ştefan Damaschin nici nu s-a bucurat, nici spăimântat, ci a stat, aşteptând, cu mintea stârnită ca zbârnâitoarea unui zmeu.

— Ştefan Damaschin, poţi tu să faci pe tablă ce-am istorisit eu?

Ceilalţi n-au înţeles cum trebuie, crezând că a scrie, sau a face, totuna era.

Dar Ştefan Damaschin a răspuns, după ce s-a măsurat din ochi cu tabla:

— Să fac oi putea.

— Ia încearcă.

... Dintâi s-a ivit casa: casă de ţară cu cocostârc în vârf, uşă, două ferestre şi prispă. Apoi s-a aşezat pe prispă, în stânga baba, cloanţă-cotoroanţă cu nas hapsân, ochi mici şi burtă cât o bute. Când a ajuns la mâinile ei, Fănuţă s-a oprit, s-a gândit, s-a răzgândit şi a lăsat mâinile babei ca nişte lână, încă netoarsă, fără degete. Apoi s-a aşezat pe prispă moşneagul... Pe umărul moşneagului, un cucoş îşi spunea vorba: Cucurigu!

Apoi Fănuță s-a dus la mâinile babei și le-a tors din caier, cu degete încârligate de talpa-iadului. Într-una, baba ținea un ou. Cu cealaltă baba ținea o sforicică de care crida a legat o găină care scoate ouă. Fănuță nu s-a sfiit să puie oul unde trebuie și băieții au râs de-așa ispravă glumeață. Dar râdea și Doamna, astfel că băieții s-au uitat mai departe.

— Ce mai venea?

A stat și s-a gândit Fănuță, cu fața boțită de gând, frământând crida în degete. Ș-apoi s-a hotărât și-a pus în burta babei, de la gâtiță în jos, ou lângă ou, cum stau cartofii într-un sac.

Băieții se uitau numai la tablă.

Doamna se uita numai la Ștefan Damaschin: parcă venea o rândunică dinspre el, vestind o primăvară.

Iar Ștefan Damaschin, mereu stârnit, a mai lăsat o ață din streașina casei, drept deasupra babei, de care-a atârnat - de la el - un păianjen.

— Ștefan Damaschin, șterge tot cu buretele și lasă numai găina... și oul.

— Damaschin, l-a întrebat Doamna; cu ce seamănă oul găinei?

— C-o buche, a spus el, și Doamna a râs.

— Cu care buche? Adică literă, a spus Doamna către ceilalți?

— Cu *o*.

— De unde-o știi tu?

— Din abecedar.

— Bine, Ștefan Damaschin. Acum șterge și găina.

A șters-o. Deci, din toată povestea n-a rămas decât un ou.

— Acuma, a poruncit Doamna, fiecare să treacă la locul lui.

Au suspinat cărturarii ș-au trecut la vechile locuri, cu Șerban Postelnicu la coadă. Iar Ștefan Damaschin a venit iar în capul băncilor, ștergându-și mâinile de cridă.

— Acuma, copii, scoateți tăblițele din ghiozdane și scrieți ce vedeți pe tablă.

Așa au făcut, cu forfotă mare și apoi cu scrâșnet de plumb apăsat pe placă.

— Să nu vă speriați, copii. Toate vin din poveste, cu încetul. Vouă vă plac poveștile?

— Ne plac!

— Cum nu!

— E-hei!

— Și le ascultați până când vine somnul. Ș-atuncea faceți cum? Cum?

— Aaa! a căscat unul în tăcerea celorlalți, fără să știe c-a răspuns.

— Așa faceți: aaa! a căscat și Doamna și toți au căscat dimpreună cu ea, mirați că nu-i bănat. Alfabetul, copii, începe cu ce se isprăvesc poveștile. Aaaa! Asta-i o literă, adică semnul unui sunet care iesă din gura noastră când ne vine somn. Ș-acuma să vedem cum îl facem noi pe a. Luăm oul de la găina babei și-l punem pe tablă. Și voi l-ați pus pe tăbliță.

— Pus.

— Bun. Acuma vă-ntreb: când îți vine somnul, căști, aaa; și dacă-ți vine somnul și mai tare și capul nu mai vrea să steie drept de bunăvoie, ce faci?

Doamna a dus mâna la tâmplă, lipindu-și capul de mână și mâna de cap.

— Îl sprijini cu mâna, a răspuns ea.

S-a dus la tablă, a luat crida și a tras un bețișor încârligat jos, lângă oul babei, lipindu-l de ou.

— Iaca asta e litera a, cea dintâi literă a alfabetului. Cu asta, copii, începe povestea literilor. Căci alfabetul nu-i altăceva decât o poveste în care vezi cum au venit pe lume literile. Una, o, a făcut-o găina babei când a cerut moșul să-i dea și lui un ou. Dă-mi, babă, un ou, a spus moșul, că cucoșul meu nu face ouă. Dar baba, cu toate că era plină de ouă, a dat din cap ș-a spus: ba. Și iaca a ieșit și litera b din gura babei. Ba-ba, la un loc: baba. Dar cucoșul moșului ce făcea? Cânta. Cucurigu! Și iaca a ieșit din pliscul lui o altă literă: c. Vra să zică baba, găina și cucoșul moșneagului ne dau primele litere ale alfabetului: a, b, c. Cum se cheamă cartea voastră?

— Abecedar.

— Abecedar. Vrasăzică abecedarul e povestea literilor.

Clopoțelul venea într-un picior cu literile recreației.

— Asta a fost, copii, cea dintâi oră de învățătură. Și-acuma, înainte de a vă duce la joacă, am să vă mai învăț ceva. Cine-a făcut povestea de pe tablă?

Damaschin, au răspuns ei în cor.

— Vra să zică oul e al lui?

— Daaa.

— Cum i-l dăm noi?

N-a știut nimeni să răspundă.

Doamna a șters cu buretele bățul încârligat, alăturat oului de pe tablă, și l-a făcut, fără cârlig și mai încolo, în stânga oului.

— Știți voi ce înseamnă asta?

— 10, a răspuns Șerban Postelnicu.

— Și ce e 10?

— Nota premianților, a răspuns Postelnicu.

— Da. Unul, două, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt, nouă, zece degete laolaltă au semnul acesta: 10. Câte mâini aveți voi?

— Zece, a spus repede unul clipicios.

Ceilalți au râs.

— Aveți două mâini, că dacă ați avea zece n-ați mai fi oameni.

— Da, două avem.

— Și zece degete.

— C-un deget ce poți face? Mai nimica. Poți culege un inel, o ață de paianjen, poți ciocăni la ușă, poți lua o ulcică de toartă. Cu două degete poți face mai mult. Cu o mână poți ridica o cofă. Dar cu două mâini?

— Mă ieu la trântă, a spus unul.

— Mă spăl, a spus altul.

— Trag cu praștia.

— Mă sui în copac.

— Prind mâța.

— Sigur, i-a oprit Doamna. În două mâini cu zece degete e toată puterea și iscusința omului. Copiii care sunt cuminți, care au minte ageră, și care mai sunt și silitori la învățătură, merită nota zece. Atâta le poate da profesorul,... Acuma eu am să iau nota zece de pe tablă și am s-o scriu în catalog în dreptul lui?...

— Ştefan Damaschin, a izbucnit corul cu veselie şi dreptate.

Numai gura lui Şerban Postelnicu a rămas căscată la litera *o:* oul babei.

Exerciţii şi întrebări:

1. Se dau construcţiile: *bagă de seamă*
   intri în rândul oamenilor
   s-a trecut cu joaca.

   Cerinţe: - precizaţi ce sunt din punct de vedere morfologic;
   - cu ce cuvinte pot fi înlocuite;
   - motivaţi utilizarea în text.

2. Care dintre cele 3 modalităţi de expunere se foloseşte mai mult, motivaţi utilizarea raportată la prezentarea povestirii şi la caracterizarea personajelor.

3. Căutaţi secvenţele naraţiunii unde apar trăsăturile personajului principal?

4. Ce modalităţi de caracterizare sunt folosite?

5. Definiţi provincialismele, descoperiţi-le în text şi formulaţi 5 propoziţii cu ajutorul acestora, utilizându-le cu funcţii sintactice: subiect, atribut substantival genitival, atribut substantival apoziţional şi nume predicativ.

6. Găsiţi pasajele în care prozatorul surprinde naivitatea şi spontaneitatea?

7. Ce trăsături ale învăţătoarei se relevă prin intermediul portretului fizic şi moral.

Îndrumări

Prozatorul copilăriei şi al adolescenţei, a debutat în anul 1919 în revista „Însemnări literare" cu notaţii lirice, reunite ulterior în volumul „Uliţa copilăriei". Şi-a dobândit popularitatea cu romanul „La Medeleni".

Naraţiunea „Prăvale-Baba" ilustrează cu duioşie, umor şi un fin spirit de observaţie psihologică întâmplări din viaţa unor şcolari de clasa I în cea dintâi zi de şcoală şi chipul de neuitat al primei învăţătoare.

În centrul povestirii se află elevul Ştefan Damaschin de la Prăvale-Baba, cartier de oameni sărmani din vechiul Iaşi.

În partea introductivă se prezintă emoţia mamei care îşi pregăteşte fiul pentru prima lui zi de şcoală. Domnica, mama copilului, îl priveşte cu inima cam strânsă şi i se pare mic şi neînsemnat mai nimica toată de om. Descrierea aspectului vestimentar reflectă condiţia materială modestă a lui Ştefan Damaschin, sugerând totodată hărnicia Domnicăi şi seriozitatea cu care respectă cerinţele şcolii în legătură cu felul cum i se spusese că trebuie să se prezinte Fănuţă la şcoală. Îi croise un surtuc dintr-unul al soţului său, îl tunsese chilug aşa cum o învăţase la şcoală, când l-a

înscris, îi cumpărase pălărie neagră de flăcău şi ghiozdan în care se aflau frumos rânduite toate obiectele necesare unui şcolar începător: abecedarul, placa, plumbul, buretele.

Amănunte semnificative: batistă curată în buzunar, unghiile tăiate şi limba cusută arată spiritul de ordine şi înţelepciunea, trăsături imprimate de mamă copilului: să fie ascultător şi tăcut, să nu se grăbească în a da răspunsuri negândite.

Din dialogul viu dintre mamă şi fiu, o adevărată repetiţie înaintea plecării, ies la iveală inteligenţa şi receptivitatea lui Fănuţă faţă de învăţăturile folositoare desprinse de la părinţi şi de la oamenii din jurul său, precum şi dorinţa Domnicăi de a-şi vedea băiatul om cu carte.

Scurtele elemente descriptive schiţează imaginea dimineţii de septembrie cu cer albastru-siniliu, cu frunze galbene şi roşii peste care suflase bruma deasă. Înfăţişând atmosfera din curtea şcolii, prozatorul precizează că în antiteză cu elevii gălăgioşi, numiţi metaforic vrăbii cu ghiozdane, Fănuţă apare ca un copil potolit şi înţelept. El se aşează pe un pietroi lângă poartă ca un drumeţ venit de departe, priveşte cu interes în jurul său cântărind totul, dar fără să spună nimic. Pare mai matur decât ceilalţi copii de vârsta lui, maturitatea datorându-se confruntărilor, cu greutăţile vieţii. Personalitatea lui se conturează chiar înainte de intrarea în clasă. Colegii săi sunt sfioşi, lipsiţi de iniţiativă; neştiind care este clasa lor aşteptau parcă ochiul şi braţul ocrotitor al părinţilor. Fănuţă îi conduce cu îndrăzneală şi siguranţă în clasă, bazându-se pe deducţie, intuind că locul lor este în încăperea cufundată în linişte. El stârneşte uimirea fiului primarului care îi vorbeşte cu respect. Siguranţa de sine a lui Fănuţă reiese din propriile cuvinte. La întrebarea colegului său dacă este repetent şi dacă a mai fost la şcoală, răspunde hotărât: „N-am mai fost eu, da' mă descurc şi-n codru".

Intervenţia scriitorului pune în lumină, prin intermediul antitezei, superioritatea lui Fănuţă faţă de fiul primarului „.... a spus Fănuţă, simţindu-se dulău de stână, alături de pisicuţa cu fiong la gâtul gulerat".

Desfăşurarea primei ore de şcoală este alt prilej de caracterizare a copilului de la Prăvale-Baba.

Numai el răspunde salutului învăţătoarei, aşa cum învăţase acasă că se cuvine să salute, câştigându-i simpatia şi convingerea că va fi un şcolar deosebit.

Răspunsul lui Fănuţă, privind definiţia cretei, desenul sugestiv al unei secvenţe din povestea Punguţa cu doi bani, recunoaşterea literei o dezvăluie perspicacitatea, spiritul de observaţie în surprinderea esenţialului, fantezia şi totodată modestia lui Fănuţă. Desenul său evidenţiază cele două trăsături sufleteşti principale ale babei: lăcomia şi răutatea - Fănuţă a pus în burta babei, de la gâtiţă în jos, ou lângă ou, cum stau cartofii într-un sac; răutatea este sugerată prin degetele ca nişte ghiare de Talpa-Iadului. Fantezia reiese din faptul că desenează din imaginaţie o pânză de păianjen drept deasupra babei.

Din povestire se conturează simpatia prozatorului pentru delicateţea, bunătatea şi tactul pedagogic al învăţătoarei, trăsături ale portretului moral care rezultă din desfăşurarea lecţiei. Doamna dă libertate şcolarilor să se manifeste fiecare în funcţie de personalitatea lui. Ea intervine cu pricepere când le îndreaptă greşelile ca să nu-i descurajeze. Doamna îi ajută să-şi înţeleagă valoarea şi să preţuiască meritele adevărate. Faptul că toţi recunosc, indiferent de situaţia socială a părinţilor, că lui

Fănuță i se cuvine nota premianților demonstrează prestanța băiatului de la Prăvale-Baba.

Invitați să scrie „cu crida" ceea ce a spus învățătoarea, adică povestea, nici unul dintre „cărturari" nu s-a încumetat. Singur Fănuță a înțeles că a face înseamnă a desena și a ilustrat pe tablă sugestiv povestea.

Învățătoarea are simțul umorului, trăsătură care o apropie de școlari. Ea încuviințează gluma despre Postelnicu și se amuză de naturalețea desenului lui Fănuță: Doamna a zâmbit potolit, iar ceilalți au râs într-un glas cu ochii la Pătlăgică.

Ca modalități de expunere, Ionel Teodoreanu a îmbinat cu pricepere dialogul, narațiunea și descrierea. Dialogul și aglomerările verbale dau viață scenelor prezentate. Narațiunea și descrierea realistă introduc în ambianța vieții de familie a elevilor și în atmosfera școlii. În cadrul descrierii se remarcă arta portretului. Copiii sunt surprinși cu detalii semnificative, cu fină ironie privind diferențele sociale și cele intelectuale dintre ei. Prozatorul ajunge la concluzia că școlarii rămân copii, chiar dacă sunt bogați - ei au sufletul curat și știu să dea locul în față cui se cuvine. Portretul moral al învățătoarei se completează prin elemente fizice care îi subliniază sensibilitatea și delicatețea: „Doamna avea păr ca de abur, pieptănat în sus, obrajii gălbui, cu oase, ochii castanii pe frunte mare-n sus".

Ionel Teodoreanu în această operă literară prezintă cu duioșie, admirație și umor, chipul învățătoarei ideale și al școlarului inteligent, modest, sensibil și sigur pe sine.

„Ca o stea fixă, opera eminesciană luminează acum întregul cer al naţiei dându-i glorioasele ei raze, arătând participarea ei la algoritmurile geniilor universale."

(Zoe Dumitrescu-Buşulenga)

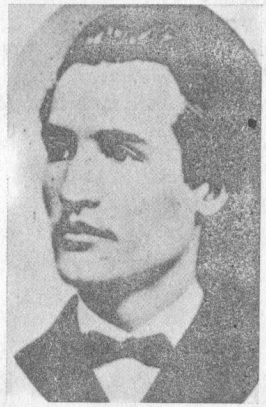

Mihai Eminescu

(1850 - 1889)

Poetul nepereche, Mihai Eminescu, s-a născut în Botoşani la 15 ianuarie 1850, fiind al şaptelea copil, din cei unsprezece, pe care i-au avut părinţii săi, Gheorghe Eminovici şi Raluca, născută Iuraşcu. Şi-a petrecut copilăria pe moşia părintească Ipoteşti, sat situat la 8 km depărtare de Botoşani. Aici a cunoscut farmecul pădurilor şi al izvoarelor, vraja folclorului, sufletul curat şi duios al românului; comoara amintirilor anilor luminoşi de la Ipoteşti purtând-o cu sine întreaga viaţă.

La vârsta de nouă ani (1859) este elev în clasa a treia primară la Cernăuţi şi în clasa a patra este clasificat al cincilea din 82 de elevi.

În 1860 se înscrie la gimnaziul din Cernăuţi frecventând doi ani, iar după o întrerupere de doi ani revine şi îşi continuă studiile. Stă în gazdă la Aron Pumnul, profesor de limba română, mare patriot, autor al antologiei Lepturariu românesc, citită şi apreciată de Eminescu.

Între anii 1869-1872, este student la Facultatea de Filosofie din Viena, unde se împrieteneşte cu scriitorul Ioan Slavici.

Din decembrie 1872 până în 1874 este student audient la Universitatea din Berlin şi urmează cursuri de filosofie, istorie, economie politică.

În luna septembrie 1874, vine la Iaşi unde este numit director al Bibliotecii centrale, post pe care îl părăseşte, în urma unor neînţelegeri, apoi devine revizor şcolar în judeţele Iaşi şi Vaslui; în această perioadă se încheagă prietenia trainică dintre poet şi Ion Creangă, institutor la Iaşi.

Între anii 1877-1883, a lucrat în redacţia ziarului Timpul din Bucureşti alături de I. L. Caragiale şi Ioan Slavici. După ani de muncă încordată, de nedreptate şi de zbucium, la

28 iunie 1883, poetul intră în noaptea munții, din care nu va mai ieși decât puțin timp, în ciuda îngrijirilor primite în țară și la Viena.

Se stinge în sanatoriul doctorului Șuțu din București la 15 iunie 1889 și este înmormântat la cimitirul Bellu.

În ianuarie 1866, publică prima poezie, La mormântul lui Aron Pumnul. În același an, publică poezia De-aș avea... în revista Familia și directorul revistei, Iosif Vulcan îi schimbă numele în Eminescu, adoptat de acum încolo și de poet.

În anii 1870, trimite la revista „Convorbiri literare" din Iași poeziile: Venere și madonă, Epigonii și Mortua est.

Într-o perioadă de nici două decenii, Eminescu a creat o operă monumentală, în proză și versuri, abordând genul liric, epic și dramatic.

Primul volum de versuri eminesciene este tipărit la sfârșitul anului 1883 (pe copertă apare 1884) din inițiativa lui Titu Maiorescu.

Scrisoarea III

(fragment)

La un semn, un țărm de altul,
legând vas de vas, se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui
întreagă;
Ieniceri, copii de suflet ai lui Alah și spahii
Vin de-ntunecă pământul la Rovine
în câmpii;
Răspândindu-se în roiuri întind corturile
mari...

Numa-n zarea depărtată sună codrul de
stejari.

Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n
vârf de băț.
Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu
dispreț:

— Ce vrei tu?
— Noi? Bună pace! Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază

1. Realizați lectura integrală a poeziei urmărind din câte părți este alcătuită.

2. Explicați sensul verbului a elogia, formați familia de cuvinte, alcătuiți propoziții, în care să folosiți un substantiv și un adjectiv din această familie lexicală.

3. Remarcați scopul utilizării enumerației în descrierea trecerii armatelor lui Baiazid.

4. Ce realități referitoare la poporul român subliniază versul sintetic *Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari?*

5. Ce rol au interjecția iată și dialogul în cadrul evocării trecutului istoric?

6. Ce trăsătură dominantă a lui Baiazid se evidențiază prin atitudinea sa față de sol?

pe măritul împărat.

La un semn deschisă-i calea și s-apropie de
cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă,
după port,
«— Tu ești Mircea?»
«— Da-mpărate!»
«— Am venit să mi te-nchini,
De nu schimb a ta coroană într-o
ramură de spini.»
«— Orice gând ai, împărate, și oricum vei fi
sosit,
Cât suntem încă pe pace,
eu îți zic: Bine-ai venit!
Despre partea închinării însă, doamne,
să ne ierți;
Dar acu vei vrea cu oaste și război
ca să ne certi,
Or vei vrea să faci întoarsă
de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn și nouă de mila
Măriei tale...

De-o fi una, de-o fi alta...
Ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace,
de-i război.»
— Cum? Când lumea mi-e deschisă,
a privi gândești că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice
de-un ciot?
O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi
s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi
s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de
Semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la
Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una
peste alta,
Fulgerele adunat-au contra
fulgerului care

7. Faceți o scurtă caracterizare a solului ținând seama de prezența interogației retorice, a exclamației retorice, a pronumelui personal noi și a adjectivului pronominal posesiv nostru.

8. Descoperiți elementele de limbaj artistic în secvența dialogului Mircea-Baiazid ilustrative pentru antiteza dintre cele două personaje (interogația retorică, exclamația retorică, personificarea naturii, construcției eliptice, limbaj popular).

În turbarea-i furtunoasă a cuprins
pământ şi mare.
N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face
Şi Apusul îşi împinse toate
neamurile-ncoace;
Pentru-a crucii biruinţă se mişcară râuri-râuri,
Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiuri;
Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
Se mişcau îngrozitoare ca păduri de lănci şi săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii!...
La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns
Ca să steie înainte-mi ca şi zidul neînvins.
Când văzui a lor mulţime, câtă frunză câtă iarbă,
Cu o ură ne-mpăcată mi-am şoptit atunci în barbă,
Am jurat ca peste dânşii să trec falnic, fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăz...
Şi de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag?
Şi, purtat de biruinţă, să mă-mpiedic de-un moşneag?
— De-un moşnag, da, împărate, căci moşneagul ce priveşti
Nu e om de rând, el este domnul Ţării Româneşti.
Eu nu ţi-aş dori vreodată să ajungi să ne cunoşti
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oşti.
După vremuri mulţi veniră,
începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomeneşte,
cu Dariu a lui Istaspe;
Mulţi durară, după vremuri,

peste Dunăre vreun pod,
De-au trecut cu spaima lumii
şi mulţime de norod;
Împăraţi pe care lumea nu putea
să-i mai încapă,

Au venit şi-n ţara noastră de-au cerut pământ şi apă
Şi nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toţi o apă şi-un pământ,
Te făleşti că înainte-ţi răsturnat-ai val vârtej
Oştile leite-n zale de-mpăraţi şi de viteji?
Tu te lauzi că Apusul înainte ţi s-a pus?...
Cei mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?
Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier,
A credinţii biruinţă căta orice cavaler.
Eu? Îmi apăr sărăcia şi nevoile şi neamul...
Şi de-aceea tot ce mişcă-n ţara asta,
râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ţie duşman este,
Duşmănit vei fi de toate, fără-a prinde chiar de veste;
N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă,
Baiazid!

Şi abia plecă bătrânul...
Ce mai freamăt, ce mai zbucium!
Codrul clocoti de zgomot şi de arme şi de bucium.
Iar la poala lui cea veche mii de capete pletoase,

Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreţii împlu câmpul şi roiesc după un semn
Şi în caii lor sălbateci bat cu scările de

9. Remarcaţi convingerile opuse ale celor doi conducători despre istorie şi despre relaţiile dintre popoare.

10. Căutaţi imaginile vizuale auditive şi motorii, subliniind contribuţia acestora la descrierea luptei.

lemn,
Pe copite iau în fugă faţa negrului pământ,
Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
Şi ca nouri de aramă şi ca ropotul de grindeni,
Orizonu-ntunecându-l, vin săgeţi de pretutindeni,
Vâjâind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul şi de tropot şi de strigăt de bătaie.

În zadar striga-mpăratul ca şi leul în turbare,
Umbra morţii se întinde tot mai mare şi mai mare;
În zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
Căci cuprinsă-i de pieire şi în faţă şi în coaste,
Căci se clatină rărite şiruri lungi de bătălie;
Cad asabii ca şi pâlcuri risipite pe câmpie,

În genunchi cădeau pedeştrii, colo caii se răstoarnă,
Când săgeţile în valuri, care şuieră, se toarnă,
Şi, lovind în faţă-n spate, ca şi crivăţul şi gerul,
Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul...
Mircea însuşi mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare;
Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliţi,
Printre cetele păgâne trec rupându-şi large uliţi;
Risipite se-mprăştie a duşmanilor şiraguri,
Şi gonind biruitoare tot veneau a ţării steaguri,
Ca potop ce prăpădeşte, ca o mare turburată -

11. Prin ce elemente de limbaj artistic se înfăţişează comportarea lui Mircea şi a lui Baiazid în timpul luptei de la Rovine?

12. Imaginea hiperbolică a luptei dintre cele două armate oferă o viziune apocaliptică. Ce figuri de stil se folosesc pentru realizarea acestei perspective?

Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.
Acea grindin-oţelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română.

13. Comentaţi ultimele două versuri din fragment raportându-le la înţelepciunea şi adevărul din răspunsurile date de Mircea lui Baiazid.

Comentariu literar

Opera lui Eminescu este o comoară unică, de înaltă simţire şi grai românesc. Marele poet s-a remarcat printr-o surprinzătoare forţă de sinteză a izvoarelor autohtone şi universale, prin profunzimea filozofică a gândirii, prin viziunea cosmică şi mitologică şi prin farmecul limbajului. Sufletul său a vibrat la marile idealuri ale poporului nostru: dorinţa de libertate şi de dreptate.

Poezia *Scrisoarea III* face parte din creaţia eminesciană de meditaţie socială. A apărut la 1 mai 1881 în revista *Convorbiri literare* şi a fost reprodusă de Eminescu în ziarul *Timpul* din 10 mai 1881. Unele versuri fuseseră compuse în anii 1872-1874, perioadă în care poetul îşi făcea studiile universitare la Viena şi Berlin - poezia având destinaţia să încheie marele poem sociogonic *Memento mori*. O variantă anterioară celei publicate se intitula sugestiv *Patria şi patrioţii*. Prima parte a *Scrisorii III* este inspirată din opera cărturarului german Iosef von Hammer *Istoria Imperiului Otoman*. Aparţine geniului liric, prima parte este odă[1], cea de a doua este satiră[2], cu elemente de pamflet[3].

Prima parte este alcătuită din următoarele secvenţe: visul de mărire al unui sultan şi cuprinde referiri la extinderea Imperiului Otoman până la Dunăre, în timpul lui Baiazid, trecerea fluviului de către armatele sale, întâlnirea dintre sol şi Baiazid, dintre Mircea şi Baiazid şi descrierea luptei de la Rovine din 10 octombrie 1394.

Fragmentul analizat are ca temă evocarea trecutului istoric şi elogierea patriotismului înflăcărat din timpul lui Mircea cel Bătrân.

• Modalităţile de expunere folosite sunt descrierea, naraţiunea şi dialogul.

Prin intermediul enumeraţiei, Eminescu descrie trecerea triumfală a armatelor lui Baiazid peste Dunăre pe un pod de vase:

La un semn un ţărm de altul legând vas de vas se leagă
Şi în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă:
Ieniceri, copii de suflet ai lui Alah şi spahii

---

[1] **odă** - specie a genului liric în care sunt exprimate sentimente de admiraţie pentru faptele unor eroi, pentru o persoană, faţă de patrie.

[2] **satiră** - specie a poeziei lirice în care sunt ridiculizate moravuri, caractere, aspecte negative sau sociale.

[3] **pamflet** - scriere satirică în care sunt înfierate atitudini, concepţii, aspecte negative ale vieţii.

Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii.

Sub raport documentar se menționează denumirea corpurilor turcești de armată din secolul al XIV-lea; ieniceri și spahii a căror forță numerică este sugerată printr-un șir de elemente: repetiția *vas de vas*, verbul - *ntunecă* și construcția metaforică *în roiuri*. Numărul de versuri dedicat descrierii armatei turcești este mai mare (cinci) și numai un singur vers sintetic sugerează prezența armatei române, subliniind patriotismul și înfrățirea cu natura, adevărate legi nescrise de la care nu s-a abătut poporul nostru niciodată:

Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari.

Armata română este denumită prin metafora *codrul de stejari*, care exprimă ideea de forță și de permanență.

Următoarele secvențe ilustrează întâlnirea dintre Mircea și sultan. Prin utilizarea interjecției *iată* cu valoare predicativă și a verbelor la prezent, se realizează prezentul istoric, creându-se impresia participării directe la derularea imaginii unuia din momentele de strălucită victorie din trecutul românilor. Dialogul reconstituie scenic cele două întâlniri și contribuie la caracterizarea personajelor. Baiazid se definește - de la început - prin infatuare. Întrebarea adresată solului este scurtă și tonul disprețuitor: - Ce vrei tu? Limbajul solului este ceremonios, de o adevărată distincție, dar și de o simplitate cuceritoare.

Noi? Bună pace! Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

Interogația și exclamația retorică surprind mirarea omului din popor crescut în lumina unei etici sănătoase, care nu poate dori altceva decât pacea în fața unui agresor ca Baiazid. Pluralul pronumelui personal *noi* și adjectivul posesiv *nostru* întăresc ideea că solul vorbește în numele neamului.

Vorba și portul scot în evidență simplitatea și modestia voievodului român prin superlativul absolut (popular) *atât de simplu*:

La un semn deschisă-i calea și s-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port!

Baiazid i se adresează lui Mircea cu siguranța și cu aroganța cuceritorului conștient de puterea sa și stăpânit de convingerea că nimic nu-i poate sta în cale:

Am venit să mi te-nchini
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.

Mircea nu se sperie de perspectiva cuceririi a cărei umilință este conturată de metafora *ramură de spini*. Așa cum cere ospitalitatea, îl primește pe Baiazid cu salutul străbun și numai după aceea vorbește despre problemele politice sugerând posibilitatea unei înțelegeri referitoare la pace dovedindu-se un bun diplomat, dar respingând demn și hotărât ideea îngenuncherii:

Orice gând ai, împărate, și oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!

Prin limbajul popular se înfățișează simplitatea domnitorului și adânca lui înțelepciune care izvorăsc din experiența de viață a poporului român, calități remarcate prin valoarea aforistică a expresiilor „de-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi./ Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război".

Baiazid este cuprins de mirare și de indignare văzând că domnitorul unei țărișoare îndrăznește să nu i se supună. Aceste sentimente sunt relevate de o dublă interogație și de exclamație retorică:

Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot
Ca întreg aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?
O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!

Sultanul vorbește cu mândrie despre victoriile sale strălucite obținute împotriva cruciadelor organizate de papă, despre luptele de la Malta și despre bătălia de la Nicopole. Metafore de mare plasticitate - *toată floarea cea vestită a întregului Apus, fulgerele, contra fulgerului* (Baiazid), *uraganul, râuri-râuri* -, repetiția conjuncției *ori*, comparația *ca păduri de lănci și săbii* și personificarea mării prezintă viziunea hiperbolică a lui Baiazid privind izbânzile lui:

Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ și mare.
N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face
Și Apusul își împinse toate neamurile-ncoace;
Pentru-a crucii biruință se mișcară râuri-râuri
Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiuri.
Zguduind de pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi.
Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii!

Lupta de la Nicopole din anul 1396 este menționată de poet înaintea celei de la Rovine din anul 1394 cu intenția de a sublinia importanța izbânzii românilor conduși de Mircea Basarab împotriva unui dușman atât de puternic:

La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns
Ca să steie înainte-mi ca și zidul neînvins.
Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă
Cu o ură ne-mpăcată mi-am șoptit atunci în barbă,
Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăz...

Învingătorul de la Nicopole vorbește cu dispreț voievodului român:

Și de crunta-mi vitejie tu te aperi cu-n toiag?
Și, purtat de biruință, să mă-mpiedic de-un moșneag?

Replica lui Mircea exprimă demnitatea cu care respinge umilința și relevă calmul și mândria că este cârmuitorul unei provincii românești cu ale cărei idealuri se identifică:

De-un moșneag, da, împărate, căci moșneagul ce privești
Nu e om de rând, el este domnul Țării Românești.

Baiazid folosește în batjocură cuvântul *un moșneag*, dar pentru domnitor substantivul acesta simbolizează înțelepciunea și experiența de viață, elemente care dau omului forță morală. Vorbele voievodului parcă sunt desprinse din cronici. El

reflectă concepția unui popor pașnic, trăind în strânsă comuniune cu natura și fiind gata oricând să-și apere vatra străbună. Mircea nu se laudă ca Baiazid, ci face o sinteză a istoriei respectând adevărul care amintește că mulțimea dușmanilor veniți cu gânduri de cucerire a fost nimicită de români. Cotropitorii numeroși - anonimi pentru popor - sunt indicați prin cuvântul *mulți* - cu vădită nuanță ironică.

Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști,
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști.
După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu a lui Istaspe;
Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vreun pod,
De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod;
Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă,
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă.

Dintre aceștia este menționat regele Darius, întemeietor al imperiului persan (522-486 î.e.n.) care a ajuns cu oștile pe pământul nostru și a suferit una din cele mai mari înfrângeri cunoscute în lumea antică. Construcția populară *nu putea să-i mai încapă* dă glas disprețului față de lăcomia dușmanilor neamului. Precizarea lui Mircea că acei care au venit să ne cotropească, cei care „au cerut pământ și apă" s-au făcut „toți o apă și-un pământ", are valoare de avertisment adresat oricui ar veni în țara noastră cu gânduri de cucerire. Domnitorul relevă faptul că Baiazid și-a învins adversarii pentru că urmăreau ca și dânsul puterea și mărirea:

Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai val-vârtej
Oștile leite-n zale de-mpărtai și de viteji?
Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus?
Ce-i cu mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?

Prin verbele sinonime *te fălești, te lauzi* se insistă asupra trufiei sultanului:

Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier,
A credinței biruință căta orice cavaler.

Ideea că potrivnicii urmăreau mărirea este evidențiată de metafora *fruntea ta de fier*, cu sensul de frunte încoronată ca simbol al forței. În antiteză cu Apusul, Mircea duce un război de apărare, datorie sfântă formulată în cuvinte cu valoare de maxime privind dragostea de țară:

Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...
Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,
Dușmănit vei fi de toate făr-a prinde chiar de veste;
N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfioreză de-a ta faimă, Baiazid!

Substantivul *moșie* - cu sensul vechi de patrie - capătă o deosebită expresivitate în formularea *iubirea de moșie*, definită ca un zid de care se vor lovi și se vor nimici dușmanii. Raportul sintactic adversativ relevă înfrățirea cu natura care ne este pavăză în vremuri de restriște.

Dialogului îi urmează descrierea încordării dinaintea luptei:

Și-abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium!
Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,

Iar la poala lui cea verde mii de capte pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă.

Tensiunea care precede bătălia este subliniată prin exclamații retorice din construcțiile eliptice: „Ce mai freamăt, ce mai zbucium!" Prezența armatei române sugerată în versul „Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari" este conturată de predicatul *clocoti* și de complementele *de zgomot, de arme, de bucium*. Verbul *sună* și substantivul în *zarea* schițează un plan îndepărtat, iar verbele și complementele amintite aduc imaginea pe planul prezentului însuflețind tabloul. Același rol au și imaginile vizuale la realizarea cărora contribuie repetiția numeralului *mii*.

Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă.

Lupta se descrie prin îmbinarea imaginilor vizuale, auditive și motorii. În studiul *Note și impresii* Garabet Ibrăileanu compara tabloul bătăliei cu o orchestrație simfonică:

Călăreții împlu câmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă fața negrului pământ,
Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni,
Orizonu-ntunecându-l vin săgeți de pretutindeni.
Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.

Aglomerările verbale surprind dinanismul scenelor de luptă care se derulează cu rapiditate ca niște secvențe cinematografice. Comparațiile cu forțele naturii dezlănțuite creează impresia de sfârșit de lume: *ca nouri de aramă, ca ropotul de grindeni, ca plesnetul de ploaie*. Același tablou se realizează prin imaginile auditive *„vâjâind ca vijelia", „urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie"*. La efectul sonor contribuie nu numai sensul cuvintelor, ci și prezența unor consoane cu o duritate aparte - *p, r, t, b* - în cuvintele *tropot, ropot, grindeni, plesnet, bătaie*.

Secvențele următoare accentuează antiteza dintre cei doi conducători înfățișând comportarea lor diferită pe câmpul de luptă. Sultanul este deznădăjduit când vede cum oastea lui care a trecut triumfală Dunărea cade pradă morții, în vreme ce Mircea vine falnic în fruntea armatei române. Repetiția adverbului *în zadar* și a adjectivului *mai mare* anunță înfrângerea iminentă a armatei turcești, iar comparația *ca și leul în turbare* subliniază orgoliul înfrânt și desperarea sultanului a cărui intervenție nu mai este de nici un ajutor:

În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare
Îm zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste.
Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătălie;
Cad asabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,
În genunchi cădeau pedeștri, colo caii se răstoarnă.

Imaginea apocaliptică se amplifică printr-o dublă comparație: *ca și crivățul și gerul* și prin verbul *se năruie:*

Și lovind în față-n spate, ca și crivățul și gerul...

Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul.

Priceperea voievodului român de a-şi îmbărbăta ostaşii se relevă prin adjectivul pronominal de întărire *însuşi*, iar iureşul luptei este evidenţiat de metafora *vijelia*, de epitetul - *ngrozitoare* şi de repetiţia verbului *vine*.

Mircea însuşi mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare;

Românii fac dovada faptului că iubirea de moşie e un „zid" - călăreţii înaintează uniţi „ca un zid înalt de suliţi", croindu-şi printre cetele păgâne „large uliţi". Descrierea tabloului apocaliptic se întregeşte prin trei comparaţii: *ca potop, ca o mare tulburată, ca pleava vânturată* aflate în versurile cu valoare de concluzie:

Ca potop se prăpădeşte, ca o mare tulburată -
Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.

În contrast cu duşmanii zdrobiţi „steagurile" ţării vin necontenit. Ideea de curgere năvalnică este susţinută de verbul *veneau* la imperfect - timp al duratei şi de adverbul *tot:*

Risipite se-mprăştie a duşmanilor şiraguri,
Şi gonind biruitoare tot veneau a ţării steaguri.

Versul final demonstrează adevărul vorbelor lui Mircea privind dragostea de ţară. Din epitetul *falnic* transpare mândria naţională a poetului, mesager al întregului popor. Ultimul vers este o concluzie privind aureola de legendă a lui Mircea, simbol al luptătorului care se identifică cu idealurile de libertate ale românilor. Totodată subliniază vitejia şi spiritul de jertfă, atribuite care ne-au asigurat permanenţa în spaţiul carpato-dunărean:

Acea grindin-oţelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română.

Ca elemente de versificaţie se remarcă versul lung, cerut de bogăţia de idei şi de sentimente, ritmul trohaic, rima împerecheată, gruparea numerică în strofe este făcută în funcţie de conţinutul de idei.

Criticul literar Titu Maiorescu aprecia că opera eminesciană este o sinteză a spiritualităţii româneşti şi o amplă deschidere spre orizonturi nebănuite, o veritabilă stea polară pentru întreaga dezvoltare ulterioară a scrisului românesc:

Pe cât se poate omeneşte prevedea, literatura poetică română va începe secolul al XX-lea sub auspiciile geniului lui şi forma limbei naţionale, care şi-a găsit în Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării româneşti.

Exerciţii de fixare

1. Urmăriţi în context sensul diferit al cuvântului *zid* folosit de trei ori în (descrierea bătăliei de la Nicopole de către Baiazid, de Mircea şi de poet în descrierea luptei de la Rovine).

2. Alcătuiţi propoziţii în care cuvântul falnic să fie substantiv, adjectiv, adverb.

3. Căutaţi sinonimele cuvântului ţară, alcătuiţi patru propoziţii în care cuvântul să aibă alt rol sintactic.

4. Caracterizaţi cele două personaje - Mircea şi Baiazid.

5. Utilizaţi în construcţii diferite verbul *a mâna*.

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor

1. G. Ibrăileanu în studiul *Note şi impresii* compara tabloul bătăliei cu o orchestraţie simfonică. Demonstraţi aprecierea urmărind imaginile vizuale, auditive şi motorii cuprinse într-o gradaţie[1] ascendentă.

[1] **gradaţie** - figură de stil constând în trecerea treptată, ascendentă sau descendentă, de la o idee la alta.

„Alexe Mateevici... ar fi fost un poet mare dacă trăia. Numai Eminescu a mai ştiut să scoată atâta mireasmă din ritmurile poporane."

(George Călinescu)

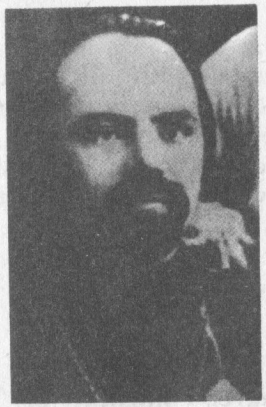

Alexe Mateevici

(1888 - 1917)

Alexe Mateevici, poet basarabean, s-a născut la 16.III.1888 la Căinari (fostul judeţ Tighina).

Tatăl său, Mihai Mateevici, era preot la Căinari, mama, Nădejda, făcea parte dintr-o familie de cărturari.

După terminarea Seminarului din Chişinău, unde s-a distins la filosofie, literatură şi compoziţie, a fost bursier la Academia Teologică din Kiev.

În 1916 a cerut să fie mutat din Galiţia în România, ca preot militar, pe frontul Tecuci-Mărăşeşti. Nici în condiţiile războiului, Alexe Mateevici nu a încetat să scrie literatură.

Bolnav pe front de tifos n-a rezistat nici unei intervenţii şi moare la Chişinău, la 13 august 1917.

Începuturile literare datează din anii de liceu cu articole, traduceri şi creaţii originale, publicate în ziarul „Basarabia".

Versurile i-au fost adunate postum în volumul Poezii editat şi prefaţat de P. V. Haneş.

Limba noastră

Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
Pe moşie revărsată.

Limba noastră-i foc, ce arde
Într-un neam ce, fără veste,
S-a trezit din somn de moarte,
Ca viteazul din poveste.

Limba noastră-i numai cântec
Doina dorurilor noastre,
Roi de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.

Limba noastră-i graiul pânii,
Când de vânt se mişcă vara;
În rostirea ei bătrânii
Cu sudori sfinţit-au ţara.

Limba noastră-i frunză verde,
Zbuciumul din codrii veşnici,
Nistrul lin, ce-n valuri pierde
Ai luceferilor sfeşnici.

Limba noastră-s vechi izvoade,
Povestiri din alte vremuri;
Şi, cetindu-le-nşirate,
Te-nfiori adânc şi tremuri.

Limba noastră îi aleasă
Să ridice slavă-n ceruri,
Să ne spuie-n hram şi-acasă
Veşnicele adevăruri.

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului.

2. Selectaţi versurile în care apar definiţii poetice ale limbii române; comentaţi fiecare definiţie.

3. Care sunt însuşirile fundamentale ale limbii noastre ilustrate de Alexe Mateevici în prima strofă şi prin ce elemente artistice sunt înfăţişate?

4. Ce trăsături ale limbii relevă metafora foc ce arde?

5. Descoperiţi antiteza din strofa a III-a şi precizaţi cu ce scop s-a folosit.

6. Comentaţi formulările graiul pâinii, vechi izvoare şi graiul ţării.

7. Ce sens are arhaismul izvoade? Descoperiţi alte arhaisme în poezie.

Limba noastră-i limbă sfântă,
Limba vechilor cazanii,
Care-o plâng şi care-o cântă
Pe la vatra lor ţăranii.

Înviaţi-vă dar graiul,
Ruginit de multă vreme
Ştergeţi slinul, mucegaiul
Al uitării-n care geme.

Strângeţi piatra lucitoare,
Ce din soare se aprinde,
Şi-ţi avea în revărsare
Un potop nou de cuvinte.

Nu veţi plânge-atunci amarnic,
Că vi-i limba prea săracă,
Şi-ţi vedea cât e de darnic
Graiul ţării noastre dragă.

Răsări-va o comoară
În adâncuri înfundată.
Un şirag de piatră rară
Pe moşie revărsată.

8. Selectaţi verbele din ultimele strofe ale poeziei, precizaţi modul şi timpul, explicând valoarea lor artistică.

9. Cu ce cuvinte încep primele opt strofe şi care este rolul acestora în comunicarea mesajului poeziei?

10. Menţionaţi cele două idei de bază ale poeziei, reflectând asupra celor opt strofe din prima parte şi a celor trei din partea a doua.

Comentariu literar

Despre valoarea lui Alexe Mateevici, criticul literar George Călinescu spunea: „ar fi fost un mare poet, dacă trăia" şi îl situa alături de M. Eminescu pentru capacitatea de valorificare a folclorului, pentru expresivitatea şi muzicalitatea limbii.

Cea mai reprezentativă poezie a lui Alexe Mateevici este „Limba noastră" scrisă la Chişinău, la 17 iunie 1917 şi citită la deschiderea cursurilor de învăţători moldoveni - după cum precizează poetul într-un caiet manuscris de la Mărăşeşti.

Poezia a circulat pe foi volante devenind foarte cunoscută, bucurându-se de aprecieri unanime ceea ce justifică valoarea ei antologică. La popularitatea acesteia a contribuit şi faptul că a fost pusă pe muzică.

Poezia aparţine geniului liric, este o odă în care se preamăresc virtuţile limbii române şi se subliniază importanţa păstrării şi îmbogăţirii graiului străbun de către fiecare generaţie.

Titlul este o sintagmă din care se desprinde mândria naţională, sentiment copleşitor accentuat de prezenţa adjectivului posesiv „noastră" şi prin reluarea sintagmei „limba noastră" de nouă ori pe parcursul poeziei.

Oda este realizată ca o amplă definiţie poetică începând cu atributele fundamentale: bogăţia, frumuseţea, vechimea şi unitatea. Bogăţia este scoasă în evidenţă prin metafora o comoară, frumuseţea prin sintagma un şirag de piatră rară, iar faptul că limba română este aceeaşi pe tot cuprinsul vetrei străbune este relevat de construcţia pe moşia revărsată. Procesul de formare a limbii se identifică cu acel al naşterii poporului în vremuri străvechi, realitate ilustrată plastic printr-o imagine concretă în adâncuri înfundată:

Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
Pe moşie revărsată.

Rolul hotărâtor al limbii în formarea şi consolidarea conştiinţei naţionale reiese din metafora *foc ce arde* - foc ce întreţine existenţa unui popor, foc de care ard sufletele în momentele depăşirii unei naţiuni. Prin înlocuirea substantivului popor cu formularea poetică *viteazul din poveste* se învăluie în aureolă de legendă lupta neamului împotriva cotropitorilor:

Limba noastră-i foc ce arde
Într-un neam ce, fără veste,
S-a trezit din somn de moarte
Ca viteazul din poveste.

Definiţia poetică *Limba noastră-i numai cântec* reflectă muzicalitatea limbii, idee completată de versul *Doina dorurilor noastre*, semnificativă pentru faptul că doina, creaţie literară specifică spiritualităţii româneşti, cântă dorurile noastre: dor de neam şi dor de ţară, dorul *viteazului din poveste, dor de viaţă,* dor de muncă şi dor de fiinţa iubită. Cuvântul românesc *dor* este intraductibil. Sintagma *roi de fulgere* şi metaforele *nouri negri, zări albastre,* aflate în raport antitetic, subliniază forţa cu care limba română a străbătut întreaga istorie contribuind la păstrarea fiinţei naţionale în vremurile întunecate şi împlinindu-şi menirea creatoare în clipele de linişte, de speranţă şi de lumină:

Limba noastră-i numai cântec,
Doina dorurilor noastre,
Roi de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.

Izvorul limbii noastre se află în *rostirea* ţăranilor care, prin munca lor au sfinţit glia - plugarii fiind făuritori de comori materiale şi spirituale. Metafora *graiul pânii* semnifică limba noastră, armonioasă ca şi mlădierea holdei în adierea vântului de vară:

Limba noastră-i graiul pânii
Când de vânt se mişcă vara;
În rostirea ei bătrânii
Cu sudori sfinţit-au ţara.

Limba noastră este limba operelor în care se consemnează lupta pentru libertate socială, este limba tuturor românilor şi a celor de pe Nistru - este limba în care se exprimă înaltele aspiraţii denumite metaforic *ai luceferilor sfeşnici:*

Limba noastră-i frunză verde
Zbuciumul din codrii veşnici,
Nistrul lin, ce-n valuri pierde
Si luceferilor sfeşnici.

Începând cu strofa a VI-a, verbul existenţei este folosit la plural:

Limba noastră-s vechi izvoade,
Povestiri din alte vremuri;
Şi, cetindu-le-nşirate
Te-nfiori adânc şi tremuri.

În limba noastră s-au păstrat mărturii despre vremuri vechi caracterizate prin fapte strălucite, dar şi prin încercări cumplite, la a căror lectură *te-nfiori* şi *tremuri*. Din utilizarea celor două verbe determinate de adverbul *adânc* se deduce arta cu care Alexe Mateevici dezvăluie tensiunea emoţională de care ne simţim cuprinşi prin cunoaşterea trecutului.

În definiţiile poetice din strofele a opta şi a zecea se prezintă bogăţia, frumuseţea, unicitatea, vechimea, muzicalitatea şi vigoarea limbii. Poetul ajunge la concluzia firească privind caracterul sacru al limbii vorbite şi al celei scrise începând cu literatura religioasă, moment important pentru apariţia literaturii culte româneşti:

Limba noastră-i limba sfântă
Limba vechilor cazanii,
Care-o plâng şi care-o cântă
Pe la vatra lor ţăranii.

Pronumele personal formă scurtă *o* înlocuieşte sintagma *limba noastră*, reluarea acestui cuvânt conferind relief ideii fundamentale: Limba noastră se remarcă prin însuşiri alese şi exprimă complexitatea de trăiri ale neamului.

Partea a doua a poeziei conţine îndemnuri adresate contemporanilor şi urmaşilor să păstreze şi să îmbogăţească limba. Pornind de la ideea formulată în prima definiţie poetică *Limba noastră-i o comoară* se adaugă metafora *piatră lucitoare* - piatră preţioasă ruptă din frumuseţea şi incandescenţa soarelui - şi se face precizarea că limba trebuie să devină un potop nou de cuvinte.

Prin reluarea primei strofe în final se subliniază atributele fundamentale ale limbii române: frumuseţea, vechimea şi unicitatea. Singura modificare în ultima strofă constă în folosirea verbului *răsări-va* - în locul sintagmei: *limba noastră* - verb ce exprimă convingerea despre întinerirea veşnică a rostirii româneşti.

Vorbind în numele întregului popor, A. Mateevici exprimă dragostea şi preţuirea faţă de limba română subliniind ideea că este elementul fundamental de etnicitate care asigură unitatea de neam pentru că reflectă sensibilitatea şi înălţimea idealurilor noastre de-a lungul istoriei.

Exerciţii de fixare

1. Alcătuiţi propoziţii cu sensul figurat al cuvântului *comoară*.

2. Formulaţi propoziţii în care construcţiile *foc ce arde, roi de fulgere* să fie folosite cu sens propriu şi cu sens figurat.

3. Indicaţi sinonimele substantivului *grai* şi construiţi propoziţii cu ajutorul lor.

4. Găsiţi omonime pentru cuvântul *limbă*.

5. Scrieţi sinonimele pentru substantivul *ţară* din poezia „Limba noastră" şi alcătuiţi propoziţii prin care să se reflecte legătura dintre limbă şi fiinţa naţională.

6. Argumentaţi că poezia *Limba noastră* este o odă.

„Printr-o mare suprafață a operei sale, mai ales în poză, Negruzzi e numai un creator veritabil,... dar și un inovator, un mare scriitor român modern..."

(Alexandru Piru)

Costache Negruzzi

(1808 - 1868)

Costache Negruzzi s-a născut în anul 1808 la Trifeștii Vechi, județul Iași.

Tatăl său, paharnicul Dinu Negruț, iubitor de cultură , își alcătuise o bibliotecă bogată care cuprindea tipărituri și manuscrise rare.

Își însușește cunoștințe de limbă greacă și de limbă franceză în casa părintească sub supravegherea unor dascăli particulari, în limba română învață singur să citească, după cum mărturisește, cu mult umor, în schița Cum am învățat românește. Citește cu pasiune literatură română, franceză și greacă însușindu-și o cultură deosebită.

Se încadrează în generația de la 1848 prin idealurile urmărite în creația sa artistică și prin activitatea culturală desfășurată.

În anul 1840, este director al Teatrului Național din Iași împreună cu Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu. În scopul îmbogățirii repertoriului dramatic, face traduceri, adaptări, prelucrări și scrie piese inspirate din realitățile românești.

Unirea din 1859 găsește în Costache Negruzzi un susținător însemnat. După 1859 este sfetnicul domnitorului Alexandru Ioan Cuza și membru al Societății academice.

Moare în anul 1868.

Sobieski și românii

Momentele subiectului și modalități de expunere

1. Expoziția

-partea introductivă a operei literare, în care se prezintă cadrul acțiunii și unele personaje:

Pe drumul ce duce către cetatea Neamțu, pe la sfârșitul lui septembrie 1686, se vedea o oate

mergând. După un trup de lăncieri ce deschidea marșa, urmau douăsprezece tunuri mari trase de boi, apoi o ceată de ofițeri călări în fruntea cărora erau trei: unul în floarea vârstei, posomorât, gânditor, necăjit, și doi mai bătrâni. În sfârșit, venea duiumul oștei: trăsuri, bagaje, pedestrași, șleahtă pospolită, amestecați, în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă. Nu se auzeau nici surlă, nici dobă, numai ropotul cailor și pasul oamenilor, ce abia se mișcau, pentru că de zece zile caii n-au ros decât coaja copacilor, și oamenii s-au hrănit numai cu poame.

Și însă această oaste, în stare așa de ticăloasă, e aceea ce a îngiosit de atâtea ori trufia Semilunii, iar acei fruntași ofițeri sunt hatmanii Iablonovski și Potoțki, și cel din mijlocul lor însuși Ion Sobieski, regele Poloniei.

Și cum să nu fie supărat și necăjit vestitul rege? El, Sobieski, fala leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienii, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor, a se trage dinaintea tătarilor și a moldovenilor; a-și privi oastea ticăloșită de lipsa merindelor, horopsită de dușmanii carii îl urmează mișelește, fără a îndrăzni să-și deie piept fățiș cu el, și fac pradă tot ce cade, tot ce rămâne pe urmă: a nu întâmpina în drumul său decât o fioroasă pustietate!

Cum am zis, mergea încet și gânditor. Hatmanii lângă dânsul păzeau tăcerea, respectând supărarea sa de care și ei se împărtășeau.

— Ce castel e acesta? întrebă Sobieski când, ridicând capul, zări pe sprânceana dealului, înălțându-se trufașă dinaintea lui, cetățuia Neamțu. Cu bună seamă, vrun cuib al tâlharilor acestor de moldoveni!

— La vreme de război, aici domnii Moldovei obicinuiesc a-și trimite averile lor, răspunse Potoțki.

— Așa! Să mergem dar să-l luăm...

— Eu aș zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski, și să ne urmărim drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt.

— Ba pre numele patronului meu! Nu va

-locul: Moldova,
Cetatea Neamțului;

-timpul: 1686;

-personaje:
armata polonă;
Ioan Sobieski;
hatmanii:
Iablonovski și Potoski

-descrierea;

-dialogul.

zice lumea că o cetate s-a arătat dinaintea lui Sobieski fără a i se cuceri? N-avem tunuri? Vom lua-o dar cu mânile.

— Numele M(ăriei) tale e destul tun, zise Potoţki.

Trufia polonului măgulindu-se de această groasă linguşire, faţa i se însenină la ideea unei izbânzi atât de lesnicioase şi îndată dete poruncă să se înşire oastea către cetate.

În cetăţuie se aflau optsprezece plăieşi, trimişi de ispravnicul de Neamţ pentru străjuire, în lipsa garnizoanei, care era la Fălcii pe lângă domnul Cantemir, unde tăbărâse armia turcească. Cu câteva ceasuri mai nainte sosise încă un tânăr plăieş, al cărui cal asudat păştea înşeuat troscotul ce creştea pe lângă ziduri.

— Mai bea o duşcă, băiete, zise un bătrân de care se vedea că ascultă toţi, şi ne spune ce ai mai văzut la Iaşi?

— Eu - ştiţi că m-aţi trimis la Iaşi să văd ce mai este. După ce s-au dus leşii, m-am luat cât colea pe urma lor până la Cornar... ş-apoi, după ce am văzut că duşmanii şi-au luat drumul spre ţara lor, am apucat de-a dreptul piste codri... Dar oare ce buciumă străjerul?

— Fă-i semn să se coboare de pe zid şi să vie încoace.

Nu trecu mult şi plăieşul de strajă viind, spuse că o oaste mare se apropie de cetate.

Îndată toţi alergară pe ziduri.

— Leşii sunt! strigă tânărul ce venise de curând şi pre care l-am auzit vorbind; şi-au schimbat drumul şi vin aici...

— La porţi, flăcăi! zise bătrânul. Încuieţi-le şi grămădiţi bolovani pe ziduri. Aşezaţi-vă toţi pe la metereze. Să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească ca într-o ţarină pustie.

— Dar noi suntem numai nouăsprezece şi asta-i o oaste întreagă, observă unul; cum se...

— Taci, mucosule! îl curmă bătrânul. Te temi că-i peri? Mare pagubă! Un mişel mai puţin.

Vânătorul astfel înfruntat se trase ruşinat şi se sui pe ziduri.

În vremea aceasta, oastea se apropiase.

2. Intriga

-faptul care determină cursul acţiunii: hotărârea regelui de a cuceri cetatea Neamţ;

- naraţiunea:
- descrierea;
- dialogul.

3. Desfăşurarea acţiunii

-faptele determinate de intrigă;

-dialog;

-pregătirea plăieşilor pentru rezistenţă;

-dialog;

-solia regelui polon:

-răspunsul bătrânului plăieş;

-dialog;

Regele trimise un ofiţer ca să vorbească cu cei din cetate.

Solul veni la poartă. Bătrânul îl salută de pe zid.

— Bine ai venit, domnule, ce poftеşti de la noi?

— Măria sa regele Poloniei, mare duce de Lituania ş.c.l. (urmau titlurile), vă face cunoscut să vă închinaţi şi să-i cuceriţi cetatea împreună cu toate averile şi merindele; atunci garnizoana va fi slobodă a ieşi cu arme şi bagaje, fără a i se face nimică, iar cutezând a se împotrivi, cetatea se va cotropi, şi garnizoana se va trece supt ascuţişul sabiei.

— Du răspuns M(ăriei) sale, zise bătrânul, că laude şi îngroziri de astea am mai auzit noi, şi tot nu ne-am spăriet. Mai bine M(ăria) sa şi-ar căuta de drum şi ar da pace unor oameni care nu i-au făcut nimică. Cetatea n-avem de gând să i-o dăm cu una , cu două, măcar că nu sunt în ea nici averi, nici merinde. Tot ce-i putem da este plumbul din puşte, pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înăuntru.

— Plecaţi-vă, zise trimisul, şi nu vă puneţi capul în primejdie.

— Nu purta grijă de capul nostru, domnule. Gândiţi-vă mai bine la al vostru.

— Încă o dată vă întreb, vă închinaţi ori ba?

— Ba.

Parlamentarul se duse.

Asaltul începu. Tunurile aşezate pe scaune de lemn băteau necontenit cetatea. Plăieşii răspundeau cu gloanţe care nu făceau greş. Fieştecare împuşcătură obora câte unul din vrăjmaşi şi mai ales din ofiţeri, asupra cărora erau ţintite flintele lor. Leşii pereau fără a face spor.

În ziua dintâi, doi vânători pieriră. A doua zi şi a treia zi mai căzură cinci şi se răniră doi. A patra zi căzu împuşcat însuşi comandantul artileriei leşeşti, dar mai periră trei moldoveni. Numărul bravilor scădea pe toată ziua. Seara, adunându-se pe lângă foc, văzură că au sfârşit şi muniţiile şi merindele.

— Ce este de făcut, tată? întrebă tânărul vânător pe bătrânul, care rănit la picior, sta întins

-asediul cetăţii;

-naraţiune;

-lupta eroică a moldovenilor:

Se îmbină naraţiunea, dialogul şi descrierea.

pe o laviță.

— Câți au perit d-ai noștri?

— Zece.

— Și nu mai avem nici praf, nici merinde?

— Nu.

— Dacă-i așa, apoi mâni dimineață urcă-te pe poartă și leagă în vârful sânetii un steag alb: spune că închinăm cetatea cu tocmală să ne lase slobozi să ieșim și să ne ducem unde vom voi.

Așa se urmă. Leșii primiră toate condițiile cerute. Oastea se înșiră în două rânduri, lăsând prin mijlocul ei loc ca să treacă garnizoana, și poarta se deschise.

Atunci, în loc de o strajă numeroasă, se văzură ieșind șase oameni, din care trei duceau pe umerele lor pe alți trei ce erau răniți.

— Ce este aceasta? strigă Sobieski repezindu-se călare înaintea lor. Ce sunteți voi?

— Străjerii din cetate, răspunse bătrânul rănit, din spatele fiului său.

— Cum! atâția sunteți?

— Zece din noi au pierit din mila M(ăriei) tale.

— Voi ați cutezat în a vă împotrivi mie și a-mi omorî atâția viteji? zise regele. O, asta nu se va trece așa! urmă turbat de mânie; trebuie o pildă pentru cei asemine vouă, și pilda va fi groaznică și vrednică de faptă. Nu meritați a muri de sabie, ci de streang. Spânzurați-i!

Pe loc ostașii încongiurară pre plăieși, carii, depunând jos răniții, se uitau cu nepăsare la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor. Ofițerii priveau cu înduioșare această scenă.

— Fie-mi iertat, sire zise atunci Iablonovski, apropiindu-se cu respect de regele care ședea posomorât și mânios, a arăta M(ăriei) tale că acești viteji n-au făcut decât datoria lor, datorie patriotică și vrednică de toată lauda, și că au avut norocirea a câștiga făgăduința marelui Sobieski că vor fi slobozi și nesupărați.

— Îți mulțumesc, vrednice al meu tovarăș de arme - zise Sobieski ca deșteptat din somn, îți mulțumesc că m-ai oprit a face o faptă defăimată. Ai cuvânt; oamenii aceștia s-au purtat vitejește... Apoi, întornându-se către români: Voinicilor,

4. Punctul culminant
-momentul de maximă intensitate în desfășurarea acțiunii: hotărârea pripită a regelui.

zise, sunteți slobozi; mergeți în pace și spuneți copiilor și fraților voștri că ați avut cinstea de a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia.

Îndată se făcu loc moldovenilor, carii luându-și răniții, se îndreptară către munți, în vreme ce oastea se cobora încet la vale; iar cetatea cu porțile deschise, purtând pe zidurile sale urmele bombelor dușmănești, rămase singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaș.

5. Deznodământul
-sfârșitul acțiunii
-eliberarea plăieșilor;
- descrierea.

Întrebări și exerciții

1. Explicați titlul, raportându-l la conținutul operei.
2. Prezentați momentele subiectului urmărind împletirea celor trei modalități de expunere (descrerea, narațiunea și dialogul).
3. Definiți arhaismele, selectați-le făcând aprecieri privind scopul folosirii lor în text.
4. Ce trăsătură a bătrânului plăieș se conturează prin dialogul cu solul regelui Sobieski?
5. Prin ce notații se realizează descrierea luptei?
6. Comentați punctul culminant al operei urmărind reacția plăieșilor și a regelui Sobieski.
7. Ce semnificație are deznodământul povestirii și ce simboluri descoperiți privind permanența neamului?

Comentariu literar

C. Negruzzi răspunde chemării adresate de M. Kogălniceanu în prefața revistei *Dacia literară* (editată în 1840) de a crea o literatură inspirată din realități românești.

Debutează în anul 1857 cu volumul intitulat *Păcatele tinereților* împărțit în patru cicluri. În ciclul al II-lea, numit *Fragmente istorice*, se găsesc scrieri inspirate din cronicile și legendele Moldovei: *Aprodul Purice* - primul poem eroic din literatura română -, *Alexandru Lăpușneanul* - prima nuvelă istorică românească - și povestirile *Sobieski și românii* și *Regele Poloniei și domnul Moldovei*.

Titlul povestirii indică cei doi factori ai acțiunii: un personaj individual - substantiv propriu, numele regelui polon - și unul colectiv - românii, simbol al întregului popor. Asupra conflictului dintre cele două personaje se concentrează întreaga acțiune.

Costache Negruzzi a evocat cu îndreptățită mândrie națională un episod din lupta poporului nostru împotriva cotropitorilor poloni în seolul al XVII-lea.

Subiectul respectă în desfășurarea sa momentele clasice: în expoziţiune se indică timpul acțiunii - sfârșitul lunii septembrie 1686, locul - cetatea Neamțului și personajele colective și individuale. Personajul colectiv este armata poloneză și plăieșii din cetate, iar personajele individuale sunt regele Ioan Sobieski, hatmanii Iablonovski și Potoțki și bătrânul conducător al plăieșilor. Din expoziţiune aflăm că regele și armata sa se întorceau în țara lor într-o stare jalnică deoarece fuseseră puși în situația umilitoare de a se retrage pentru a doua oară din fața moldovenilor și neavând hrană oamenii mâncaseră, timp de zece zile numai *poame*, iar caii roseseră coaja copacilor.

Intriga o constituie hotărârea pripită, pe care o ia orgoliosul rege de a cuceri cetatea Neamț după ce solul trimis, pentru a cere plăieșilor *să închine cetatea*, se întoarce fără izbândă.

În desfășurarea acțiunii se înfățișează asediul cetății de către armata polonă și eroica îndârjire cu care plăieșii o apără.

Punctul culminant se află în episodul pregătirii pentru spânzurarea plăieșilor fiindcă au îndrăznit să-l înfurie pe marele Sobieski.

În deznodământ se arată că regele, ajutat de hatmanul Iablonovski, reușește să prețuiască așa cum se cuvine vitejia plăieșilor, lăsându-i să plece liberi.

De-a lungul povestirii, scriitorul îmbină cele trei modalități de expunere: *descrierea, narațiunea și dialogul.*

În expoziţiune descrierea imprimă valoare documentară prin consemnarea elementelor componente ale oștirii polone în secolul al XVII-lea: *lăncieri, tunuri mari trase de boi, ofițeri călări, hatmani, trăsuri, bagaje, pedeștri, șleahtă pospolită.* Descrierea surprinde starea de dezordine și de descurajare a oștirii poloneze. Aceasta venea în neregulă cu capul plecat, cu armele răsturnate. Finețea observației constă atât în notarea elementelor exterioare ale tristeții, cât și în reliefarea profunzimii sentimentelor: *veneau cu întristarea pe față și cu durerea în inimă.* Repetiția conjuncției *nici* subliniază atmosfera apăsătoare a retragerii polonilor și faptul că trecerea armatei se făcea în liniște. Antiteza între *faima armatei poloneze care a îngiosit de atâtea ori trufia Semilunei* și starea *așa de ticăloasă justifică întristarea oștenilor*, a celor doi hatmani și a regelui. Ritmul lent al expunerii, evidențiat de mențiunea *mergea încet și gânditor*, este dinamizat de dialogul dintre rege și cei doi demnitari militari în legătură cu Cetatea Neamț și cu hotărârea grabnică a regelui de a o cuceri. Aflând de la hatmanul Potoțki că domnii Moldovei își pun averile la adăpost în cetate la vreme de război, regele cel infatuat și lacom decide - fără discernământ - atacul cetății. Prin intervenția sa, hatmanul Iablonovski dovedește înțelepciune; el precizează: *Avem tunuri de câmp, nu de asalt*, subliniind astfel că nu sunt pregătiți pentru cucerirea cetății. Sfatul său este ineficient în fața trufiei regelui, trăsătură evidențiată cu fină ironie de scriitor printr-o reluare gradată a atributelor prin care acesta se autodefinea: *El, Sobieski, fala leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienii.* Potoski intervine lingușitor încurajându-i planul — *Numele Măriei tale e destul tun.* Atitudinea critică a prozatorului se remarcă prin observația ironică asupra reacției regelui: *Trufia polonului măgulindu-se de această grosană lingușire, fața i se înseninâ la ideea unei izbânzi atât de lesnicioasă.*

Dialogul imprimă caracter scenic povestirii și aduce tabloul în fața cititorului surprinzând trăsătura esențială a fiecărui personaj și poziția față de hotărârea de a cuceri cetatea.

Printr-o informație succintă, prezentată cu ajutorul descrierii, prozatorul introduce în universul lumii din cetate unde se aflau 19 plăieși trimiși de ispravnicul de Neamț pentru pază. Un tânăr plăieș plecat să vadă ce mai este la Iași aduce vestea că leșii și-au luat drumul spre țara lor, dar semnalul străjerului curmă bucuria plăieșilor. Revenirea la dialog imprimă un ritm alert care se menține până la sfârșitul povestirii:

— *Dar ce buciumă străjerul?*

— *... o oaste mare se apropie de cetate.*

Aflând că polonii și-au schimbat planurile, bătrânul conducător al plăieșilor dă poruncile necesare pentru pregătirile de apărare a cetății:

— *Grămădiți bolovani pe ziduri. Așezați-vă toți la metereze. Să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească ca într-o țarină pustie.*

Asprimea bătrânului față de plăieșul care vorbește despre raportul inegal de forțe dintre ei și leși prefigurează demnitatea, trăsătură care capătă contur în dialogul cu solul regelui. Trimisul polon face cunoscute alternativele condițiilor puse de rege: închinând cetatea vor fi liberi, în caz contrar *cetatea se va cotropi și garnizoana se va trece sub ascuțișul sabiei.*

Bătrânul - simbol al poporului român - prin replica sa pune în lumină însușirile alese ale neamului nostru: curajul, înțelepciunea, caracterul pașnic, conștiința propriei valori. Limbajul popular, arhaic, fraza cronicărească, felul mucalit de exprimare dezvăluie atitudinea ironică a bătrânului și îi conferă o notă de superioritate: *Tot ce-i putem da este plumbul din puște pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai oștenească să vie înăuntru. Nu purta de grijă de capul nostru, domnule. Gândiți mai bine la al vostru.*

În descrierea luptei, Costache Negruzzi folosește un stil concis și precis, concretizat prin notații scurte ce vizează esențialul: îndârjirea eroică și abilitatea plăieșilor *fiecare împușcătură dobora câte unul din vrăjmași, leșii pereau fără a face spor.* Cercetând urmările luptei pe parcursul a cinci zile, bătrânul constată că au rămas în viață numai nouă plăieși, iar munițiile și merindele s-au sfârșit. În această situație limită, el hotărăște să închine cetatea cu condiția să li se dea libertatea: *Să ne lase slobozi să ieșim și să ne ducem unde vom voi.* Este memorabilă scena descrierii celor șase plăieși dintre care trei duceau pe umerele lor alți trei răniți trecând printre dușmanii înșirați pe două rânduri - leșii erau convinși că în cetate se afla o armată numeroasă cu care s-au luptat cinci zile. Atenția se oprește asupra luptătorilor caracterizați prin adjectivul substantivizat *bravilor*, sinonim în acest text cu substantivele *plăieși* și *români.*

Dialogul surprinde creșterea tensiunii emoționale conducând spre punctul culminant al povestirii și accentuând trăsăturile de caracter ale personajelor:

— *Ce este aceasta? strigă Sobieski răpezindu-se călare înaintea lor. Ce sunteți voi?*

— *Străjerii din cetate, răspunse bătrânul rănit, din spatele fiului său.*

— *Cum! atâția sunteți?*

— *Zece din noi au pierit din mila Măriei tale.*

— *Voi aţi cutezat a vă împotrivi mie şi a-mi omorî atâţia viteji?*

Din răspunsul calm şi sigur se deduce că bătrânul este demn şi curajos, că nu se înspăimântă de mânia şi brutalitatea regelui.

Personajele sunt caracterizate prin antiteză. Intervenţia hatmanului Iablonovski îi întregeşte portretul moral. Înţelepciunii, - schiţată în partea introductivă a povestirii - când spune regelui că nu sunt pregătiţi să cucerească cetatea - i se adaugă judecata imparţială, un impresionant umanism şi simţul onoarei - concretizat aici prin respectarea cu sfinţenie a cuvântului dat. Cu toate că şi-ar fi putut atrage ura şi răzbunarea lui Sobieski, nimic nu-l opreşte să nu-i atragă atenţia asupra adevărului:

— *Fie-mi iertat, sire, zise atunci Iablonovski, apropiindu-se cu respect de regele care şedea posomorât şi mânios, a arăta Măriei tale că aceşti viteji n-au făcut decât datoria lor, datorie patriotică şi vrednică de toată lauda şi că au avut norocirea a câştiga făgăduinţa marelui Sobieski că vor fi slobozi şi nesupăraţi.*

Epitetele *patriotică* şi *vrednică* şi substantivul *viteji* relevă superioritatea plăieşilor izvorâtă din dragostea de ţară.

Deznodământul nuvelei prezintă pe Sobieski într-o lumină favorabilă. El depăşeşte impulsivitatea, cruzimea, orgoliul nemăsurat şi acţionează ca un om drept: *Ai cuvânt: oamenii aceştia s-au purtat vitejeşte. Apoi se întoarce către români: Voinicilor, zise, sunteţi slobozi, mergeţi în pace şi spuneţi copiilor şi fraţilor voştri că aţi avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia.* Eroismul plăieşilor este atât de impresionant, încât smulge admiraţia sinceră chiar şi duşmanului, copleşit de înălţimea morală a unui pumn de oamnei. Epitetul adverbial *vitejeşte*, substantivul *voinicilor* şi cuvintele de apreciere rostite de rege subliniază eroismul plăieşilor.

Ultima secvenţă a povestirii se desfăşoară într-o atmosferă solemnă. Moldovenii luându-şi răniţii se urcă spre munţi: *Îndată se făcu loc moldovenilor, carii, luându-şi răniţii se îndreptară către munţi în vreme ce oastea se cobora încet la vale; iar cetatea cu porţile deschise, purtând pe zidurile sale urmele boambelor duşmăneşti, rămase singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaş.* Această imagine sugerează ascensiunea poporului nostru în istorie, accentuată prin descrierea cetăţii ca un simbol al rezistenţei şi luptelor legendare.

Prezentând momentele subiectului în succesiunea lor clasică, îmbinând cu artă cele trei modalităţi de expunere, introducând arhaismul în limbajul obişnuit, sriitorul realizează prin povestirea *Sobieski şi românii* o pagină memorabilă despre vitejia strămoşilor şi oferă o lecţie de patriotism contemporanilor şi urmaşilor. Ca şi M. Eminescu în *Scrisoarea III*, ca şi M. Sadoveanu în volumul al III-lea din *Fraţii Jderi*, C. Negruzzi subliniază ideea că în ciuda superiorităţii numerice şi a pregătirii militare a duşmanilor, dragostea de ţară a românilor a constituit în toate timpurile chezăşia demnităţii şi a unităţii de idealuri asigurându-i izbânzile.

Costache Negruzzi, deschizător de drumuri în literatură, a cultivat diverse specii literare - poemul eroic, epistola literară, nuvela istorică recurgând în permanenţă la observaţia exactă a realităţii.

Exerciţii de fixare

1. Caracterizaţi personajele subliniind complexitatea acestora raportând-o la conciziunea povestirii.

2. Alcătuiţi o compunere despre eroismul românilor pornind de la cuvintele adresate de Sobieski plăieşilor: „Voinicilor, zise, sunteţi slobozi: mergeţi în pace şi spuneţi copiilor şi fraţilor voştri că aţi avut cinstea a vă împotrivi regelui de Polonia"; daţi-i un titlu potrivit.

„O monografie nu numai a unui om, ci şi a unei epoci este Românii supt Mihai-Voievod Viteazul o poemă istorică - aşa cum o numeşte scriitorul."

(George Călinescu)

Nicolae Bălcescu

(1819 - 1852)

Nicolae Bălcescu, capul revoluţiei de la 1848, era fiul pitarului Barbu Bălcescu, originar din satul Bălceşti, judeţul Argeş, pe valea Teleajenului.

S-a născut în Bucureşti la 29 iunie 1819. Rămânând văduvă, Zinca Bălcescu s-a îngrijit să asigure fiului său o educaţie deosebită.

N. Bălcescu a învăţat limba greacă în casa părintească sub supravegherea unui slujitor al bisericii, apoi a fost dat la şcoala de la Sfântul Sava unde l-a avut profesor pe poetul Ioan Heliade Rădulescu.

În mărturisirile lui, scriitorul Ion Ghica vorbeşte despre cunoştinţele de limbă franceză şi despre informaţia istorică riguroasă prin care Bălcescu se distinge, faţă de colegii săi şi faţă de elevii din clasele superioare.

După absolvirea şcolii, la vârsta de 19 ani, intră în armată cu gradul de iuncăr.

În anul 1840, Bălcescu a luat parte la un complot organizat împotriva domniei (de revoluţionarul Mitică Filipescu). Acţiunea revoluţionară fiind descoperită, Bălcescu a fost arestat şi trimis în închisoare (la Gorgoni şi la Mărgineni): Eu mi-am început viaţa aruncat în închisoare pentru revoluţie şi închisoarea obligă ca şi nobleţea, a spus el.

A fost capul Revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească dovedindu-şi ideile avansate mai ales prin insistenţa de a se introduce în Proclamaţia de la Islaz articolul 13 referitor la împroprietărirea ţăranilor.

După înăbuşirea revoluţiei, Bălcescu a fost arestat, dar a reuşit să evadeze şi să pribegească în Transilvania unde s-a întâlnit cu Avram Iancu şi cu revoluţionarii săi, apoi şi-a continuat activitatea la Paris scriind şi popularizând problemele fundamentale ale Ţărilor române: libertatea naţională şi emanciparea socială.

Sărac, mistuit de boală, chinuit de dorul de ţară, Bălcescu se stinge la Palermo (în Sicilia) în noiembrie 1852.

Spiritul luminat al lui Bălcescu s-a concretizat în studiile:
Puterea armată şi arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum, Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor şi Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române.

Ardealul

(Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)

Cartea a patra
Unitatea naţională
(aprilie 1599 - iulie 1600)

Pe culmea cea mai înaltă a munţilor Carpaţi, se întinde o ţară mândră şi binecuvântată între toate ţările semănate de domnul pre pământ. Ea seamănă a fi un măreţ şi întins palat, cap d'operă de arhitectură, unde sunt adunate şi aşezate cu măiestrie toate frumuseţile naturale ce împodobesc celelalte ţinuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte. Un brâu de munţi ocoleşte, precum zidul o cetate, toată această ţară,şi dintr-ânsul, icicolea, se disfac, întinzându-se până în centrul ei, ca nişte valuri proptitoare, mai multe şiruri de dealuri nalte şi frumoase, măreţe pedestaluri înverzite, care varsă urmele lor de zăpadă peste văi şi peste lunci. Mai presus de acel brâu muntos, se înalţă două piramide mari de munţi, cu creştetele încununate de o vecinică diademă de ninsoare, care, ca doi uriaşi, stau la ambele capete ale ţării, cătând unul în faţa altuia. Păduri stufoase, în care ursul se plimbă în voie, ca un domn stăpânitor, umbresc culmea acelor munţi.

Şi nu departe de aceste locuri, care îţi aduc aminte natura ţărilor de miazănoapte, dai, ca la porţile Romei, peste câmpii arse şi văruite, unde bivolul dormitează alene. Astfel, miazănoapte şi miazăzi trăiesc într-acest ţinut alături una de alta şi

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului operei *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul* având în vedere prezenţa celor două substantive *românii* şi *Mihai-Voievod Viteazul.*

2. De câte ori apare în text substantivul *Europa* şi cu ce scop este folosit?

3. Ce forme de relief sunt descrise? La ce figuri de stil apelează prozatorul pentru a da plasticitate tablourilor înfăţişate?

4. Explicaţi sensul construcţiilor: „măreţe pedestaluri înverzite", „vecinică diademă de ninsoare", „câmpii arse şi văruite", „ca un întins curcubeu",

armonizând împreună.

Aici stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalţă capul lor spre cer; alături te afunzi într-o mare de grâu şi porumb, din care nu se mai vede calul şi călăreţul. Ori încotro te-i uita, vezi colori felurite ca un întins curcubeu şi tabloul cel mai încântător farmecă vederea. Stânci prăpăstioase, munţi uriaşi, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre acele amenințătoare stânci de piatră, care plac vederii şi o spăimântează totdeodată. Apoi, în tot locul, dai de râuri mari, cu nume armonioase, a căror unde port aurul. În pântecele a acestor munţi zac comorile minerale cele mai bogate şi mai felurite din Europa: sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul şi, în sfârşit, metalul cel mai îmbelşugat decât toate, aurul, pe care îl vezi strălucind până şi în noroiul drumurilor.

„te afunzi într-o mare de grâu şi de porumb" şi „ursul se plimbă în voie ca un domn stăpânitor".

5. Reţineţi elementele de faună şi de floră care sporesc frumuseţea şi bogăţia Ardealului. La ce procedee artistice apelează prozatorul pentru a le înfăţişa?

6. Selectaţi cuvinte care sugerează fascinaţia diversităţii cromatice.

7. Ce înţelegeţi prin sublinierea „aurul, pe care îl vezi strălucind până şi în noroiul drumurilor"?

Astfel este ţara Ardealului.

8. Comentaţi propoziţia finală: *Astfel este ţara Ardealului.*

Comentariu literar

Istoric, ideolog şi conducător politic al revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească, Nicolae Bălcescu a fost şi un talentat prozator.

Sinteză a concepţiei social-politice şi istorice, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul* demonstrează legătura strânsă dintre creaţia artistică şi activitatea politică a lui Bălcescu.

Prozatorul foloseşte istoria pentru a trezi în sufletul contemporanilor dragostea de patrie, mândria naţională, dorinţa de libertate şi de unitate.

Compoziţional opera trebuia să cuprindă şase părţi *(Libertatea naţională, Călugărenii, Servagiu, Unitatea naţională, Mirăslău, Gorăslău).* Srierea se opreşte la capitolul al XXXIII-lea din cartea a V-a.

Titlul reflectă concepţia lui Bălcescu asupra poporului pe care îl consideră făuritorul istoriei naţionale.

Opera nu este gândită ca o biografie a marelui voievod, ci ca o evocare a luptei poporului pentru libertate şi unitate naţională.

Fragmentul studiat face parte din Cartea a IV-a *Unitatea naţională* şi este o descriere în proză. Titlul fragmentului indică provincia românească descrisă.

Scriitorul înfăţişează, cu un puternic sentiment de mândrie naţională, aşezarea geografică, formele de relief, vegetaţia, bogăţiile solului şi subsolului Transilvaniei.

Prezentarea începe prin sublinierea unicităţii Ardealului între celelalte provincii româneşti, dar şi între toate ţările lumii: *Pe culmea cea mai înaltă a munţilor Carpaţi, se întinde o ţară mândră şi binecuvântată între toate ţările semănate de domnul pre pământ.*

N. Bălcescu nu vorbeşte de pe poziţia unui entuziast, nu este un simplu contemplativ al frumuseţilor naturii, ci reflectă în mod permanent asupra elementelor înfăţişate stabilind conexiuni neaşteptate între realităţi diferite: natură şi arhitectură, natură şi univers uman, peisaj românesc şi peisaj european. Această corelaţie este urmărită în întregul fragment printr-un şir de comparaţii, enumeraţii şi epitete revelatoare pentru ideea că ţinutul românesc este atât de bogat şi atât de frumos, încât între hotarele lui se găseşte o uimitoare diversitate de forme de relief - munte, deal, câmpie, bogăţii ale solului şi comori ale subsolului întâlnite în ţara noastră şi deopotrivă în ţările Apusului şi ale Răsăritului: *Astfel miazănoapte şi miazăzi trăiesc într-acest ţinut alături una de alta şi armonizând împreună.*

Măreţia şi unicitatea locurilor înfăţişate se subliniază prin asemănarea cu *...un măreţ şi întins palat, cap d'operă de arhitectură, unde sunt adunate şi aşezate cu măiestrie toate frumuseţile naturale ce împodobesc celelalte ţinuturi ale Europei.* Frumuseţea arcului carpatic hotarul natural al Ardealului, se relevă prin comparaţia cu zidul unei cetăţi: *Un brâu de munţi ocoleşte, precum zidul o cetate, toată această ţară.* Din lanţul muntos se distinge silueta masivă, a două piramide atât de înalte, încât piscurile lor sunt în permanenţă acoperite de zăpadă: *Mai presus de acel brâu muntos se înalţă două piramide mari de munţi, cu creştetele încununate de o vecinică diademă de ninsoare, care ca doi uriaşi stau la ambele capete ale ţării cătând unul în faţa altuia.*

Comparaţia *ca doi uriaşi* şi precizarea că un masiv muntos se află într-o extremă şi celălalt în extrema opusă contribuie la realizarea impresiei de grandoare şi de armonie a naturii.

Peisajul zugrăvit este vast şi divers. Cadrul natural este văzut ca un imens amfiteatru construit din marile înălţimi ale munţilor coborând spre dealurile asemănate cu nişte piedestaluri înverzite apoi până la întinsul câmpiilor. Prin enumerarea substantivelor însoţite de diverse determinante se realizează o sinteză a peisajului insistându-se asupra pitorescului şi măreţiei: *Stânci prăpăstioase, munţi uriaşi, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi*

mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite, pâraie repezi, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele ameninţătoare stânci de piatră, care plac vederii şi o spăimântează totdeodată.

De la imaginea de ansamblu se trece la înfăţişarea elementelor de faună şi de floră caracteristice fiecărui loc. Pădurile montane constituie cadrul natural specific pentru ursul care se plimbă ca un domn străpânitor, iar în câmpiile văroase bivolul dormitează alene. Enumeraţia subliniază varietatea şi frumuseţea pădurilor: *Aici stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalţă capul lor spre cer: alături te afunzi într-o mare de grâu şi porumb din care nu se mai vede calul şi călăreţul.* Aceste însuşiri sunt puse în lumină de epitetul *trufaşi* şi de personificarea *înalţă capul lor.* Bogăţia holdelor ţării Ardealului este evidenţiată prin verbul *(te) afunzi* şi comparaţia *lanurilor* cu *o mare de grâu şi de porumb.*

Deşi scriitorul nu foloseşte o paletă coloristică bogată, sugerează fascinaţia diversităţii cromatice prin cuvinte cu mare forţă expresivă: epitetele *felurite, cel mai încântător* şi comparaţia *ca un întins curcubeu.*

Frumuseţea naturii este descrisă prin imagini vizuale, olfactive şi auditive, realizate cu ajutorul epitetelor ornante: *prăpăstioase, uriaşi, întunecoase, înverzite, mirositoare, înflorite,* pârâurile *a căror unde port aurul* şi sporesc farmecul şi bogăţia Ardealului. De la menţiunea respectivă se trece la enumerarea avuţiilor subsolului. *În pântecele acestor munţi zac comorile minerale cele mai bogate şi mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul.* Precizarea că aurul se vede atrălucind şi în noroiul drumurilor scoate în evidenţă ideea că Ţara Ardealului este provincia binecuvântată în care se găseşte din belşug acest metal preţios. De mare efect în realizarea imaginii vizuale este verbul la modul gerunziu *strălucind.*

Viziunea unitară asupra Ţării Ardealului rezultă din simetria descrierii, care începe şi se termină cu sublinierea privind locul său unic în Europa. Propoziţia finală *Astfel este ţara Ardealului* este o concluzie cu valoare de superlativ absolut; din ea transpare mândria naţională a prozatorului.

N. Bălcescu a luat din vorbirea vie a poporului cuvinte de mare expresivitate cărora le-a adăugat arhaisme şi neologisme şi a creat o pagină de adevărată simţire românească (elemente populare - *binecuvântată, nalte, cătând;* cuvinte cu formă veche - *vecinică, nourii, spăimântată;* neologisme - *cap d'operă, arhitectură, naturale, centru, pedestaluri, urne, piramidă, diademă, cataracte, armonios, minerale).*

Autorul a integrat neologismele în ţesătura limbii române contribuind la îmbogăţirea ei în perioada de la 1848.

O dovadă a contribuţiei lui Bălcescu la dezvoltarea limbii literare româneşti este aprecierea făcută de poetul M. Eminescu într-un articol din ziarul *Timpul* (24.XI.1877); *Limba lui Bălcescu este culmea la care a ajuns românimea îndeobşte până astăzi, este o limbă precum au scris-o Alecsandri, Costache Negruzzi, Donici...*

Exerciţii de fixare

1. Care este figura de stil frecvent folosită?
2. Demonstraţi că fragmentul *Ardealul* este o descriere.
3. Căutaţi cuvintele populare şi neologismele din fragment.
4. Alcătuiţi o descriere despre frumuseţile ţării folosind cuvinte populare, cuvinte vechi, neologisme şi figuri de stil din fragmentul studiat.

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor

Completaţi următoarea schiţă recapitulativă cu elemente de limbaj artistic folosite în descrierea Ardealului.

unicitatea Ardealului	epitet (simplu, dublu, triplu) epitet cromatic
varietatea formelor de relief (munte, deal, câmpie)	enumeraţie comparaţie personificarea
elemente ale faunei şi florii	metafora imagini vizuale, imagini auditive lexic (cuvinte populare, arhaisme, neologisme)

„...poeziile noastre populare compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru națiа română.
Toate aceste poezii, fără dată sigură, sunt ascunse de secole întregi, ca niște pietre scumpe, în sânul poporului. Ele sunt expuse a se pierde; prin urmare e o sfântă datorie de a le căuta și de a le feri de noianul timpului și al uitării."
(V. Alecsandri)

POEZIA POPULARĂ
TOMA ALIMOȘ

Foicica fagului,
la poalele muntelui,
muntelui Pleșuvului,
în mijlocul
câmpului,
la puțul
porumbului;
pe câmpia verde-ntinsă
și de cetine, coprinsă,
șade Toma Alimoș,
haiduc din țara de jos
nalt la stat.
mare la sfat
și viteaz cum n-a mai stat.
Șade Toma tolănit
și cu murgul priponit
în pripoane de argint,
și mănâncă frumușel,
și bea vin din burdușel,
și grăiește în ăst fel:
Închinar-aș și n-am cui!
Închinar-aș murgului,
murgului sireapului,
dar mie-e murgul vită mută,
mă privește și m-ascultă,
n-are gură să-mi răspundă.
Închinar-aș armelor,
armelor drăguțelor,
armelor surorilor,
dar și ele-s fiare reci,
puse-n teci
de lemne seci.
Închinar-oi codrilor,
ulmilor
și fagilor,
brazilor,
paltinilor,
că-mi sunt mie frățiori,
de poteri ascuzători;
d-oi muri
m-or tot umbri,
cu frunza m-or învăli,
cu freamătul m-or jeli.

Și, cum sta
de închina,
codrul se cutremura,
ulmi și brazi
se cletina,
fagi și paltini

se pleca,
fruntea
de i-o răcorea,
mâna
de i-o săruta;
armele din teci ieșea,
murguleț-i râncheza.

Până vorba-și isprăvea,
burdușelul
ridica,
vinișorul
că gusta
și-n picioare se scula.
Ochii-și negri d-arunca,
peste câmpuri se uita
și departe ce-mi zărea?
Că-mi venea, măre, venea
stăpânul
moșiilor
și domnul
câmpiilor,
Manea, slutul
și urâtul,
Manea, grosul
și-arțăgosul;
venea, măre, ca vântul,
ca vântul și ca gândul,
cu părul lăsat în vânt,
cu măciuca de pământ.
Pân' la Toma când sosea,
din guriță mi-i grăia:
— Bună ziua, verișcane!
— Mulțămescu-ți, frate Mane!
— D-alei, Tomo Alimoș,
haiduc din Țara de Jos
nalt la stat,
mare la sfat,
pe la mine ce-ai căutat?
Copile
mi-ai înșelat,
florile
mi le-ai călcat,
apele
mi-ai turburat,
livezi
verzi
mi-ai încurcat,
păduri
mari
mi-ai dărâmat.
Ia să-mi dai tu mie seamă,
ia să-mi dai pe murgul vamă!
Toma, măre, d-auzea,
din guriță-i cuvânta:
— Ce-ai văzut
om mai vedea,
ce-am făcut
om judeca;
Pân-atuncea, măi fârtate,
dă-ți mânia la o parte
și bea ici pe jumătate
ca să ne facem dreptate!
Toma, pân' să isprăvească,
îi da plosca haiducească,
pe jumate s-o golească,
mânia să-și potolească,
ca c-un frate să vorbească.

Manea stânga
și-ntindea
să ia plosca
și să bea,
iar cu dreapta
ce-mi făcea?
Paloș mic că răsucea,
pântecele
i-atingea,
mațele
i le vărsa
și pe cal încălica,
și fugea, nene, fugea;
vitejia
cu fuga!
Foicică de rogoz,
savai, Toma Alimoș,
haiduc din Țera de Jos,
nalt la stat,
mare la sfat

și viteaz cum n-a mai stat,
cumpătul că nu-și pierdea,
mâna
la rană
punea
și din gură cuvânta:
— D-alelei, fecior de lele
și viteaz ca o muiere,
nu fugi, că n-am dat vamă,
nu fugi, c-o să-mi dai seamă!
Vreme multă nu pierdea,
mațele că-și aduna,
cu brâu lat se încingea,
mijlocelul că-și strângea
și la murgul se ducea,
și pe murg încălica,
iar din gură mi-i grăia:
— Murgule, murgușul meu,
datu-mi-te-a taică-tău
ca să-mi fii de ajutor
la nevoie și la zor,
să te-ntreci cu șoimii-n zbor
până-o fi ca să nu mor.
Tinerel că m-ai slujit,
dar ș-acum, îmbătrânit,
să te-ncerci la bătrânețe
cât puteai la tinerețe.
Azi te jur pe Dumnezeu
să mă porți ca gândul meu
și s-ajungi p-ăl câine rău,
că mi-a răpus zilele,
zilele ca câinele,
pentru tine, murgule!

Până Toma se gătește,
murgul coama-și netezește
și din gură mi-i grăiește:
— Lasă șaua, sai pe mine,
și de coamă ține-te bine,
ca s-arăt la bătrânețe
ce-am plătit la tinerețe!

Până Toma se ținea,
murgul, măre, și zbura;
și zbura tocmai ca vântul,
fără s-atingă pământul.
Cât o clipă de zbura,
mult pe Manea-l întrecea.
Iară Toma, de-l vedea,
îndărăt se întorcea
și din fugă-i cuvânta:
— Maneo, Maneo, fiară rea,
vitejia ți-e fuga,
că, de m-ai junghiat hoțește,
mi-ai fugit și mișelește.
Ia mai stai ca să-ți vorbesc,
pagubele să-ți plătesc,
pagubele
cu tăișul,
faptele
cu ascuțișul!

Bine vorba nu sfârșea,
murguleț-și repezea
și cu sete mi-l lovea;
capu-n pulbere-i cădea,
iar, cu trupul sus, pe șa,
calu-n lume se ducea.

Foicică micșunea,
vreme multă nu tercea
și pe Toma-l ajungea
moartea neagră, moartea grea.
De pe cal descălica,
ochiul
se-mpăienjena,
capul
i se învârtea
și-n des codru se pleca,
iar din gură ce-mi grăia?
— D-alelei, murgușule,
d-alelei, drăgușule,
ce-am gândit
am izbândit,
dar și ceasul mi-a sosit.
Sapă-mi groapa din picior
și-mi așterne fânișor,
iar la cap și la picioare
pune-mi, pune-mi câte-o floare;
la cap, floare

.de bujor
să mi-o ia mândra cu dor;
la picioare,
busuioc
să mă plângă mai cu foc.
Apoi, măre, să te duci,
drumu-n codri să apuci,
pân' la paltinii trăsniți,
unde-s frații poposiți!
Nimeni frâul să nu-ți puie,
nici pe tine să nu suie,
făr' d-un tânăr sprâncenat
și cu semne de vărsat,
cu păr lung și gălbior,
care-mi este frățior,
frățior de vitejie,
tovarăș de haiducie.
Numai el frâul să-ți puie
și pe tine să se suie;
tu să-l porți și pe el bine,
cum m-ai purtat și pe mine!
Bine vorba nu sfârșea,
sufletelul că-și dedea;
codrul se cutremura,
ulmi și brazi
se cletina,
fagi și paltini
se pleca,
fruntea
de i-o răcorea,
mâna
de i-o săruta
și cu freamăt îl plângea.
Murgul jalnic râncheza,
cu copita că-mi săpa,
groapa mică că-i făcea,
fânișor îi așternea,
floricele că-i sădea,
cu trei lacrămi le stropea,
drumu-n codri c-apuca
și mergea, măre, mergea,
pân' la paltinii trăsniți,
la voinicii poposiți.

Întrebări și exerciții

1. Căutați în dicționar sensul cuvântului *haiducie*.
2. Selectați versurile care indică locul unde se petrece acțiunea baladei.
3. Care sunt personajele, ce trăsături le definesc și prin ce mijloace artistice sunt caracterizate?
4. Ce moment determină desfășurarea acțiunii?
5. Ce dezvăluie dialogul dintre haiduc și boier?
6. Cum răspunde Manea îndemnului adresat de haiduc de a-și potoli mânia și de a cinsti cu dânsul frățește?
7. Urmăriți elementele frantastice din momentul înjunghierii haiducului până în momentul morții sale.
8. Ce se desprinde din testamentul spiritual al haiducului?
9. Comentați versurile din care reiese felul cum calul îndeplinește ultimele dorințe ale stăpânului.

Comentariu literar

Poezia *Toma Alimoş* a fost publicată de bardul de la Mirceşti în volumul intitulat *Poezii poporale, balade (cântece bătrâneşti) adunate şi îndreptate de Vasile Alecsandri*, în anul 1852.

Este o creaţie epică, o baladă, pentru că prezintă momente importante din viaţa unui personaj cu ajutorul elementelor reale şi fabuloase.

Titlul este numele personajului principal.

Poetul anonim evocă haiducia ca formă de luptă socială, alegând episoade semnificative din viaţa lui Toma Alimoş.

În expoziţiune se prezintă locul acţiunii - un peisaj de câmpie, aflat în apropierea muntelui: *Foicica fagului,/la poalele muntelui/... pe câmpia verde-ntinsă/şi de cetine coprinsă,* şi personajele - haiducul Toma Alimoş şi boierul Manea.

Intriga o constituie nemulţumirea boierului că i-au fost călcate moşiile şi pretenţiile lui de a fi despăgubit.

În desfăşurarea acţiunii sunt urmărite atitudinile şi reacţiile opuse ale celor două personaje şi înjunghierea mişelească a haiducului.

Punctul culminant al baladei este momentul încordării maxime a conflictului când Toma Alimoş îşi răpune vrăjmaşul.

În deznodământ poetul anonim înfăţişează moartea haiducului.

Modalităţile de expunere folosite în prezentarea subiectului baladei sunt: descrierea, naraţiunea şi dialogul.

Prin descrierea din cadrul expoziţiunii se realizează o sinteză a peisajului românesc: munte, deal, câmpie, pădure de brad.

Portretul fizic şi moral al lui Toma Alimoş este schiţat prin adjective care scot în evidenţă măreţia înfăţişării (*nalt la stat*), înţelepciunea şi firea deschisă (mare la sfat) şi vitejia fără seamăn (*şi viteaz cum n-a mai stat*). Haiducul nu este un însingurat: nici armele, nici murgul de care se simte legat puternic nu pot suplini tovărăşia omului. Gândurile şi sentimentele haiducului se îndreaptă asupra naturii (*ulmi, fagi, brazi, paltini*) cu care se simte înfrăţit în viaţă şi în moarte: *Închin-ar-oi codrilor/ulmilor/şi fagilor,/brazilor,/paltinilor,/că-mi sunt mie fraţiori,/de poteri ascunzători;/ d-oi muri/m-or tot umbri,/cu frunza m-or înveli,/ cu freamătul m-or jeli.* Codrul - personificat - simte apropierea primejdiei, se înfioară, murgul nechează, iar armele ies din teacă. Încordarea creşte când apare Manea. Boierul este caracterizat în antiteză (în contrast) cu Toma Alimoş: *Manea este stăpânul/ moşiilor/şi domnul/câmpiilor,/Manea, slutul/şi urâtul,/Manea, grosul/ş-arţăgosul;/* Este urât la chip şi la suflet - trăsăturile sale sunt evidenţiate prin patru cuvinte: *slutul, urâtul, grosul, arţăgosul.* Mânia boierului este înfăţişată printr-o scurtă descriere cu ajutorul comparaţiilor (*ca vântul şi ca gândul*) şi prin notarea unor

amănunte semnificative privind înfăţişarea lui (*venea, mare, ca vântul,/ca vântul şi ca gândul,/cu părul lăsat în vânt,/cu măciuca de pământ.*)

Dialogul dezvăluie motivele supărării: faptul că i-a înşelat copilele, i-a tulburat apele, i-a încurcat livezile şi i-a distrus pădurile şi-i pretinde despăgubire pe murgul vamă. Răspunsul haiducului dovedeşte că este un om cu simţul răspunderii. El va da seamă pentru faptele sale, care nu trebuie să fie un motiv de duşmănie între ei.

Urmărind desfăşurarea acţiunii, poetul anonim povesteşte cum haiducul, cu inima deschisă, întinde boierului plosca îndemnându-l să se cinstească, să lepede mânia şi să-i vorbească la fel ca unui frate. Viclean şi laş, Manea cu mâna stângă ia plosca,iar cu dreapta îl înjunghie mişeleşte, apoi fuge. Dispreţul poetului anonim pentru lipsa de demnitate a boierului se exprimă prin repetiţia verbului *a fugi* şi prin notaţia *vitejia/cu fuga* (identitatea de înţelesuri ale celor două substantive subliniază dispreţul).

Stăpânirea de sine a haiducului reiese din faptul că nu-şi pierde cumpătul într-un moment atât de greu pentru el şi nu se lasă învins de durere. Adept al cinstei şi al spiritului de dreptate îl atenţionează pe boier că trebuie să răspundă pentru fărădelegea sa, apoi îşi adună ultimele puteri şi pleacă în urmărirea duşmanului. Începând cu acest episod balada capătă caracter dramatic şi fantastic. De domeniul fabulosului este felul în care haiducul, după ce este înjunghiat de moarte, îşi strânge mijlocelul cu brâul şi vorbeşte calului cu căldură ca unui frate. El îi cere să-i fie de ajutor în acest ceas de cumpănă, cum i-a fost şi în tinereţe, ca să poată pedepsi laşitatea lui Manea. Personificarea calului, care-i ascultă dorinţa fierbinte şi zboară ca vântul ajungând duşmanul într-o clipă, constituie alt element fantastic: *Lasă şaua, sai pe mine,/şi de coamă ţin-te bine,/ca s-arăt la bătrâneţe/ce-am plătit la tinereţe/... până Toma se ţinea,/murgul, măre, şi zbura;/ şi zbura tocmai ca vântul,/fără s-atingă pământul.*

Toma Alimoş îl judecă pe boier pentru fapta lui mişelească pentru care îl pedepseşte cu moartea: *— Maneo, Maneo, fiară rea,/ vitejia ţi-e fuga,/că, de m-ai junghiat hoţeşte,/mi-ai fugit şi mişeleşte./Ia mai stai ca să-ţi vorbesc,/pagubele să-ţi plătesc,/pagubele/cu tăiuşul,/faptele/cu ascuţişul.*

Printr-un pasaj narativ, poetul popular surprinde încordarea maximă a conflictului dintre cele două personaje care se sfârşeşte cu moartea duşmanului. Vorbele *repezea, lovea, se ducea* sugerează repeziciunea cu care haiducul l-a pedepsit pe duşmanul cel viclean şi lacom: *Bine vorba nu sfârşea,/murguleţu-şi repezea/ şi cu sete mi-l lovea;/capu-n pulbere-i cădea,/iar, cu trupul sus, pe şa,/calu-n lume se ducea.* Naraţiunea continuă cu prezentarea fiorilor morţii care-l cuprind pe haiduc: *Foicică micşunea,/vreme multă nu trecea/şi pe Toma-l ajungea/moartea neagră, moartea grea.* Monologul haiducului exprimă dragostea şi recunoştinţa pentru calul care i-a fost aproape şi l-a ajutat să câştige izbânda *— D-alelei, murguţule,/d-alelei, drăguţule,/ce-am gândit/am izbândit.* Totodată din vorbele haiducului se desprinde părerea de rău că i se apropie ceasul cel din urmă.

Toma Alimoş îi încredinţează calului ultimele sale dorinţe - un adevărat testament spiritual: el cere murgului să fie îngropat în mijlocul naturii să-i pună la cap floare de bujor, iar la picioare busuioc; haiducul consideră aceste flori ca un element de legătură între el şi iubita sa: *iar la cap şi la picioare pune-mi, pune-mi /câte-o floare;/la cap, floare,/de bujor/să mi-o ia mândra cu dor;/la*

picioare,/busuioc/să mă plângă mai cu foc. Intensitatea acestei dorințe reiese din repetiția *pune-mi, pune-mi* și locuțiunea adverbială *mai cu foc.* Haiducul este încredințat că iubirea și prietenia trainică vor face ca amintirea să-i fie veșnică după moarte. Acesta este sensul rugăminții adresate calului de a merge în codru la fratele lui de vitejie pentru ca numai acesta să-i puie frâul: *Nimeni frâul să nu-ți puie,/nici pe tine să nu suie,/făr' d-un tânăr sprâncenat/și cu semne de vărsat,/cu păr lung și gălbior,/care-mi este frățior,/frățior de vitejie,/tovarăș de haiducie./ Numai el frâul să-ți puie/și pe tine să se suie/tu să-l porți și pe el bine,/cum m-ai purtat și pe mine!* Tânărul haiduc va continua lupta împotriva nedreptății dusă de Toma Alimoș.

Legătura frățească dintre cei doi prieteni s-a născut din identitatea însușirilor și idealurilor: *frățior de vitejie,/tovarăș de haiducie.*

Poetul anonim (popular - al cărui nume nu se cunoaște) trăiește intens mâhnirea pricinuită de moartea haiducului. Dragostea și compasiunea pentru acest om viteaz, curajos, cinstit, sensibil se exprimă prin diminutivul *sufletelul* și prin versul *Bine vorba nu sfârșea*, din care transpare părerea de rău că viața haiducului a fost curmată atât de repede.

Legătura dintre haiduc și codru este nepieritoare. Ulmii, brazii, paltinii care au fost martorii setei lui de viață, care l-au adăpostit de poteri, când ca haiduc - în numele dreptății poporului - judecă și pedepsește pe asupritori, sunt alături de el în clipa sfârșitului. Ei se înclină cu venerație, încearcă să-i aline suferința și-l plâng amarnic atunci când haiducul trece în lumea umbrelor: *codrul se cutremura,/ulmi și brazi/se cletina,/fagi și paltini/se pleca/fruntea/de i-o răcorea,/mâna/de i-o săruta/și cu freamăt îl plângea.*

Credincios stăpânului, calul îi sapă groapa în mijlocul naturii- în care a trăit bucuria vieții și a izbânzii împotriva răului - îi așterne fânișor în mormânt, îi sădește flori, apoi pleacă în codru la noul său stăpân *frățior de vitejie,/tovarăș de haiducie* al lui Toma Alimoș. În preajma acestuia calul va simți prezența haiducului plecat pe drumul fără întoarcere. Durerea sfâșâietoare a calului - izvorâtă din dragoste fierbinte se deduce din următoarele cuvinte: *plângea, râncheza* și *cu freamăt, jalnic, lacrimi* (echivalent pentru a plânge), *stropea: Murgul jalnic rânchezea,/cu copita că-mi săpa,/groapă mică că-i făcea.*

Delicatețea iubirii față de natură este sugerată de diminutivele *fânișor* și *floricele.*

Exerciții de fixare

1. Demonstrați că *Toma Alimoș* este o baladă.
2. Arătați ce loc ocupă murgul în viața lui Toma Alimoș. Cu ajutorul căror figuri de stil este prezentată legătura dintre cal și om?
3. Căutați elementele populare din baladă privind: lexicul, verbele la viitorul popular, inversiuni verbale, formule de adresare, interjecții.

Exerciții pentru completarea cunoștințelor:

Prezentați comuniunea om-natură urmărind:
- cadrul acțiunii;
- loc al bucuriilor vieții pentru haiduc;
- natura protectoare;
- natura - prieten în ceasul sfârșitului.

„A evocat mai ales natura, căci peisagiul domnului Sadoveanu este național. Și toată natura noastră, câmpia, muntele, râul, balta: iarna și vara, ziua și noaptea.
E un cântec de la început până la sfârșit, un cântec când triumfal, când melancolic...
M. Sadoveanu este un pictor și un poet al naturii. Și amândouă în același timp. Dar ceea ce este mai impresionant - dacă se poate face disociație - e poetul."

(Garabet Ibrăileanu)

Mihail Sadoveanu

Taine

Soarele scăpăta spre asfințit, departe, peste trestii. Înainte de fiorul amurgului, balta tăcea, solemnă, oglindind în limpezimile ei un cer înalt, fără pată. Căldura scăzuse. Ne alăturasem pocu barca de un țărm umbrit de sălcii bătrâne, pletoase, în singurătățile unui braț vechi al Dunării.

Tăceam și eu și tovarășul meu; ascultam o înfiorare abia simțită în frunzișul cenușiu de deasupra noastră. Pe luciul apei, pe care pluteau gâze felurite, săgetau din când în când rândunele, brăzdând un val fin, abia o părere. Cei doi pescari care ne aduseseră acolo cu luntrea încremeniseră la locurile lor, cu fața spre noi, ca niște stane. Lăsaseră lopețile din mână, și brațele lor vânjoase se odihneau; obrazurile, cucerite cu totul de bărbi sălbatice, erau arse de soare și de vânturi, și ochii luceau albaștri, micșorați, ca în apropierea somnului.

O zbatere de aripi, un țipăt ascuțit, mirat parcă - țipătul lișiței - ne făcură să sărim din lenea ce ne amorțise. O fâșâire aspră de aripi se auzi în același timp deasupra noastră. O cioară cenușie făcu repede un ocol și se lăsă în tufișuri. Priveam de la locurile noastre, printre draperiile moi ale sălciilor. Strigătul paserei de baltă sfredeli mai puternic aerul: cioara cârâi scurt; aripi băteau în trestii și-n unde.

Unul din lipoveni își încreți obrazul într-un fel de zâmbet.

— Bătălie... zise el încet.

Era într-adevăr luptă în desiș, un episod din războiul necontenit al vieții.

Tremurând din aripi, într-un roi de stropi aurii, fugind pe luciul apei, ieși în soare lișița; apoi iar se întoarse și-și ocoli cuibul ascuns.

— Cioara năzuiește la cuib! șopti tovarășul.

Văzusem pasărea cenușie înălțându-se o clipă, mlădiindu-și capul, căutându-și potrivnica. O zărise, se lăsă repede, și cu cângile întinse. Pricepurăm că paserile s-au încăierat după zgomote. N-am mai avut vreme să mai schimbăm o vorbă, ori să întrebăm pe pescari. În luciul luminat, ieșiră luptătoarele. Lișița izbutise să depărteze pe dușmancă de pui. Ș-acum, cu mișcări iuți, căta să se ferească de pliscul negru și tare ca fierul, de cângile încordate care o căutau. Deodată, într-o roată de scântei, cioara mâniată se năpusti asupra paserei de apă. Dar în aceeași clipă văzurăm un lucru minunat: lișița se întoarse, ca mișcată de un resort, pe spate, și primi pe cioară cu ghiarele. O cuprinse paserea cenușie și se pregătea să o amețească cu pliscul; dar și lișița se aninase de dânsa cu putere și, într-o bătaie iute de aripi, săpă undele și-și duse vrăjmașa de moarte la fund... - Nu ne puturăm stăpâni un strigăt de uimire.

Se întinse liniște apoi; totul se petrecuse repede, parcă fusese o părere; cele din urmă crețuri ale apei răscolite se stingeau lângă luntrea noastră.

— Asta, noi pescarii o vedem adeseori... grăi unul dintre bărboși.

Venea amurgul cu ușoare unde de răcoare; țânțarii începeau să ne necăjească, roiuri nesfârșite cu trompele însetate de sânge; părăsirăm adăpostul nostru. Lopețile săpau acuma cărări

Întrebări și exerciții

1. De cine este făcută descrierea? Argumentați răspunsul cu referiri privind adjectivele posesive, persoana pronumelor și verbelor.

2. Prin intermediul căror elemente de limbaj artistic este descrisă înserarea în deltă?

3. De ce stare de spirit sunt stăpâniți oamenii în momentul înserării?

4. Comentați episodul luptei dintre lișiță și cioară și descoperiți semnificația acestei întâmplări raportând-o la legile aspre ale existenței în univers.

5. La ce taină a naturii se referă afirmația pescarilor și cu ce sentiment vorbesc ei despre aceasta?

lungi prin apa purpurie a fluviului. Zvonuri nouă tresăreau în cotloanele ascunse. Bâtlani de felurite mărimi treceau pe deasupra noastră bătând rar din aripi: o găinuşă pe un fir de trestie plecat de unde ne privi o vreme neclintită; raţele grăbeau stoluri spre marea înflăcărată a sfinţitului, şi zborul lor părea, când se apropiau, un freamăt scurt de vijelie. Şi ca dintr-un izvor veneau, de departe, şi se duceau în depărtări, prin apropierea noastră, mai departe şi din ce în ce mai departe, unde păreau numai nişte puncte negre, - şi se duceau convoiuri lungi, înşirate unele după altele, parcă era ceasul unor aeriene terenuri accelerate; treceau c-o grabă, cu o sârguinţă uimitoare, parcă spre un liman hotărât, foarte bine cunoscut.

Treceau şi alte soiuri de paseri cu zboruri mari, greoaie. Şi paseri mici, vânătoarele gâzelor mărunte, ieşeau la licăririle amurgului din noaptea hrubelor lor. Iată ş-un cârd de zburătoare uriaşe cu fâlfâit greoi; auzim un ţipăt nemelodios... - cântecul lebedei...

— Au ele departe un ghiol al lor... zice unul dintre lipoveni.

Deodată, în răcoarea sfârşitului de zi, ne împresoară o adiere, o mireasmă plăcută.

Tovarăşul meu zice încet:

— Aici trebuie să fie o luncă de tamarix...

Ne alăturăm cu barca de tufişuri întunecate, cu frunza măruntă, în care atârnă struguri deşi de flori liliachii. În sara aceea aveau florile lor un parfum ameţitor.

Soarele asfinţise; deasupra răsăritului, undeva, mai stăpânea încă rumeneala lui... Aburii bălţii începură a pluti pretutindeni pe luciul undelor. Şi Delta cu profunzimi misterioase se întindea până departe în jurul nostru, din colţul acela de Dunăre veche. Umbra cucerea bolţile de sălcii şi cărările prin trestii. Apele acelea nesfârşite care domneau pretutindeni, într-un ţinut întreg, alcătuiau o stăpânire a necunoscutului şi a tainei. De la mistreţul care dormitează pe plăvii, de la lebedele şi pelicanii care înspumează noaptea negrul ghiolurilor, până la

6. Observaţi mulţimea şi farmecul păsărilor din deltă şi remarcaţi plasticitatea descrierii apreciind elementele de limbaj artistic folosite pentru realizarea imaginilor vizuale, auditive şi motorii.

7. Prin ce fel de imagini sunt descrise tufişurile de tamarix care sporesc vraja peisajului?

8. Explicaţi misterul naşterii deltei (în răspunsul vostru aveţi în vedere contribuţia elementelor faunei, florei şi a factorilor naturali).

popoarele de păsărele, până la puzderia de peşti, - până la nesfârşitele miliarde de gângănii neştiute şi nebănuite, - toate trăiesc din apele acestea care au întins o bogată împărăţie, care aduc nomolul plin de hrană din munţii şi câmpiile depărtării. De mii şi mii de ani, s-a plămădit aici ca într-o înfrigurare viaţa; şi lupta s-a desfăşurat pentru o rază de lumină şi pentru un fir de hrană din seninul de sus până la fundul nomolului, jos. Şi nesfârşitele şiruri de vieţi au căzut, s-au prefăcut în tină şi au hrănit izvoarele vieţilor nouă. Un fir de lejnicioară se caţără cu florile-i albastre pe trestiile nalte, pe o plavie pe care adierea serii o mână încet de lângă un colţ al ţărmului. Lângă lejnicioară o gâscă sălbatică şi-a adăpostit cuibul şi bobocii. În capătul celălalt, pe această plută tainică, şi-a ales sălaş spăriosul mistreţ al bălţii. La rădăcina florii şi sub culcuşul paserii ş-al mistreţului, în împletiturile din care se înalţă generaţiile nouă de trestii se află căzute, amestecate, ţesute, pulberile pe care le-a adus vântul, nomolul pe care l-au dăruit revărsările Dunării, oasele vulturului şi ale prăzilor lui, scheletele mistreţilor, şi rândurile nesfârşite ale vietăţilor mărunte. A fost un fir de nomol; astăzi e o insulă plutitoare. O mână încet vântul. Pe un fir de trestie s-a aşezat o pasere noptatică de apă. Şi astfel se strecoară încet - ca o fantomă a trecutului şi a viitorului. E un fel de simbol al bălţii, o barcă a vieţii care a ridicat steagul morţii şi pluteşte lin spre necunoscut.

Pe drumurile acestea ale apelor de multă vreme şi omul rătăceşte. A fost o vreme când figura lui bărboasă şi sălbatică a pricinuit o mirare nesfârşită locuitoarelor străvechi ale bălţii, pe urmă şi-a aşezat şi el sălaşul primitiv între două sălcii, pe urmă a sporit şi el cu oasele lui adâncurile Deltei.

Au trecut pe rând pe aici oameni vechi ai Schiţiei, popoare rătăcitoare din Asia, romanii, bizantinii, slavii, turcii şi tătarii, şi românii poate au mai spintecat undele acestea şi odinioară cu faimosul pescar Petrea Majă... Misterioasa baltă ne împresura de pretutindeni şi tăcea acuma iarăşi.

9. Ce mărturii ale trecutului ascunde misterioasa baltă?

Se ridica luna, în răsărit, țesând scări de văpaie pe undele sfărâmate de rame. Undeva, în apropiere, se auzea un lătrat de câne; ne apropiam de o așezare omenească.

Adieri dulce-mirositoare tot veneau dinspre luncile de tamarix; veni pe boarea serii și preludiul unei privighetori. Și prin văpaia lunii o barcă trecu încet într-acolo. Trecea prin umbra tufișurilor, prin cărarea de păcură de la celălalt țărm; nu vedeam ființele din lăuntru, auzeam numai plescăitul dulce al lopeților, care sărutau valul. Poate erau doi amorezați care treceau spre poeticele lunci cu flori liliachii. Dragostea e aceeași pretutindeni; și când ninge lumină argintie și cântă o privighetoare într-un boschet negru de tamarix, se deșteaptă ceva supraomenesc și în sufletele barbarilor acestora din bălți....

10. Selectați cuvintele care surprind armonia și vraja ce învăluie cerul, apele, pământul și oamenii.

11. Comentați ulimul alineat insistând asupra farmecului naturii și iubirii simbolurile permanenței.

12. Explicați semnificația titlului raportând-o la întreaga descriere.

Comentariu literar

Titlul exprimat prin substantiv nearticulat la numărul plural sugerează infinitele mistere ale universului.

Taine este o descriere pentru că înfățișează un colț din natura deltei singurătățile *unui braț vechi al Dunării.*

Copleșit de vraja peisajului, M. Sadoveanu dă glas emoției prin verbe, pronume la persoana I și adjective posesive (*ne alăturasem, tăceam, ascultam, eu, văzurăm, pricepurăm, spre noi, (tovarășul) meu, (de deasupra) noastră, spre noi, ne (făcurăm), să răsărim, priveam, (de la locurile) noastre, văzurăm, n-am avut vreme, să mai schimbăm, să întrebăm, nu ne puturăm stăpâni*), elemente care arată că redactarea este făcută la persoana I.

Înserarea este surprinsă cu ajutorul personificării - procedeu fundamental folosit în această descriere - (*ascultam o înfiorare abia simțită, fiorul amurgului, bolta tăcea solemnă*), epitetului (*frunzișul cenușiu, val fin, cer înalt, fără pată*) și a comparației (*val fin, abia o părere* - comparație incompletă, lipsește cuvântul ca).

Scriitorul, prietenul său și cei doi pescari sunt cuprinși de emoția ceasului de taină al asfințitului și contemplă nemișcați mirajul naturii: *tăceam și eu și tovarășii*

mei; ascultam o înfiorare abia simțită... Cei doi pescari... încremeniseră la locurile lor, cu fața spre noi, ca niște stane. Natura imprimă acestor oameni solemnitatea, taina și frumusețea ei: un cer fără pată, pe luciul apei, ochii luceau albaștri.

Cuvintele care descriu cele două planuri (om-natură) sunt asemănătoare: *un cer fără pată, pe luciul apei, ochii luceau albaștri* - oamenii fiind o frântură din această natură aparte. Ei au fost smulși din împietrirea lor de un țipăt scurt și de un fâșâit aspru de aripi care anunțau bătălia dintre o lișită și o cioară, realitate permanentă în lupta pentru viață. Încordarea momentului este surprinsă prin cuvinte cu mare putere de sugestie; în aceste notații un rol important îl au substantivele (*o bătaie, cângi, plisc, ghiare*), verbele (*se amestecă, se năpustiră*), adjectivele (*cângi încordate, negru și tare, pasăre cenușie, mișcări iuți*) comparațiile (*ca mișcată de un resort, tare ca fierul*)și metafora (comparație din care lipsește termenul comparat - *într-o roată de scântei*).

Cu toate că lișița se confruntă cu un dușman de temut, dragostea de mamă și setea de viață îi dau putere să învingă.

Lupta și sfârșitul ei sunt urmărite cu admirație și mirare de oameni: *O cuprinse paserea cenușie și se pregătea s-o amețească cu pliscul; dar și lișița se aninase de dânsa cu putere, și într-o bătaie iute de aripi, săpă undele și-și duse vrăjmașa de moarte la fund... Nu ne puturăm stăpâni un strigăt de uimire.*

Pescarii au fost în nenumărate rânduri martorii unor astfel de încleștări în care mama își apără puii, cu pricepere și forțe nebănuite îndepărtând vrăjmașa de cuib, nimicind-o apoi. În deltă, ca oriunde în natură, există o permanentă luptă pentru supraviețuire.

Pulsația vieții care domină delta în fapt de seară este înfățișată prin imagini vizuale și motorii: țânțarii zburau în *roiuri nesfârșite*, necăjindu-i pe oameni, *bâtlanii, rațele, lebedele* tăiau văzduhul *ca un freamăt scurt de vijelie.* Mulțimea păsărilor este sugerată de comparațiile *și ca dintr-un izvor veneau de departe, parcă era ceasul unor aerene terenuri accelerate*, iar viteza zborului reiese din folosirea verbelor *a trece, a se duce* și a substantivelor *grabă* și *sârguință* - ultimul însoțit de adjectivul *uimitoare: ... se duceau convoiuri lungi înșirate, unele după altele, parcă era ceasul unor trenuri accelerate; treceau c-o grabă, cu o sârguință uimitoare, parcă spre un liman hotărât, foarte bine cunoscut.*

Vraja nopții este sporită de mireasma amețitoare a florilor liliachii de tamarix.

Scriitorul pătrunde taina împărăției deltei urmărind cu gândul circuitul materiei în univers; timp de mii de ani s-a plămădit viața din nămolul adus de revărsările Dunării, din oasele păsărilor și animalelor a nesfârșitelor miliarde de gângănii neștiute și nebănuite și din plantele putrezite. Misterul deltei constă în bogăția și diversitatea viețuitoarelor - pentru fiecare sunt folosite determinante semnificative: *mistrețul care dormitează pe plăvii, lebedele și pelicanii care înspumează noaptea negrul ghiolurilor, popoare de păsărele, puzderie de pești.*

În această împărăție a apelor deltei se adună *nomolul* din toată țara *nomolul plin de hrană din munți și câmpiile depărtării.* Legea vieții și a morții se recunoaște în lupta pentru o rază de lumină și pentru un fir de hrană, bătălie dusă în văzduh, pe pământ și în adâncuri.

Prozatorul face o scurtă incursiune în viața omului, urmărindu-l din stadiul când acesta era o apariție sălbatecă, apoi a devenit o ființă socială care și-a întocmit un

adăpost primitiv; generație după generație, urmașii lui au continuat viața sporind cu oasele lor adâncimile deltei. Cu ajutorul enumerației, prozatorul surprinde mulțimea popoarelor care s-au perindat pe pământul deltei sugerând istoria zbuciumată a acestui colț de lume. *Au trecut pe rând pe aici oameni vechi ai Schiției, popoare rătăcitoare din Asia, romanii, bizantinii, slavii și tătarii...* Și peste drumurile fără pulbere ale deltei și-a căutat norocul la pescuit și Petru Rareș, fiul marelui Ștefan.

Ca și cum s-ar trage o draperie asupra acestei lumi miraculoase se revine la atmosfera de liniște și taină: *Misterioasa baltă ne împresura de pretutindeni și tăcea acum iarăși.* Cerul, apele, pământul și oamenii sunt învăluite de vraja lunii, de parfumul luncilor de tamarix și de cântecul unei privighetori. Printr-o genială construcție metaforică, Mihail Sadoveanu surprinde oglindirea razelor lunii în undele apei, ca și când cerul s-ar contopi cu apele Deltei: *Se ridica luna, în răsărit, țesând scări de văpaie pe undele sfărâmate de rame.*

În finalul descrierii imaginea bărcii cu cei doi îndrăgostiți semnifică triumful; dragostea este este una din tainele existenței, ea înnobilează sufletele și asigură veșnicia omului.

Exerciții de fixare

1. Căutați în această descriere elementele care demonstrează că M. Sadoveanu este un neîntrecut cunoscător al faunei și florei din deltă.
2. Întocmiți o scurtă descriere în care să folosiți următoarele cuvinte:
   apă - cu funcție de subiect
   tamarix - cu funcție de atribut
   miraj - subiect
   freamăt - complement direct
   lebădă - nume predicativ
   pescari - complement indirect
   argintii - atribut
   sălbatec - atribut
   nesfârșit - atribut
   verbe: a învălui, a zugrăvi, a asfinți la modul indicativ
   a așeza - mod indicativ, timp imperfect
   a împresura - conjunctiv prezent
3. Selectați figuri de stil din text și folosiți-le în alcătuirea unei scurte descrieri despre frumusețea locului în care trăiți.

Exerciții pentru completarea cunoștințelor

Vraja naturii constituie pentru scriitor prilej de încântare și de reflecție (a reflecta - a te gândi profund la o problemă) asupra unor probleme fundamentale care contribuie la înțelegerea universului. Care sunt aceste probleme și ce adevăruri dezvăluie? În răspunsurile voastre urmăriți:

- legile aspre ale existenței;
- dragostea de mamă, sentiment unic;
- scurtă retrospectivă asupra vieții oamenilor deltei;
- condițiile grele în care au supraviețuit oamenii deltei în fața migrației popoarelor;
- dragostea - (element care dă farmec vieții și-i asigură permanența.).

„Ca fragmente de epopee națională fantastică și realistă trebuie deci considerate Legendele, care depășesc tot ce se scrisese până atunci în acest gen.
... Legendele înseamnă o etapă hotărâtoare în poezia românească."

(George Călinescu)

Vasile Alecsandri

(1818 - 1890)

A fost cel mai important scriitor de la 1848, de aceea criticul literar Titu Maiorescu l-a numit cap al poeziei noastre literare în generația trecută (în studiul Direcția nouă în poezia și proza română - 1872).

S-a născut la Bacău în anul 1818, a avut o copilărie fericită pe moșia părintească de la Mircești.

A studiat acasă cu călugărul maramureșean Gherman Vida, bun cunoscător al istoriei naționale, apoi a fost trimis la Iași la Institutul francezului Cuénim și de acolo la Paris în anul 1834 unde s-a împrietenit cu Alexandru Cuza - viitorul domn și cu scriitorul Ion Ghica.

În anul 1840 s-a întors în țară și a luat parte la viața politică și culturală românească. În anul 1840 a fost numit director al Teatrului Național din Iași împreună cu Costache Negruzzi și Mihail Kogălniceanu. A participat la pregătirea și desfășurarea revoluției de la 1848, a trăit momente grele de exil, a avut o contribuție remarcabilă în înfăptuirea Unirii Principatelor din 1859. După Unire a devenit ministru de externe sub Cuza și agent diplomatic în Occident, a salutat cu entuziasm Războiul de Independență din 1877.

Ultimii ani de viață i-a petrecut în izolare la Mircești, unde a murit în august 1890 și își doarme somnul veșnic în mausoleul de pe moșia din acest sat.

Opera este alcătuită din poezii, proză, teatru.

În anul 1852 a realizat prima culegere de folclor din literatura română Poezii populare, balade (cântece bătrânești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri.

În 1853, a scris - sub influența poeziei populare - volumul Doine cu ciclurile Suvenire și Lăcrimioare. Volumul Pasteluri a pus bazele unei noi specii literare în scrisul românesc.

Cele mai cunoscute pasteluri sunt: Oaspeții primăverii, Serile la Mircești, Malul Siretului, Iarna.

Vasile Alecsandri a salutat eroismul poporului în Războiul de Independență în volumul Ostașii noștri.

Culegerea Legende conține poezii epice dintre care cele mai importante sunt poemele Dumbrava Roșie și poemul Dan, căpitan de plai.

Proza lui Alecsandri cuprinde Istoria unui galbân, Balta Albă, O primblare la munți și O călătorie în Africa. Alecsandri a îmbogățit repertoriul dramatic românesc prin comediile: Rusaliile, Chirița în Iași sau Două fete și-o neneacă și Chirița în provincie.

Dan, căpitan de plai

(XV secul.)

Frunză verde de mălai,
Cine merge sus în rai?
Merge Dan, șoiman de plai
C-a ucis el mulți dușmani,
Un vizir și patru hani.
Frunză verde lemn de brad
Cine merge gios în iad?
Merg tatarii lui Murad,
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai!

(Fragment de cântic popular)

I

Bătrânul Dan trăiește ca șimul singuratic
În peșteră de stâncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dând viață luminoasă cu-o caldă sărutare.
Privind cu jale lungă cum soarele apune...
Așa și el apus-au din zile mari și bune

Vechi pustnic rămas singur din timpul său afară,
Ca pe un gol de munte o stâncă solitară,
Dincolo de morminte el trist acum privește
O tainică fantasmă ce-n zare s-adâncește.
Fantasma drăgălașă a verdei tinereți!
Ce fuge de răsuflu generoasei bătrâneți,
Și zice: Timpul rece apasă umărul meu
Și, cât m-afund în zile, tot simt că e mai

Caracterizarea personajelor subliniind mijloacele de caracterizare

1. locul personajului în poem (raportare la semnificația titlului și la conținutul mottoului);

2. caracterizarea prin descrierea mediului în care trăiește;

3. caracterizarea făcută de autor;
a) profunzimea gândirii care reiese din reflecțiile personajului asupra timpului

greu!
O! lege-a nimicirei!,o! lege nemiloasă!
Când, când s-a toci oare a vremei lungă coasă!
Apoi el pleacă fruntea şi cade în visare,
Iar munţii, albi ca dânsul, se-nclină-n depărtare.
Ai timpilor eroici imagină augustă,
Pe când era el tânăr, lumea-i părea îngustă
Pentru bine, şi largă, prea largă pentru rău!

El ar fi vrut-o bună ca bunul Dumnezeu.
Deci îl plăcea să-nfrunte cu dalba-i vitejie,
Pe cei care prin lume purtau bici de urgie,

Şi mult iubea când ţara striga: La luptă, Dane!
Să vânture ca pleava oştirile duşmane.
Atunci a lui mânie ca trăsnetul era.
În patru mari hotare tuna şi fulgera.
Iar ţara dormea-n pace pe timpii cei mai răi
Cât Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei.
Ades el pleca singur prin codri fioroşi,
În carii luceau noaptea oţeluri şi ochi roşi,
Şi dacă murgu-i sprinten da-n lături sforăind.
Viteazul cu blândeţe îl desmierda grăind:
N-aibi grijă, măi şoimane! eu am şi duc cu mine
O vrajă rea de duşmani şi bună pentru tine.
Şi murgu-şi lua calea în linişte deplină
Prin codri fără drumuri şi fără de lumină.
Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneţ
Făceau un cortegi falnici eroului drumeţ.

Încrederea-nfloreşte în inimile mari!

II

Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
Crescuţi dintr-o tulpină pe culmea cea de munte
Şi-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte.
O! frate, zice unul, un vânt în miez de noapte
Adusu-mi-au din vale lung vaiet, triste

b) cutezanţa;

c) vitejia legendară;

d) înfăţişarea cu natura;

şoapte!
E sabie în ţară! au năvălit tătarii
Şi-acum în bălţi de sânge îşi joacă armăsarii!
Aşa! răspunde altul, colo în depărtare
Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare!
Ard satele române! ard holdele-n câmpii!
Ard codrii!... sub robie cad fete şi copii,
Şi-n fumul ce se-nalţă cu larme zgomotoase
Zbor suflete gonite, din trupuri sângeroase!
Bătrânul Dan aude, suspină şi nu crede!
Dar iată că pe ceruri din patru părţi el vede
Trecând un stol de vulturi urmaţi de uli grămadă,
Atraşi în orizonuri de-a morţii rece pradă
Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc.

La luptă, Dane! ţara-i în jaf, ţara-i în foc!
Bătrânul Dan desprinde un paloş vechi din cui!
Şi paloşul luceşte voios în mâna lui.
Bătrânul Dan pe sânu-i apasă a lui mână
Şi simte că tot bate o inimă română.
El zice cu mândrie, nălţând privirea-n sus:
Pe inimă şi paloş rugina nu s-a pus.
O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai
Pân'ce-oi strivi toţi lupii, toţi şerpii de pe plai!
Fă tu să-mi pară numai atunci paloşul greu
Când inima-nceta-va să bată-n peptul meu,
Şi-atunci inima numai de-a bate să încete
Când voi culca sub ţărână a duşmanilor cete!

III

... Aşa apare-n şesuri măreţul om de munte,
Călcând cu paşi gigantici pe urme mai mărunte!
Nu ştiu de el copacii tineri, crescuţi pe maluri,
Dar râul îl cunoaşte şi scade-a sale valuri,
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă.
Şi astfel tot el pasă pe calea neîntreruptă
Pân' ce soseşte-n seară în casa lui Ursan.

4. caracterizarea prin limbaj;

5. caracterizare prin felul de a acţiona;

6. autocaracterizare (dragoste fierbinte faţă de ţară şi putere de jertfă);

7. caracterizarea făcută de autor.

Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
Ursan, pletos ca zimbrul, cu peptul gros şi lat,
Cu braţul de bărbat, cu pumnul apăsat,
E scurt la grai, năpraznic, la chip întunecos,
El e de peste Milcov pribeag misterios.
Toţi carii ştiu de dânsul spun multe, dar şoptind,
Şi cale de o zare îl ocolesc grăbind,
Deşi-i place să crească sirepe herghelii,
Răzleţe pe întinsul câmpiilor pustii.

Pe vremea lui, sub ochiul lui Ştefan, domn cel mare
Intrând în duşmani singur ca vieru-n stuhul tare,
Au prins pe hanul Mârza din fugă cu arcanul;
Iar Ştefan, de la dânsul în schimb luând pe hanul,
I-au zis: Ursane frate! să-ţi faci ochirea roată,
Şi cât îi vedea zare, a ta să fie toată!
De-atunci el stă de pază în mijlocul câmpiei
Şi nime nu s-atinge de zmeii herghelii.
Drumeţul intră, zice: Bine-am găsit, Ursane!...
Un aspru glas răspunde: Bine-ai venit, moş Dane!
Ce vânt te-aduse-aice?
Vânt rău şi de jălire!
Ne calc păgânii, frate, şi ţara-i la peire!

Ursan tresare, geme, s-aprinde-n gândul său,
Dan zice: De pe munte venit-am să te ieu.
Să mergem.
Dar! să mergem! adauge Ursan
Şi mult cu drag priveşte grozavu-i buzdugan.
Apoi un corn apucă şi buciumă în vânt.

La chemarea din corn a lui Ursan se aude un tropot de copite. Fulga, fiica lui Ursan,

Caracterizarea lui Ursan prin:

1. prezentare directă - portretul fizic şi portretul moral;

2. incursiune în istorie;

3. caracterizare prin felul de a acţiona fapte pe planul trecutului şi prezentului

4. caracterizarea prin felul de a acţiona.

aduce din urmă o herghelie de armăsari. La porunca tatălui său, fata alege un cal, neîncălecat până atunci, şi, după ce-l domoleşte, i-l încredinţează, exprimându-şi totodată regretul că nu este luată şi ea la luptă.

Dan şi Ursan pornesc ca vântul şi ca gândul spre locurile cotropite de duşmani. Din depărtare se vedea cum tătarii ardeau satele româneşti, cum alungau copiii, femeile şi bătrânii. În zarea îndepărtată luceau arme şi se mişcau braţe. Cei doi viteji se aruncă în luptă, unul dintr-o parte, altul din cealaltă.

Lui Ursan nu-i rezistă nimic, totu-i zboară-n cale. Dan face minuni de vitejie:

VI

.....

El intră şi se-ndeasă în gloata tremurândă
Ca giunghiul cel de moarte în inima plăpândă,
Şi paloşu-i ce luce ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta, -n stânga, şi taie-n carne vie...
Fug toţi şi pier din cale-i!... El strigă: Steie faţă
Cui place vitejia, cui s-au urât de viaţă!

Dar Ursan este rănit. Dan nu-şi părăseşte prietenul în aceste clipe grele: el stă...

de pază la capul lui Ursan.
Cu calu-n mâna stângă, cu pala-n mâna dreaptă,
Amenințând cu ochii tatarii, mi-i aşteaptă
Precum aşteaptă zimbrul de lupi încongiurat
Să-i zvârle cu-a lui coarne pe câmpul spăimântat
Dar nici gândesc păgânii să deie pept cu el,
Căci paloşul năprasnic e vultur de oţel!

Ca o vijelie apare Fulga şi-şi răpeşte părintele. În acelaşi timp sosesc şi arcaşii din Orhei, care pun pe duşmani pe fugă.

Caracterizarea lui Dan

1. caracterizarea prin comportamentul în luptă;

- atitudinea pe câmpul de bătălie;

VII

Ghirai au trecut Nistrul înot pe calul său,
Luând pe Dan rănitul ca pradă şi trofeu.
El merge de se-nchide în cortu-i umilit,
Precum un lup din codri ce-au fost de câni gonit
Trei zile, trei nopţi hanul nu gustă-n suflet pace,
Întins ca un cadavru gios, pe covor, el zace,
Dar când revine, palid, din lunga-i desperare,
În ochii lui trec fulgeri de cruntă răzbunare.
El strigă să-i aducă sub cort pe Dan bătrânul.

Deşi cuprins de lanţuri, măreţ intră românul!

Ghiaur! zice tatarul cu inima haină,
Ce simte firul ierbei când coasa e vecină?
Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul!

Ghirai cade pe gânduri, lăsându-şi capu-n pept,
Şi, îmblânzindu-şi glasul: O! Dan, om înţelept!
Te ştiu de mult pe tine, cunosc al tău renume
Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume.
Pe mulţi tatari cuprins-ai de-ai morţii reci fiori!
Acum îţi vine rândul şi ţie ca să mori.
Priveşte! lângă uşă călăul te păndeşte
Cu ştreangul şi cu pala ce-n mână-i zângăneşte.
Un semn şi capu-ţi zboară la câni şi la vulturi
Şi sufletu-ţi se pierde în lumea de ghiauri.
Dar însă îmi fac milă de ani şi de-a ta minte,
Gândind la bătrâneţea ce-apasă-al meu părinte,

2. caracterizarea prin prezentare directă - înfăţişarea maiestoasă

- înţelepciunea desprinsă din răspunsul dat;

- caracterizarea de către alt personaj - admiraţia - faima de luptător;

Şi vreau, cu daruri multe, pe tine-a te ierta
De veri tu să te lepezi acum de legea ta!

Creştinul Dan, bătrânul cu suflet luminos,
Înalţă-a lui statură şi zice maiestuos:
«Ceahlăul sub furtună nu scade moşunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân, nu voi.
Deci nu-mi convine viaţa mişelnic câştigată,
Nici pata fărdelegei în fruntea mea săpată.
Ruşinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un verme ce mănâncă albeaţa din obraz,
Cui place să roşească, roşească... eu nu vreu
Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
Alb am trăit un secul pe plaiul strămoşesc
Şi vreau cu faţa albă senin să mă sfârşesc,
Ca dup-o viaţă lungă, ferită de ruşine,
Mormântul meu să fie curat şi alb ca mine
Aşa m-au deprins Ştefan, uşoară ţărâna-i fie!
La trai fără mustrare şi fără prihănie.
Nu-mi trebuie-a ta milă, nu vreau a tale daruri.
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
Departe ea de mine!... mai drept e ca să mor!...
Iar dacă ai tu cuget şi-ţi pasă de-l meu dor,
Ghirai, mă lasă, lasă în ora morţii grele
Să mai sărut o dată pământul ţării mele!»

Uimit, Ghirai se scoală, cu mâna lui disface
Unealta de robie sub care leul zace,
Cumplitul lanţ ce-l leagă cu strânse noduri sute,
Şi zice grabnic: Tată, ia calul meu şi du-te!

Bătrânul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
Şi-n aerul Moldovei se umflă peptu-i rece,
Şi inima lui creşte, şi ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba ţării sale.

3. caracterizarea prin limbaj;

- autocaracterizarea: măreţia, cinstea, demnitatea, calităţile care evidenţiază *mândria de a fi român*: puritate; veneraţie[1] faţă de Ştefan, simbolul domnitorului ideal; dragoste fierbinte faţă de ţară;

4. caracterizare care rezultă din gesturile şi vorbele altui personaj: admiraţia şi căldura sufletească a lui Ghirai faţă de integritatea morală a lui Dan;

5. caracterizarea din prezentarea directă a faptelor şi gesturilor subliniază legătura sufletească a lui Dan cu

Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce străluce,
Își pleacă fruntea albă, smerit își face cruce
Și pentru totdeauna sărută ca pe-o moaște
Pământul ce tresare și care-l recunoaște...
Apoi el se întoarce la hanul, intră-n cort,
Suspină, șovăiește și, palid, cade mort!

Iar hanul, lung privindu-l, rostește cu durere:
O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Având o viață verde în timpul tinereții!...
Și albă ca zăpada în iarna bătrâneții!...

pământul țării revăzut cu jale, dragoste și smerenie

- probitatea rezultă din respectarea cuvântu lui dat;

6. caracterizarea de către alt personaj: Ghirai sintetizează trăsăturile fundamentale ale lui Dan de-a lungul întregii sale vieți: vitejie, putere de dăruire și puritate.

[1] **venerație** - respect deosebit, stimă deosebită.

Întrebări și exerciții

1. Lectura integrală a poemului.
2. Comentarea *motto*-ului prin raportare la titlul poemului.
3. Indicați momentele subiectului.
4. Urmăriți figurile de stil care înfățișează comuniunea om-natură și motivați utilizarea acestora.
5. Care este momentul de maximă tensiune emoțională din poem?
6. Descoperiți pasajele unde apare monologul interior, comentați versurile precizând ce rol au în caracterizarea personajelor.
7. Apreciați contribuția dialogului în prezentarea personajelor.
8. Ce trăsături nobile ale lui Dan sunt evidențiate de Ghirai?

Comentariu literar

Mihai Eminescu l-a numit pe Vasile Alecsandri *rege al poeziei* deoarece a fost un deschizător de drumuri în cultura românească și pentru că a creat o operă completă și valoroasă dominând literatura națională aproape jumătate de veac.

Vasile Alecsandri a valorificat creația populară orală, a descris natura, a militat pentru dreptate socială, e evocat eroismul poporului în lupta pentru libertate națională de-a lungul istoriei, a pus bazele repertoriului dramatic românesc. Bardul de la Mircești a vibrat față de toate evenimentele istorice și sociale ale timpului său:

dezrobirea țiganilor, Unirea Principatelor, Războiul de Independență și răscoalele țărănești.

Poemul *Dan, căpitan de plai* face parte din ciclul de *Legende* în care istoria se împletește cu folclorul, realitatea cu fantasticul, exprimând sentimentul nobil al dragostei de țară.

Opera *Dan, căpitan de plai* aparține genului epic și este un poem în versuri pentru că evocă fapte legendare din trecutul poporului, punând în centrul atenției figura unor eroi excepționali.

Poemul este inspirat din creația folclorică, element de geneză subliniat de motto-ul[1]:

Frunză verde de mălai,
Cine merge sus în rai?
Merge Dan, șoiman de plai
C-a ucis el mulți dușmani,
Un vizir și patru hani.
Frunză verde lemn de brad
Cine merge gios în iad?
Merg tătarii lui Murad,
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai!
(fragment de cântec popular)

Aceste versuri schițează atmosfera de legendă a poemului și dau glas admirației poporului față de viteazul Dan care a ucis mulți dușmani. Prin determinantul *mulți* se insistă asupra satisfacției privind numărul mare al celor răpuși. Finalul motto-ului exprimă mulțumirea poporului față de dreptatea divină care l-a răsplătit pe Dan trimițându-l în rai, iar pe tătari i-a condamnat focului veșnic.

Titlul este numele eroului principal al cărui portret - de o rară frumusețe morală - se definește pe parcursul poemului.

Tema o constituie evocarea eroismului luptei românilor pentru libertate națională din secolul al XVI-lea împotriva tătarilor.

În compoziția poemului remarcăm șapte capitole în care momentele subiectului se înscriu în succesiunea lor obișnuită.

Expoziționea - aflată la începutul primului capitol - prezintă pe bătrânul Dan în singurătatea munților, meditând asupra tinereții și a ireversibilității timpului.

Intriga o constituie dialogul dintre „.... doi vechi stejari/ Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte/ Și-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte". Ei vorbesc despre năvălirile tătarilor, moment de cumpănă pentru țară, care-l determină pe Dan să plece la luptă.

Desfășurarea acțiunii urmărește:

- drumul străbătut de „mărețul om de munte" până la Ursan care trăia „pe întinsul câmpiilor pustii";

- hotărârea lui Ursan de a pleca neîntârziat la luptă:

[1] **motto** (it. *motta* = cuvânt, vibrare) - citat luat de obicei dintr-o operă de larg răsunet sau semnat de un autor celebru și pus la începutul unei lucrări, ori al unuia dintre capitolele ei, cu scopul de a releva ideea fundamentală a lucrării respective.

- sosirea Fulgăi, fiica lui Ursan;
- plecarea celor doi viteji;
- proporţiile legendare ale luptei cu tătarii;
- rănirea lui Ursan şi apărarea sa de către Dan până când Fulga îl salvează:
- sosirea arcaşilor din Orhei, înfrângerea şi alungarea tătarilor;
- căderea lui Dan în robie;
- încercarea lui Ghirai de a-l convinge să-şi lepede credinţa strămoşească.

Punctul culminant este episodul înfruntării lui Ghirai de către Dan. Bătrânul se defineşte prin demnitate, neacceptând să treacă la credinţa păgână respingând darurile hanului.

În deznodământ se înfăţişează moartea lui Dan, după ce şi-a îndeplinit dorinţa sfântă de a săruta pentru ultima oară „pământul ţării".

În poem se îmbină naraţiunea, dialogul şi descrierea. În caracterizarea personajelor şi în prezentarea luptei se foloseşte un bogat limbaj artistic în care predomină epitetul, comparaţia şi metafora. Cadrul natural unde trăieşte Dan se caracterizează prin izolare, măreţie şi permanenţă:

Bătrânul Dan trăieşte ca şoimul singuratic
În peşteră de stâncă, pe-un munte păduratic

Verbele *trăieşte, răsare, apune, priveşte* folosite la indicativul prezent sugerează ideea că Dan este un personaj simbolic, o întruchipare a idealului de luptător român pentru libertate naţională. Comparaţia *ca şoimul singuratic* relevă setea de libertate şi cutezanţa sa. Meditaţia asupra ireversibilităţii timpului aduce în prim-plan anii care s-au scurs punând în lumină măreţia eroului în vremea tinereţii, trăsătură care conferă unitate profilului acestui personaj.

Ca şi soarele când apune, Dan se îndepărtează tot mai mult de zilele „mari şi bune" ale tinereţii. Epitetul *rece,* determinant al substantivului timpul, accentuează sentimentul apăsării vremii: „...Timpul rece apasă umărul meu/ Şi, cât m-afund în zile, tot simt că e mai greu!"

Prin metafora *a vremei lungă coasă* se concretizează imaginea abstractă a timpului. Repetiţiile *O! lege-a nimicirei, o! lege nemiloasă!* şi a adverbului relativ *când* pun în lumină revolta şi neputinţa omului în faţa morţii. Comparaţia cu munţii *albi* reliefează puritatea şi măreţia lui Dan: „Iar munţii, albi ca dânsul, se-nclină-n depărtare". Munţii au fost martorii trecutului glorios când Dan era o pavăză pentru ţară atât în vremuri de pace, cât şi de urgie:

Şi mult iubea când ţara striga: „La luptă, Dane!"
Să vânture ca pleava oştirile duşmane.
Atunci a lui mânie ca trăsnetul era
În patru mari hotare tuna şi fulgera
Iar ţara dormea-n pace pe timpii cei mai răi
Când Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei.

Vasile Alecsandri creează o imagine impresionantă a lui Dan, adevărat erou de baladă, care cutreieră *codrii fără drumuri şi fără de lumină,* înfruntând duşmanii şi fiarele pădurii:

Ades el pleca singur prin codrii fioroşi,
În carii luceau noaptea oţeluri şi ochi roşi,
Şi dacă murgu-i sprinten da-n lături sforăind,

Viteazul cu blândeţă îl dezmierda grăind:
N-aibi grijă, măi şoimane! eu am şi duc cu mine'
O vrajă rea de duşmani şi bună pentru tine.

Valorificând motivul popular al comuniunii om-natură, poetul subliniază măreţia eroului prin metafora *vulturii carpatici,* simbol al puterii, al dorinţei de libertate, aspiraţie raportată la spaţiul geografic românesc: *Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneţ/ Făceau un cortegi falnic eroului drumeţ.* Substantivul *eroului* este un element edificator în aprecierea vitejiei personajului. Versul *Încrederea-nfloreşte în inimile mari!* este o concluzie privind optimismul lui Dan - trăsătură definitorie a poporului român.

Desfăşurarea poemului în capitolele următoare concretizează - prin factori multipli - măreţia poporului, izvorâtă din dragostea de ţară, curaj, vitejie, demnitate, însuşiri întruchipate în poem de Dan şi de Ursan.

Elementele succinte ale descrierii, dialogul şi naraţiunea din intriga poemului înfăţişează natura părtaşă la timpurile de înălţare şi la vremurile de restrişte.

Cei doi stejari sunt simboluri grăitoare ale permanenţei pământului românesc.

Discuţia stejarilor personificaţi prezintă o succesiune rapidă de secvenţe ilustrând fărădelegile săvârşite de duşmani:

E sabie în ţară: au năvălit tătarii!
Şi-acum în bălţi de sânge îşi joacă armăsarii!
— Aşa! răspunde altul, colo în depărtare
Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare!
Ard soarele române! ard holdele-n câmpii!
Ard codrii!... sub robie cad fete şi copii!

Dramatismul momentului este surprins de metonimia *sabie,* repetiţia verbului *ard,* enumeraţia (satele, câmpii, codri) şi prin hiperbola *bălţi de sânge.* Observaţia asupra tabloului se extinde cuprinzând întreaga zare unde oamenii cad victime cruzimii tătarilor:

Şi-n fumul ce se-nalţă cu larme zgomotoase
Zbor suflete gonite, din trupuri sângeroase!

Scurte note descriptive înfăţişează reacţia eroului îndurerat de chinurile ţării: „aude, suspină şi nu crede" şi „Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc" când înţelege că moartea ameninţă întreaga Moldovă. Ecoul gândurilor sale este exprimat prin formulări scurte, imperative:

La luptă, Dane! ţara-i în jaf, ţara-i în foc!

Gândul devine grabnic faptă, cerută de starea critică a ţării:

Bătrânul Dan desprinde un paloş vechi din cui
Şi paloşul luceşte voios în mâna lui.
Bătrânul Dan pe sânu-i apasă a lui mână
Şi simte că tot bate o inimă română

Epitetele *vechi, voios,* metafora *inimă română* sugerează faptul că dragostea de neam este miracolul „tinereţii fără bătrâneţe".

Emoţionanta invocaţie adresată de Dan divinităţii exprimă dorinţa de a trăi până când va nimici pe toţi duşmanii ţării, numiţi metaforic *lupii, şerpii*:

O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai,
Pân' ce-oi strivi toţi lupii, toţi şerpii de pe plai!

Capitolul al III-lea, care începe cu adverbul de mod *așa* subliniază măreția lui Dan - văzut ca un simbol al trecutului legendar - prin intermediul epitetelor *mărețul, om de munte, pași gigantici, viteazul Dan.* Construcția metaforică *călcând pe urme mai mărunte* și personificarea naturii - care îl venerează - întregesc imaginea de legendă a eroului:

Așa apare-n șesuri mărețul om de munte,
Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte!
Nu știu de el copacii tineri, crescuți pe maluri,
Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri,
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă

Caracterizarea lui Ursan se realizează prin intermediul descrierii:

Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
Ursan, pletos ca zimbrul, cu peptul gros și lat,
Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsat,
E scurt la grai, năpraznic, la chip întunecos,
El e de peste Milcov pribeag misterios.
Toți carii știu de dânsul spun multe, dar șoptind,
Și cale, de o zare îl ocolesc grăbind.

Epitetele *(om) aspru, (brațul) de bărbat, pumnul apăsat, la chip întunecos, scurt la grai, năpraznic, pribeag, misterios* și comparația *ca zimbrul* conturează portretul fizic și moral. Expresia populară din versul „Și cale de o zare îl ocolesc grăbind" atrage atenția cât de mult se temeau potrivnicii lui Ursan de el. Incursiunea în istorie subliniază vitejia eroului, prețuirea și generozitatea cu care Ștefan cel Mare răsplătea virtuțile luptătorilor săi:

Pe vremea lui, sub ochiul lui Ștefan, domn cel mare,
Intrând în dușmani singur ca vieru-n stuhul tare,
Au prins pe hanul Mârza din fugă cu arcanul;
Iar Ștefan, de la dânsul în schimb luând pe hanul.
I-au zis „Ursane frate! să-ți faci ochirea roată,
Și cât îi vedea zarea, a ta să fie toată!

La fel ca Dan, Ursan a rămas credincios voievodului apărând libertatea vetrei străbune:

De-atunci el stă de pază în mijlocul câmpiei
Și nimeni nu s-atinge de zmeii herghelii.

Firul epic continuat de dialogul dintre Dan și Ursan, dezvăluie ceasul de cumpănă în care se află țara și consemnează hotărârea celor doi viteji de a porni neîntârziat la luptă. Propozițiile scurte, exclamative, cu verbele la modul conjunctiv exprimă necesitatea plecării imediate:

Să mergem.
Dar! să mergem! adauge Ursan.

În partea a VI-a este descrisă bătălia cu tătarii printr-o derulare rapidă ca de secvențe cinematografice. Dan apare în aureolă de legendă. Luptătorul seamănă atâta groază și moarte în dușmani, încât nimeni nu îndrăznește să-i stea împotrivă. Epitetul *tremurândă* provenit din verb la gerunziu, comparațiile *ca giunghiul cel de moarte, ca fulger de urgie,* verbele *cade, pier, taie, fug* și pronumele nehotărât *toți* subliniază vitejia eroului și spaima tătarilor:

El intră și se-ndeasă în gloata tremurândă
Ca giunghiul cel de moarte în inima plăpândă,
Și paloșu-i ce luce.ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta-n stânga, și taie-n carne vie...
Fug toți și per din cale-i!... El strigă: Steie față
Cui place vitejia, cui s-au urât de viață!

Când Ursan este rănit, Dan rămâne cu el. Dativul etic exprimă admirația pentru Dan care își apără cu înverșunare prietenul. Adverbul comparativ *precum* imprimă o notă de arhaicitate și sporește puterea de sugestie:

Cu calu-n mâna stângă, cu pala-n mâna dreaptă,
Amenințând cu ochii tătarii mi-i așteaptă
Precum așteaptă zimbrul de lupi încongiurat
Să-i zvârle cu-a lui coarne pe câmpul spăimântat
Dar nici gândesc păgânii să deie piept cu el
Căci paloșu-i năpraznic, e vultur de oțel.

Descrierea și dialogul din partea a VII-a ilustrează apoteoza eroului demn și neînfricat, a cărui rațiune de a fi este dragostea de țară. Dan este privit în antiteză cu Ghirai, om *cu inimă haină*, care se străduiește să-l convingă să săvârșească fărădelegea de a părăsi credința strămoșească. Ghirai este tipul cuceritorului convins că poate domni prin forță și prin încercarea de a-i determina pe învinși să se lepede de legea străbună. La întrebarea *Ce simte firul ierbei când coasa e vecină*?, Dan răspunde cu înțelepciune și cutezanță: *Ea pleacă fruntea-n pace/ Căci are să răsară mai fragedă la anul*, fiind convins de puterea miraculoasă a renașterii poporului român.

Dan respinge cu demnitate făgăduiala de a fi răsplătit *cu daruri multe* dacă se leapădă de legea creștinească. Răspunsul începe cu sugestiva metaforă a Ceahlăului, simbol al înălțimii reliefului Moldovei, ilustrând măreția morală a eroului. Construcția metaforică *nu scade mușunoi* reflectă imposibilitatea de a accepta fărădelegea părăsirii credinței creștine:

Ceahlăul sub furtună nu scade mușunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân nu voi.

Ideea este subliniată printr-un șir de construcții metaforice dispuse într-o gradație ascendentă care simbolizează demnitatea:

Deci nu-mi convine viața mișelnic câștigată,
Nici pata fărdelegei în fruntea mea săpată.
Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz
Un verme ce mănâncă albeața în obraz.

Justificarea atitudinii sale se înscrie în normele morale ale poporului român, la respectarea cărora au vegheat oameni mari ai neamului în toate timpurile. Repetiția cuvântului *alb* - folosit cu sens metaforic - subliniază faptul că puritatea este o permanență a profilului său moral, verbul *am trăit* semnifică trecutul, construcția metaforică *cu fața albă senin să mă sfârșesc* se referă la prezent, iar metafora *mormântul meu să fie curat și alb ca mine* exprimă dorința ca numele său să fie neîntinat și după moarte: *Alb am trăit un secul pe plaiul strămoșesc / Și vreau cu fața albă senin să mă sfârșesc.*

Probitatea morală a eroului se evidenţiază prin repetiţia negaţiei *nu-mi trebuie, nu voi* şi prin metafora *o cupă mult plină de amaruri.*"

Singura dorinţă a lui Dan este de a săruta pământul ţării înainte de a se sfârşi. Dragostea de ţară este ilustrată de repetiţia verbului *lasă* la imperativ şi de adjectivul pronominal *mele* determinant al substantivului *ţară.*

Ghirai, mă lasă, lasă în ora morţii grele
Să mai sărut o dată pământul ţării mele!

Superioritatea morală a lui Dan stârneşte uimire şi admiraţie în sufletul hanului care desface *Unealta de robie sub care leul zace/ Cumplitul lanţ ce-l leagă cu strânse noduri sute* şi i se adresează cu afecţiune: *Tată, ia calul meu şi du-te.* Metafora *leul* scoate în evidenţă măreţia lui Dan chiar şi atunci când se află în robie.

Legătura dintre erou şi ţară este înfăţişată prin gesturi emoţionante subliniate prin verbe şi determinante cu mare încărcătură afectivă:

Bătrânul Dan ferice, se duce, Nistrul trece,
Şi-n aerul Moldovei se umflă peptu-i rece,
Şi inima lui creşte, şi ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba ţării sale.
Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce străluce,
Îşi pleacă fruntea albă, smerit îşi face cruce
Şi pentru totdeauna sărută ca pe-o moaşte
Pământul ce tresare şi care-l recunoaşte...

Vasile Alecsandri a creat în acest episod cele mai tulburătoare versuri din literatura noastră cultă despre comuniunea om-natură bazată pe dragostea sfântă de ţară.

Bătrânul, întors în cortul lui Ghirai, se stinge liniştit şi fericit că a sărutat glia străbună în semn de rămas bun înaintea morţii.

Apoteoza[1] eroului este întregită prin cuvintele lui Ghirai din finalul poemului:

O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Având o viaţă verde în timpul tinereţii!
Şi albă ca zăpada în iarna bătrâneţii!...

Elementele de versificaţie din poezie sunt: versul lung (13-14 silabe), rimă împerecheată, ritm iambic.

Valoarea poemului *Dan, căpitan de plai* rezultă din arta cu care Vasile Alecsandri împleteşte folclorul cu realitatea şi cu fantasticul, exprimând sentimentul nobil al dragostei de ţară întruchipată de legendarul căpitan de plai, de prietenul său Ursan şi de amintirea lui Ştefan cel Mare, domn care simbolizează eternitatea istorică românească.

Criticul literar Titu Maiorescu conturează complexitatea personalităţii lui Vasile Alecsandri prin aprecierea: *„Farmecul limbei române în poezia populară - el ni l-a deschis; iubirea omenească şi dorul de patrie... el le-a întrupat, frumuseţea proprie a pământului nostru natal şi a aerului nostru - el a descris-o (...) ...când a fost chemat poporul să-şi jertfească viaţa în războiul din urmă - el singur a încălzit ostaşii noştri cu raza poeziei.*"

[1] **apoteoză** - preamărire, slăvire, glorificare.

Exerciţii de fixare

1. Selectaţi versurile în care se foloseşte vorbirea directă, urmăriţi cum contribuie la înviorarea acţiunii.
2. Care sunt elementele realiste şi fabuloase din poem?
3. Alcătuiţi enunţuri în care 3 verbe la gerunziu să fie folosite ca epitete.
4. Citaţi versuri din alte poezii unde apare motivul comuniunii om-natură.
5. Caracterizaţi personajele din poem, evidenţiind modalităţile folosite.

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor

I. Cum se evidenţiază titanismul[1] eroului Dan de-a lungul poemului?

1. *Comuniunea cu natura*

- unicitatea eroului rezultă din comparaţia dezvoltată cu soarele;
- permanenţa evidenţiată prin comparaţia „o stâncă solitară";
- măreţia subliniată de personificarea munţilor;
- capacitatea de a trăi sentimentele cu intensitatea stihiilor[2] (trăsnetul, tunetul, fulgerul);
- idealul de libertate a eroului are înălţimea zborului îndrăzneţ al vulturilor carpatici;
- cunoscător al graiului stejarilor seculari, eroul legendar poate veni în ajutorul ţării pârjolită şi pustiită de tătari;
- natura însufleţită venerează pe Dan, apărătorul ei, neînfricat şi etern;
- demnitatea, puritatea şi tenacitatea în păstrarea fiinţei naţionale prin apărarea credinţei străbune se identifică numai cu grandoarea Ceahlăului;
- titanismul izvorât din iubirea de patrie întruchipată de legătura sa cu pământul gliei strămoşeşti, apărată cu dăruire până în clipa sfârşitului, vatră românească a cărei icoană îl însoţeşte în nefiinţă.

2. *Dan, simbol al eroismului românesc*

- Dan coboară dintr-o „istorie augustă" ca un uriaş aducând pilda trecutului în prezent, urmând drumul lui Ştefan cel Mare

3. *Vitejia legendară a lui Dan în luptă cu duşmanii ţării în vremea tinereţii, precum şi în iarna vieţii*

4. *Dan, sinteză a trăsăturilor titanului în istoria naţională*

[1] **titan** - om cu calităţi extraordinare, capabil de realizări excepţionale, nume dat în mitologia greacă fiecăruia dintre cei 12 fii ai lui Uranus, care au luptat împotriva lui Zeus pentru supremaţie.

[2] **stihie** - fenomen al naturii care se manifestă ca o forţă irezistibilă, forţă oarbă a naturii.

II. Elemente de limbaj utilizate pentru evocarea plastică a măreției trecutului istoric românesc.

Elemente de lexic:

— neologisme (fantasmă, misterios, solitară)
— arhaisme (jac, pasă, han, arcan, pală, ghiauri)
— forme verbale arhaice (el pasă, au trecut Nistrul)
— elemente populare (dalbă, sărmanul)

(La valoarea de simbol al lui Dan contribuie fapte din trecut şi prezent, limbaj arhaic, popular, neologisme - vorbeşte cu solul ca Mircea din „Scrisoarea III", ca răzeşul din „Neamul Şoimăreştilor")

— locuțiunile:
  — taie-n carne vie
  — steie față
  — să-ți faci ochirea roată
  — viitorul popular s-a toci
  — dativul etic tătarii mi-i așteaptă
— fonetisme populare:
  — vremei
  — secul
  — stuhul
  — încongiurat
  — câini
  — nu vreu
  — ferice
  — străluce

„Autorul baladelor şi idilelor a descins din lumea basmelor, dar a făcut popas în satul lui. Ne-a dat o luminoasă monografie a satului românesc."

(Octavian Goga)

George Coşbuc

(1866 - 1918)

George Coşbuc, fiul preotului Sebastian Coşbuc, s-a născut la 8 septembrie 1866 în satul Hordou în apropierea oraşului Năsăud. Mama sa, Maria, era înzestrată cu sensibilitate, cunoştea numeroase doine, hore, strigături satirice pe care le completa cu improvizaţii proprii.

A urmat şapte clase primare la Hordou şi Telciu, liceul la Năsăud şi Facultatea de Filozofie la Cluj, fiind silit să-şi întrerupă studiile din cauza lipsurilor materiale.

A început de timpuriu să compună cu uşurinţă versuri apropiate de spiritul poeziei populare.

În anul 1887, Ion Slavici îl cheamă la redacţia revistei Tribuna, perioada tribunistă fiind cea mai rodnică din creaţia lui Coşbuc.

Împreună cu I. L. Caragiale şi Slavici editează revista Vatra în anul 1894.

Poeziile sale au fost adunate în volumele: Balade şi idile (1893), Fire de tort (1893), Ziarul unui pierde-vară (1902), Cântece de vitejie (1904).

Poetul năsăudean a realizat traduceri valoroase din capodopere ale literaturii universale: Georgicele şi Eneida de Vergiliu, Divina Comedie de Dante Alighieri, Don Carlos de Schiller, Mazepa de Byron.

Paşa Hassan

Pe vodă-l zăreşte călare trecând
Prin şiruri, cu fulgeru-n mână.
În lături s-azvârle oştirea păgână,
Căci vodă o-mparte, cărare făcând,
Şi-n urmă-i se-ndeasă cu vuiet curgând
Oştirea română.

Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frânele-n zbucium şi saltă;
Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Şi cade-n mocirlă, un val după val,
Iar fulgerul Sinan, izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă.

Hassan de sub poala pădurii acum
Lui Mihnea-i trimite-o poruncă;
În spatele-oştirii muntene s-aruncă
Urlând ianicerii, prin flinte şi fum,
Dar paşa rămâne alături de drum,
Departe de luncă.

Mihai îl zăreşte şi-alege vro doi,
Se-ntoarce şi pleacă spre gloată,
Ca volbura toamnei se-nvârte el roată
Şi intră-n urdie ca lupu-ntre oi,
Şi-o frânge degrabă şi-o bate-napoi
Şi-o vântură toată.

Hassan, de mirare, e negru-pământ;
Nu ştie de-i vis, ori aieve-i,
El vede cum zboară flăcăii Sucevei,
El vede că Bogdan e suflet de vânt
Şi-n faţă-i puterile turcilor sunt
Tăriile plevei.

Dar iată-l! E vodă, ghiaurul Mihai!
Aleargă năvală nebună.
Împrăştie singur pe câţi îi adună,

Întrebări şi exerciţii

1. Comentaţi prima strofă a poeziei.

2. Căutaţi verbele la gerunziu, remarcaţi poziţia lor în vers şi precizaţi ce fel de imagini se creează cu ajutorul lor.

3. Selectaţi cuvinte şi expresii care surprind starea jalnică a armatelor duşmane.

4. Prin ce cuvinte se înfăţişează iureşul luptei? Ce rol au adverbele *alături* şi *departe* în caracterizarea personajelor?

5. Căutaţi comparaţiile din strofa a IV-a şi apreciaţi puterea lor de sugestie.

6. Ce fel de imagini se realizează cu ajutorul verbelor în strofa a IV-a?

7. Prin ce elemente de limbaj se subliniază sentimentul de groază al paşei?

8. Raportaţi construcţiile *e negru-pământ, e suflet de vânt* la conţinutul de idei al strofei a V-a.

9. În ce scop sunt folosite acumulările verbale, interjecţia *iată* cu

Cutreieră câmpul, tăind de pe cai -
El vine spre paşă: e groază şi vai,
Că vine furtună.

- Stăi, paşă, o vorbă de-aproape să-ţi spun
Că nu te-am găsit nicăirea -
Dar paşa-şi pierduse şi capul şi firea!
Cu frâul pe coamă el fuge nebun,
Că-n gheară de fiară şi-n gură de tun
Mai dulce-i pieirea.

Sălbatecul vodă e-n zale şi-n fier,
Şi zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poartă-o cupolă pe frunte,
Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Şi vodă-i un munte.

Stăi paşă! Să piară azi unul din noi!
Dar paşa mai tare zoreşte;
Cu scările-n coapse fugaru-şi loveşte
Şi gâtul i-l bate cu pumnii-amândoi;
Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi,
El zboară şoimeşte.

Turbanul îi cade şi-l lasă căzut;
Îşi rupe cu mâna vestmântul,
Că-n largile-i haine se-mpiedică vântul
Şi lui i se pare că-n loc e ţinut;
Alergă de groaza pieirii bătut,
Mănâncă pământul.

Şi-i dârdâie dinţii, şi-i galben perit!
Dar Alah din ceruri e mare!
Şi Alah scurtează grozava-i cărare.
Căci paşa-i de taberi aproape sosit,

valoare predicativă, interjecţia *vai* cu valoare substantivală?

10. Interpretaţi ultimul vers al strofei, a VI-a ţinând seama că în poezia lui Coşbuc versul scurt (final) constituie concluzia strofei respective.

11. Cum reacţionează paşa Hassan când Mihai îl cheamă la luptă dreaptă?

12. Care sunt elementele componente ale hiperbolei cu ajutorul căreia este zugrăvită figura lui Mihai?

13. Prin ce figură de stil sunt surprinse reacţiile paşei îngrozit de gândul confruntării cu Mihai?

14. Căutaţi epitetul adverbial prin care se exprimă disprețul faţă de laşitatea paşei.

15. Selectaţi cuvinte şi expresii prin care se încheagă imaginea ridicolă a paşei.

16. Ce locuţiune verbală din strofa a X-a contribuie la ilustrarea punctului culminant al spaimei lui Hasan?

17. Ce idee se subliniază prin asocierea imaginilor *Şi-i dârdâie dinţii, şi-i galben-perit!* prin repetiţi

Spahii din corturi se-ndeasă grăbit,
Să-i deie scăpare.

Şi-n ceasul acela Hassan a jurat
Să zacă de spaimă o lună,
Văzut-au şi beii că fuga e bună
Şi bietului paşă dreptate i-au dat,
Căci vodă ghiaurul în toţi a băgat
O groază nebună.

Comentariu literar

George Coşbuc este un rapsod al istoriei naţionale, deoarece a ilustrat în poezia sa momente cheie din lupta poporului român pentru libertate. Evenimentele evocate încep cu îndepărtatele vremuri dacice şi sunt urmărite cronologic până în contemporaneitatea poetului. Demnitatea, dragostea de ţară a dacilor, concepţia lor despre viaţă şi moarte constituie tema poeziei *Decebal către popor.* Lupta românilor transilvăneni în secolul al X-lea împotriva ungurilor în timpul consolidării voievodatelor este prezentată emoţionant în balada *Moartea lui Gelu.* Lupta antiotomană este urmărită de-a lungul mai multor etape: în epoca voievozilor din secolul al XVI-lea, înfăţişată prin poezia *Paşa Hassan,* în timpul revoluţiei de la 1821 despre care scrie *Oltenii lui Tudor* şi Războiul de Independenţă, eveniment căruia îi închină volumul *Cântece de vitejie.*

Poezia *Paşa Hassan* aparţine genului epic şi este o baladă. A fost publicată în 1894, realizată sub influenţa Războiului de Independenţă, apoi inclusă în volumul *Cântece de vitejie.* Poetul a folosit ca sursă de documentare opera lui N. Bălcescu *Românii supt Mihai-voievod Viteazul,* capitolul *Călugărenii,* referindu-se doar la momentul în care Mihai se avântă pe câmpul de bătălie, provocându-l pe Hassan la luptă deschisă.

Este o baladă deoarece ilustrează faptele de eroism ale unui personaj istoric cu însuşiri excepţionale.

Balada evocă bătălia de la Călugăreni din anul 1595, elogiază eroismul ostaşilor români sub conducerea lui Mihai Viteazul şi satirizează laşitatea turcilor şi a conducătorilor acestora.

Titlul este numele unui conducător al armatei otomane; prin intermediul stărilor lui sufleteşti se încheagă tabloul bătăliei şi mai ales imaginea neînfricatului domn muntean.

La începutul poeziei se înfăţişează figura impunătoare a lui Mihai care pătrunde vijelios printre duşmani urmat de vitejii săi. Măreţia eroului este evidenţiată prin construcţia metaforică *cu fulgerul-n mână,* iar tumultul luptei se relevă prin imagini vizuale, auditive şi motorii. Un rol important în cadrul elementelor auditive îl au substantivului *Alah* şi prin exclamaţiile retorice din penultima strofă?

18. Ce sentimente ale poetului se desprind din strofa finală (deznodământ) faţă de paşa Hassan şi faţă de voievodul muntean?

verbele la gerunziu *trecând, făcând, curgând* aşezate la sfârşitul versurilor, poziţie care impune accentuarea lor, sugerând o muzică gravă ca un glas de pierzanie. Această secvenţă emoţionează prin arta cu care Coşbuc dă viaţă tabloului bătăliei şi prin subtilitatea cu care imaginează perspectiva victoriei românilor:

Pe vodă-l zăreşte călare trecând
Prin şiruri, cu fulgeru-n mână
În lături s-azvârle oştirea păgână,
Căci vodă o-mparte cărare făcând,
Şi-n urmă-i se-ndeasă cu vuiet curgând,
Oştirea română

Avântul eroic al românilor contrastează cu spaima şi dezordinea din oştirea turcilor. Aglomerările verbale, epitetul adverbial *deolaltă* şi repetiţia *un val după val* surprind starea jalnică a armatelor duşmane. Îmbulzindu-se să treacă podul de peste Neajlov, cea mai mare parte a turcilor şi-a găsit moartea în apele râului unde căzuse însuşi Sinan-paşa - salvat cu greu de un ostaş al său. Metafora *fulgerul Sinan* şi verbul *se-nchină* relevă situaţia ridicolă în care se află cunoscutul comandant al armatei otomane:

Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frâiele-n zbucium şi saltă;
Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Şi cade-n mocirlă, un val după val,
Iar fulgerul Sinan izbit de pe cal
Se-nchină prin baltă.

Antiteza sugerează două planuri: al înălţării românilor în perspectiva istoriei şi al prăbuşirii păgânilor.

O altă secvenţă a încleştării dramatice de la Călugăreni o constituie intrarea în luptă a ienicerilor conduşi de Mihnea Turcitul[1] împotriva muntenilor pe care îi trădase. Prin intermediul acestui personaj, Coşbuc condamnă pe vânzătorii de ţară din toate timpurile.

Iureşul luptei este suprins prin verbele *urlând, s-aruncă* şi prin substantivele *flinte* şi *fum.* În această parte a baladei este înfăţişat Paşa Hassan caracterizat de la început prin laşitate, element negativ subliniat de verbul *rămâne* şi adverbele *departe* şi *alături:*

Hassan de sub poala pădurii acum
Lui Mihnea-i trimite-o poruncă;
În spatele-oştirii muntene s-aruncă
Urlând ianicerii prin flinte şi fum, -
Dar paşa rămâne alături de drum
Departe de luncă.

În contrast cu paşa care se mulţumeşte să dea porunci, rămânând departe de primejdii, domnitorul românilor se avântă asupra păgânilor, încurajându-şi ostaşii prin fapte. Comparaţiile ca *volbura toamnei, ca lupu-ntre oi,* verbele *frânge, bate, vântură,* adverbele *degrabă, înapoi* pun în lumină vitejia legendarului Mihai:

Ca volbura toamnei se-nvârte el roată

[1] **Mihnea Turcitul** - domn al Ţării Româneşti (1577-1583) şi 1585-1891; mazilit în 1591, a trecut la mahomedanism devenind guvernator al oraşului Nicopole.

Şi intră-n urdie ca lupu-ntre oi,
Şi-o frânge degrabă şi-o bate-napoi
Şi-o vântură toată.

Antiteza se adânceşte în versurile *Hassan de mirare e negru-pământ, Bogdan e suflet de vânt*; metafora inediată - *suflet de vânt* scoate în evidenţă faptul că voievodul apare în bătălie înfricoşător ca şi stihiile care mătură totul în calea lor. Groaza paşei se subliniază prin acumulări verbale, prin imagini vizuale şi motorii, prin exclamaţii retorice, cu ajutorul epitetului *nebună*, determinant al substantivului *groază* şi prin interjecţia *vai:*

Dar iată-l! E vodă ghiaurul Mihai!
Aleargă năvală nebună,
Împrăştie singur pe câţi îi adună,
Cutreieră câmpul tăind de pe cai -
El vine spre paşă; e groază şi vai,
Că vine furtună

Provocat la luptă deschisă de către domnitor, paşa aleargă îngrozit pierzându-şi demnitatea de conducător gândind că orice moarte este mai uşoară decât cea survenită în confruntarea cu *ghiaurul Mihai*:

Stai, paşă, o vorbă de-aproape să-ţi spun,
Că nu te-am găsit nicăirea -
Dar paşa-şi pierduse şi capul şi firea!
Cu frâul pe coamă el fuge nebun,
Că-n ghioară de fiară şi-n gură de tun
Mai dulce-i pieirea!

Hassan îl vede pe neînfricatul domn ca pe un uriaş, imagine halucinantă realizată printr-un şir de hiperbole care au la bază epitetele *crunte, gigantică* şi comparaţiile-*i un munte, e tunet, e ger:*

Sălbatecul vodă e-n zale şi-n fier,
Şi zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poartă-o cupolă pe frunte,
Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Şi vodă-i un munte.

Gesturile şi stările sufleteşti ale paşei îl prezintă ca pe un om înnebunit de frică:

Cu scările-n coapse fugaru-şi loveşte
Şi gâtul i-l bate cu pumnii amândoi
Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi
El zboară şoimeşte.

Adverbul *şoimeşte* dă glas dispreţului faţă de laşitatea lui Hassan - cuvântul *şoimeşte*, care exprimă cutezanţa, avântul şi setea de libertate având în context semnificaţii ironice.

Lipsit de orice control, paşa lasă turbanul să-i cadă şi nu-l ridică, îşi sfâşie veşmintele în fuga lui desperată spre tabăra turcească unde nădăjduieşte să găsească salvarea:

Aleargă de groaza pieirii, bătut,
Mănâncă pământul

Finalul accentuează dispreţul poetului atât faţă de paşă, cât şi faţă de bei, îngroziţi deopotrivă de către Mihai:

Şi-n ceasul acela Hassan a jurat
Să zacă de spaimă o lună,
Văzut-au şi beii că fuga e bună
Şi bietului paşă dreptate i-au dat
Căci vodă ghiaurul în toţi a băgat
O groază nebună.

Versul lung de 11 silabe, versul scurt cu valoare de concluzie - aşezat la sfârşitul strofei, contribuie la crearea imaginii unui episod istoric grandios din istoria naţională: victoria de la Călugăreni din anul 1595.

George Coşbuc realizează tehnica basoreliefului prin alternarea prim-planului cu planurile secundare, prin utilizarea prezentului istoric, prin conturarea unor personaje şi schiţarea altora.

Poetul aşază pe Mihai în rândul domnitorilor care au devenit eroi populari încă din timpul vieţii deoarece au înţeles să se angajeze în lupta neîntreruptă pentru libertate naţională.

Frumuseţea sentimentelor exprimate şi valoarea artistică fac din această poezie un model de baladă istorică.

Poetul dovedeşte că este *„suflet în sufletul neamului său"* prin entuziasmul cu care evocă istoria, prin dragostea cu care înfăţişează lumea satului şi frumuseţea plaiului românesc.

Exerciţii de fixare

1. Realizaţi o descriere în care să înfăţişaţi imaginea de ansamblu a celor două armate, folosind figurile de stil din primele două strofe ale poeziei.

2. Caracterizaţi prin antiteză cele două personaje ale baladei.

Ion Creangă

(1839 - 1889)

Ion Creangă s-a născut la 10 iunie 1839, în satul Humuleşti din judeţul Neamţ, fiind fiul lui Ştefan a Petrei şi al Smarandei, fiica lui David Creangă din satul Pipirig.

Între anii 1846-1855 urmează şcoala primară la Humuleşti, la Broşteni, şcoala domnească de la Târgu-Neamţ şi şcoala de la Fălticeni. Între anii 1855-1858 frecventează cursurile Seminarului de la Socola din Iaşi, apoi studiază la Şcoala normală din Iaşi, după absolvire fiind numit institutor în oraşul respectiv.

În 1857 îl cunoaşte pe Eminescu, poetul îl introduce la Junimea (societate literară de prestigiu care şi-a desfăşurat activitatea la Iaşi) şi îl ajută să debuteze în Convorbiri literare (la 1 octombrie1875 cu Soacra cu trei nurori), unde îşi va publica şi celelalte povestiri şi poveşti.

După mai mulţi ani de boală, se stinge la 31 decembrie 1889 şi este înmormântat la Iaşi în cimitirul Eternitatea.

În 1890-1892 apar Scrierile lui Ion Creangă în două volume (cu o prefaţă de A. D. Xenopol).

Bojdeuca din Iaşi - devenită muzeu - este mărturia trecerii lui Creangă prin această veche aşezare de cultură românească, unde el însuşi a scris pagini nemuritoare şi s-a pătruns de strălucirea geniului eminescian.

Creaţia literară a lui Ion Creangă se compune din poveşti, povestiri şi Amintiri din copilărie. Cele mai cunoscute poveşti ale scriitorului sunt: Povestea lui Harap-Alb, Povestea porcului, Dănilă Prepeleac, Povestea lui Stan Păţitul, Fata babei şi fata moşneagului, Punguţa cu doi bani, Capra cu trei iezi. Dintre povestiri amintim: Cinci pâini, Acul şi barosul, Povestea unui om leneş, Soacra cu trei nurori. Un loc aparte ocupă în cadrul povestirilor Moş Ion Roată şi Unirea, Moş Ion Roată şi Vodă Cuza, Moş Nichifor Coţcariul şi Popa Duhu - povestea (basmul) cuprinde elementele fantastice, povestirea prezintă întâmplări reale din domeniul istoriei sau din viaţa de toate zilele.

Amintiri din copilărie

II

(fragment)

Întrebări şi exerciţii

Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului unde lega mama o şfară cu motocei la capăt, de crăpau mâţele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humulit de care mă ţineam când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieţii, de-a mijoarca, şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc, parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie! Şi, Doamne, frumos era pe atunci căci şi părinţii şi fraţii, şi surorile îmi erau sănătoşi, şi casa ni era îndestulată, şi copiii şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, şi toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea! Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi şturlubatic şi copilăros ca vântul în tulburarea sa.

Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele între nori după o ploaie îndelungată. „Ieşi, copile cu părul bălan, afară şi râde la soare, doar s-a îndrepta vremea". Şi vremea se îndrepta după râsul meu...

Ştia, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care şi ea cu adevărat că ştia a face multe şi mari minunăţii: alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi, înfigând toporul în pământ, afară, dinaintea uşii; închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare; bătea

1. Scriitorul este prezent în povestire în postura omului matur şi a personajului Nică. Descoperiţi cum se conturează cu ajutorul timpului verbelor şi al adverbului *acum* cele două ipostaze în care se află prozatorul

2. Apreciaţi scopul folosirii enumeraţiei..

3. Descoperiţi procedeele artistice utilizate în autocaracterizare.

4. Prin ce modalităţi este zugrăvită imaginea mamei?

5. Din ce motive îşi închipuie copilul că mama era înzestrată cu puteri neobişnuite?

6. Arătaţi rolul propoziţiei subordonate consecutive în cadrul caracterizării Smarandei.

pământul sau păretele sau vrun lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior zicând: „Na, na!" şi îndată-mi trecea durerea...

Când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vânt şi vremea rea, sau când ţiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbeşte cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului, şi-l buchisa cu cleştele, să se mai potolească duşmanul. Şi mai mult decât atâta: oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbălat, puţină tină din colbul adunat pe opsasul încălţării; ori mai în grabă lua funingenă de la gura sobei, zicând: „Cum nu se dioache călcâiul sau gura sobei, aşa să nu mi se dioache copilaşul!" Şi-mi făcea apoi câte un benchi boghet în frunte, ca să nu-şi prăpădească odorul!... Şi alte multe încă făcea.

Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunăţii, pe cât mi-aduc aminte; şi-mi aduc bine aminte căci braţele ei m-au legănat, când îi sugeam ţâţa cea dulce şi mă alintam la sânu-i gângurind şi uitându-mă în ochii ei cu drag! Şi sânge din sângele ei şi carne din carnea ei am împrumutat, şi a vorbi de la dânsa am învăţat. Iar înţelepciunea de la Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-i bine şi ce-i rău.

Dar vremea trece cu amăgele, şi eu creşteam pe nesimţite, şi tot alte gânduri îmi zburau prin cap, şi alte plăceri mi se deşteptau în suflet, şi în loc de înţelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat, şi dorul meu era acum nemărginit; căci sprinţar şi înşelător este gândul omului, pe alé cărui aripi te poartă dorul necontenit şi nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt!

Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite cum te trage pe furiş apa la adânc, şi din

7. Selectaţi credinţele populare consemnate în text

8. Ce sugerează adverbele *oleacă* şi *îndată* cu privire la dragostea Smarandei faţă de Nică?

9. În ce constă caracterul liric al evocării mamei?

10. La ce se referă meditaţiile din alineatul alăturat?

11. Cum consideră prozatorul că poate fi depăşită întristarea?

12. Care sunt izvoarele fericirii copilului?

veselia cea mai mare cazi deodată în uricioasa întristare!

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă şi nevinovată. Şi, drept vorbind, acesta-i adevărul.

Ce-i pasă copilul când mama şi tata se gândesc la neajunsurile vieţii, la ce poate să le aducă ziua de mâne, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire! Copilul, încălecat pe bâtul său, gândeşte că se află călare pe un cal de cei mai straşnici, pe care alèargă, cu voie bună, şi-l bate cu biciul şi-l struneşte cu tot dinadinsul, şi răcneşte la el din toată inima, de-ţi ié auzul; şi de cade jos, crede că l-a trântit calul, şi pe bâţ îşi descarcă mânia în toată puterea cuvântului...

Aşa eram eu la vârsta cea fericită, şi aşa cred că au fost toţi copiii, de când îi lumea asta şi pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

Când mama nu mai putea de obosită şi se lăsa câte oleacă ziua să se hodinească, noi, băieţii, tocmai atunci ridicam casa în slavă. Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, îngheţat de frig şi plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric, şi el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul, ca la baba-oarbă, ne ridica în grindă zicând; „Tâta mare!" şi ne săruta mereu pe fiecare, iar după ce aprindea opaiţul şi tata se punea să mănânce, noi scoteam mâţele de prin ocniţe şi cotruţe şi le flocăiam şi le şmotream dinaintea lui, de le mergea colbul, şi nu puteau scăpa bietele mâţe din mânile noastre, până ce nu ne zgârâiau şi ne stupeau pe noi.

Încă te uiţi la ei, bărbate - zicea mama - şi le dai paiele! Aşa-i?... Ha, ha! bine v-au mai făcut pughibele spurcate ce sunteţi! Că nici o lighioaie nu se poate aciua pe lângă casă de răul vostru. Iaca, dacă nu v-am săcelat astăzi, faceţi otrocol prin cele mâţe şi daţi la om ca câinii prin bâţ. Ăra! d-apoi aveţi la ştiinţă că vă prea întreceţi cu dediochiul.

13. Ce consideraţii face I. Creangă despre vârsta copilăriei? (În răspunsul vostru aveţi în vederea opinia criticului literar George Călinescu).

14. Ce relaţii dintre părinţi şi copii sunt ilustrate prin descrierea serilor petrecute în familie?

15. Selectaţi elemente de limbaj popular din acest paragraf.

Acuş ieu varga din coardă şi vă croiesc de vă merg peticile!

— la lasă-i şi tu, măi nevastă, lasă-i, că se bucură şi ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huţa. Ce le pasă? lemne la trunchi sunt: slănină şi făină în pod este deavoalna, brânză în putină, asemene; curechi în poloboc slavă Domnului! Numai de-ar fi sănătoşi să mănânce şi să se joace acum, cât sunt mititei; că le-a trece lor zburdăciunea, când or fi mai mari şi i-or lua grijile înainte; nu te teme, că n-o scăpa de asta. Ş-apoi nu ştii că este o vorbă: dacă-i copil, să se joace, dacă-i cal, să tragă; dacă-i popă, să cetească...

— Ţie, omule, - zice mama - aşa ţi-i a zice, că nu şezi cu dânşii în casă toată ziulica, să-ţi scoată peri albi, mânca-i -ar pământul să-i mănânce, Doamne, iartă-mă! De-ar mai veni vara, să se mai joace şi pe afară, că m-am săturat de ei ca de mere pădureţe. Câte drăcării le vin în cap, toate le fac. Când începe a toca la biserică, Zahei al tău cel cuminte fuga şi el afară şi începe a toca în stative, de pârâie pereţii casei şi duduie ferestile. Iar stropşitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleştele şi cu vătraiul, face o hodorogeală şi un tărăboi, de-ţi iè auzul. Apoi îşi pun câte-o ţoală în spate şi câte-un coif de hârtie în cap şi cântă „aliluiia" şi „Doamne miluieşte, popa prinde peşte", de te scot din casă. Şi asta în toate zilele de câte două-trei ori, de-ţi vine câteodată să-i coseşti în bătaie, dac-ai sta să te potriveşti lor.

— ...„'Poi, dă, măi femeie, tot eşti tu bisericoasă, de s-a dus vestea; încaltea ţ-au făcut şi băieţii biserică aici pe loc, după cheful tău...

— Ei, apoi! minte ai, omule? Mă miram eu, de ce-s aşa de cuminţi, mititeii; că tu le dai nas şi le ţii hangul. Ia priveşte-i cum stau

16. Prin ce consideraţii se înfăţişează mândria ţăranului că are casa îndestulată şi bucuria că îi sunt sănătoşi copiii?

17. Remarcaţi rolul dialogului în reînvierea unor icoane din trecut şi în realizarea dinamismului povestirii.

18. Descoperiţi elementele comicului de limbaj şi de situaţie din întregul fragment.

19. La ce se referă ironia tatălui când vorbeşte despre neastâmpărul copiilor?

20. Ce exprimă interjecţiile şi propoziţiile exclamative din vorbirea mamei?

toţi treji şi se uită ţintă în ochii noştri, parcă au de gând să ne zugrăvească. Ian să-i fi sculat la treabă, ş-apoi să-i vezi cum se codesc, se drâmboiesc şi se sclifosesc, zice mama. Hai! la culcat, băieţii, că trece noaptea; vouă ce vă pasă că aveţi mâncare sub nas!

Şi după ce ne culcam cu toţii, noi băieţii, ca băieţiii, ne luam la hârjoană şi nu puteam adormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte un şurub-două prin cap, şi să ne deie câteva tapangele la spinare. Şi tata, săturându-se câteodată de atâta gălăgie, zicea mamei:

— Ei, taci, taci! ajungă-ţi de-amu herghelie! Ştiu că doar nu-s babe, să chirotească în picioare!

Însă mama ne mai da atunci câteva pe deasupra şi mai îndesate, zicând:

— Na-vă de cheltuială, ghiavoli ce sunteţi! Nici noaptea nu mă pot hodini de incotele voastre?

Şi numai aşa se putea linişti biata mamă de răul nostru, biată să fie de păcate! Ş-apoi socotiţi că se mântuia numai cu atâta? Ţi-ai găsit! A doua zi des-dimineaţă le începeam din capăt; şi iar lua mama nănaşa, din coardă, şi iar ne jnăpăia, dar noi parcă bindiseam de asta?... Vorba aceea:

„Pielea rea şi răpănoasă,
Ori o bate, ori o lasă."

Şi câte nu ne venea în cap, şi câte nu făceam cu vârf şi îndesat, mi-aduc aminte, de parcă acum mi se întâmplă.

Mai pasă de ţine minte toate cele şi acum aşa, dacă te slujeşte capul, bade Ioane!

21. Cum îşi manifestă Smaranda nemulţumirea pricinuită de obrăzniciile şi de lenea băieţilor?

22. Prin ce formulări se exprimă duioşia şi înţelegerea omului matur faţă de mamă?

23. Ce rol au în cadrul evocării pronumele *câte* şi adverbul *acum*?

Comentariu literar

Criticul literar Garabet Ibrăileanu a definit specificul clasicului român astfel : *„Creangă este un reprezentant perfect al sufletului românesc între popoare; al sufletului moldovenesc între români; al sufletului ţărănesc între moldoveni; al sufletului omului de la munte între ţăranii moldoveni*". (*Note şi impresii*).

În opera sa fundamentală *Amintiri din copilărie* se cristalizează imaginea vieţii materiale şi spirituale a satului românesc de la munte în a doua jumătate a secolului trecut.

Primele trei părţi din *Amintiri din copilărie* apar în revista *Convorbiri literare* (1881-1882), iar partea a IV-a este publicată postum de către prietenii scriitorului (1892).

În anii maturităţii, când norii tristeţilor şi ai grijilor se abat asupra existenţei sale: *„Creangă scrie «Amintirile din copilărie» cu un sentiment de profundă melancolie după timpurile minunate ale copilăriei, dar şi cu plăcerea neasemuită de a se cufunda în primele impresii luminoase şi trainice şi de a zugrăvi, aşa cum îi vede cu ochii maturităţii, oamenii primului său univers*". (Zoe Dumitrescu-Buşulenga).

Retrăind farmecul copilăriei, prozatorul se revede în mijlocul prietenilor şi al jocurilor vârstei fericite, într-un cadru natural îndrăgit, locuit de comunitatea rurală apropiată sufletului său. Astfel se explică faptul că fiecare din cele patru părţi începe cu evocarea satului.

Din partea întâi se desprinde mândria cu care vorbeşte despre *satul vechi răzăşesc* şi despre oamenii lui: *Stau câteodată şi-mi aduc aminte ce vremi şi ce oameni mai erau prin părţile noastre, pe când începusem şi eu, drăgăliţă-Doamne, a mă ridica, băieţaş la casa părinţilor mei, din satul Humuleşti din târg, drept peste apa Neamţului, sat mare şi vesel...*

Imaginea satului natal reapare zugrăvită cu acelaşi sentiment la începutul părţii a doua, iar la începutul celei de a treia, Creangă îşi îndreaptă privirile asupra împrejurimilor, descriind *deschiderea satului spre lume* - după aprecierea criticului literar G. Călinescu: ... *satul Humuleşti, în care m-am trezit, nu-i un sat lăturalnic, mocnit şi lipsit de privelişte lumii ca alte sate*"

În fragmentul de la începutul părţii a doua, scriitorul matur aduce în prim-plan icoane ale copilăriei.

Evocarea nostalgică, făcută la persoana I cu ajutorul verbelor *mă gândesc, nu ştiu, mă ţineam, mă ascundeam* imprimă un lirism emoţionant operei.

Adverbul de timp *acum* din propoziţia exclamativă ... *parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie* subliniază faptul că în planul prezentului vorbeşte omul matur - scriitorul -, iar în planul trecutului scriitorul este personajul Nică. Remarcarea locurilor de care se leagă cele mai vechi amintiri ale copilăriei se face prin

enumeraţie, sfera îngustându-se treptat de la *locul naşterii, casa părintească din Humuleşti, stâlpul hornului, cuptiorul*, la *prichiciul vetrei*, despre fiecare element dându-se câte un detaliu care evidenţiază bucuria şi farmecul copilăriei unui fiu de ţărani: *Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului unde lega mama o şfară cu motocei la capăt, de crăpau mâţele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humulit, de care mă ţineam când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieţii, de-a mijoarca, şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc, parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie.*

Copilul simte că trăieşte într-un timp al fericirii necurmate şi într-un spaţiu al belşugului rural, într-o familie de oameni sănătoşi aflaţi în bună înţelegere cu vecinii, stare de spirit subliniată de numărul mare al verbelor la imperfect: *Şi, Doamne, frumos era pe atunci, căci şi părinţii şi fraţii şi surorile îmi erau sănătoşi şi casa ni era îndestulată şi copiii şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi.* Repetiţia conjuncţiei *şi* sugerează mulţimea celor dragi scriitorului, iar intensitatea sentimentelor faţă de fiecare se deduce din ordinea în care sunt enumerate substantivele. Nică are convingerea că aparţine unei lumi fericite care i se supune în întregime: ... *şi toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea.*

Într-un astfel de univers lipsit de griji, este firească autocaracterizarea: *Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi şturlubatic şi copilăros ca vântul în tulburarea sa.* Cele două trăsături, seninătatea şi neastâmpărul devin reprezentări prin comparaţii cu elemente concrete din natură.

În acest fragment domină figura mamei a cărei imagine se încheagă prin prezentarea directă a unor trăsături, prin surprinderea unor gesturi, atitudini, sentimente, precum şi prin intermediul limbajului. Pentru copilul care îşi iubea nespus mama, situând-o mai presus de oricine, chipul ei este învăluit de mister, deşi argumentele prin care Nică motivează viziunea miraculoasă sunt cunoştinţe, practici şi credinţe obişnuite în lumea satului, păstrate până astăzi: descântecul, alungarea norilor cu grindină, prepararea răciturilor. Subiectivismul se datorează fascinaţiei exercitate asupra copilului naiv: ... *şi ea cu adevărat că ştia a face multe şi mari minunăţii: alunga norii cei negri de deasupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi, înfigând toporul în pământ afară..., închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare, ... buchisea focul cu cleştele să se mai potolească duşmanii... Şi altele multe încă făcea*, încheie admirativ privindu-şi mama cu ochii copilului copleşit de uimire.

Admiraţia atinge intensitatea maximă când Nică vede cum mama îşi foloseşte *puterile magice* ca să-l smulgă de sub influenţa deochiului, pentru ca să fie mereu sănătos şi vesel: admiraţie relevată de notaţia *Şi mai mult decât atâta*. Evocarea nostalgică emoţionează prin căldura şi duioşia cu care zugrăveşte icoana mamei ce i-a dat viaţă din fiinţa ei, l-a ocrotit şi l-a călăuzit până la vârsta înţelepciunii: *Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunăţii, pe cât mi-aduc aminte: şi-mi aduc bine aminte căci braţele ei m-au legănat, când îi sugeam ţâţa cea dulce şi mă alintam la sânu-i gângurind şi uitându-mă în ochii ei cu drag! Şi sânge din sângele ei şi carne din carnea ei am împrumutat, şi a vorbi de la dânsa am învăţat...* Locuţiunea verbală *mi-aduc aminte* repetată şi însoţită de adverb *şi-mi aduc bine*

aminte motivează faptul că amintirea este vie deoarece izvorăşte din dragoste şi recunoştinţă adâncă faţă de mamă.

Evocarea continuă printr-un şir de verbe la imperfect sugerând curgerea necontenită a timpului şi evoluţia lui Nică de la copilul cel *şturlubatic*, la tânărul în al cărui suflet încolţesc trăirii necunoscute: *Dar vremea trecea cu amăgele şi eu creşteam pe nesimţite, şi tot alte gânduri îmi zburau prin cap şi alte plăceri mi se deşteptau în suflet, şi în loc de înţelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat şi dorul meu era acum nemărginit.* Prozatorul meditează asupra gândurilor negre care amărăsc pe om, şi asupra optimismului, expresie a vitalităţii poporului nostru, care ne ajută să alungăm întristarea prin întoarcerea la lumea copilăriei ... *căci ea singură este veselă şi nevinovată.* Atât din reflecţia: *Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite cum te trage pe furiş apa la adânc, şi din veselia cea mai mare cazi deodată în urâcioasa întristare*, cât şi din îndemnul: *Hai mai bine despre copilărie să povestim*, scriitorul apare în postura unui prieten care îşi alungă şi ne alungă tristeţea.

Prin consideraţiile asupra copilăriei se precizează că fericirea acestei vârste se datorează lipsei de griji: *Ce-i pasă copilului, când tata şi mama se gândesc la neajunsurile vieţii.* Nică este fericit şi pentru că trăieşte într-o lume imaginară despre care crede că există aievea. Astfel bâtul pe care încalecă devine - în închipuirea sa - unul din caii *cei mai straşnici*, jocul transformându-se în realitate trăită din tot sufletul: *...aleargă cu voie bună, şi-l bate cu biciul, şi-l striunește cu tot dinadinsul şi răcneşte la el din toată inima de-ţi ie auzul* ... Aglomerările verbale relevă dinamismul jocului şi intensitatea bucuriei. De la aprecierea despre farmecul propriei copilării, Creangă ajunge la concluzii privind *copilăria copilului universal* (G. Călinescu): *Aşa eram eu la vârsta cea fericită, şi aşa cred că au fost toţi copiii, de când îi lumea şi pământul, măcar să zică cine ce-a zice.*

Descrierea serilor petrecute în familie ilustrează relaţiile dintre părinţi şi copii şi completează portretul lor şi al lui Nică.

Tatăl, care lipsea toată ziua de acasă, era îngăduitor cu năzbâtiile copiilor. Deşi venea *noaptea de la pădure din Dumesnicu îngheţat şi plin de promoroacă*, nu se supăra când îi săreau în spate, nici când şmotreau mâţele *de la mergea colbul*, ci îi ridica *în grindă*, îi săruta şi le lua apărarea împotriva asprimii mamei. Această atitudine este conturată prin repetiţia verbului la imperativ: *Ia, lasă-i şi tu, măi nevastă, lasă-i să se bucure de venirea mea.* Căldura sufletească a tatei izvorăşte din înţelegerea psihologiei copilului sănătos şi lipsit de griji: *Ce le pasă: lemne la trunchi sunt, slănină şi făină în pod este deavolna, brânză în putină asemenea, curechi în poloboc slavă domnului.* Din enumeraţiile cuprinse în textul citat transpare mândria ţăranului că are casa îndestulată şi copiii îşi pot trăi din plin vârsta de aur.

Severitatea Smarandei se justifică prin faptul că stătea ziua întreagă acasă cu băieţii şi că ea ducea toată grija gospodăriei. În asemenea condiţii sunt fireşti ameninţarea şi cuvintele de ocară: *pughibale spurcate*; *ghiavoli* şi chiar pedeapsa.

Scriitorul manifestă duioşie şi înţelegere faţă de mama sa care muncea din greu şi nu avea parte de linişte pentru odihnă: *Când mama nu mai putea de obosită şi se lăsa câte oleacă ziua să se hodinească, noi, băieţii, tocmai atunci ridicam casa în slavă.*

Dialogul reconstituie scenic momentul, iar ironia dă naştere comicului de limbaj şi de situaţie destinzând atmosfera: ... *Zahei al tău cel cuminte începe a toca din stative de pârâie părelii casei şi duduie ferestile. Iar stropşitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleştele şi cu vătraiul, face o hodorogeală şi un tărăboi de-ţi ie auzul... „Ia priveşte-i cum stau treji şi se uită ţintă în ochii noştri parcă au de gând să ne zugrăvească...*

Verbele *se codesc, se drâmboiesc, se sclifosesc* exprimă nemulţumirea mamei că băieţii erau leneşi, nu se dădeau la treabă nici în ruptul capului. Nică şi fraţii lui o ţineau toată ziua într-un joc şi nu se potoleau nici după ce se culcau, de aceea Smaranda se vedea obligată să intervină cu severitate: *Şi după ce ne culcam cu toţii, noi băieţii, ca băieţii, ne luam la hârjoană şi nu puteam adormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte un şurub prin cap, dar a doua zi hârjoana reînceperea şi nu puteau fi cuminţi nici când femeia lua nănaşa din coardă.*

Frecvenţa formelor de plural ale pronumelui personal se justifică prin faptul că Nică nu este un însingurat, el apare în permanenţă fie în sânul familiei, fie în comunitatea satului: *noi (socoteam), ne (săruta), nu v-(am săcelat), vi-i(voia), să-i (vezi), le-a(trece).*

Repetiţia pronumelui *câte* şi adverbului *acum* din finalul fragmentului evidenţiază nostalgia pentru paradisul pierdut al cărui farmec a rămas întreg în mintea omului matur: *Şi câte nu ne veneau în cap, şi câte nu făceam cu vârf şi îndesat, mi-aduc aminte, de parcă acum mi se întâmplă.*

În plan compoziţional se remarcă simetria fragmentului realizată prin repetiţia adverbului *acum* care arată că trecutul este viu în sufletul lui: ... *parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie*; ...*şi-mi aduc aminte de parcă acum mi se întâmplă.*

Înfăţişând realităţile concrete ale satului moldovenesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea era firesc să se apeleze la un limbaj autentic popular cunoscut de prozator şi utilizat cu artă: *Creangă foloseşte cuvintele în mod firesc, fără efort, deoarece el evocă întâmplările copilăriei sale cu cuvinte pe care le folosea când era copil. Iată de ce se poate spune despre vocabularul folosit de scriitorul moldovean că este autentic popular.* (Nicolescu, *Observaţii asupra limbii scriitorului români).*

Caracterul popular al lexicului *Amintirilor* este pus în evidenţă prin oralitate, principala trăsătură a limbii vii a poporului. Verbele la persoana a II-a sunt un element specific de oralitate: *Şi-apoi socotiţi că se mântuia numai cu atâta?*, *Ştia, vezi bine, soarele cu cine are de-a face*!; *Ţi-ai găsit*!

Intenţia scriitorului de a face din cititor nu numai un interlocutor, ci şi un martor alături de el se realizează prin verbul *a povesti* la persoana I plural: *Hai mai bine despre copilărie să povestim!*

Prozatorul ia din vorbirea populară locuţiunile verbale preferându-le verbelor corespunzătoare pentru caracterul lor concret şi expresiv: *îşi descarcă mânia* - se mânie, *îţi ie auzul* - asurzeşte, *frământă gânduri* - se gândeşte.

Locuţiunile adverbiale cu ajutorul cărora se determină - mai ales verbele - contribuie atât la oralitate, cât şi la sporirea puterii de sugestie a evocării: *drept vorbind* - de fapt, în realitate, *cu voie bună* - voios, *din toată inima* - din plin.

Interjecţiile: *Na, na!, Însă vai de omul..., Ha, Ha!, Ăra, Ia lasă-i, Ei, apoi, Ia priveşte-i, Hai!* (la culcat, băieţi), cuvintele şi expresiile populare. *Ce-i pasă? Ştia cu*

cine are de-a face (soarele), Îl mustra acolo în vatra focului şi-l buchisea, precum şi adverbul *încaltea, încaltea ţi-au făcut şi băieţii bisericǎ...* dau impresia comunicării directe.

Caracterul vorbit al limbii lui Creangă izvorăşte şi din proverbe şi zicători: *Pielea rea şi răpănoasă/ Ori o bate, ori o lasă, Ş-apoi nu ştii că este o vorbă: Dacă-i copil să se joace; dacă-i cal să tragă; dacă-i popă să cetească...*

Din punct de vedere sintactic sunt specifice oralităţii propoziţiile temporale aşezate înaintea regentei. Acest procedeu sugerează desfăşurarea rapidă a firului epic: *Când mama nu mai putea de obosită şi se lăsa câte oleacă ziua să se hodinească, noi băieţii tocmai atunci rădicam casa în slavă, Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, îngheţat de frig şi plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric.*

Numărul mare de substantive şi de verbe este cerut de apartenenţa operei la genul epic, în ciuda bogatelor elemente lirice pe care le conţine.

După opinia lui George Călinescu, adevăratul autor al operei lui I. Creangă este poporul de la care a moştenit geniul de povestitor: *„Creangă este o expresie monumentală a naturii umane în ipostaza ei istorică ce se numeşte poporul român, sau, mai simplu, e poporul român însuşi, surprins într-un moment de genială expansiune"*

Exerciţii de fixare

1. Treceţi din vorbirea directă în vorbirea indirectă fragmentul: *Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi şturlubatic şi copilăros ca vântul în tulburarea sa. Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată...*

2. De câte ori este folosit adverbul *acum* şi cu ce scop?

3. Alegeţi trei locuţiuni verbale din text, construiţi propoziţii cu ajutorul acestora şi indicaţi verbele corespunzătoare.

4. Selectaţi cinci interjecţii şi precizaţi rolul lor în context.

„Farmecul poeziei populare îl găsesc în faptul că ea este expresia cea mai scurtă a simţământului şi a gândirii. Lăsând la o parte tot ce este nenatural, ea nu este decât limba simţământului... Şi să sperăm că se vor mai găsi suflete care să nu fie jignite de rima neîndemânatecă, sau de simplitatea unui cuvânt vechi, ci vor prefera a se adăpa mai bine, la izvorul curat ca lamura şi mai preţios ca aurul al poeziei noastre populare..."

(Mihai Eminescu)

Călin
(file din poveste)

de Mihai Eminescu

(fragment)

VIII

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ş-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet:
Pare-că şi trunchii vecinici poartă suflete sub coajă.
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde şi suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpşanul

Întrebări şi exerciţii

1. Realizaţi lectura integrală a poemului şi observaţi din câte părţi este alcătuit.

2. Ce aspecte cuprinde partea a VIII-a a poeziei?

3. Cum contribuie epitetul la realizarea cadrului de natură?

prăvălatic,
Ele sar în bulgăr fluizi peste prundul din răstoace,
În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaştri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă şi răcoare
A popoarelor de muşte sărbători murmuitoare
Lângă lacul care-n tremur somnoros şi lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prealuminate
Căci din patru părţi a lumii împăraţi şi-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingaşei mirese!
Feţi-Frunoşi cu păr de aur, zmei cu solzii de oţele,
Cititorii cei de zodii şi şăgalnicul Pepele.
Iată craiul, socru mare, rezemat în jilţ cu spată.
El pe capu-i poartă mitră şi-i cu barba pieptănată;
Ţapăn, drept, cu schiptru-n mână, şede-n perine de puf
Şi cu crengi îl apăr pagii de muscuţe şi zăduf...
Acum iată că din codru şi Călin mirele iese,
Care ţine-n a lui mână mâna gingaşei mirese.
Îi foşnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Faţa-i roşie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste braţe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă.

4. Ce impresie se creează prin repetiţia verbului *vezi*?

5. Descoperiţi elementele reale şi cele fabuloase utilizate în descrierea peisajului, în caracterizarea personajelor şi în prezentarea nunţii.

6. Într-o operă literară se pot folosi imagini vizuale, auditive, motorii, olfactive; indicaţi versurile în care sunt prezente aceste imagini, subliniind scopul utilizării lor.

7. Prin ce procedee artistice se realizează portretul miresei? Dar al craiului?

Flori albastre are-n păru-i şi o stea în frunte poartă.
Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună
Nunul mare, mândrul soare, şi pe nună, mândra lună.
Şi s-aşază toţi la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,
Lin vioarele răsună, iară cobza ţine hangul.
Dar ce zgomot se aude? Bâzâit ca de albine?
Toţi se uită cu mirare şi nu ştiu de unde vine,
Până văd păienjenişul între tufe ca un pod
Peste care trece-n zgomot o mulţime de norod.
Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă şi plăcinte, şi colaci;
Şi albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meşter faur,
Iată vine nunta-ntreagă - vornicel e-un greierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oţel;
În veşmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuieşte-ncet un cântec;
O cojiţă de alună trag locuste, podu-l scutur.
Cu musteaţa răsucită şede-n ea un mire flutur;
Fluturi mulţi, de multe neamuri, vin în urma lui un lanţ.
Toţi cu inime uşoare, toţi şăgalnici şi berbanţi.
Vin ţânţarii lăutarii, gândăceii, cărăbuşii,
Iar mireasa viorică i-aşteapta-ndărătul uşii.
Şi pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,
Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinten;

8. Care sunt momentele nunţii micilor vieţuitoare şi ce corespondenţă au în planul realităţii?

El tuşeşte, îşi încheie haina plină de şireturi:
— „Să iertaţi, boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături".

Comentariu literar

Nemuritorul Eminescu a preţuit poezia populară menţionând că marea artă nu se poate întemeia decât pe geniul popular, demonstrând prin propria creaţie acest adevăr incontestabil. Despre legătura dintre poezia sa şi folclor nota: *„Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor, cum soarele soarbe un nour de aur din marea de amar"*.

În anul 1869, înaintea plecării la studii universitare la Viena, Eminescu devine membru al societăţii folclorice *Orientul* şi în această calitate are şi misiunea de a culege creaţii populare. Contactul său cu folclorul s-a concretizat prin culegeri de creaţii populare, prin prelucrări - exemple *Ce te legeni...* şi *Revedere* - şi prin valorificarea unor motive populare în poemele *Strigoii* şi *Călin (file din poveste)*.

Poemul a fost publicat în 1876 şi are la bază mitul[1] zburătorului, considerat de criticul literar George Călinescu unul din cele patru mituri fundamentale ale literaturii române, alături de mitul transhumanţei, al etnogenezei şi de cel al jertfei pentru creaţie.

Mitul zburătorului izvorăşte din credinţa că visarea, neliniştea şi suferinţa primei iubiri sunt pricinuite de o fiinţă supranaturală numită zburător.

Titlul alcătuit din substantivul propriu *Călin* - numele personajului principal care participă la acţiunea poemului - şi menţiunea *File din poveste* sugerează îmbinarea planului real cu cel fabulos.

Din punct de vedere al compoziţiei se remarcă alcătuirea din opt părţi - cea din manual fiind ultima.

Poemul îşi are originea în basmul popular *Călin Nebunul* din care reţine numai episodul iubirii dintre Călin şi fiica de împărat, prezintă bucuriile şi suferinţele dragostei lor şi deznodământul fericit: nunta celor doi tineri.

Partea a VIII-a fixează cadrul de natură, descrie nunta împărătească şi nunta gâzelor, îmbinând realul cu fabulosul. Pitorescul naturii este ilustrat printr-o măiestrită împletire de imagini vizuale, auditive, olfactive şi motorii. Figura de stil predominantă este epitetul. Epitetele cromatice de *aramă, de argint* proiectează în fantastic elemente reale - codri de stejar şi pădurea de mesteceni:

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Şi-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.

[1] **mit** - povestire fabuloasă care cuprinde credinţele populare despre originea universului şi a fenomenelor naturii şi despre eroi legendari.

Conturul peisajului este dat de o suită de imagini vizuale la baza cărora se află epitetele cromatice (*flori*) *albastre, (mii de fluturi) mici albaştri, (râuri) sclipitoare, (iarba pare) de omăt.* Repetiţia verbului *vezi - vezi mândrul întuneric al pădurii de argint, vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind, vezi o masă mare-ntinsă* - are rolul de a transpune într-o lume feerică, plăsmuită de imaginaţia poetului, contribuind la sublinirea unei strânse legături afective între poet şi cititor. Impresia de fabulos este accentuată şi prin utilizarea majorităţii verbelor la prezent pe tot parcursul poemului. Anumite elemente de limbaj popular - fonetismul din substantivul *vioarele* - locuţiunea verbală din versul *iară cobza ţine hangul* şi substantivele *vornicel, nunul mare, răstoace, omăt* demonstrează că factorul supranatural este folosit pentru a sublinia farmecul nunţii tărăneşti şi pentru a accentua atmosfera de mister a poemului. Eminescu realizează un fascinant joc de umbre şi lumini cu ajutorul epitetului *mândru*, determinant al substantivului *întuneric*, şi al imaginii *izvoare zdrumicate peste pietre licurind*. Este o lumină difuză, misterioasă, firească pentru o noapte de vară în care astrul nopţii domină întreaga fire. Imaginile de mişcare, create de verbele *trec, coboară, sar, curg, se bate,* sporesc vraja peisajului nocturn. Sunetul şi mişcarea se armonizează cu feeria de umbre şi lumini accentuând farmecul nopţii. Totul pare a fi şoaptă tainică, impresie sugerată de verbul *suspină*, de epitetele *dulci, lin* şi de construcţia metaforică *sărbători murmuitoare*. Natura este părtaşă la solemnitatea şi la emoţia nunţii, fapt subliniat prin personificare:

Pare-că şi trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.

Cadrul de natură este alcătuit din elemente care simbolizează permanenţa, exemplu: epitetul *vecinici*, substantivele izvorul, prundul, luna, cărora li se adaugă simboluri ale perisabilităţii - fluturi, albine, flori - :

Mii de fluturi mici albaştri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă şi răcoare
A popoarelor de muşte sărbători murmuitoare.

Verbele *curg, împlu* şi numeralul *mii* contribuie la impresia de mare prospeţime şi de însufleţire a peisajului. Lumea delicată a miniaturalului anticipează imaginea nunţii vieţuitoarelor din finalul poemului. În acest decor plin de poezie şi de vrajă se desfăşoară nunta împărătească în descrierea căreia se îmbină elemente reale şi fantastice. Lumea fabuloasă este alcătuită din *Feţi-Frumoşi cu păr de aur, zmei cu solzii de oţele, nunul mare, mândrul soare* şi *nuna, mândra lună*, invitaţii vin *din patru părţi ale lumii*. Construcţia conţine o notă hiperbolică prin nedeterminarea spaţiului, fapt care oferă libertate imaginaţiei să dilate oricât proporţiile lumilor din care vin oaspeţii:

Lângă lacul care-n tremur somnoros şi lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă, cu făclii prea luminate,
Căci din patru părţi a lumii împăraţi şi-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingaşiei mirese;
Feţi-Frumoşi cu păr de aur, zmei cu solzii de oţele,
Cititori cei de zodii şi şăgălnicul Pepele.

Personajele reale sunt: craiul, şăgalnicul Pepele, împăraţi, împărătese şi cititorii de zodii. Portretul craiului este schiţat printr-o fină notă de ironie care rezultă din înfăţişarea plină de importanţă în constrast cu felul protector cum este apărat de paji:

Iată craiul, socru mare, rezemat în jilţ cu spată,
El pe capu-i poartă mitră şi-i cu barba pieptănată;
Ţapăn, drept, cu schiptru-n mână, şade-n perine de puf
Şi cu crengi îl apăr pagii de musculeţe şi zăduf...

În planul realului se urmăresc momentele unei nunţi obişnuite: întâlnirea mirelui şi a miresei, invitaţia adresată de socru nunilor de a se aşeza *în capul mesei* - conform tradiţiei - ceilalţi ocupându-şi locurile după vârstă şi importanţă socială:

Şi s-aşază toţi la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul
Lin vioarele răsună, iară cobza ţine hangul

Prin versurile citate se subliniază faptul că M. Eminescu a descris o nuntă ţărănească şi că elementele fantastice îi servesc pentru a reliefa frumuseţea datinilor legate de acest mare eveniment din viaţa omului.

Un loc aparte în poem îl ocupă portretul miresei care se remarcă prin graţie, puritate şi frumuseţe, atribute relevate de epitetele *gingaşei* (*gingaşei* mirese), *albei* (*poala lung-a albii rochii*), *de aur* (*păr de aur moale*), *mlădioasă* (*Astfel vine mlădioasă*), *frumos* (*trupul ei frumos îl poartă*):

Acum iată că din codru şi Călin mirele iese,
Care ţine-n a lui mână, mâna gingaşei mirese
Îi foşnea uscat pe frunze poala lungă-a albei rochii,
Faţa-i roşie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste braţe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă.
Flori albastre are-n păru-i şi o stea în frunte poartă.

Florile albastre pot simboliza puritatea iubirii, speranţa şi fericirea. Motivul florii albastre, aparţinând poeziei romantice universale, are multiple semnificaţii în opera lui M. Eminescu. Menţiunea *şi o stea în frunte poartă* sugerează concepţia populară despre unicitate (om cu stea în frunte), precum şi credinţa despre steaua norocului, sensul ultim dezvăluindu-se prin raportarea la precizarea *de noroc i-s umezi ochii*. Poetul schiţează un portret în mişcare prin verbele *iese, vine, poartă*, creând impresia unei apariţii de vis.

Ultimul tablou îl constituie nunta gâzelor. Anumite amănunte în prezentarea nunţii micilor vieţuitoare întăresc latura realistă a poemului, de exemplu secvenţa privind pregătirile pentru nuntă:

Trec furnici ducând în gură de făină marii saci
Ca să coacă pentru nuntă şi plăcinte şi colaci;
Şi-albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meşter faur.

Furnicile şi albinele - simbol al hărniciei - sunt în planul real gospodine preocupate să pregătească bunătăţi pentru ospăţ, iar cariul este bijutierul care face podoabe de aur pentru mireasă.

Potrivit datinei, în fruntea nuntaşilor se află vornicelul, *un greierel* şi preotul, un bondar ce *Somnoros pe nas ca popii glăsuieşte-ncet un cântec*, apoi vine echipajul delicat al mirelui prezentat printr-o comparaţie şi un diminutiv:

Până văd păienjenişul între tufe ca un pod,
Peste care trece-n zgomot o mulţime de norod
.....
O cojiţă de alună trag locuste, podu-l scutur.

Anumite trăsături din planul existenţei umane sunt surprinse cu ironie, nu cu intenţie critică, ci pentru a crea atmosfera de veselie specifică nunţii:

Cu musteaţa răsucită şede-n ea un mire flutur;
Fluturi mulţi, de multe neamuri, vin în urma lui un lanţ
Toţi cu inime uşoare, toţi săgalnici şi berbanţi.

Deşi mireasa este prezentată printr-un singur vers: *Iar mireasa Viorică i-aştepta-ndărătul uşii*, este suficientă utilizarea substantivului *viorică*"- nume de floare de primăvară - şi precizarea *i-aştepta-ndărătul uşii* ca să-i sublinieze inocenţa şi prospeţimea.

Intervenţia greierului personificat în postura crainicului sprinten realizează unitatea celor două planuri - nunta împărătească şi nunta micilor vieţuitoare. Cuvintele greierului crainic *Să iertaţi, boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături*, echivalează cu formula de încheiere a basmului.

Dacă primele versuri introduc în fantastic, ultimul vers readuce în planul realităţii.

Ritmul trohaic este cerut de tonalitatea optimistă a poeziei, versurile sunt ample, alcătuite din 14-15 silabe, iar rima este complexă. Se remarcă prezenţa *rimelor de lux* (numite astfel de criticul Titu Maiorescu) realizate între un substantiv comun *oţele* şi un substantiv propriu *Pepele*; între un substantiv comun *răstoace* şi un verb *zace*, între un substantiv *albine* şi un adjectiv *pline*.

Călin, file din poveste este cea mai înaltă expresie artistică a valorificării mitului zburătorului în literatura cultă românească datorită artei cu care poetul împleteşte elementele reale cu cele fabuloase pentru a sublinia frumuseţea nunţii ţărăneşti, datorită măiestriei îmbinării imaginilor vizuale, auditive, olfactive şi motorii în descrierile de natură şi prin arta portretului.

Nimeni altul nu a văzut ca George Călinescu unicitatea lui M, Eminescu în cultura naţională:

Ape vor seca în albie şi peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, şi câte o stea va vesteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-şi strângă toate sevele şi să le ridice în ţeava subţire a altui crin de tăria parfumurilor sale.

Exerciţii de fixare

1. Urmăriţi în poem momentele nunţii ţărăneşti observând semnificaţia şi frumuseţea lor.

2. Construiți trei propoziții cu ajutorul sinonimelor adjectivului *mândru*. Menționați alte valori morfologice ale acestui cuvânt.

3. Realizați descrierea unui colț de natură feerică folosind imagini vizuale, auditive și motorii în care locul preponderent să-l aibă epitetul.

„Comori nepreţuite de simţiri duioase, de idei înalte, de notiţe istorice, de crezări superstiţioase de datini strămoşeşti şi mai cu seamă de frumuseţi poetice pline de originalitate şi fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre poporale compun o avere naţională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru naţia română."

(V. Alecsandri)

Miorița

Întrebări și exerciții

Pe un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei,
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Și unu-i vrâncean.
Iar cel ungurean
Și cu cel vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan
Că-i mai otoman
Ș-are oi mai multe,
Mândre și cornute,
Și cai învățați,
Și câni mai bărbați!...
Dar cea mioriță
Cu lână plăviță
De trei zile încoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
— Mioriță laie,
Laie, bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace!

1. Menționați versurile care alcătuiesc expoziţiunea poeziei și elementele artistice folosite pentru a înfățișa timpul, locul și personajele.

2. Ce realitate etnică evidențiază originea celor trei ciobani?

3. Căutați în dicționar explicarea cuvântului *transhumanță*. Ce cuvinte din poezie se referă la acest fenomen?

4. Precizați cele trei părți ale poeziei și modalitățile de expunere corespunzătoare fiecăreia.

5. Ce moment al subiectului reprezintă complotul în cadrul baladei? Ce sentiment

Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,
Drăguță mioară?
„— Drăguțule bace!
Dă-ți oile-ncoace
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Și umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ș-un câne,
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Și cu cel vrâncean!"
„— Oiță bârsană
De ești năzdrăvană
Și de-a fi să mor
În câmp de mohor,
Să-i spui lui vrâncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi;
În dosul stânii,
Să-mi aud cânii,
Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag.
Fluieraș de os,
Mult zice duios!
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!
Vântul când a bate
Prin ele-a răzbate
Ș-oile s-or strânge,
Pe mine m-or plânge
Cu lacrimi de sânge!
Iar tu de omor
Să nu le spui lor,
Să le spui curat
Că m-am însurat

exprimă dativul etic din versul: *Ca să mi-l omoare?*

6. Ce motiv introduce conjuncția *dar*? Care este rolul personificării și cum contribuie dialogul la realizarea acestui motiv?

7. Argumentați că motivul mioarei înscrie balada în registru fantastic și îi imprimă un pronunțat caracter dramatic.

8. Urmăriți prezentarea gradată a perspectivei primejdiei.

9. Ce dezvăluie diminutivele, repetițiile, și dativul etic în dialogul dintre mioriță și ciobănaș?

10. Precizați relația sintactică stabilită prin conjuncția *de* în versurile: *De ești năzdrăvană / Și de-a fi să mor* și indicați motivul cu care încep aceste versuri.

11. Ce idei și sentimente exprimă monologul ciobănașului?

12. Urmăriți diversitatea de sensuri ale motivului comuniunii om-natură în această baladă?

13. Ce simbolizează fluierașele pe care ciobanul și le dorește la căpătâi?

14. Moartea este prezentată alegoric (ca o nuntă de proporții cosmice). Descoperiți figurile de stil prin care se prezintă elementele naturii terestre și cosmice substituite planului uman în alegoria moarte-nuntă.

C-o mândră crăiasă,
A lumii mireasă;
Că la nunta mea,
A căzut o stea;
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa.
Brazi și pălținași
I-am avut nuntași,
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii!
Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlni
Măicuță bătrână
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmp alergând,
Pe toți întrebând
Și la toți zicând:
Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut
Mândru ciobănel
Tras printr-un inel?
Fețișoara lui,
Spuma laptelui;
Mustecioara lui,
Spicul grâului,
Perișorul lui,
Pana corbului;
Ochișorii lui,
Mura câmpului!...
Tu, mioara mea,
Să te-nduri de ea
Și-i spune curat
Că m-am însurat
C-o fată de crai
Pe-o gură de rai,
Iar la cea măicuță
Să nu-i spui, drăguță,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
C-am avut nuntași
Brazi și pălținași,
Preoți, munții mari,

15. Comentați sensul filozofic al metaforei aflată în versurile: *Că m-am însurat / C-o mândră crăiasă / A lumii mireasă;*

16. Prin ce procedee artistice se conturează portretul măicuței, simbol al mamei eterne? Cum se accentuează tragismul în această secvență?

17. Consemnați complexitatea elementelor prin care se realizează portretul ciobănașului.

Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Şi stele făclii!..."

[1] **etnic** - legat de apartenenţa la un popor; privitor la formele de cultură şi de civilizaţie specifice unui popor.

Comentariu literar

Balada *Miorița*, capodoperă a poeziei populare româneşti, a fost descoperită de scriitorul Alecu Russo în Munţii Vrancei, la Soveja, şi încredinţată prietenului său, Vasile Alecsandri, care a publicat-o în volumul intitulat *Poezii poporale, balade (cântece bătrâneşti) adunate şi îndreptate de Vasile Alecsandri, în anul 1852.* Creată în vremuri îndepărtate ale existenţei poporului nostru, a fost transmisă din generaţie în generaţie, pe cale orală, cunoscând peste 900 de variante cu răspândire în toate regiunile ţării, ceea ce dovedeşte valoarea sa. Cea mai frumoasă şi cea mai cunoscută este varianta reprodusă de Vasile Alecsandri. Alecu Russo socoteşte *Miorița cea mai frumoasă epopee pastorală din lume, cu care poeți ca Virgiliu și Ovidiu s-ar mândri, cu drept cuvânt, dacă ar fi compus această minune poetică.*

Miorița exprimă concepţia poporului despre viaţă şi moarte, pornind de la mitul pastoral, considerat de criticul literar George Călinescu unul din cele patru mituri fundamentale din literatura noastră.

Poezia este alcătuită din trei părţi şi urmăreşte cinci motive: motivul complotului, al mioarei năzdrăvane, al testamentului, al alegoriei moarte-nuntă şi al măicuţei bătrâne.

Tabloul iniţial are rol de expoziţiune deoarece menţionează timpul, locul şi personajele. Metaforele *Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai* înfăţişează un peisaj feeric al spaţiului geografic românesc; verbele *vin, se cobor,* substantivul *la vale* sugerează momentul transhumanţei când turmele coboară la iernat. Personajele sunt trei ciobani din provincii diferite: Moldova, Muntenia, Ardeal. Atmosfera de calm, de seninătate şi echilibru se accentuează prin repetiţia cifrei trei: *Trei turme de miei / Cu trei ciobănei / Unu-i moldovan / Unu-i ungurean/ Şi unu-i vrâncean.* Menţionarea originii celor trei ciobani confirmă faptul că transhumanţa a contribuit la păstrarea unităţii de neam a românilor. Interjecţia *iată* - element de oralitate cu valoare predicativă - aduce acţiunea în planul prezentului.

Armonia este ameninţată de complotul baciului ungurean şi al celui vrâncean împotriva ciobanului moldovean. Complotul constituie intriga baladei deoarece declanşează dramatismul privind moartea posibilă a baciului moldovean. Contrastul dintre cele două aspecte este marcat de conjuncţia *iar.*

Dativul etic dezvăluie compasiunea poetului anonim faţă de cel sortit morţii şi dezaprobarea crimei generată de lăcomie şi invidie. Prin versul *L-apus de soare* se sugerează motivul comuniunii om-natură, în sensul că moartea ciobănaşului este tocmai sfârşitul zilei.

Uneltirea este auzită de mioară şi dezvăluită stăpânului. Motivul mioarei năzdrăvane înscrie balada în registrul fantastic, imprimându-i un profund caracter dramatic în dublu sens: exprimă frământări sufleteşti de maximă intensitate şi utilizează dialogul ca modalitate de expunere - este un dramatism de substanţă şi de expresie.

Întrebată despre cauza neliniştii, miorița prezintă gradat ciobănaşului perspectiva primejdiei. La început îl sfătuieşte să se ferească din calea răufăcătorilor adăpostindu-se *La negru zăvoi,* apoi îl îndeamnă să-şi ia în preajmă un câine apropiat şi de nădejde, iar când consideră că a înţeles gravitatea pericolului care îl ameninţă, îi vorbeşte despre moarte. Dialogul impresionează prin delicateţea dragostei reciproce dintre cioban şi mioară, sentiment relevat cu ajutorul diminutivelor şi al repetiţiilor *mioriță, drăguțele, mioară, laie-laie băculaie, stăpâne, stăpâne.*

Balada emoţionează prin simplitatea gravă a momentului pe care-l anunţă: *Drăguțule bace! / Dă-ți oile-ncoace / La negru zăvoi, / Că-i iarbă de noi/ Şi umbră de voi. / Stăpâne, stâpâne, / Îți cheamă ș-un câne, / Cel mai bărbătesc / Şi cel mai frățesc.* Implicarea afectivă a oiţei este subliniată de dativul etic din versul *Vor să mi te-omoare.* Epitetul *negru zăvoi* sugerează ameninţarea morţii.

În cazul în care va fi răpus, ciobănaşul încredinţează mioarei ultimele dorinţe. Moartea este ipotetică - fapt dedus din subordonata condiţională *de-ar fi să mor* - (*de* având sensul de *dacă*). Monologul prin care se prezintă testamentul ciobănaşului scoate în evidenţă curajul omului din popor în confruntarea cu sfârşitul şi concepţia că moartea este o formă de integrare a vieţii în cosmos (un alt mod de continuare a existenţei în natură), o expresie a legăturii omului cu mediul în care trăieşte. Din această cauză, moartea posibilă este înfăţişată ca o nuntă de proporţii cosmice. Motivul popular al legăturii dintre om şi natură, trăsătură caracteristică a simţirii neamului nostru, este exprimat cu ajutorul personificării, repetiţiei şi epitetelor.

Vestea cumplită nu umbreşte tăria morală a ciobănaşului. Dragostea sa faţă de viaţă şi faţă de natură este exprimată prin părerea de rău că trebuie să părăsească oile, îndeletnicirea lui, că nu va mai putea contempla măreţia peisajului: splendoarea munţilor, cântecul păsărilor, lumina stelelor: *Oiță bârsană, / De ești năzdrăvană / Şi de-a fi să mor / În câmp de mohor, / Să-i spui lui vrânceanu / Şi lui ungureanu / Ca să mă îngroape/ Aice pe-aproape, / În strunga de oi / Să fiu tot cu voi; / În dosul stânii, /Să-mi aud câinii.* Motivaţia dorinţei de a fi îngropat „În strunga de oi" este susţinută de adverbele *Aice pe-aproape* şi de pronumele *cu voi* conturând universul existenţei sale de păstor de care nu se poate despărţi nici prin moarte. Un alt sens al dorinţei de a avea pe mormânt cele trei fluiere este acela al intrării în eternitate prin intermediul artei. Despre destinul său va zice în veci de veci cântecul popular.

Rugămintea de a i se pune la cap cele trei fluiere înseamnă că şi după moarte vrea să rămână în contact cu elementele spirituale de care a fost legat: *Iar la cap să-mi pui / Fluieraș de fag / Mult zice cu drag! / Fluieraș de os / Mult zice duios! / Fluieraș de soc, / Mult zice cu foc! / Vântul când a bate / Prin ele-a răzbate / Şi oile s-or strânge, / Pe mine m-or plânge / Cu lacrimi de sânge!* Paralelismul sintactic, repetiţia şi epitetele exprimă sentimentul dorului, specific poporului nostru, diversitatea şi intensitatea altor trăiri cărora le dă glas cântecul popular; duioşie

(*duios*), dragoste (*cu drag*) şi pasiuni răscolitoare (*cu foc*). Motivul testamentului este alcătuit în întregime din elemente lirice.

Înfăţişarea alegorică a morţii trebuie pusă în legătură cu un anumit ritual raportat la înmormântarea tinerilor nenuntiţi. În aceste condiţii, mortului i se face o nuntă aparentă, introducându-se în ceremonialul funerar unele elemente ale ritualului nunţii. Obiceiul menţionat decurge din credinţa poporului că omul trebuie să parcurgă trei etape fundamentale ale existenţei: naşterea, nunta şi înmormântarea.

Moartea este înfăţişată ca o nuntă de proporţii cosmice într-un impresionant tablou, unde elementele naturii terestre (brazi, paltini, munţi, paseri) şi ale celei cosmice (soarele, luna, stelele) înlocuiesc universul uman, subliniind tragismul cu care întreaga fire va împărtăşi moartea ciobanului, dacă gândul ucigaş va fi dus la îndeplinire. Testamentul dă glas dragostei faţă de viaţă, de natură şi de animalele credincioase. Oile vor fi atât de îndurerate încât îl vor jeli *cu lacrimi de sânge*; sintagmă[1] metaforică ce relevă suferinţa mioarelor la moartea prietenului şi stăpânului lor. Alegoria moarte-nuntă este cea mai frumoasă şi emoţionantă expresie a motivului comuniunii omului cu natura, imagine prin care se întăreşte ideea că această legătură este atât de puternică, încât nici moartea nu o poate curma. Metafora *a lumii mireasă* exprimă faptul că moartea este legea implacabilă a existenţei (fiecare se confruntă cu moartea şi este învins).

Portretul măicuţei bătrâne - prezentat în ultimul motiv - este surprins în mişcare (imagine determinată de dramatismul trăirilor mamei care îşi caută fiul), zbuciumul măicuţei fiind evidenţiat prin cele patru verbe la modul gerunziu: *lăcrimând, alergând, întrebând, zicând*:

Măicuţă bătrână,
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmp alergând,
Pe toţi întrebând
Şi la toţi zicând.

Concentrarea maximă în descrierea portretului este dovada geniului popular creator. Caracterul de generalitate decurge din faptul că măicuţa este un simbol al mamei eterne; epitetul *bătrână* indică vârsta, iar epitetul *de lână* sugerează apartenenţa la lumea oierilor.

Elementele prin care se realizează portretul ciobanului sunt din natura rustică, mediul de viaţă al personajului. Repetiţia pronumelui interogativ *cine,* dativul etic *mi-au văzut* şi diminutivele *feţioşoara, mustecioara, perişorul, ochişorii* reliefează dragostea nepărmurită a măicuţei. Din punct de vedere estetic, *portretul ciobanului,* închegat în imaginaţia plină de dor a mamei, este prezentat prin paralelism sintactic şi prin metaforă descifrată:

Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut
Mândru ciobănel
Tras printr-un inel?

[1] **sintagmă** - unitate sintactică stabilă, formată din mai multe cuvinte sau dintr-o locuţiune, constituind o parte a unei propoziţii sau a unei fraze.

Feţişoara lui,
Spuma laptelui;
Mustecioara lui
Spicul grâului;
Perişorul lui,
Pana corbului;
Ochişorii lui,
Mura câmpului!...

Poetul anonim a ilustrat prin imagini de mare plasticitate chipul ciobănaşului, idealul de frumuseţe tinerească şi de cuceritoare bărbăţie.

El dovedeşte o profundă delicateţe sufletească faţă de mama sa, pentru că în concepţia poporului sentimentul filial este considerat sfânt. Nu doreşte să-i întunece anii târzii cu vestea morţii, de aceea o roagă pe mioară să nu pomenească de căderea stelei deoarece în credinţa populară aceasta semnifică moartea unui om. El subliniază că vestea nunţii trebuie să fie atât de clară, încât să nu planeze nici un fel de îndoială asupra fericirii lui de a fi vrăjit inima unei fete de crai şi de a-şi fi unit viaţa cu ea: *Iar la cea măicuţă / Să nu-i spui, drăguţă, / Că la nunta mea / A căzut o stea.*

Pentru comunicarea emoţionantului conţinut de idei şi de sentimente, poetul anonim a folosit elemente specifice vorbirii populare. Sub raport lexical remarcăm prezenţa următoarelor cuvinte: *ortoman, bârsană, plăviţă, bucălaie*; fonetismele populare se află în cuvintele *aice, cânii, paseri*, iar ca elemente morfologice se disting: dativul etic: *să mi-l omoare, să mi te-omoare, şi mi-au cunoscut* şi viitorul popular: *s-or strânge, m-or plânge, a bate, a răzbate.*

Din punct de vedere al versificaţiei se constată versul scurt cu măsura de 5-6 silabe, ritmul trohaic, rima împerecheată şi monorima în realizarea portretului mamei şi al ciobănelului.

Apreciind locul unic al baladei în literatura română, Tudor Arghezi, afirma: ... *poezia cultă încă n-a putut ajunge la înălţimea Mioriţei decât, poate, cu «Luceafărul» marelui Eminescu.*

Filozofia populară despre moarte se află şi la baza elegiei eminesciene *Mai am un singur dor,* ceea ce l-a îndreptăţit pe criticul literar G. Călinescu să afirme: «*Mai am un singur dor» e Mioriţa lui Eminescu. În vestita baladă moartea e concepută ca o rămânere veşnică în spaţiul terestru printre oi, câini. Poporul nu-şi poate închipui extincţia. Eminescu se aşează pe marginile neantului, la mare.*

Mioriţa este o sinteză a sufletului românesc în care se cristalizează felul de a fi al poporului, concepţia sa despre moarte, motivul comuniunii om-natură, dragostea maternă şi sentimentul filial. Desăvârşirea artistică - dovadă a geniului popular creator românesc - este concretizată prin echilibrul perfect al compoziţiei, prin stăpânirea deplină a limbii, prin plasticitatea şi bogăţia imaginilor artistice, prin împletirea modalităţilor de expunere şi prin îmbinarea armonioasă a elementelor lirice, epice şi dramatice.

Exerciții de fixare

1. Demonstrați că *Miorița* este o baladă.
2. Comentați elementele de limbaj popular:
   - de lexic;
   - fonetice;
   - morfologice.
3. Menționați elementele de versificație din baladă.
4. Alcătuiți o compunere în care să prezentați atitudinea ciobanului în fața morții, așa cum se desprinde din balada *Miorița* (valorificând indicațiile din manualul școlar de clasa a VIII-a, întrebarea nr.10).

Vara

de George Coșbuc

Întrebări și exerciții

Priveam fără de țintă-n sus -
Într-o sălbatică splendoare
Vedeam Ceahlăul la apus,
Departe-n zări albastre dus,
Un uriaș cu fruntea-n soare,
De pază țării noastre pus.
Și ca o taină călătoare,
Un nor cu muntele vecin
Plutea-ntr-acest imens senin
Și n-avea aripi să mai zboare!
Și tot văzduhul era plin
De cântece ciripitoare.

Privirele de farmec bete
Mi le-am întors către pământ
Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete,
Când saltă largul lor vestmânt
În lan erau feciori și fete,
Și ei cântau o doină-n cor.
Juca viața-n ochii lor
Și vântul le juca prin plete.
Miei albi fugeau către izvor
Și grauri suri zburau în cete.

1. Prin ce figuri de stil se realizează descrierea muntelui Ceahlău în prima strofă?
2. Căror planuri aparțin elementele de natură destinate să ilustreze măreția tabloului inițial?
3. Subliniați verbele din prima strofă, precizați modul și timpul cerut de ideea fundamentală.
4. De ce sentimente este stăpânit poetul când contemplă cadrul terestru?
5. Comentați elementele artistice prin care se exprimă comuniunea om-natură în strofa a II-a?
6. Demonstrați că prin conținutul noțional și prin modul și timpul la care sunt folosite verbele din strofa a II-a se subliniază bucuria de a trăi.
7. Cum contribuie epitetul cromatic la relieferea vitalismului?

Cât de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit!
Aş vrea să plâng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit!
Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei, şi-o să mă-ngrop şi eu!
O mare e, dar mare lină -
Natură, în mormântul meu,
E totul cald, că e lumină!

8. Care este concepţia filozofică despre moarte exprimată în ultima strofă a poeziei? În ce operă literară aţi mai întâlnit această concepţie?

Comentariu literar

Pitorescul naturii patriei a constituit întotdeauna un bogat izvor de inspiraţie pentru literatura populară şi pentru cea cultă. Aflat la Mircești, când se credea că se va retrage din viaţa culturală a ţării, Vasile Alecsandri a dat scrisului românesc o specie nouă: pastelul. Drumul peisagisticii a fost continuat de George Coşbuc, Ştefan Octavian Iosif, Ion Pillat, George Topârceanu, Otilia Cazimir, Tudor Arghezi.

Pastelurile lui Coşbuc sunt solare, înfăţişează tablouri dinamice cu o cromatică bogată şi luminoasă, în concordanţă cu vitalitatea ţăranului (ca în poeziile *Primăvara, Vestitorii primăverii).* Anotimpul îndrăgit de poetul năsăudean este vara pe care o cântă în poeziile *Faptul zilei, Vara, În miezul zilei, Pastel, Noapte de vară* care surprind imaginea unei zile de vară începând cu zorile şi terminând cu noaptea când liniştea pune stăpânire deplină asupra firii.

Poezia *Vara*, încadrată în volumul *Balade şi idile* (1893), este un pastel pentru că aparţine genului liric în versuri şi descrie un peisaj prin intermediul căruia sunt exprimate, cu discreţie, sentimentele poetului.

Criticul literar Garabet Ibrăileanu în studiul *Vara - consideraţii tehnice*, afirma că: *Vara este triumful soarelui în poezia lui George Coşbuc şi în poezia românească... este poezia cea mai lirică din toată opera lui George Coşbuc.*

Ceahlăul care urmăreşte pe călător cu silueta lui îndepărtată şi misterioasă, muntele moldovenesc, care a inspirat pe Gheorghe Asachi, Alecu Russo, Al. Vlahuţă, Calistrat Hogaş, l-a fascinat şi pe George Coşbuc.

În primul tablou se schiţează imaginea muntelui, copleşitoare prin măreţie şi farmec. Metafora *Un uriaş cu fruntea-n soare* relevă grandoarea muntelui, planul vast al orizontului este sugerat de substantivele *zări, senin, văzduhul*, de epitetele *albastre, imens* ca şi de adverbele *în sus şi departe*. În construcţia *Într-o sălbatică splendoare* epitetul *sălbatică* schiţează cadrul de natură cu farmecul ei primar. Substantivul *splendoare*, comunică ideea de frumuseţe deplină, evidenţiată şi prin

inversiunea *sălbatică splendoare* (adjectivul este antepus substantivului ca şi în cazul epitetului *imens*).

Primul tablou static, alcătuit din planuri vaste şi luminoase cu elemente ale naturii terestre şi cosmice, este realizat prin imagini vizuale cărora li se adaugă în ultimele două versuri imagini auditive ca expresie a vitalismului. Totodată ultimele versuri fac trecerea la universul terestru din strofa următoare. Aspectul surprins este cel al vieţii trăite intens de om şi de fiecare element al naturii. Verbele la imperfect *priveam, vedeam, plutea, n-avea, era,* subliniază eternitatea naturii şi admiraţia faţă de măreţia şi splendoarea muntelui. Substantivul *farmec* şi epitetul *bete* pun în lumină extazul de care este curpins poetul, martor al bucuriei omului şi al vitalităţii naturii. Sentimentul tonic al setei de viaţă este exprimat prin personificarea naturii: spicele jucau întocmai unor fete prinse în horă:

Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete
Când saltă largul lor vestmânt

Fericirea omului, care se simte o părticică din natura măreaţă, misterioasă şi plină de viaţă se relevă prin verbele: *cântau, juca,* repetat de două ori, imagine completată de verbul *saltă* (raportat la planul uman) şi prin substantivele *(vesel) cânt, doină, cor* şi epitetul *vesel (cânt)*. Epitetele cromatice întăresc impresia de fericire: *blonde (plete), (miei) albi, (grauri) suri.* Verbele la imperfect: *jucau, erau, cântau, fugeau, zburau* scot în evidenţă veselia deplină şi contribuie la dinamismul imaginii:

Privirile de farmec bete
Mi le-am întors către pământ
Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete,
Când saltă largul lor vestmânt.
În lan erau feciori şi fete,
Şi ei cântau o doină-n cor,
Juca viaţa-n ochii lor
Şi vântul le juca prin plete,
Miei albi fugeau către izvor
Şi grauri suri zburau în cete.

Impresia că viaţa este trăită plenar atât de om, cât şi de toate elementele naturii, se subliniază prin pluralul substantivelor (*privirile, spicele, copilele, feciori, fete, miei, grauri)* şi prin cele care implică ideea de colectivitate (*horă, cor, cînt).*

Referirile la muntele Ceahlău şi la cântecul doinei conturează cu discreţie faptul că este un peisaj românesc şi totodată dezvăluie mândria poetului pentru frumuseţea pământului nostru şi pentru unicitatea doinei.

Propoziţiile exclamative şi adresarea directă, realizată prin vocativele *Naturo, tu*, dau glas încântării care îl copleşeşte pe poet:

Cât de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu! Ca o virgină

Cu umblet drag, cu chip iubit!
Aş vrea să plâng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit.

Puritatea şi sacralitatea naturii, faţă de care poetul are puternice sentimente de dragoste şi admiraţie, este evidenţiată şi prin epitetele *drag, iubit, fericit.*

Stăpânit de o fericire fără margini, priveşte moartea cu seninătate deoarece consideră sfârşitul ca o formă de integrare în cosmos, ca pe un alt mod de continuare a existenţei în natură.

Referindu-se la atitudinea poetului în faţa morţii, criticul literar Garabet Ibrăileanu face următoarea precizare: *„Vara are un caracter aparte în opera lui... Aici e altceva; e sentimentul de comuniune recunoscătoare cu natura, comuniune în viaţă şi în moarte, e (dacă putem da acest nume unei astfel de stări sufleteşti) optimismul unui om care se simte o parte din natură".*

Poetul doreşte să-şi doarmă somnul veşnic în mijlocul naturii la fel ca generaţiile anterioare:

Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei şi-o să mă-ngrop şi eu!
O mare e, dar mare lină -
Natură, în mormântul meu,
E totul cald, că e lumină.

Epitetul *lină*, determinantul substantivului *mare,* metafora *lumină* şi adjectivul *cald* exprimă imaginea luminoasă a morţii care nu-l înspăimântă pe poet.

Caracterul descriptiv al poeziei impune realizarea rimei cu ajutorul substantivelor şi al adjectivelor, element care contribuie la exprimarea optimismului.

Poezia este alcătuită din trei strofe ample, din câte 12 versuri, cu măsura de 8-9 silabe şi cu ritm iambic.

Înaltul sentiment patriotic exprimat de Coşbuc în acest pastel se desprinde din arta cu care face din Ceahlău un simbol al măreţiei şi al eternităţii pământului românesc.

Poezia *Vara* este de o frumuseţe clasică revelatoare pentru comuniunea omului cu natura, pentru optimismul românesc, pentru înţelepciunea cu care poporul nostru priveşte viaţa şi moartea.

Exerciţii de fixare

1. Identificaţi planurile descrierii din primele două strofe, apreciind plasticitatea imaginilor poetice.

2. Realizaţi o paralelă între balada *Miorița* şi pastelul *Vara* urmărind comuniunea om-natură şi atitudinea în faţa morţii.

3. Explicaţi semnele de punctuaţie şi de ortografie din ultima strofă a poeziei.

4. Folosiţi în enunţuri sinonimele cuvântului *bete.*

5. Selectaţi elementele de limbaj popular din poezie.

„... copil al poporului moldovean, Creangă a consacrat cea mai mare parte a operei sale acestui popor, a cărui viaţă, tradiţii, superstiţii, ficţiuni, limbă şi spirit le reda. „Poveştile" şi „Amintirile" sale sunt două modele aproape perfecte din această „literatură naţională" pe care o cereau, în jurul anului 1840, tinerii scriitori ai şcolii moldoveneşti. Prin calităţile fondului şi ale formei operei sale literare, Creangă se aşează printre cei mai mari scriitori români ai secolului al XIX-lea."

(V.V. Haneş)

Amintiri din copilărie

(fragment)

de Ion Creangă

Cum nu se dă scos ursul din bârlog, ţăranul de la munte strămutat la câmp, şi pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Socola, după stăruinţa mamei. Şi oare de ce nu m-aş fi dat dus din Humuleşti, nici în ruptul capului, când mereu îmi spunea mama că pentru folosul mieu este aceasta? Iaca de ce nu? drăgăliţă Doamne, eram şi eu acum holtei, din păcate! Şi laşii, pe care nu-i văzusem niciodată, nu erau aproape de Neamţ, ca Fălticenii, de unde, toamna târziu şi mai ales prin câşlegele de iarnă, fiind nopţile mari, mă puteam repezi din când în când pâşlind aşa cam pe după toacă, şi tot înainte, sara pe lună, cu tovarăşii mei la clăci în Humuleşti, pe unde ştiam noi, ţinând tot o fugă, ca telegarii. Şi după ce jucam cât jucam, furam câte-un sărutat de la cele copile sprinţare, şi până-n ziuă fiind ieşiţi din sat, cam pe la prânzul cel mare ne-aflam iar în Fălticeni, trecând desculţi prin vad, în dreptul Baei, Moldova îngheţată pe la margini, şi la dus şi la întors, de ne degera măduva-n oase de frig! Inima însă ne era

1. Ce evidenţiază tripla comparaţie de la începutul părţii a patra?

2.Cum se autocaracterizează Nică?

3. La ce mod şi timp sunt verbele din secvenţa în care se consemnează reflecţiile despre distanţa de la Humuleşti la Iaşi?

fierbinte, că ce gândeam şi izbândeam. De la Neamţ la Fălticeni şi de la Fălticeni la Neamţ era pentru noi atunci o palmă de loc. Dar acum se schimba vorba: o cale scurtă de două poşte, de la Fălticeni la Neamţ, nu se potriveşte c-o întindere de şese poşte, lungi şi obositoare, de la Iaşi până la Neamţ. Căci nu vă pară şagă: de la Neamţ până la Iaşi e câtu-i de la Iaşi până la Neamţ, nici mai mult, nici mai puţin. Şi mai bine să rămâi pe loc, Ioane, chiteam în mintea mea cea proastă, decât să plângi nemângâiat şi să te usuci, de dorul cui ştiu eu, văzând cu ochii!... Dar, vorba ceea: „Ursul nu joacă de bunăvoie". Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei, să plec fără voinţă şi să las ce-mi era drag!

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumoasă curgătoare şi limpede ca cristalul, în care se oglindeşte cu mâhnire Cetatea Neamţului de atâtea veacuri! Dragi-mi erau tata şi mama, fraţii şi surorile, şi băieţii satului, tovarăşii mei din copilărie, cu cari, în zilele geroase de iarnă, mă desfătam pe gheaţă şi la săniuş, iar vara, în zilele frumoase de sărbători, cântând şi chiuind, cutreiram dumbrăvile şi luncile umbroase, prundul cu ştioalnele, ţarinele cu holdele, câmpul cu florile şi mândrele dealuri, de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereţii!

Asemenea, dragi-mi erau şezătorile, clăcile, horile şi toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însufleţire! De piatră de-ai fi fost, şi nu se putea să nu-ţi salte inima de bucurie când auzeai în puterea nopţii pe Mihai scripcarul din Humuleşti umblând tot satul câte o droaie de flăcăi după dânsul şi cântând:

Frunză verde de cicoare,
Astă noapte pe răcoare
Cânta o privighetoare
Cu viersul de fată mare.
Şi cânta cu glas duios,
De picau frunzele jos;

4. Cum schiţează scriitorul universul uman din Humuleşti, în funcţie de sentimentele care îl stăpânesc?

5. Menţionaţi elementele de limbaj artistic care subliniază legătura dintre Nică şi satul natal privit sub raport geografic, uman şi spiritual.

Şi cânta cu glas supţire
Pentru-a noastră despărţire;
Şi ofta şi ciripea,
Inima de ţ-o rupea!

Şi câte şi mai câte nu cânta Mihai lăutariul din gură şi din scripca sa răsunătoare, şi câte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ţi părea tot anul zi de sărbătoare! Vorba unei babe: „Să dea Dzeu tot anul să fie sărbători şi numai o zi de lucru, şi atunci să fie praznic şi nuntă".

Apoi lasă-ţi, băiete, satul, cu tot farmecul frumuseţilor lui, şi pasă de te du în loc strein şi aşa depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă. Şi doar mă şi sileam eu, într-o părere, s-o fac a înţălege pe mama că pot să mă bolnăvesc de dorul ei... şi să mor printre streini! că văru-mieu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oşlobanu şi alţii s-au lăsat de învăţătură şi, despre asta, tot mănâncă pâine pe lângă părinţii lor. Dar zadarnică trudă! Mama avea alte gânduri; ea îmi pregătea cu îngrijire cele trebuitoare, zicându-mi de la o vreme cu asprime:

— Ioane, cată să nu dăm cinstea pe ruşine şi pacea pe gâlceavă!... Ai să pleci unde zic eu. Şi Zaharia lui Gâtlan merge cu tine. Luca Moşneagu, megieşul nostru, vă duce cu căruţa cu doi cai ca nişte zmei. Ia, mai bine, răpezi-te până la el de vezi, gata-i de drum? Ca mâne dez-dimineaţă, cu ajutorul Domnului, plecaţi.

— Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori! ziceam eu, plângând cu zece rânduri de lacrimi. Mai trăiesc ei oamenii şi fără popie.

— Degeaba te mai sclifoseşti, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec acestea... Pare-mi-se că ştii tu moarea mea... Să nu mă faci, ia acuş, să ieu culeşerul din ocniţă şi să te dezmierd, cât eşti de mare!

Apoi chemă pe tata şi-i zice hotărâtor:

— Spune-i şi d-ta băietului, omule, ce se cuvine, ca să-şi ieie nădejdea şi să-şi

6. Deşi holtei, Nică gândeşte şi acţionează ca un copil când încearcă să-şi înduplece mama să nu-l mai trimită la seminarul de la Socola. Argumentaţi această realitate.

caute de drum.

— Mai rămâne vorbă despre asta? zise tata posomorât. Are să urmeze cum ştim noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său. Când m-ar bate numai atâta grijă, măi femeie, ce mi-ar fi? Dar eu mă lupt cu gândul cum să-i port de cheltuială, căci banii nu se culeg de la trunchi, ca surcelele. Şi la işti vro şase, afară de dânsul, dacă rămân acasă, nu li mai trebuie nimica? Dar fiind el cel mai mare, norocul său; trebuie să căutăm a-l zburătăci, căci nu se ştiu zilele omului! Şi poate vreodată să fie şi el sprijin pentru iştilalţi.

Văzând eu că nu-i chip de stat împotriva părinţilor, începui a mă gândi la pornire, zicând în sine-mi cu amărăciune: „Ce năcaz pe capul mieu! Preuţii noştri din sat n-au mai trepădat pe la Socola, şi, mila sfântului! nu-i încape cureaua de pântecoşi ce sunt. D-apoi călugării, o adunătură de zamparagii duglişi, din toată lumea, cuibăriţi prin mânăstire, ce nu ajung? Şi eu să înşir atâtea şcoli: în Humuleşti, la Broşteni în crierii munţilor, în Neamţ, la Fălticeni, şi acum la Socola, pentru a căpăta voie să mă fac, ia, acolo, un popă prost, cu preuteasă şi copii; prea mult mi se cere!"

Acuş îi spun mamei că mă duc la călugărie, în Neamţ, ori la Secu. Şi cu câtă carte ştiu, cu câtă nu ştiu peste câţiva ani pot s-ajung dichiu la vrun mitoc şi să strâng un ştiubei plin de galbeni, ca părintele Chirilaş, de la jugărit, din Vânătorii Neamţului. Ş-apoi atunci... pune-ţi, cuvioase Ilarie, plosca cu rachiu la şold, icrişoare moi cât se poate de multe şi altceva de gustare în buzunările dulamei, pistoalele în brâu, pe sub rasă, comanacul pe-o ureche şi, cu sabia Duhului în mână şi pletele în vânt, ia-o la papuc, peste „Piciorul Rău" spre „Cărarea Afurisită" dintre Secu şi Agapia din deal. (...)

În sfârşit, ca să nu-mi uit vorba, toată

7. Indicaţi expresiile populare din vorbirea Smarandei şi arătaţi cum contribuie aceasta la accentuarea notei de umor şi la expresivitatea limbajului.

8. Prin ce procedee artistice şi elemente sintactice se înfăţişează împotrivirea lui Nică privind plecarea la Iaşi ?

9. Ce problemă evidenţiază intervenţia tatei?

noaptea cea dinainte de plecare, până s-au revărsat zorile, m-am frământat cu gândul, feliu şi chip, cum aş putea îndupleca pe mama să mă deie mai bine la mânăstire; şi tocmai când eram hotărât a spune mamei aceste, iaca şi soarele răsare, vestind o zi frumoasă, şi Luca Moşneagu, însurăţel de al doilea, a cărui tânără nevastă avusese grijă să-l trezească la timp şi să-l pregătească de pornire... se şi aude strigând afară: „Gata sunteţi? Haidem! că eu vă aştept cu caii înhămaţi". Mama atunci mă şi ia răpede-răpede la pornit, fără să am când îi spune de călugărie.

Şi, scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moş Luca, sărutăm noi mâna părinţilor, luându-ne rămas-bun cu ochii înecaţi de lacrămi, şi, după ce ne suim în căruţă, supăraţi şi plânşi, ca vai de noi. Luca Moşneagu, harabagiul nostru, dă bici cailor...

Era dimineaţa, în ziua de Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul, când ieşeam din Humuleşti, şi fetele şi flăcăii, gătiţi frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părţile, cu bucurie zugrăvită pe feţe! Numai eu cu Zaharia, ghemuiţi în căruţa lui moş Luca, ne duceam surgun, dracului pomană, că mai bine n-o putea zice.

— Rogu-te, mână mai tare, moş Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs la noi! Luca Moşneagu însă mâna cum ştia el, căci smârţoagele lui de cai erau vlăguiţi din cale-afară, şi slabi, şi ogârjiţi ca nişte mâţi de cei leşinaţi, nu zmei, cum zicea mama, care nu ştia cum să mă urnească mai degrabă din casă.

— Fire-ar afurisit să fie cine a mai desfiinţat şi catiheţiile cele, tocmai acum în vremea noastră! zise Zaharia lui Gâtlan, plin de năduh, după ce-am ieşit la drum, afară. Când să-ţi petreci şi tu tinereţea, apucă-te de cărturărie; parcă are omul zece vieţi! Tot umblând noi din şcoală în şcoală,

10. Comentaţi observaţiile critice din monologul interior al lui Nică în legătură cu viaţa monahală.

mai mult, ia, aşa „De frunza frăsinelului", mâine, poimâine avem să ne trezim nişte babalâci gubavi şi oftigoşi - numai buni de făcut popi, ieşiţi din Socola.

— Ce zici dumneata, moş Luca, despre unele ca acestea?

— Ce să zic, dascăle Zaharia: ştim noi cum vi-s formele? Eu trebuie să vă duc la locul hotărât, şi, de-aci încolo, cum v-a sluji capul. Hi, căluţii tatei, să ne întoarcem cât mai degrabă acasă!

Când auzeam noi pe moş Luca pomenind cu drag de acasă şi când mai vedeam cum rămân satele şi locurile frumoase în urmă, şi tot altele necunoscute se înfăţoşază înainte-ne, supărarea noastră creştea la cume! Pentru fiecare fântână, pârâu, vâlcică, dumbravă şi alte locuri drăgălaşe ce lăsam în urmă-ne scoteam câte-un suspin adânc din piepturile noastre! Şi, după mintea ce-o aveam, ne-am fi întors înapoi chiar atunci, de nu eram daţi în sama lui moş Luca, de care ne ruşinam ca şi de părinţii noştri.

După un scurt popas, făcut la podul de la Timişeşti, de pe Moldova, pornim înainte spre Moţca şi suim încet-încet codrul Păşcanilor. Apoi, din vârful acestui codru, mai aruncăm, nimernicii de noi, câte-o căutătură jalnică spre munţii Neamţului: urieşii munţii, cu vârfurile ascunse în nouri, de unde purced izvoarele şi se revarsă pâraiele cu răpejune, şopotind tainic, în mersul lor neîncetat, şi, ducând, poate, cu sine multe-multe patimi şi ahturi omeneşti, să le înece în Dunărea măreaţă!

— Ei, ei! măi Zaharie, zic eu, coborându-ne în vale spre Păşcani; de-acum şi munţii i-am pierdut din vedere, şi înstrăinarea noastră este hotărâtă cine ştie pentru câtă vreme!

— Cum ni-a fi scris de la Dumnezeu sfântul, zise Zaharia, cu glasul aproape stins, ş-apoi rămase dus pe gânduri tot drumul, până la Blăgeşti, peste Siretiu, unde

11. Cum este descris satul în dimineaţa plecării lui Nică şi a lui Zaharia?

ni-a fost şi masul în noaptea aceea.

Dar vai de masul nostru! Aici, pe prispa unui rotariu, puţin de nu era să rămânem chiori. De cu sară şi până după miezul nopţii am stat numai într-o fumăraie de baligi, ca la carantină, şi tot ne-au coşit ţânţarii.

— Aşa-i viaţa câmpenească, zise moş Luca, cioşmălându-se şi învârtindu-se ca pe jăratic, de răul ţânţărimei. Cum treci Siretul, apa-i rea şi lemnele pe sponci; iar vara te înăduşi de căldură, şi ţânţarii te chinuiesc amarnic. N-aş trăi la câmp, Doamne fereşte! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul şi reci ca gheaţa: lemne, de-ajuns; vara, umbră şi răcoare în toate părţile; oamenii, mai sănătoşi, mai puternici, mai voinici şi mai voioşi, iar nu ca işti de la câmp: sarbezi la faţă şi zbârciţi, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte, în toată viaţa lor.

— Ştii una, moş Luca, zise Zaharia de la o vreme. Găinuşa-i spre asfinţit, rariţile de-asemine, şi Luceafărul-de-Ziuă de-acum trebuie să răsară; haidem să pornim la drum!

— Că bine zici, dascăle Zaharie! parcă ţ-a ieşit un sfânt din gură! Decât ne-om tot învârti şi cioşmoli pe iastă prispă, mai bine să scurtăm din cale. Căci mare-i Dumnezeu, ne-a feri el de întâmplări!

Şi aşa, luându-ne rămas-bun de la gazdă, care era tot afară culcat, pe altă prispă, plecăm. Şi cum ieşim în şleah, părerea noastră de bine: întâlnim câţiva oameni, cu nişte cară cu draniţă, mergând spre Iaşi. Ne întovărăşim cu dânşii, de frica lăeşilor din Ruginoasa, şi hai-hai, hai-hai, până-n ziuă, iacă-tă-ne în Târgul Frumos, unde-am şi înjunghiat câţiva harbuji într-ales, de ni-am potolit, deocamdată, şi foamea, şi setea. Apoi, după ce s-au hodinit caii, am pornit înainte, spre Podu-Leloaie; şi, de aici, tot înainte spre Iaşi, mai mult pe jos decât în căruţă, căci zmeii lui moş Luca se muiese

12. În ce constă antiteza dintre viaţa oamenilor de la munte şi a celor de la şes?

de tot, şi ţăranii noştri, glumeţi cum sunt ei, ne tot şfichiuiau, în treacăt, care dincotro, de ni-era mai mare ruşinea, de ruşinea lui moş Luca. Iar, mai ales, pe la asfinţitul soarelui, tocmai când intram în Iaşi, pe rohatca Păcurari, un flăcăoan al dracului ne-a luat în râs cum se cade, zicând:

— Moşule, ie sama de ţine bine telegarii ceia, să nu-i ieie vânt; că laşul ista-i mare şi, Doamne fereşte, să nu faci vreo primejdie!...

Atâta i-a trebuit lui moş Luca, ş-apoi lasă pe dânsul! câte parastase şi panaghii, toate i le-a rădicat...

— Auzi, măi! Dac-ar şti el, chiolhănosul şi ticăitul, de unde-am pornit astă-noapte, s-ar strânge lioarba acasă, n-ar mai dârdâi degeaba asupra căişorilor mei! Ş-apoi doar nu vin eu acum întâiaşi dată la Iaşi, să-mi deie povăţ unul ca dânsul ce rânduială trebuie să păzesc. Patruzecile mâne-sa de golan! Dacă n-a stat oleacă, să-l învăţ eu a mai lua de altă dată drumeţii în râs!

Văzând noi că ne ieu oamenii tot peste picior şi pe moş Luca tulburat din caleafară, cum eram în căruţă, ne acoperim peste tot c-un ţol, zicând eu, cam cu sfială:

— Moş Luca, de te-a întreba cineva, de-acum înainte, de ce trag caii aşa de greu, să-i spui că aduci nişte drobi de sare de la Ocnă, şi las' dacă nu te-a crede fiecare!...

— Ei, apoi?! Ştiutu-v-am eu că şi voi mi-aţi fost de-aceştia, zise moş Luca, mergând pe lângă cai, plin de năduh; nu mă faceţi, că ia acuş vă ard câteja jordii prin ţolul cela, de v-a trece spurcatul!

Auzind noi ce ni se pregăteşte, ghiontindu-ne-am unul pe altul, chicotind înăduşit, şi ca mai ba să zicem nici cârc! În sfârşit, după multe şfichiuiri ce-a primit moş Luca de la unii-alţii, cum e lumea a dracului, mergând noi în pasul cailor, din hop în hop, tot înainte prin rătăcinile de pe uliţile laşilor, am ajuns într-un târziu,

13. Cum contribuie contactul cu noile realităţi la risipirea mâhnirii celor doi băieţi?

noaptea, în cieriul Socolei şi am tras cu căruţa sub un plop mare, unde-am găsit o mulţime de dăscălime adunată de pe la catiheţi, din toate judeţele Moldovei; unia mai tineri, iar cei mai mulţi cu nişte târsoage de barbe cât badanalele de mari, şezând pe iarbă, împreună cu părinţii lor, şi preuţi şi mireni, şi mărturisindu-şi unul altuia păcatele!

Comentariu literar

În literatura română, C. Negruzzi, Alecu Russo şi V. Alecsandri au scris proză de evocare a copilăriei, prilej de a-şi exprima ideile şi sentimentele faţă de anumite realităţi ale timpului. În scrisoarea intitulată *Cum am învăţat româneşte*, C. Negruzzi notează împrejurările în care a învăţat să scrie şi să citească în limba maternă, Alecu Russo evocă în opera *Amintiri* primii ani ai vieţii regretând dispariţia timpurilor patriarhale, iar Vasile Alecsandri în scrisoarea intitulată *Vasile Porojan* prezintă prietenia lui cu un copil de ţigan şi scoate în evidenţă necesitatea eliberării robilor ţigani. Spre deosebire de operele menţionate, *Amintiri din copilărie* constituie *primul roman al copilăriei ţărăneşti în literatura noastră* (Zoe Dumitrescu-Buşulenga), prilej de retrăire a propriei copilării în mediul cel mai îndrăgit de scriitor.

Partea a IV-a a operei exprimă regretul pentru despărţirea de locurile natale şi de copilărie şi descrie drumul de la Humuleşti până la seminarul de la Socola.

Fragmentul dă glas durerii cauzate de părăsirea locurilor natale, prezintă satul, consemnează încercările lui Nică de a-şi îndupleca mama să nu-l trimită la Socola, prezintă opiniile părinţilor despre învăţătură, consemnează gândurile lui Nică şi urmăreşte drumul parcurs până la sosirea la Iaşi.

Fragmentul începe cu o triplă comparaţie (*Cum nu se dă scos ursul din bârlog, ţăranul de la munte, strămutat la câmp, şi pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti...*), care exprimă durerea lui Nică, nevoit să plece la Socola în toamna anului 1855, după hotărârea părinţilor, stare sufletească completată cu precizarea *nu m-aş fi dat dus nici în ruptul capului.*

Motivele pentru care Nică nu vrea să părăsească meleagurile natale sunt: vârsta, teama de necunoscut şi dragostea pentru satul său.

I. Creangă se autocaracterizează cu ironie: ... *drăgăliţă Doamne, eram şi eu holtei din păcate*, ironie accentuată de reflecţia *dacă te lasă pârdalnica de inimă.*

Distanţa de la Humuleşti la Tg. Neamţ şi la Fălticeni unde învăţase Nică până atunci, îi permitea să vină în sat oricând voia. În apropierea plecării îl împresoară icoane ale unor clipe frumoase, petrecute în tovărăşia fetelor şi a flăcăilor de vârsta lui, la clăci, la joc, pe uliţele satului în nopţile de vară. Nici gerul iernii, nici

depărtarea nu constituiau piedici, pentru că dorinţele lor erau uşor de îndeplinit: ... *inima însă ni era fierbinte, că ce gândeam şi izbândeam.*

Majoritatea verbelor folosite la imperfect (trecut al duratei), *ştiam, jucam, furam, ne uflam, gândeam, izbândeam*, surprind momentele fericirii despre care Nică şi prietenii lui credeau că nu se va mai termina niciodată. Prin comicul de limbaj, care decurge din observaţiile făcute asupra distanţei şi asupra vârstei, se atenuează tristeţea: ... *o cale scurtă de două poşte, de la Fălticeni la Neamţ, nu se potriveşte c-o întindere de şese poşte, lungi şi obositoare, de la Iaşi până la Neamţ. Căci să nu vă pară şagă: de la Neamţ până la Iaşi e câtu-i de la Iaşi până la Neamţ, nici mai mult, nici mai puţin.*

Pentru Nică spaţiul natal evocat nostalgic înseamnă: Ozana cea frumos curgătoare, tata, mama, fraţii, surorile, băieţii satului, dumbrăvile, luncile umbroase, prundul, mândrele dealuri - toate acestea fiind raportate la vârsta înfăţişată metaforic prin construcţia *de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereţii.* Din ordinea elementelor enumerate se deduce importanţa lor pentru Nică: Ozana cea frumos curgătoare, care deschide perspectiva priveliştii sugerând permanenţa cadrului natural românesc unde-şi va putea găsi oricând leagănul copilăriei; urmează cei apropiaţi menţionaţi în funcţie de gradul de afectivitate faţă de ei. Dragostea pentru locuri, oameni şi viaţa spirituală se relevă prin repetiţia: *dragu-mi era, dragi îmi erau* (lunci umbroase, ţarini cu holde, câmpul cu florile, mândrele dealuri, prundul cu ştioalnele). Epitetul antepus *mândrele (dealuri), zburdalnica (vârstă)*, verbele *cântând, chiuind, mă desfătam* reflectă lipsa de griji a copilăriei când totul înseamnă bucurie, frumuseţe, sărbătoare. Cu adâncă emoţie Nică îşi aminteşte de şezătorile, clăcile, horele, petrecerile şi mai ales de cântecul lui Mihai Scripcariul. Cântecul este o adevărată doină de înstrăinare din care străbat dorul şi jalea despărţirii:

Frunză verde de cicoare,
Astă-noapte pe răcoare
Cânta o privighetoare
Cu viersul de fată mare.
Şi cânta cu glas duios
De picau frunzele jos;
Şi cânta cu glas subţire
Pentru-a noastră despărţire;
Şi ofta şi ciripea
Inima de ţ-o rupea!

Notaţia *cu cea mai mare însufleţire* relevă ideea că Nică trăia din toată inima bucuriile vieţii spirituale. Construcţia cu sens superlativ *Şi câte şi mai câte nu cânta* surprinde încântarea faţă de mulţimea cântecelor care îl copleşiseră şi i se întipăriseră în suflet. În formularea *şi câte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ţi părea tot anul zi de sărbătoare!* subordonata consecutivă întăreşte impresia de permanentă veselie. Imaginea luminoasă a vieţii petrecute în Humuleşti - leagăn, al copilăriei - se conturează prin utilizarea substantivelor: *petreceri, sărbătoare, praznic, farmecul, bucurie.*

Pe Nică nu-l lasă „pârdalnica de inimă" să se despartă de lumea fascinantă a Humuleaştilor şi să plece la *loc străin şi depărtat*. Din această perspectivă se

defineşte încercarea lui disperată de a-şi îndupleca mama să renunţe la hotărârea de a-l trimite la Socola. Argumentele lui Nică sunt fără temei. Spune că se va îmbolnăvi de dorul ei şi va muri printre străini, că vărul lui *Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oşlobanu şi alţii s-au lăsat de învăţat şi despre asta tot mănâncă pâine pe lângă părinţii lor.*

Mama îmbină asprimea cu blândeţea făcându-l să înţeleagă că orice încercare de a-i clinti hotărârea este zadarnică. Smaranda, ca orice ţărancă, foloseşte expresii populare *să nu dăm cinstea pe ruşine şi pacea pe gâlceavă, degeaba te mai sclifoseşti, Ioane, ştii tu moarea mea,* amintind *şi de culişerul din ocniţă cu care l-ar putea dezmierda.*

Împotrivirea lui Nică este subliniată prin repetiţia *Nu mă duc, mamă, la Socola, nu mă duc*, de propoziţia consecutivă *măcar să mă omori*, de verbul *plângând* şi prin construcţia *cu zece rânduri de lacrimi.*

Intervenţia tatălui relevă două aspecte: autoritatea părinţilor faţă de copii - *Are să urmeze cum ştim noi... nu cum vrea el că doară nu-i de capul său* - şi lupta grea pentru existenţă: *banii nu se culeg de la trunchi ca surcelele... şi că poate vreodată să fie şi el sprijin pentru ştilalţi.*

Monologul interior consemnează frământările lui Nică în ajunul plecării. Se gândeşte să-i spună mamei că se va face călugăr la vreun mitoc de prin apropiere şi va trăi în belşug şi libertate. Reflecţiile despre cler au un caracter critic: *Preuţii noştri din sat n-au mai trepădat pe la Socola şi mila Sfântului! nu-i mai încape cureaua de pântecoşi ce sunt. D-apoi călugării, o adunătură de zamparagii duglişi, din toată lumea, cuibăriţi prin mânăstire, ce nu ajung? Părintele Ilarie are plosca de rachiu la şold, pistoalele în brâu, comanacul pe-o ureche şi*

pletele în vânt" sintetizează linii ale unui portret caricatural ce dezvăluie lăcomia, lenea şi imoralitatea călugărilor, care nu respectau legile vieţii monahale.

Nică nu mai are timp să-i înfăţişeze Smarandei nici unul din gândurile care l-au chinuit toată noaptea, pentru că Luca Moşneagul vine odată cu răsăritul soarelui. După ce sărută mâna părinţilor - aşa cum se cuvenea - Nică şi Zaharia lui Gâtlan îşi iau rămas bun de la celelalte rude „cu ochi înecaţi de lacrimi".

Descrierea satului natal este făcută din perspectiva celor doi nevoiţi să plece *surghiun dracului, pomană.* Ziua de sărbătoare - Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul - le sporeşte regretul pentru că spre deosebire de ei *fetele şi flăcăii, gătiţi frumos, ca în zi de sărbătoare foiau prin sat în toate părţile cu bucuria zugrăvită pe feţe.* Ca să nu prelungească durerea despărţirii şi pentru a nu fi un prilej de mirare pentru sat, băieţii îl roagă pe căruţaş să mâne mai tare, dar el, *mâna cum ştia, căci smârţoagele lui de cai erau vlăguiţi de cale-afară şi ogârjiţi ca nişte mâţi de cei leşinaţi...*

Zaharia îşi descarcă năduful prin blestemul: — *Fire-ar afurisit să fie cine a mai defiinţat şi catiheţiile cele, tocmai acum în vremea noastră!*

Îndepărtarea de meleagurile natale accentuează nostalgia băieţilor ce suspinau *după fiecare fântână, pârâu, vâlcică, dumbravă şi alte locuri drăgălaşe.* Enumerarea completează imaginea leagănului copilăriei.

Călătoria de la Humuleşti la Iaşi are valoare iniţiatică, în sensul că Nică şi Zaharia cunosc locuri noi şi oameni deosebiţi faţă de cei de la munte - ca înfăţişare şi ca mod de viaţă.

Momentele drumului sunt: popasul la Timişeşti, Moţca, Codrii Paşcanilor, Blăgeşti, Ruginoasa, Târgu Frumos, Podu-Leloaie, intrarea în Iaşi pe Rohotca Păcurari şi sosirea la Socola.

Aspectul panoramic al munţilor Neamţului a căror imagine se pierde în zare, face ca durerea despărţirii să atingă punctul maxim. Intensitatea sentimentului este relevată prin repetiţia interjecţiei *Ei ei!* şi prin sublinierea *de-acum şi munţii i-am pierdut din vedere, şi înstrăinarea noastră este hotărâtă cine ştie pentru câtă vreme.* Înţelegând că orice frământare este zadarnică, ei se resemnează: *Cum ne-a fi scris de la Dumnezeu sfântul, zise Zaharia, cu glasul aproape stins, şi-apoi rămase dus pe gânduri tot drumul.*

Noaptea trecută la Blăgeşti este un prilej de reflecţii privind antiteza dintre viaţa cămpenească şi cea de la munte. După ce toată noaptea i-au coşit ţânţarii şi au stat într-o *fumăraie de balegi*, Moş Luca afirmă: *Cum treci Siretul, apa-i rea şi lemnele pe sponci; iar vara te înăduşi de căldură, şi ţânţarii te chinuiesc amarnic. N-aş trăi la câmp, Doamne fereşte! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul şi reci ca gheaţa; lemne, de-ajuns; vara, umbră şi răcoare în toate părţile; oamenii, mai sănătoşi, mai puternici, mai voinici şi mai voioşi, iar nu ca işti de la câmp; sarbezi la faţă şi zbârciţi, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci, fripte, în toată viaţa lor.*

Pe măsură ce se depărtează de casă, mâhnirea băieţilor se risipeşte datorită noilor preocupări: să-şi potolească foamea şi să uşureze drumul cailor. În acest scop, la Târgu Frumos înjunghie nişte harbuji, iar la *Podu-Leloaie* merg *mai mult pe jos decât în căruţă, căci zmeii lui moş Luca se muiase de tot* şi ţăranii îl luau în râs *în treacăt care dincotro.*

La rohatca Păcurari, *un flăcăoan al dracului* îl mânie din cale afară pe Moş Luca, supărarea lui revărsându-se într-un potop de ocări: *ciolhănosul, ticăitul, şi-ar strânge lioarba, n-ar mai dârdâi degeaba, Patruzecilea mâne-sa de golan* - cuvinte care alungă orice urmă de tristeţe din inima lui Nică şi a lui Zaharia.

Ei ajung noaptea târziu la seminarul de la Socola, în curtea căruia văd o mulţime de dăscălime venită din toate judeţele Moldovei.

Opera sa încheie cu notele de umor prezente în observaţiile făcute asupra catiheţilor: „unia mai tineri, iar cei mai mulţi cu nişte târsoage de barbe cât badanalele de mari, şezând pe iarbă, împreună cu părinţii lor şi preuţi şi mireni, şi mărturisindu-şi unul altuia păcatele!"

Stilul operei lui I. Creangă se caracterizează prin două trăsături distincte: oralitatea şi umorul. Despre oralitate, criticul literar George Călinescu remarca: *„Ion Creangă vorbeşte ca un povestitor, ca un om care stă pe laviţă şi istoriseşte altora fiind el însuşi erau în naraţiune."*

Caracterul oral îşi are izvorul în farmecul povestirii populare. Scriitorul foloseşte cu pricepere cuvintele, încât acestea par spuse unui interlocutor prezent pe tot parcursul evocării. Prozatorul precizează că îşi spune povestea cuiva: *În sfârşit să nu-mi uit vorba, Mai rămâne vorbă despre asta?, Că mai bine n-oi putea zice, Căci nu vă pară şagă....* Alteori recurge la autodresare: *Apoi, lasă-ţi, băiete, satul cu tot farmecul frumuseţilor lui, şi pasă de tu în loc strein şi aşa de depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă.*

Interjecţiile subliniază diverse stări sufleteşti: durerea - *Ei, ei! măi Zahrie... de-acum şi munţii i-am pierdut din vedere...* îndemnul: *Hi căluţii tatei..*, ironia: *Dar*

vai de masul nostru!, mândria: *Halal pe la noi!*, indignarea: *I-auzi măi!* Interjecţiile *iată* şi *iacă* aduc acţiunea în planul prezentului: *... iaca şi soarele răsare..., Iaca de ce..., Iacă-tă-ne la Târgu Frumos....*

La realizarea oralităţii contribuie expresiile intraductibile, luate din vorbirea vie a poporului: *Căci nu vă pară şagă... , ...trebuie să căutăm a-l zburătăci, căci nu se ştiu zilele omului!, ... să nu dăm cinstea pe ruşinea şi pacea pe gâlceavă, ...banii nu se strâng de la trunchi ca surcelele.*

Locuţiunile verbale şi adverbiale, formarea superlativului absolut după modelul limbii vorbite sunt alte elemente de oralitate care dau expresivitate: *...să-şi ieie nădejdea şi să-şi caute de drum, ...m-am frământat cu gândul..., Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei..., căci smârţoagele lui de cai erau vlăguiţi din cale-afară..., ...moş Luca tulburat din cale-afară...* . Repetiţia adverbului dinamizează povestirea: *Mama atunci mă ia răpede-răpede la pornit, fără să mai am când îi spune de călugăriţe, ...suim încet, încet dealul Păşcanilor.* Prin adverbul *mai* în construcţiile: *Mai trăiesc ei oamenii şi fără popie. — Mai rămâne vorbă despre asta?, ... că mai bine n-oi putea zice, ... să nu se mai uite satul ca la urs la noi!* povestitorul concentrează atenţia ascultătorului asupra unor realităţi în continuă desfăşurare.

Din imprecaţii izbucnesc nemulţumirea şi mânia personajelor: *Fire-ar afurisit să fie cine-a mai desfiinţat şi catiheţiile celea..., Patruzecile mâne-sa de golan! Dacă n-a stat oleacă, să-l învăţ eu a mai lua de altă dată drumeţii în râs!*

Interesante pentru oralitatea stilului sunt şi construcţiile: *Şi cu câtă carte ştiu şi cu câtă nu ştiu, Şi după ce jucam cât jucam, Şi câte şi mai câte nu cânta.*

În plan sintactic oralitatea rezultă din introducerea propoziţiilor temporale prin adverbul relativ *cum: Cum treci Siretul apa-i rea...* şi din aşezarea propoziţiilor circumstanţiale de timp înaintea regentelor, indiferent prin ce element sunt introduse. Procedând astfel, Creangă sugerează desfăşurarea rapidă a evocării: *...când eram hotărât a spune mamei acestea, iaca şi soarele răsare...*

Alte modalităţi de realizare a oralităţii sunt monologul interior, dialogul, numărul mare de propoziţii exclamative şi interogative.

Comparaţiile, metaforele şi dativul etic contribuie, de asemenea, la oralitate: *Cum nu se dă scos ursul din bârlog, ţăranul de la munte, strămutat la câmp, şi pruncul, dezlipit de la sânul mamei..., ... mândrele dealuri de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereţii, Ştiutu-v-am că şi voi mi-aţi fost de aceştia?*

Povestirea este însoţită permanent de voioşie, expresie a vitalităţii şi a optimismului poporului nostru. Ca surse ale umorului se remarcă: buna dispoziţie a povestitorului - Nică face haz de necaz - alunecarea povestirii de la lucruri serioase la glumă, ironia: *... să nu mă faci, ia acuşi, să iau culeşerul să te dezmierd, cât eşti de mare!, ... ne suim în căruţă, supăraţi şi plânşi, ca vai de noi..., ... ne duceam surgun dracului pomană, ... drăgăliţă Doamne, eram şi eu acum holtei, din păcate! Tot umblând din şcoală în şcoală, mai mult, ia aşa de frunza frăsinelului mâne, poimâne avem să ne trezim nişte babalâci gubavi şi oftigioşi - numai buni de făcut popi, ieşiţi din Socola.* Comicul de situaţie este întâlnit în descrierea popasului de la Blăgeşti, în prezentarea felului cum glumeau drumeţii pe seama cailor lui moş Luca şi în înfăţişarea incidentului de la rohatca Păcurari între căruţaş şi flăcăoanul *al dracului.*

Cu ajutorul oralității și al umorului, *Creangă restituie povestirea funcției și estetice, care este de a se adresa nu unor cititori, ci unui auditor capabil de a fi cucerit prin toate elementele de sugestie ale graiului viu* (T. Vianu).

Exerciții de fixare

1. Alcătuiți planul simplu al fragmentului.
2. Menționați motivele pentru care Nică nu vrea să părăsească satul natal.
3. Explicați sensul cuvântului nostalgie, alcătuiți familia de cuvinte și redactați un scurt text despre legătura dintre Nică și leagănul copilăriei.
4. Care sunt momentele drumului parcurs de la Humulești la Iași?
5. Cum contribuie această călătorie la formarea lui Zaharia și a lui Nică?
6. Indicați elementele prin care se realizează comicul de limbaj și de situație.
7. Folosiți substantivele *supărare* și *mânie* într-un scurt text ținând seama de intensitatea diferită a sentimentului exprimat.
8. Selectați și grupați elementele de oralitate din text: adresarea către un interlucutor, autoadresarea, interjecțiile, locuțiunile verbale și adverbiale, forme de superlativ absolut, proverbe și zicători, așezarea subordonatei temporale înaintea regentei, dialogul, monologul.
9. Alcătuiți o compunere despre oralitatea și umorul operei lui Creangă referindu-vă la fragmentele studiate în clasa a VII-a și a VIII-a .

Exerciții pentru completarea cunoștințelor

Urmăriți elementele specifice artei narative a lui I. Creangă în prezentarea călătoriei de la Humulești la Iași, insistând asupra legăturii sufletești a celor doi tineri cu satul natal și asupra caracterului inițiatic al drumului.

1. Realizarea imaginii plasticii a descrierii dimineții plecării cu ajutorul interjecțiilor a locuțiunilor verbale și al propozițiilor exclamative și interogative - ca elemente ale vorbirii directe.
2. Momentul despărțirii subliniind gradarea sentimentelor durerii părăsirii celor dragi prin utilizarea anumitor verbe și locuțiuni verbale, a superlativului absolut de factură populară, a atributelor adjectivale și a complementelor.
3. Aspectul satului și al oamenilor surprins prin elemente ale antitezei.
4. Mâhnirea și deznădejdea, sentimente exprimate prin folosirea verbului la imperativ, adverbului la comparativ de superioritate și a comparației.

5. Mânia, sentiment exprimat prin imprecație și elemente de limbaj popular (locuțiuni verbale, adjectivele pronominale demonstrative, fonetisme populare, elemente de lexic popular).
6. Accentuarea nostalgiei, și durerii îndepărtării celor doi de locuri și oameni dragi, meditații asupra farmecului și misterelor ținutului Neamț și asupra existenței umane prin topică, enumerare, dativ posesiv, locuțiuni adverbiale, epitet, epitet antepus, construcții exclamative, repetarea interjecției și utilizarea vocativului.
7. Sentimentul resemnării exprimat prim limbaj popular și prin analiza cu ochi critic a elementelor noi întâlnite.
8. Prezentarea locurilor necunoscute (Blăgești, Moțca, Ruginoasa, Tg. Frumos, Podul Leloaie) prin interjecții, enumerare, viitor formă populară lexic popular, elemente de umor.

„Gala Galaction are comun cu Agârbiceanu obişnuinţa de a pune problema de conştiinţă. Convingerea lui este că „îndeletnicirea" literară trebuie să fie prevăzătoare, dornică să instruiască pe ceilalţi şi să le folosească" iar scriitorul „un pedagog".

(George Călinescu)

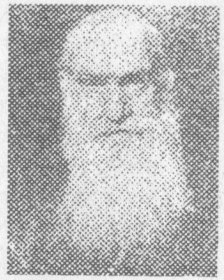

Gala Galaction

(1879 - 1961)

Gala Galaction este pseudonimul lui Grigore Pişculescu, scriitor român care s-a născut în satul Dideşti-Teleorman în anul 1879.

A debutat în revista Adevărul literar şi a colaborat la Viaţa românească, Viaţa socială şi Chemarea. A creat mai multe volume de nuvele în care a ilustrat aspecte dramatice din lumea satului: Bisericuţa din răzoare (1914), Clopotele din mânăstirea Neamţu. Talentul de romancier este evidenţiat de romanele Doctorul Taifun, Roxana şi Papucii lui Mahmud. Proza sa îl situează în rândul scriitorilor valoroşi din literatura interbelică şi îl caracterizează prin subtilitatea analizei pshihologice, prin îmbinarea realului cu fantasticul şi prin lirism - adesea patetic.

Gala Galaction şi-a manifestat talentul de pamfletar în articole publicate în reviste editate de N. D. Cocea, în paginile cărora a colaborat şi Tudor Arghezi.

A murit în anul 1961.

La Vulturi

Exerciţii de fixare

1. Explicaţi semnificaţia titlului (observând de câte ori şi cum apare imaginea vulturilor)

2. Urmăriţi elementele expoziţiunii (prezentarea aşezării sub culmile Scripetelui, biografia lui Dănilă, sprijinul dat de acesta revoluţiei lui Tudor, viaţa bătrânului şi a fiicei sale, ocupaţiile Agripinei şi jocul copiilor în ziua desfăşurării întâmplărilor dramatice, subliniind elementele de limbaj artistic.

3. Care este intriga?

4. Ce dovedeşte hotărârea Agripinei de a urca pe cărarea *cea mai scurtă, dar cea mai anevoioasă*?

5. Urmăriţi drumul dramatic parcurs de Agripina referindu-vă la monologul interior şi la corespondenţa om-natură.

6. Prezentaţi punctul culminant al nuvelei ţinând seama de:
- sosirea la stână a copiilor şi a Agripinei;
- plecarea ciobanilor în căutarea lui Păunaş;
- descoperirea morţii copilului.

7. Comentaţi ruga bătrânului Dănilă din finalul nuvelei.

Comentariu literar

Gala Galaction înfăţişează în operele sale dureri şi frământări omeneşti, conflicte sociale şi morale - eroii prozei sale fiind dominaţi de pasiuni mistuitoare. Cele mai cunoscute nuvele care prezintă probleme de conştiinţă sunt: *Moara lui Călifar, Gloria Constantini, De la noi, la Cladova.* Nuvelele: *Lângă apa Vodislavei, Zile şi necazuri din zaveră, La Vulturi* evocă momente din trecutul istoric.

Opera *La Vulturi* a fost publicată iniţial în revista *Viaţa românească* în anul 1912, apoi inclusă în volumul de debut *Bisericuţa din răzoare.* Nuvelele lui Gala Galaction se înscriu în tradiţia cultivată de Costache Negruzzi, Alexandru Odobescu, I. L. Caragiale, I. Slavici, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu şi alţi scriitori români de prestigiu.

Titlul este o metaforă cu simboluri multiple: simbol al idealului de libertate - care izvorăşte din măreţia morală a eroilor -, simbol al înălţimii muntelui Scripetele, unde oamenii întemeiaseră un sat, ca un *cuib de vulturi* - simbol al morţii -, sens schiţat la începutul nuvelei: ... *Vulturii pluteau neobosiţi scăldându-şi aripile în*

lumină şi dând fiorii morţii păsăretului de casă din jurul celor cincisprezece-douăzeci de locuinţe din fundul văii. Acest înţeles este adâncit în final de rugămintea bătrânului Dănilă adresată cerului. Naraţiunea este construită pe baza metaforei simbol - *La Vulturi!* - care include cele două sensuri: al înălţării pentru libertate şi al morţii pentru acest ideal.

Prozatorul evocă lupta şi jertfa poporului român pentru libertate naţională, acţiunea petrecându-se în timpul Revoluţiei de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu.

Expoziţiunea este amplă - întinderea neobişnuită constituind o particularitate de compoziţie. În expoziţiune se fixează locul acţiunii - muntele Scripetele şi personajele - Dănilă, fiica sa Agripina, Păun Ozun, soţul Agripinei, copiii lor, Măriuca, Vlad şi Păunaş.

Cadrul natural impresionează prin măreţie, izolare şi duritate. Muntele Scripetele reţine atenţia prin culmile sale *colţuroase şi limpezi ca o cunună de securi* proiectată pe albastrul cerului. Râul Iablanicioarei îşi poartă *undele oţelite* printre fagii *cosiţi mereu la rădăcină*. Între munţi se află un sat ca un cuib *de vulturi* locuit de un pumn de oameni. Pe lângă cursul apei, coboară, chinuită, singura cărare mai *lesnicioasă*. Este o natură aspră, ca şi viaţa oamenilor din această aşezare, idee sugerată de elemente semnificative: comparaţie, epitet, metafore (*colţuroase, o cunună de securi, se ştirbea, zdrobiţi, cosiţi, oţelite, chinuită).*

Din punct de vedere temporal, nuvela se desfăşoară pe două planuri: timpul istoric al rememorării evocă existenţa zbuciumată a bătrânului Dănilă şi timpul prezent - al acţiunii directe.

Vatra păstorească de la Iablancioara este rezultatul pribegiei bătrânului Dănilă, după ce turcii îi distruseseră pentru a treia oară întrega avere.

Aprecierea că *era un om care trecuse prin multe suferinţe şi încercase multe vaduri de amărăciune* este adâncită prin scurta retrospectivă asupra existenţei duse de Dănilă pe plai. Fusese un gospodar de frunte, fapt relevat prin exclamaţiile retorice: — *Ce conace! ce gospodării! ce rost temeinic!* Drama trăită, când şi-a văzut spulberat rostul, este exprimată printr-o metaforă şi o comparaţie de mare plasticitate. *Dar precum fierul plugului trece prin inima muşuroiului de furnici, spintecând într-o clipă cetatea harnicelor muncitoare, aşa şi fierul nenorocirii spintecoase în trei rânduri rostul şi viaţa românului Dănilă. A treia oară n-a putut salva nimic deoarece casa lui s-a mistuit în flăcări - împreună cu întregul sat - şi a urcat în munţi să nu mai vadă plaiul şi silnicia de pe el*, menţiune care evidenţiază faptul că legea după care şi-a orânduit viaţa este idealul de libertate.

Dănilă este personaj simbolic; pribegiile şi suferinţele sale semnifică istoria poporului ronmân, greu încercat, dar niciodată înfrânt, hotărârea de a se urca în munţi reflectând revolta împotriva unui destin istoric nedrept şi dorinţa de a trăi în libertate. Descrierea vieţii lui Dănilă în satul de pe Iablanicioara relevă încrederea în viaţă, hărnicia, tenacitatea, priceperea de a-şi impune prestigiul în noua aşezare omenească: *Din an în an, Dănilă a crescut în turme şi în argaţi, a însurat, a măritat şi şi-a întins pe câţiva munţi neamul şi întâietatea.* Valoarea de personaj simbol poate fi evidenţiată prin raportarea la consideraţiile făcute de Alexandru Vlahuţă în opera *România pitorească* asupra permanenţei poporului nostru: *Îl urmăresc cu gândul de-a lungul veacurilor il văd cu peptul dezvălit în zloată şi-n bătălii,*

muncind ca să plătească dările ţării, luptând ca să-şi apere pământul, căzând şi ridicându-se iar, murind în şes şi renăscând în munţi, pururea tânăr, pururea mândru, cu toate nevoile ce.au dat să-l răpuie...

La vârsta de optzeci de ani, moş Dănilă a trăit bucuria că s-a ridicat la luptă pentru libertatea ţării un român vrednic: *Tudor chema pe panduri, pe plăieşi şi pe toţi câţi aveau o scânteie de bărbăţie în piept la viaţă şi la arme!* Deşi bătrân, dorea să fie cât mai mult de folos revoluţiei, de aceea l-a trimis pe ginerele său, Păun Ozun, împreună cu zece voinici, îmbrăcaţi pe cheltuiala lui. Îndemnul *Du-te tu în locul meu şi slujeşte pe Tudor până la moarte* încheie ca într-un corolar devotamentul faţă de ţară. Dănilă îşi asumă răspunderea grea de a avea grijă de Agripina şi de copii, deoarece doreşte ca Păun Ozun să nu fie tulburat de gândul celor de acasă: *Mergi cu inima slobodă şi Dumnezeu din cer să aibă milă de tinereţea ta!* Scurte secvenţe descriptive surprind mulţimea oamenilor care se înflăcărează la chemarea glasului de libertate. Din punct de vedere stilistic ideea este subliniată de enumeraţii care imprimă o anumită cadenţă descrierii: *Coborau din stâncă, în stâncă, din munte în plai şi pretutindeni întâlneau cete-cete de zaplani, tot oameni hotărâţi şi aspri, neştiutori de dor şi de păreri de rău, porniţi cu flinta, cu coasa ori cu furca la spinare, spre steagul ridicat de domnul Tudor.*

Bătrânul era un sprijin de nădejde pentru Agripina. Când venea îngrijorată la el, cu Păunaş în braţe, găsea puterea necesară să o liniştească. Îi alunga gândurile negre care o stăpâneau spunându-i că boierii de ţară s-au dat de partea lui Tudor şi că acesta şi Ozun stăpânesc în Bucureşti. Cu toate că veştile erau destul de vechi şi altele întârziau să sosească, Dănilă îi vorbea Agripinei *cu nişte ochi de flăcări* şi se emoţiona sperând într-un viitor fericit. Bătrânul se lumina când îl privea pe Păunaş, deoarece vedea în el nu numai pe nepotul cel mai drag, ci şi generaţia despre care credea că va trăi în libertate. Valoarea de simbol a acestui personaj se conturează prin cuvintele:

— *Fată dragă, nici nu ştii ce-mi aduci!... Tu-mi aduci ce are să fie peste patruzeci-cincizeci de ani pe plaiul dezrobit de Tudor!*

Desfăşurarea acţiunii directe este determinată de năvălirea turcilor în acest *cuib de vulturi*. Era o zi senină după o lună de ploi putrede. Moş Dănilă se suise la stână, în sat rămăseseră doar femeile, bătrânii şi copii pentru că *oamenii în putere şi cei tineri* urcaseră cu oile, iar alţii coborâseră la şes ca să aducă mălai. Agripina începuse ziua în mod obişnuit, se ocupa de treburile gospodăreşti şi privea mulţumită la Măriuca şi la Vlad, care se jucau pe malul Iablancioarei. Păunaş dormea liniştit în albie *cu trupuşorul scăldat în soare.*

Vestea despre venirea turcilor constituie intriga nuvelei. Momentele dramatice din nuvelă sunt precedate de o pace adâncă - antiteza dintre linişte şi zbucium având rolul de a sublinia frământarea sufletească a eroilor: *În această pace adâncă, în această fântână dintre munţi, plină de chipul şi de aleanul soarelui, pocni răcnetul deznădăjduit: Fugiţi! fugiţi! vin turcii!, căzând ca un trăsnet în liniştea zilei de vară.* Intriga declanşează o tensiune care se intensifică pe măsura desfăşurării acţiunii într-o gradaţie ascendentă. Agripina hotărăşte să urce la stâna tatălui pentru a-şi salva copiii şi pentru ca să-i vestească pe ciobani despre venirea turcilor în sat.

Atenţia prozatorului se opreşte asupra gândurilor, gesturilor şi luptei Agripinei cu muntele abrupt cu oboseala şi cu spaima. Verbele la perfectul simplu *se repezi,*

ridică, puse, începu subliniază încordarea maximă a trăirilor şi hotărârile luate de personajul aflat într-o situaţie limită. Pentru a fi sigură că nu va fi urmărită de turci. Agripina porneşte cu cei trei copii alegând *cărarea cea mai scurtă, dar cea mai anevoioasă.* În descrierea cărării se notează amănunte cu scopul de a se evidenţia eforturile mamei hotărâte să învingă cu orice preţ greutăţile urcuşului: *Trebuia un om zdravăn pentru ca să poată să biruiască pieptul muntelui, nu o muiere cu un copil în poală şi doi după dânsa. Era o cărare cumplită, care scotea sufletul din om pas cu pas, mai mult o scară de bolovani şi de rădăcini decât o potecă.* Se precizează că *şi Păun Ozun urcă rar pe acolo, fiindu-i foarte greu chiar unui bărbat, să străbată prin asemenea locuri. Din cauza arşiţei şi a emoţiei, Agripina este chinuită de o sete cumplită; îi era atât de sete încât s-ar fi aruncat în şuvoiul Iblonicioarei, dar ştia că ar fi murit pe loc, iar copiii ar fi căzut în mâinile turcilor. O sete groaznică îi frigea gâtlejul şi măruntaiele." Agripina urca din greu ducând pe Păunaş în poală, pe Vlad în spinare, iar pe Măriuca de capătul brâului.*

Printr-o acumulare de imagini hiperboplice se subliniază chinul urcuşului: *În pieptul ei ardea toată pădurea,* iar *bătăile inimii erau bolovani încinşi, pieptul îi horcăia ca nişte foale.* Oboseala ajunge la paroxism[1], stare surprinsă în notaţiile: *Copacii dimprejur zvâcneau şi începeau să se facă roşii, Gândurile i se topeau în cap, O perdea de sânge şi de nebunie i se lăsa, încet, pe creieri.*

Monologul interior completează imaginea înverşunării cu care Agripina îşi adună puterile pentru a ajunge la stână. Hotărârea este subliniată de verbele *să lupte, să urce, să nu se lase: Mai bine să lupte până când i-o plesni inima în piept. Dacă ajunge la stână, poate să cadă şi să moară; au scăpat copilaşii... Mai bine să urce, să urce! Să nu se lase până ce nu s-a vedea măcar în poienița de sub stână şi atunci când o cădea moartă, Măriuca, Vlad şi Păunaş au scăpat cu viaţă.*

Exclamaţia retorică din reflecţia Agripinei *O, dar până la poieniţă mai e mult!*, exclamaţie reluată *Şi până la poienița de sub stână tot mai era* pune în lumină desperarea şi totodată speranţa că îşi va salva copiii. Gândurile Agripinei dezvăluie dragostea de mamă şi puterea de jertfă pentru salvarea copiilor, răspunderea şi ataşamentul faţă de tatăl şi faţă de soţul ei, sintetizând cele trei ipostaze ale personajului: de mamă, de fiică, de soţie: *Cum să mai dea ochii cu tată-său! Ce mi-ai făcut copiii? Unde e nădejdea şi mângâierea mea?...*

Când Vlad *căzu ca un bujor frânt de ploaie,* Agripina îl luă în spate, pe Măriuca o legă de capătul brâului şi adunându-şi puterile *cu oarbă înverşunare* urcă până ajunse în poiana de sub culmea Brăcinelului. Aici Agripina îl ascunse pe Păunaş într-o căpiţă de fân, iar pe Măriuca şi Vlad îi trimise la stână.

Moş Dănilă a înţeles gravitatea situaţiei din plânsul şi din vorbele Măriucăi, din înfăţişarea Agripinei care avea *umbletul şi schimele unei nebune.* Venirea Măriucăi a fost ca un răspuns dureros la întrebările ce îl chinuiau pe bătrânul aflat în singurătatea munţilor: *Moş Dănilă se gândea departe, se gândea la Tudor, la Păun Ozun şi la Bucureşti unde viteazul oştean pare că intrase într-un mormânt: „Încotro să fie Tudor şi ai lui? Tot în Bucureşti, ori aiurea? Ce a făcut el atâta vreme?* Aflând vestea cumplită chemă pe ciobani sunând podobia din bucium, o lăsă pe

[1] **paroxism** - intensitate maximă a unei senzaţii, a unui sentiment.

Agripina în grija lui Dragomir Ozun - fratele lui Păun Ozun - şi porni spre poieniţă să-l aducă pe Păunaş.

Monologul interior al bătrânului exprimă dramatismul trăirilor sufleteşti când şi-a dat seama că îngrijorarea lui cu privire la înfrângerea revoluţiei era întemeiată: *Gânduri-gânduri - nori şi corbi - treceau prin cugetul bătrânului Dănilă.* Episodul este semnificativ pentru demnitatea şi curajul bătrânului să-i înfrunte pe turci dacă-i va întâlni.

Moş Dănilă găseşte în poieniţă scutecele lui Păunaş însângerate şi o *largă spulberătură de fulgi cenuşii ca după o încăierare între vulturi.* Moartea copilului reprezintă punctul culminant al nuvelei. Sfârşitul lui Păunaş are valoare simbolică. După afirmaţia lui Dănilă, acesta înseamnă *ce are să fie peste patruzeci-cincizeci de ani pe plaiul dezrobit de domnul Tudor". Bătrânul înţelege că împlinirea visului de libertate naţională avea să fie posibilă numai peste multă vreme. Păunaş fusese smuls, din „chinul unei vieţi omeneşti, în mijlocul unui popor nenorocit şi rob încă pentru multă vreme!*

Moş Dănilă plânge pentru a doua oară în viaţă implorând Cerul:

— Pune un hotar, Stăpâne, nenorocirii noastre! Ajungă Sfinţiei Tale atâta jertfă! Ajungă atâta risipă, atâta jaf la vulturi din mana bietei ţări şi din carnea noastră! Faptul că suferinţele cumplite ale poporului trebuiau curmate este relevat de verbul *pune*, folosit la modul imperativ, de repetiţia verbului *ajungă* - cu nuanţa imperativă - şi de substantivele *jerfă, risipă şi jaf.* Implorarea constituie expresia suferinţelor seculare ale poporului silit să plătească tribut de vieţi omeneşti şi de bunuri materiale cotropitorilor. Dănilă este deznădăjduit, dar nu înfrânt; el are credinţa că îndurarea lui Dumnezeu va ajuta la mântuirea neamului.

Nuvela se impune prin arta cu care scriitorul imprimă faptului particular valoare de generalitate; şirul întâmplărilor dramatice trăite de *pumnul de oameni* de valea lablancioarei reprezentând scvenţe ale suferinţelor poporului român de-a lungul istoriei sale zbuciumate.

La Vulturi! poate fi considerată o operă antologică şi datorită virtuozităţii artistice care constă în: uşurinţa trecerii de la rememorarea trecutului la prezent, măiestria îmbinării descrierii, dialogului, monologului şi a naraţiunii, calităţi prin care impresionează puternic pe cititorul de orice vârstă şi orice formaţie.

Exerciţii de fixare

1. Alcătuiţi planul dezvoltat al nuvelei *La Vulturi!*

2. Caracterizaţi personajul Dănilă ţinând seama de cele două planuri de perspectivă şi subliniaţi procedeele artistice folosite.

Exerciții pentru completarea cunoștințelor

1. Pornind de la implorarea din finalul nuvelei și de la conținutul de idei al poeziei *Noi* de Nichita Stănescu, alcătuiți o compunere despre statornicia neamului. Dați-i un titlu adecvat.

„Eu am pornit în literatură de la o idee monografică a unui sat. Am crezut că satul reprezintă prin sine, unitatea organică a sufletului acestui popor.

... Așa că primul volum, pe care eu, dintr-un sentiment explicabil de modestie, l-am intitulat „Poezii", pe când trebuia să poarte titlul „Acasă" e monografia unui sat."

(O. Goga)

Octavian Goga

(1881 - 1938)

S-a născut la 1 aprilie 1881 în satul Rășinari, situat în apropiere de Sibiu.

A fost primul copil al preotului Iosif Goga și al învățătoarei Aurelia Goga.

A făcut școala primară la Rășinari, a studiat la liceul unguresc din Sibiu, ultima clasă a învățat la liceul românesc din Brașov, apoi a urmat cursurile Facultății de litere și filozofie din Budapesta. În 1902, împreună cu alți tineri înființează revista Luceafărul în paginile căreia se afirmă ca poet.

Realitățile dramatice ale Ardealului, aflat sub stăpânirea austro-ungară aprind în sufletul poetului dorința de libertate națională și socială și dragostea pentru poporul asuprit, sentimente exprimate în poezii de intensă vibrație lirică.

Opera celui mai mare poet național pe care l-a dat Ardealul este grupată în volumele: Poezii (1905), Ne cheamă pământul (1909), Din umbra zidurilor (1913), Cântece fără țară (1916), prin care realizează o monografie a satului transilvănean de la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru.

Poetul recurge la tonul profetic demascând asuprirea socială și națională, exprimându-și convingerea în triumful dreptății și libertății celor mulți.

Plugarii

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului având în vedere concepţia lui O. Goga despre ţărănime, formulată în confesiunea:

Eu am văzut în ţăran un om chinuit al pământului; n-am putut să-l văd în acea atmosferă în care l-a văzut Alecsandri în pastelele sale şi nici n-am putut să-l văd încadrat în acea lumină şi veselie a lui Coşbuc.

2. Prima strofă este un corolar al ideilor şi sentimentelor din întreaga poezie. Urmăriţi-i semnificaţiile şi structurile artistice.

3. Selectaţi cuvinte şi expresii prin care sunt caracterizaţi plugarii.

4. Prin ce imagini este ilustrată comuniunea om-natură? Analizaţi complexitatea aspectelor tratării acestui motiv.

5. Explicaţi înţelesul strofei a IV-a.

6. Prin ce modalităţi artistice se concretizează legătura dintre plugari-poet-operă?

7. Indicaţi versurile care exprimă încrederea poetului în triumful luptei plugarilor pentru libertate. Comentaţi-le evidenţiind mesianismul[1] operei.

Comentariu literar

Criticul literar Gerorge Călinescu, în monumentala operă *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* precizează astfel locul poetului transilvănean în spiritualitatea românească: *Octavian Goga e întîiul mare poet din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulţimii, poet naţional totodată şi pur ca şi Eminescu.*

Volumul de *Poezii* transpune liric declaraţia poetului: *Eu am văzut în ţăran un om chinuit al pământului; n-am putut să-l văd în acea atmosferă în care l-a văzut Alecsandri în pastelele sale şi nici n-am putut să-l văd încadrat în acea lumină şi veselie a lui Coşbuc.*

Poezia *Plugarii* a apărut la 1.I.1905, în revista *Luceafărul* şi a fost inclusă în volumul de debut - fiind a doua ca ordine -, aparţine genului liric şi este un imn cu elemente de elegie.

[1] **mesianic** - care cuprinde o precizare, profetic.

Octavian Goga realizează portretul moral al ţărănimii ardelene, exprimându-şi dragostea şi compasiunea pentru truditorii gliei, subliniind rolul lor de făuritori ai bunurilor materiale, de creatori ai tezaurului spiritual şi de izbăvitori ai neamului.

Titlul alcătuit din substantivul *Plugarii* denumeşte clasa socială pe care poetul o consideră *fundamentul edificiului nostru naţional.*

Prin adresarea directă se evidenţiază puternica legătură afectivă dintre poet şi ţărănime, legătură care generează o emoţionantă poezie a *cântării pătimirii noastre*:

— La voi aleargă totdeauna
— Truditu-mi suflet să se-nchine,
Voi singuri străjuiţi altarul
Nădejdii noastre de mai bine.

Adverbul *totdeauna* subliniază faptul că permanenţa neamului se datorează plugarilor pentru că sunt păstrătorii idealului de libertate naţională numit metaforic „altarul nădejdii noastre de mai bine." Alternanţa adjectivelor şi pronumelor posesive *al vostru (al vostru-i plânsul), mele (strunei mele), a mea (a mea e lacrima), al meu (al meu e cântul), voastre (obidirii voastre)* proiectează o lumină intensă asupra implicării totale a lui Octavian Goga în viaţa plugarilor:

Al vostru-i plânsul strunei mele,
Creştini ce n-aveţi sărbătoare
. . . . . .
A mea e lacrima ce-n tremur
Prin sita genelor se frânge,
Al meu e cântul ce-n pustie
Neputincioasa jale-şi plânge.
. . . . . .
Ci-n pacea obidirii voastre

Plugarii sunt caracterizaţi prin următoarele formulări poatice: *Creştini ce n-aveţi sărbătoare, Voi cei mai buni copii ai firii, / Urziţi din lacrimi şi sudoare, Fraţi buni şi frunzelor din codru.* Deşi au fost înzestraţi cu alese calităţi: puritate - însuşire proprie adevăraţilor creştini - şi bunătate - relevată de adjectivul la gradul superlativ relativ - *cei mai buni* - plugarii au fost predestinaţi suferinţei şi trudei de către realităţile istorice vitrege: *urziţi din lacrimi şi sudoare.* Dumnezeu a pus în fiinţa plugarului *cea mai curată rază / din sfânta lui seninătate.* Adjectivul *cea mai curată rază*, la gradul superlativ relativ, evidenţiază sacralitatea plugarului care poartă în sine o fărâmă de dumnezeire. Relaţia plugari-divinitate este întărită de adjectivul pronominal *voastre*, raportat la substantivul *seninătate*, determinat de pronumele personal *lui* şi de adjectivul *sfântă.* Metafora *creştini* sugerează condiţia plugarilor de martiri (*Creştini ce n-aveţi sărbătoare*), de creatori şi rolul de eliberatori ai neamului - prin nesecata lor energie spirituală.

Trăindu-şi viaţa în mijlocul naturii, ţăranii sunt sensibili faţă de farmecul şi misterul acesteia pentru că pământ şi plugari constituie un tot inseparabil. Receptivitatea faţă de frumuseţile şi secretele firii rezultă din folosirea substantivelor *inimă, suflet* al verbelor *să tresară, să se-nfioare* şi al personificării; *El v-a dat suflet*

să tresară / Şi inimă să se-nfioare, / De glasul frunzelor din codru, / De şopot tainic de izvoare.

Definiţiile poetice - *Fraţi buni ai frunzelor din codru, / Copii ai mândrei bolţi albastre* - prin care plugarii sunt raportaţi la spaţiul terestru şi cosmic, întăresc ideea că ei reprezintă elementul etnic fundamental. Substantivele *fraţi* şi *copii* relevă legătura om-natură văzută ca o relaţie de familie care poate să fie încadrată în miturile străvechi despre pământul şi neamul românesc.

Desfăşurarea ciclică a anotimpurilor impune un anumit ritm vieţii şi muncii plugarilor. Primăvara, ei încredinţează brazdei sămânţa din care va zămisli rodul: *În coapsa grăitoarei mirişti / Devreme plugul vostru ară.* Adverbul *devreme* sugerează hărnicia plugarilor şi personificarea *Blând tainele vi le desface din sânu-i milostiva glie / Căci toată floarea vă cunoaşte / Şi toată frunza ei vă ştie*, înfăţişează pe pluguri ca pe nişte cunoscători deplini ai pământului, recunoscuţi de natură ca unici stăpâni. Această idee este întărită de repetiţia adjectivului nehotărât *toată* şi de verbele *vă cunoaşte, vă ştie*, aflate la sfârşitul versurilor, poziţie care impune accentuarea mesajului transmis.

Vara, plugarii adună belşugul pământului lucrat cu dragoste şi cu dăruire: *Purtaţi cu braţele-amândouă / A muncii rodnică povară / Subt strălucirea-nlăcrimată / A dimineţilor de vară.* Dumnezeu alină suferinţele plugarilor, în antiteză cu stăpânul pământului, faţă de care poetul îşi exprimă disprețul prin metaforele *piticul şi fiere*:

Dar dacă-n schimbul pânii voastre,
Piticul vă plăteşte fire,
Îndurător v-ascultă Domnul
Şi vă trimite mângâiere.

Repetiţia pronumelui posesiv *a voastră* la începutul versurilor subliniază suferinţa plugarilor al căror destin hotărât de asupritori este definit prin conceptele *muncă* şi *jale: A voastră-i jalea cea mai mare, / A voastră-i truda cea mai sfântă.*

În tihna serilor de toamnă, când muncile câmpului s-au terminat, plugarii creează comori de aleasă simţire românească. Personajele de mitologie populară, *Cosânzeana, zâne*, sunt simboluri ale idealului popular de frumuseţe fizică şi sufletească: *Când doarme plugul pe rotile, / În pacea serilor de toamnă, / La voi coboară Cosânzeana, / A visurilor noastre doamnă. / Vin crai cu argintate coifuri / Şi-n aur zânele bălaie. / Atâta strălucire-ncape / În bietul bordeiaş de paie.* Tabloul evocării vieţii spirituale se remarcă prin luminozitatea intensă, sugestivă pentru incandescenţa actului creator. Ideea este susţinută stilistic de epitetele *argintate, bălaie* şi de substantivele *aur* şi *strălucire*, ultimul fiind determinat de adjectivul pronominal nehotărât *atâta*, cu valoare de superlativ absolut.

Compasiunea pentru plugarii asupriţi se exprimă prin diminutivul *bordeiaş*, însoţit de epitetul adjectival *bietul*. Prin munca sa trudnică plugarul sfinţeşte pământul: *Sfinţii cu roua suferinţii / Ţărâna plaiurilor noastre!*

Octavian Goga prezintă profetic rolul plugarilor de izbăvitori ai neamului: *Din casa voastră, unde-n umbră / plâng doinele şi râde hora, / Va străluci odată vremii / Norocul nostru-al tuturora.* Din acumularea energiilor latente va izbucni teribila confruntare menită să aducă libertatea: *Ci-n pacea obidirii voastre, / Ca-ntr-un*

întins adânc de mare, / Trăieşte-nfricoşatul vifor / Al vremilor răzbunătoare. Imaginea plastică a luptei pentru *o dreaptă sărbătoare* se încheagă din comparaţia *Ca-ntr-un întins adânc de mare*, din metafora *vifor*, din epitetele *înfricoşatul* (epitet antepus) şi *răzbunătoare*.

Poetul îmbină termeni populari (*trudit, trudă, nădejde, urziţi, sudoare)* cu cei religioşi ceruţi de tonul mesianic al creaţiei sale (*altarul, creştini, sărbătoare, cerul, sfânta seninătate, Domnul, cununa razelor sfinte)* pentru a evidenţia vechimea poporului, credinţa neamului nostru şi pentru a condamna pe cei care ne-au lipsit de libertate.

Bogăţia de idei şi sentimente este exprimată prin octave, prin versuri alcătuite din nouă silabe şi prin ritmul iambic.

Inspirată din realităţile dramatice ale Ardealului, opera lui Octavian Goga se ridică, prin solemnitate, prin tonul profetic, prin căldura şi frumuseţea versului la înălţimea marii arte naţionale şi universale.

D. Micu sublinia în lucrarea *Început de secol* unicitatea lui Octavian Goga: *De pe Mureş şi Olt, de pe cele trei Crişuri, poetul pătimirii ardelene vorbeşte nu doar întregii sale naţiuni, ci umanităţii, în eternitate.*

Exerciţii de fixare

1. Demonstraţi că poezia *Plugarii* este un imn cu elemente de elegie.

2. Justificaţi utilizarea verbelor la timpul prezent.

3. Construiţi propoziţii cu sinonimele şi antonimele substantivului *jale*, ale verbului *plâng* şi ale adverbului *devreme*.

4. Formaţi familia lexicală a cuvântului plug.

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor

1. Selectaţi cuvintele populare şi arhaice din poezie şi motivaţi folosirea lor. Alcătuiţi un portret sentimental închinat truditorilor gliei. Daţi-i un titlu potrivit.

„Aşa cum cel care doreşte să înalţe un monument important, strângând, după ce şi-a făcut proiectul, cele mai durabile şi mai potrivite materiale, aduse de aproape şi de departe, Preda - acest gospodar român, în privinţa aceasta semănând cu Arghezi - cu îndârjire şi calcul, a fost în stare să piardă mulţi ani căutând, marmura, cărămizele, fierul..., plătind preţurile, tocmindu-se cu inginerii, salahorii şi ţăranii. Palatul său nemaipomenit trebuia să aibă două ieşiri: una la ţară şi una la oraş."

(Marin Sorescu)

Marin Preda

(1922 - 1980)

S-a născut în anul 1922, în satul Siliştea-Gumeşti, judeţul Teleorman, într-o familie de ţărani.

Urmează cursurile şcolii primare în satul natal, din anul 1937 este elev la Şcoala Normală din Abrud, transferată la Cristun-Odorhei. După dictatul de la Viena (1940) Marin Preda este obligat să-şi continue studiile liceale la Bucureşti.

Din 1941 desfăşoară o bogară activitate în redacţia unor ziare (Timpul, Evenimentul zilei, România Liberă, Viaţa românească, al cărui redactor şef adjunct este din 1957).

Moare la Bucureşti în luna mai 1980, în împrejurări nelămurite, când nici nu se uscase cerneala tiparului de pe ultimul său roman Cel mai iubit dintre pământeni.

O oră din august

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului.

2. Urmăriţi expoziţiunea nuvelei.

3. Prin ce procedeu se prezintă biografia sublocotenentului Roşu pe parcursul nuvelei? Selectaţi fragmente ilustrative.

4. Care este intriga?

5. Prezentaţi aspectele luptei tunarilor de la Otopeni împotriva aviaţiei germane.

6. Faceţi observaţii asupra limbajului nuvelei şi asupra felului în care se îmbină modalităţile de expunere.

Comentariu literar

Marin Preda, prozator reprezentativ al literaturii actuale, a debutat în anul 1948 cu volumul de nuvele intitulat *Întâlnirea din pământuri*. Capodopera creaţiei sale de inspiraţie rurală este romanul *Moromeţii* (vol. I - 1955; vol. II - 1967). Romanele *Risipitorii, Intrusul, Delirul, Marele singuratic, Cel mai iubit dintre pământeni* oferă o imagine realistă a universului citadin raportat la momente bine definite din evoluţia istorico-socială. Din activitatea nuvelistică mai fac parte: *Desfăşurarea, Ferestre întunecate, Îndrăzneala.*

Marin Preda s-a apropiat cu înţelegere şi cu dragoste de omul simplu, el însuşi fiind fiu de ţăran, cunoscând durerile, bucuriile şi filozofia acestor oameni.

Nuvela *O oră din August* a fost publicată în anul 1969 şi evocă aspecte din luptele eroice pentru apărarea ţării de bombardamentele aviaţiei germane la sfârşitul celui de-al doilea război mondial.

Titlul operei evidenţiază faptul că evenimentele de la sfârşitul lunii august din anul 1944 prezentate constituie un moment de răscruce în istoria poporului nostru. Semnificaţia titlului este precizată de prozator în notaţia: *Cine poate să ştie care e ora şi locul decisiv într-o luptă... şi nici tunarii de lângă Otopeni nu ştiuseră chiar în mod sigur ce rol jucase bateria lor în apărarea nu numai a Capitalei, ci şi a altor puncte esenţiale ale situaţiei militare din acele zile.*

În expoziţiune sunt prezentate personajele principale: sublocotenentul Roşu, sergentul Ionescu şi armata. Timpul - consemnat în titlu - este ziua de 24 august, când nemţii au deschis ostilităţile asupra românilor.

Acțiunea este urmărită pe două planuri: prezent și trecut. În planul prezentului se înfățișează lupta eroică a unui batalion de tunari de lângă Otopeni împotriva aviației germane, iar trecutul apare prin rememorarea unor episoade importante din viața personajelor principale.

Retrospectiva introduce în atmosfera unității militare de unde vine Roșu în bateria de la Otopeni și ajută la caracterizarea personajului. Ostașii îl urau pentru că era ofițer crud: *Îi plăcea să bată și nu mai știa să mai adauge nimic la asta ca să facă cu putință conviețuire cu soldații.* În asemenea împrejurări, superiorii spuneau *că armata e o școală a asprimii și a încercărilor grele menită să facă din tinerii cruzi... soldați cu inimă de piatră și cu voința călită.* Militarii se înspăimântau când Roșu îi bătea până îi umplea de sânge, când el se făcea vânăt la față și pleca încruntat, fără să dea nici o explicație. Ei considerau nejustificată cruzimea ofițerului de aceea se simțeau umiliți. Demni și răbdători, aveau puterea să se stăpânească sub ploaia loviturilor, dar când îl vedeau îndepărtându-se nepăsător, își înecau în plâns revolta și neputința unei riposte ferme.

Un soldat nou venit în regiment *avu un surâs bizar* când fu bătut, deoarece în mintea lui încolțise planul răzbunării propriei umilințe și a tuturor camarazilor care trecuseră prin situații similare.

Când era ofițer de rond, Roșu considera că este momentul potrivit să le demonstreze militarilor cât de gravă era abaterea de la regulament dacă adormeau în post. Deși intenția sa era bună, pentru că urmărea să-i formeze în spiritul disciplinei, obligatorie în executarea oricărei misiuni, sublocotenentul folosea o cale necinstită. *Dacă se întâmpla ca soldatul să adoarmă în post datorită oboselii și bromurii din ciorbă*, se apropia tiptil, „mai ales de cei din posturile izolate și singuratice", le lua închizătorul de la armă și-i lăsa să doarmă mai departe. După un timp revenea și nu se oprea la somația soldatului, știind că nu avea cu ce să tragă; atunci soldatul era cuprins de groază realizând cât de grav încălcase disciplina militară.

Ostașul, care surâsese, găsi prilejul să se răzbune în timpul gărzii de noapte. Ofițerul îi luă închizătorul, considerând că *adormise cu adevărat în post*, dar soldatul alergă la corpul de gardă de unde trase un închizător de la altă armă, îl puse în pușca sa și se întoarse la post. Când Roșu reveni îl somă: *Stai că trag. Trage... zise ofițerul. Soldatul îl ochi cu grijă și-l împușcă.* Ofițerul se prăbuși, iar santinela îl somă din nou, trase în aer ca să se audă împușcăturile reglementare și numai după aceea trase în omul pe care pretindea că nu-l cunoscuse și că nu se oprise când fusese avertizat. Puse la armă închizătorul luat din buzunarul rănitului, celălalt închizător îl duse la corpul de gardă apoi își anunță camarazii că a tras într-un om care nu s-a oprit la somația sa. La anchetă nu s-a putut descoperi adevărul, deoarece Roșu nu a avut nici un singur soldat de partea lui. Ofițerul nu a dat răspunsuri clare privind corectitudinea somațiilor și felul cum reacționase el. După ce s-a însănătoșit, înțelegând că oamenii îl urau de moarte, a cerut transferarea în altă unitate, ajungând astfel la Otopeni, unde nu mai bătu pe nimeni, dar ostașilor le era frică de el pentru că aflaseră ce fel de om era.

Portretul fizic și moral conduce spre aceeași situație de suspiciune și de rezervă: *Era într-adevăr greu să rămâi multă vreme, chiar cu totul vesel în apropierea acestui ofițer. Avea o voce neplăcută și rece, ca și chipul lui galben-vânăt care spânzura parcă deasupra unui corp înalt cât o prăjină. Capul lui de girafă înfipt în*

aer părea că scruteză orizonturile. Era un om tăcut și rigid pe care-l irita expresia de veselie permanentă de pe chipul sergentului Ionescu considerând că s-ar fi cuvenit să fie preocupat în mod serios de consecințele armistițiului. Portretul se desăvârșește prin dialogul cu sergentul:

— *Spune, zise el adresându-se sergentului, chiar nu înțelegi ce s-a întâmplat? Te văd că ai o figură inteligentă, nu ești văcar de meserie... ce meserie ai în civil?*

— *Brutar, dom' sublocotenent.*

— *Brutar! Și cum de n-ai ajuns la bucătărie, cum dracu' ai nimerit la tunuri?*

Sergentul îi răspunde cu semeție:

— *Nu uitați că sunt și eu sergent... domn' sublocotenent, zise artileristul cu aceeași expresie de petrecere care atrăsese atenția tuturor de când venise.*

Demnitatea și sfidarea din cuvintele artileristului sporesc suspiciunea sublocotenentului, trăsătură subliniată prin verbul *scrută*, adverbul *îndelung* și prin adjectivul *adâncă* din notația: *Ofițerul îl scrută îndelung, într-o tăcere adâncă.*

Tot la planul trecutului sunt raportate și întâmplările în urma cărora Ionescu a ajuns la Otopeni. Făcuse parte dintr-o baterie antiaeriană care avea misiunea să apere rafinăriile de la Ploiești de aviația americană: *Un servant de tun s-a simțit umilit considerând că pistolarul neamț care stătea între ei în timpul bombardamentelor îi socotea lași și venise acolo să-i învețe să lupte și să-i supravegheze să nu dezerteze. De aceea, după ce i-a împărtășit sergentului sentimentele și intențiile sale, a zdrobit capul neamțului cu o ură greu de imaginat.* Vă puteți închipui, nu forța, fiindcă băiatul ăla nu era prea voinic, ci furia oarbă cu care lovise? Ne-am dat seama când a încetat bombardamentul: îi împrăștiase creierii prin iarbă."

Prozatorul subliniază solidaritatea oamenilor în armată atunci când unul din ei se află în primejdie; Ionescu și tunarii au procedat cu mare prudență să nu dea naștere la nici un fel de bănuieli și să fie de real folos camaradului lor. *I-am săpat o groapă (neamțului)... dar cu mare grijă să putem pe urmă să punem iarba la loc, l-am îngropat, am șters perfect orice urmă și ne-am întors la baterie. Au cântărit bine răspunsul cu privire la timpul când pistolarul a părăsit bateria lor: Și ne înțelegem noi ca unii să zică la un sfert de oră după bombardament, alții așa, la douăzeci de minute. Nu poți să spui la fix, dar așa aproximativ: să fi fost cincisprezece, douăzeci de minute...*

În timpul anchetei Ionescu și-a păstrat sângele rece, a dovedit perspicacitate în răspunsurile la întrebările puse, după cum mărturisea el însuși: *Când m-am auzit vorbind, mi-am dat seama că chiar dacă mă împușcă, nu voi spune și am simțit in același timp că nu mă vor împușca, fiindcă mă auzeam cu urechile mele cum știu să mă apăr, și pe mine și pe oamenii mei.* Propoziția concesivă *chiar dacă mă împușcă*, subordonată regentei *nu voi spune* subliniază fermitatea hotărârii sergentului de a-și salva camarazii chiar cu prețul vieții.

Colonelul Caragea, care conducea cercetările din partea autorităților militare române, s-a solidarizat și el cu tunarii apărându-i cu înverșunare să nu fie judecați de tribunalul militar german, fiind convins că și superiorii săi vor proceda la fel: *Să sperăm că și alții mai mari ca noi or să le țină piept...* îi spune lui Ionescu a patra zi după cercetări, când se părea că lucrurile s-au rezolvat în favoarea artileriștilor. Prin această întâmplare prozatorul subliniază legătura care se stabilește între oamenii din armată ca într-o familie. Primejdia războiului și dragostea de țară îi unește pe toți,

indiferent de gradul militar şi de mediul social. Deşi Caragea le-a luat apărarea, Ionescu nu i-a mărturisit adevărul, ceea ce dovedeşte că sergentul era un om de nădejde, foarte serios şi precaut - în ciuda expresiei de veselie permenentă şi de aparentă superficialitate.

Cele relatate ar fi trebuit să-l determine pe ofiţer să-şi facă o impresie favorabilă. Dar cu toate acestea, el a rămas la fel de batjocoritor şi de neîncrezător. Astfel se explică ordinele pe care i le-a dat caporalului Ana: — *Fii atent în special la sergentul Ionescu, dacă-l vezi că uită de tun şi se bagă cu capul în pământ, ca să scape, împuşcă-l dacă eu nu mai sunt în viaţă.*

Acţiunea revine în planul prezentului - plan cu care a început nuvela - şi urmăreşte fapte din bateria de la Otopeni unde întâmplarea adusese pe sergent şi pe sublocotenent.

Ordinul telefonic transmis lui Roşu de colenel constituie intriga nuvelei. Ofiţerul este informat că nemţii au deschis ostilităţile, şi că datoria bateriei este de a distruge orice avion care ar decola de pe aeroportul german. Deşi fusese avizat că bateria este vulnerabilă la un atac de infanterie şi că ar fi fost posibil să fie obligaţi să folosească grenade în luptă, Roşu a procedat ca un conducător diplomat, nu le-a înfăţişat subordonaţilor gravitatea situaţiei. Ofiţerul era un militar priceput, dădea comenzi scurte şi sigure: *Şi căutaţi să prindeţi avioanele încă deasupra solului, pentru ca în cazul în care vreunul scapă după primul tir, să avem timp să nu ne scape la cel de-al doilea. Nu se mulţumeşte numai să dea ordine, ci se implică supraveghind operaţiunile militare cu mare atenţie, de la postul său de comandă. Cu binoclul, cu încheietoarea de la pistol desfăcută să poată trage rapid semnalul de deschidere a focului.* La apariţia formaţiei de trei avioane a mobilizat pe tunari, care ochiseră cu atâta precizie, încât două bombardiere explodară în aer, iar al treilea a fost doborât de Ionescu, după ce primise încuviinţarea să tragă singur. În timpul ataculuí de infanterie, a demonstrat competenţă desăvârşită comandând pregătirea rapidă a tunurilor pentru tragere razantă, după ce a analizat situaţia şi a înţeles riscul care ar fi decurs pentru baterie - dacă ar fi distrus marea de porumb ce îi camufla, a ordonat militarilor să folosească puştile pentru apărare şi pentru a ţine duşmanul cât mai departe de baterie.

Ofiţerul a fost emoţionat puternic atunci când a văzut cu câtă precizie ocheau ostaşii pe infanteriştii germani. Acest moment este revelator pentru sensibilitatea lui Roşu capabil să vibreze în faţa pregătirii militare a ostaşilor, împrejurare care permite să i se descopere fondul de omenie: *Ocheau cu grijă, un foc de aici, unul de dincolo. Ofiţerul se uita din când în când cu binoclul să vadă efectul. Era bun. Din şapte, opt, zece focuri, doi, trei pistolari nu se mai sculau. Ce băieţi bine instruiţi, şi ce liniştiţi erau, cum nu le tremurau cătuşi de puţin degetele pe trăgaci!.* În momentul când vru să dea ordin de contraatac cu grenade, deoarece nemţii se apropiaseră foarte mult de poziţia bateriei, a fost *izbit de un val de pământ şi pietriş care îl orbi atât de rău, încât zadarnic începu apoi să dea din pleoape, că vederea nu i se limpezea. În acelaşi timp zgomotul exploziilor şi pârâitul automatelor parcă se îndepărta şi deodată se făcu linişte...* Moartea sugerată este confirmată de sergentul Ionescu, care avea un bun instinct militar: din liniştea care se aşternuse asupra bateriei el a înţeles că ofiţerul a fost omorât şi bateria a rămas fără comandant. Ionescu era un sergent neînfricat; dovedind spirit de iniţiativă în situaţii

critice, descoperi pe cei doi pistolari nemţi care împuşcaseră pe ofiţer şi pe doi artilerişti, căută locul potrivit si-i răpuse.

Îşi dădu seama că avea datoria de a prelua comanda bateriei, în această situaţie demonstrând competenţă, autoritate şi stăpânire de sine, ordonând oamenilor să se adăpostească, atrăgându-le atenţia că au fost atacaţi de avioane de vânătoare şi că poziţia lor fusese reperată de duşmani. Oamenii au fost salvaţi datorită intervenţiei prompte a sergentului: *Artileriştii pieiră în şanţuri, tocmai la timp căci poziţia bateriei fusese reperată şi o ploaie de gloanţe se abătu asupra lor.* Ionescu raportă colonelului cu exactitate situaţia bateriei şi a răspuns că deşi nu primise întăriturí, erau hotărâţi să reziste *până la unul...* Adunându-şi puterile, Ionescu şi artileriştii luptau cu înverşunare să nimicească duşmanii. Tunul sergentului *bubuia, parcă se zguduia pământul. Ai fi zis că între timp artileriştii dormiseră, se odihniseră din gros, luaseră o masă bine pregătită şi acum cu mare poftă de luptă şi cu manevre sigure şi de mare precizie trăgeau cu cele trei tunuri mai bine decât cu patru.* Sub comanda lui Ionescu bateria a izbutit să doboare o mare parte din escadrila germană care se ridicase de pe aeroport crezând că lichidaseră unitatea militară, apoi sergentul şi oamenii de sub comanda sa doborâră două din ultimele avioane şi reduseră inamicul la tăcere.

Ostaşii - eroul colectiv - sunt priviţi cu dragoste şi admiraţie de prozator pentru patriotismul lor. Ei îşi iubesc ţara mai mult decât viaţa, aşa cum sunt capabili oamenii simpli să trăiască acest sentiment. Ei nu luptă pentru glorie, pentru decoraţii şi pentru că se tem de ordinele comandanţilor, ci pentru că înţeleg jertfa ca pe o datorie firească - ca pe o lege a existenţei umane. Raportul de forţă a fost inegal - s-au confruntat o baterie de artilerie cu un aeroport întreg care era pregătit şi pentru atacul de infanterie. Tunarii au învins pentru că au fost gata să-şi apre ţara cu preţul vieţii. *La urma urmei, parcă spuneau ei, ce e viaţa ca să te bâţâi tot timpul de frică să n-o pierzi? Chestia mai supărătoare e că dacă aceştia distrug bateria, se duc pe urmă cu avioanele şi cine ştie ce mai fac cu ele, îneacă ţara în sânge.* Războiul este privit şi trăit prin prisma omului din popor.

Un rol important în luptă l-a avut caporalul Ana, care alături de sergentul Ionescu a condus bateria. El simbolizează pe luptătorul ţăran cu filozofia sănătoasă despre viaţă, despre moarte, despre datoria patriotică. Înţelept, echilibrat, cu respect pentru cei din jur, cu pregătire militară desăvârşită se face iubit atât de superiori, cât şi de ostaşi.

Sfârşitul nuvelei are valoare de epilog pentru că rezumă destinele eroilor. Orfelinatul care îl crescuse pe sublocotenentul Roşu primi o decoraţie şi felicitări pentru modul exemplar în care şi-a îndeplinit datoria „fostul lor copil". Acest element biografic ajută la înţelegerea rigidităţii, asprimii şi firii închise a ofiţerului, care fusese lipsit de căldura şi de înţelegerea unei familii.

Caporalul Ana redeveni plugar în satul său, iar Ionescu se întoarse la meseria de brutar. Războiul, în care îşi făcuse exemplar datoria faţă de ţară, fără vanitate, a rămas pentru el o experienţă de viaţă. În clipele de răgaz, el povesteşte întâmplările neobişnuite prin care trecuseră, dar văzând că nu era crezut, începu să vorbească despre lucrurile auzite de la alţi militari, fără să se laude cu faptele sale eroice.

Valoarea nuvelei este dată de realismul şi de capacitatea prozatorului de a prezenta prin câteva aspecte şi personaje o întreagă filozofie despre viaţă şi despre

moarte privind: prețul libertății - existența fără libertate este de prisos -, prietenia trainică și solidaritatea oamenilor uniți printr-o cauză comună și supuși aceluiași destin, înalta demnitate - în numele căreia este respinsă umilința atât din partea conducătorilor români, cât și din partea conducătorilor străini - și curajul în fața morții.

Stilul din această nuvelă se definește prin elemente de oralitate creând impresia de autenticitate prin: formele de adresare, interjecții, transcrierea fonetică a unor forme ale vorbirii populare, folosirea cu precădere a monologului și a dialogului ca modalități de expunere. Prin vocea autorului, prin îmbinarea stilului direct cu cel indirect, prin lexic se diferențiază personalitatea eroilor nuvelei.

Exerciții de fixare

1. Caracterizați personajele individuale și colective.
2. Faceți o compunere în care să vi-l imaginați pe sublocotenentul Roșu dacă ar fi supraviețuit războiului.

Exerciții pentru completarea cunoștințelor

1. Descoperiți pasaje în care întâlniți stilul indirect.
2. Urmăriți modalitățile de expunere și selectați elementele de limbaj prin care se motivează respectul și afecțiunea subalternilor față de caporalul Ana.

„... el a adus la perfecțiune narațiunea istorică, reprezentarea vieții populare, evocarea întregii naturi românești. A făcut aceasta cu o imensă putere poetică a spiritului, în forme de expresie nobile și pure, care dezvăluie cultura interioară a poporului român, într-o operă de o fecunditate fără precedent."

(Tudor Vianu)

Neamul Șoimărești

de Mihail Sadoveanu

Întrebări și exerciții

1. Faceți lectura integrală a romanului, întocmiți fișe cu extrase revelatoare pentru semnificația titlului, caracterizarea personajelor și pentru elementele etnografice.[1]
2. Descoperiți momentele subiectului romanului (expoziționea, intriga, punctul culminant, deznodământul).

Prezentarea generală a romanului

În monografia *Mihail Sadoveanu* capitolul *Moment retrospectiv*, criticul literar Constantin Ciopraga surprinde admirabil monumentalitatea prozatorului în scrisul românesc: *Între coloanele de bronz ale literaturii române, Mihail Sadoveanu se distinge de departe; masiva lui operă sugerează impresia de vastitate și totodată de profunzime.* Dacă în orice metaforă intră o doză de convențional, imaginea care îl reprezintă pe Sadoveanu ca pe un *Ceahlău al cuvântului* este dintre acelea care, prin asociație, configurează mai expresiv adevărul. Cu excepția lui Alecsandri, în secolul trecut, și a lui Arghezi în secolul nostru, literatura română (și chiar cea universală) nu

[1] **etnografie** - ramură a istoriei care urmărește evoluția culturii materiale și spirituale ale unui popor.

oferă multe asemenea exemple de creație susținută, continuată cu egală intensitate mai mult de jumătate de veac.

În cele peste o sută de volume Sadoveanu a înfățișat bogăția sufletească a omului din popor *(Povestiri, Dureri înăbușite, Baltagul)*, a descris frumusețile naturii *(Împărăția apelor, Țara de dincolo de negură, Valea Frumoasei, Nada Florilor)*, viața târgurilor de provincie *(Însemnările lui Neculai Manea, Floare ofilită, Locul unde nu s-a întâmplat nimic)*, a evocat istoria națională în romanele *Șoimii, Frații Jderi, Zodia Cancerului și Neamul Șoimărești*lor în care ilustrează trei etape din istoria Moldovei. Secolul al XV-lea, perioadă de maximă înflorire în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, este înfățișat în romanul *Frații Jderi*, secolul al XVI-lea, caracterizat prin puternice frământări politice legate de succesiunea la tron a lui Ion Vodă cel Cumplit și de continuarea luptei pentru libertatea țării, constituie substanța romanelor *Șoimii* și *Nicoară Potcoavă* și secolul al XVII-lea - când Moldova a fost condusă de domni ambițioși ca Vasile Lupu și Duca Vodă - este prezentat în romanele *Nunta domniței Ruxanda* și *Zodia Cancerului sau vremea Ducăi Vodă*.

Romanul *Neamului Șoimărești*lor, apărut în anul 1915, evocă lupta împotriva boierimii acaparatoare, luptă proiectată pe fundalul istoric a trei domnii: a lui Aron Vodă, a lui Ștefan Tomșa și cea a familiei Movileștilor.

*Neamul Șoimărești*lor este un roman deoarece aparține genului epic, are o acțiune complexă și de mare întindere, conține mai multe episoade, prezintă conflicte sociale și frământări sufletești, narează întâmplări care se desfășoară pe mai multe planuri, la acțiune participă un număr mare de personaje și oferă o imagine amplă asupra vieții sociale și politice de la începutul secolului al XVII-lea.

Opera este alcătuită din 36 de capitole, fiecare având un titlu sugestiv pentru evoluția acțiunii. (S-au studiat capitolul al XIII-lea intitulat *Crucea răzeșilor*, capitolul al XXXV-lea *Morții poruncesc celor vii* și ultimul capitol denumit *Orice istorisire are un sfârșit)*.

Până la capitolul al XIII-lea principalele fapte înfățișate sunt: uciderea lui Ionașcu, răzeș de frunte în satul Șoimărești, din ținutul Orheiului, risipirea gospodăriei lui Ionașcu și a familiei sale, anii petrecuți de Tudor în pribegia peste hotare și lupta sa pentru existență ca mercenar la diverse curți din Europa.

Fiind peste graniță și aflând că Ștefan Tomșa strânge oaste să înlăture de la cârma țării familia Movileștilor, Tudor Șoimaru este cuprins de nostalgia ținuturilor natale. Tătarul Cantemir-Bei îi surprinde astfel acest sentiment: *Pe prietenul ista al nostru, iar l-a apucat dorul, boala moldovenească*, subliniind dragostea de țară a oșteanului.

Descrierea bătăliei pentru cucerirea puterii de către Ștefan Tomșa constituie expoziționea romanului. Tudor se înrolează în armata domnitorului Ștefan Tomșa, ia parte la bătălia de la Cornul lui Sas și pentru faptele sale de arme este ridicat la rangul de căpitan de oști și i se permite să-și revadă satul. În drum spre Șoimărești, în timpul popasului de la hanul lui Chirilă, salvează pe fiica boierului Stroie Orheianu din mâinile cazacilor care o răpiseră. În sufletul oșteanului se aprinde o iubire mistuitoare pentru Magda, sentiment ce îi tulbură hotărârile și-i sporește nerăbdarea de a o revedea pe fata venită la conacul de la Murgeni împreună cu tatăl

său: *Hotărâse să se întoarcă cu calul aburind de fuga drumului. Pentru el iubirea cea mare a vieții lui este mai presus de toate.*

Acțiunea romanului se desfășoară pe trei planuri: istoric, social și erotic, fiecăruia corespunzându-i un conflict lupta pentru tron, lupta răzășilor împotriva boierului acaparator și frământarea sufletească a lui Tudor, generată de cele două sentimente contradoctorii (iubirea pentru Magda și împlinirea datoriei față de părintele ucis).

Capitolul al XIII-lea *Crucea răzășilor* prezintă iubirea pătimașă pentru Magda, întâlnirea emoționantă și dureroasă cu satul și descoperirea adevărului despre moartea lui Ionașcu.

Tudor crede că și sufletul Magdei este stăpânit de focul iubirii, că și-ar putea uni destinele stingând ura dintre Șoimărești și boier. Cu această convingere pornește în Polonia unde Magda și tatăl său se refugiaseră. În casa panului Coribut, unde o întâlnește la un bal dat în cinstea Elisabetei Movilă, Magda se preface că nu-l cunoaște, iar Stroie îl declară spionul lui Tomșa. Îl salvează slujitorul său și prietenii Simeon Bârnovă și Cantemir-Bei. În aceste împrejurări Tudor înțelege că între el, răzeș de pe apa Răutului, și Magda, fiica boierului, *nu este decât sânge.*

Tudor cercetează hrisoave privind drepturile răzeșilor asupra pământurilor, merge la curtea domnească de la Iași, se plânge lui Tomșa care le înapoiază ocina strămoșească. Dreptatea și liniștea sunt de scurtă durată pentru că Tomșa este înlăturat de la domnie de către Elisabeta Movilă, ajutată de polonezi și de boierii moldoveni lezați în drepturile lor de către noua domnie.

În capitolul al XXXV-lea *Morții poruncesc celor vii* se află punctul culminant și deznodământul.

Capitolul al XIII-lea - Crucea răzășilor

Când Tudor intră în satul strămoșilor lui, la Șoimărești, parcă i se luă un văl de pe frunte. Toată noaptea stătuse ca amețit, cu icoana fetei Orheianului înaintea ochilor. După ce tatăl și fiica intrată în curtea lor de piatră, oșteanul, ca să poată revedea pe Magda cât mai curând, se despărțise de ei ca să facă un ocol grabnic în satul lui. Hotărâse să se întoarcă cu calul aburind încă de fuga dusului. Pentru el iubirea cea mare a vieții lui era mai presus de toate. Ce-i mai păsa acum de celelalte? Aplecată puțin în șaua ei, fecioara îl privise cu ochi umezi, arși de sărutările lui. Cu zâmbetu-i neclintit și viclean, parcă-i spunea că-l așteaptă și-l chiamă; îi zâmbea întocmai ca-n umbra mestecenilor, când,6

Întrebări și exerciții

1. Explicați semnificația titlului.

2. Care este dominanta sufletească a lui Tudor Șoimaru?

frântă de la mijloc, se agăță de grumazul lui, lăsându-se biruită pe iarba moale, umezită de roua înserării.

Acum, vântul dimineții îi deștepta încet-încet. Îl deșteptau și amintirile vechi.

— Fraților, zise el cuprinzând mâinile tovarășilor lui, aceasta-i satul meu!

— E un sat ca oricare altul... îi răspunse Cantemir.

— Se poate, dar acesta-i al meu și nu l-am văzut de douăzeci de ani.

— Totuși, Tudore, adă-ți aminte de cuvântul meu: cât de tare schimbă Dumnezeu și întâmplările toate hotărârile noastre...

Șoimaru se încruntă ușor.

— Vreau să-ți spun că ai pornit aprig într-acoace. Dar drumul ți-a schimbat tare gândurile...

Șoimaru privi cu luare-aminte spre tovarășii lui, dar taina o ascunsese în fundul sufletului ca pe un lucru scump.

— Vă înșelați, prietinilor, răspunse el cu liniște... Iată biserica. Iată țintirimul. Aicea zac mulți de-ai mei. Mai încolo e casa în care m-am născut...

Satul cu casele mari acoperite cu stuh, case curate, răzășești, se întindea într-o vălcică, sub poală de pădure. Apa Răutului curgea pe vale, subțire și limpede, scăzută de secetele verii. Nuci mari se ridicau din vii, și un grangur cânta în pacea satului, în lumina dimineții. Era o zi de duminică și toaca începu să sune în clopotnița bisericii albe c-o duruire melodioasă.

Șoimaru se opri, își descoperi capul cu plete scurte crețe, și-și făcu încet cruce.

— De învățătura aceasta veche a bunicului uitasem... zise el încet.

Apoi descălecă, și prietenii punând și ei piciorul pe pământ, porniră tustrei pe cărarea din marginea drumului, lăsând slujitorilor frâile.

Femei și fete cu cataveici de vulpe și cu fuste de lână, dungate cu vrâste galbene și roșe pe fund negru, veneau la leturghie. Femeile aveau broboadă cafenie pe cap; fetele erau cu capetele goale gătite

3. Ce semnifică substantivele „cimitirul" și „casa"?

4. Descoperiți elementele etnografice în descrierea satului și

cu flori de grădină. Unele erau frumoase și spionau cu priviri agere pe cei trei oșteni.

Veneau și răzășii în urma lor, îmbrăcați în straiele cu care aveau obiceiul să iasă la oaste: ciubote de piele roșă, pantaloni largi și încrețiți în jurul mijlocului dintr-un șiac cafeniu și ilice negre cu nasturi rotunzi de argint și cu mîinicile largi. Toți priveau curioși la străinii care intraseră în sat. Se uita și Șoimaru cu luare-aminte la ei, dar nici un obraz nu-i era cunoscut.

Când apucară pe poteca bisericii, unul dintre răzășii, om cărunt cu obrazul brăzdat, se abătu spre ei și le pofti ziua-bună. Apoi grăi:

— Domnilor, să nu vă fie cu bănat. Eu sunt vataman în sat aicea. V-aș întreba pe cine căutați...

Șoimaru stătu în loc zâmbind. Apoi către vataman:

— Ai să înțelegi îndată ce caut în sat la dumneavostră, când ți-oi spune cum mă chiamă... Dumnealor sunt numai prietini ai mei...

— Dar dumneata cine ești?

Femeile și bărbații se opriseră curioși și așteptau.

— Pe mine mă chiamă Tudor Șoimaru! zise oșteanul privind în juru-i. Îndată se stârni zarvă între răzășii; oamenii se apropiară cu murmur.

— Dar cine-i fi dumneata și de unde? întrebă cu neîncredere vatamanul. Noi ne cunoaștem toți; cu toți sântem Șoimărești și neamuri și știm unul de altul...

Deodată însă își făcu loc prin îngrămădeală un bătrân mărunt, îndesat, cu barba scurtă și țepoasă, cu ochii ascuți și aspri.

— Oșteanul acesta se dă drept din neamul nostru... zise el c-un glas îndesat. Să mă uit și eu la el...

Cu îndrăzneală apucă mâna lui Tudor, îl trase spre el și-l privi în ochi.

— Nu ești tu, zise el scurt, dintre ai lui Ionașcu, care au pribegit peste Nistru?

— Sunt Tudor, feciorul lui Ionașcu... răspunse mișcat Șoimaru; dintre toți pribegii, eu singur mă întorc înapoi...

— Atunci eu îți sunt moș drept, frate cu tatăl

portului Șoimărești.

5. Cum este realizată atmosfera de liniște și echilibru sufletesc?

6. Comentați dialogul dintre Tudor Șoimaru și vatamanul satului; întâlnirea oșteanului cu neamurile;
descoperiți notațiile semnificative pentru explicarea titlului.

tău... strigă bătrânul. Uită-te la mine şi mă cunoaşte!

— Te cunosc, moşule Mihu! îngână Şoimaru.

Deodată glasurile răzăşilor, ale tuturor neamurilor lui, se ridicară, şi braţe multe se întinseră spre el ca să-l îmbrăţişeze. Deodată oşteanul îşi simţi pieptul înfirbântat de o căldură necunoscută.

— E feciorul lui Ionaşcu ş-al Anisiei... grăiau şi femeile cu glasuri tânguitoare. Şi dintre cele mai bătrâne porniră a boci încet.

Clopotele bisericii cântau. Fără să ştie de ce, în mijlocul oamenilor adunaţi deodată din toate locuinţele satului, în mijlocul glasurilor, care întrebau şi răspundeau, Cantemir şi Bârnovă se simţeau mişcaţi. Şoimaru era cuprins de mîini, îmbrăţişat de veri şi de mătuşe, şi glasuri rosteau nume: toţi erau ai unui Şoimaru; dar unul era Gavril a lui Ion a lui Vasile Neculai Şoimaru; altul era Grozav a lui Dumitru, a lui Matei Neculai Şoimaru; alţii se trăgeau dintr-un Vasile, alţii dintr-un Mihai, - din bătrâni vechi care luptaseră pentru moşie şi dobândiseră pământ pe vremurile lui Ştefan-Vodă cel Bătrân.

— Vină cu mine! zise cu glas aspru bătrânul Mihu.

Îl apucă de mână şi-l trase între mormintele ţintirimului. Clopotele bisericii tăcură; se aliniară şi vocile oamenilor; şi sub cireşii sălbatici, care-şi coborau rădăcinile între oasele morţilor, se făcu în lumina dimineţii tăcere.

Bătrânul îl opri dinaintea unei cruci de piatră, lângă un mormânt plivit cu îngrijire, acoperit cu flori răsădite.

— Aicea, băiete, grăi Mihu îndesat, odihneşte părintele tău Ionaşcu! La mormântul lui noi îngenunchem cu toţii...

Ca prin farmec, clopotele porniră iar, a treia oară - şi răzăşii îngenunchiară. Cu ochii împânziţi de lacrimi, Tudor cetea slovele săpate pe crucea de granit:

Aici este groapa

unde zace robul lui Dumnezeu IONAŞCU

din neamul ŞOIMĂREŞTILOR

7. Descoperiţii seriile sinonimice folosite în dezvăluirea morţii lui Ionaşcu.

care s-a strămutat la veşnicele lăcaşurile

la anul de la zidirea lumii 7102...

— Aici este îngropat părintele tău! îi strigă la ureche bătrânul Mihu. A pierit ucis de buzdugan mişelesc, pentru că s-a ridicat pentru drepturile şi ocinile nostre strămoşeşti, sculând la război toate neamurile şi toate aşezările orheienilor!...

Clopotele tăcură iar.

— Tu nu-ţi mai aduci aminte? îl întrebă bătrânul. Erai un copil când s-a întâmplat aceasta; pe urmă, printre străini, ai uitat de toate!

Amintiri crâncene răscoliră deodată mintea şi sufletul lui Tudor. Cu ochii încruntaţi cetea necontenit slovele mari de pe crucea tatălui său, şi-i veni în minte dintr-o dată dintre icoanele înnegurate de uitare chipul palid, stropit de sânge, al unui oştean mort. Acela era tatăl său. Şi ciolanele lui se odihneau înainte-i, sub pământ.

8. Ce icoane ale trecutului împresoară sufletul lui Tudor?

— Priveşte şi-n vale, dincoace, în livada părăginită, casa voastră! îi strigă răzăşul cel bătrân. Suflă prin ea vânturile iernii şi bat peste dânsa puhoaiele ploilor. Ca ea s-au risipit, duse de valuri şi vânturi, odraslele lui Ionaşcu. Iar cel ce ne-a despoiat pe noi de pământurile de bătrâni câştigate, de la Alexandru-Vodă şi de la Ştefan-Vodă, se îngraşă şi râde nepedepsit, şi şi-a pus piciorul pe grumazul nostru...

— Cine-i? strigă Tudor sărind în sus cu ochii mânioşi.

— Cine-i? rânji bătrânul. Cine nu-l ştie? şi copilul din leagăn îi aude numele cu blăstăm! căci ne-a sărăcit şi ne-a umilit! ne-a băut şi ne-a sângerat! Şi pe tine te-a lăsat orfan!

— Cine-i? strigă înăbuşit Şoimaru.

— E boierul cel mare de la Murgeni! Stroie Orheianu cel plin de averi şi fală!... zise răzăşul Mihu întunecat şi aspru.

9. Cum prezintă scriitorul reacţiile lui Tudor când află numele ucigaşului său?

La aceste vorbe, Cantemir şi Simeon se repeziră înainte. Tudor Şoimaru rămăsese ca fulgerat, cu ochii rotunzi, înfricoşaţi de groază lăuntrică. Abia avu putere să se stăpânească, înghiţi greu de câteva ori şi rămase privind întunecos spre mormântul de dinaintea lui.

Comentariul literar

La începutul fragmentului dominanta eroului este dragostea pentru Magda - *iubirea cea mare* - taină pe care în zadar încearcă să o ascundă *ca pe un lucru scump*, deoarece prietenii săi îi înțeleg frământarea: — *Totuși, Tudore, adă-ți aminte de cuvântul meu: cât de tare schimbă Dumnezeu și întâmplările și hotărârile noastre.* Emoția de care este cuprins Tudor la revederea satului natal relevă sensibilitatea eroului și profunzimea dragostei pentru Șomărești: *Acum vântul dimineții îl deștepta încet-încet. Îl deșteptau și amintiri vechi.*

— Fraților, zise el cuprinzând mâinile tovarășilor lui, acesta-i satul meu!

La remarca lui Cantemir-Bei că este o așezare obișnuită, Tudor precizează: — *Se poate, dar acesta-i al meu și nu l-am văzut de douăzeci de ani!* Interjecția *iată* aduce în prim-plan imaginea cimitirului *unde zac mulți* dintr-ai lui și casa în care s-a născut. Punctele de suspensie și asocierea celor două substantive cu sens antitetic *cimitirul, casa* sugerează legătura de viață și de moarte dintre Tudor și sat.

Prozatorul introduce elemente etnografice înfățișând tabloul unui sat răzășesc *cu case mari acoperite cu stuh, case curate*, sat aflat *sub poala de pădure pe apa Răutului.*

Fiind zi de duminică, oamenii - păstrători ai credinței în Dumnezeu - se îndreptau spre biserică în haine de sărbătoare: „Femei și fete cu cataveici de vulpe și cu fuste de lână, dungate cu vrste galbene și roșe pe fund negru, veneau la liturghie. Femeile aveau broboadă cafenie pe cap; fetele erau cu capetele goale gătite cu flori de grădină. Bărbații erau îmbrăcați cu straiele cu care aveau obiceiul să iasă la oaste: ciubote de piele și pantaloni de șiac, ilice cu nasturi rotunzi de argint." În descrierea vestimentației este evidențiată admirația prozatorului față de simplitatea și frumusețea portului popular transmis cu sfințenie din generație în generație.

Prin formulările *un graur cânta în pacea satului, în lumina dimineții, o duruire melodioasă de toacă* se conturează o atmosferă de liniște și echilibru sufletesc.

Dialogul dintre Tudor Șoimaru și vatamanul satului reprezintă parcă întâlnirea prezentului cu un martor al trecutului - *om cărunt cu obrazul brăzdat* care le vorbește cu bunăvoință țărănească spunându-le: - *Domnilor nu vă fie cu bănat. Eu sunt vataman în sat aice. V-aș întreba pe cine căutați...* La răspunsul oșteanului că se numește Tudor Șoimaru, vatamanul întreabă în numele colectivității de răzeși, unită prin legături de sânge: — *Dar cine-i fi dumneata și de unde?... noi ne cunoaștem cu toți; cu toți suntem Șoimărești și neamuri și știm unul de altul...* Ideea legăturii dintre Șoimărești este reluată după ce Tudor se întâlnește cu unchiul său Mihu, când glasurile răzeșilor și ale neamurilor se ridicară și brațele se întinseră spre el: *Șoimaru este cuprins de mâini, îmbrățișat de veri și mătușe, și glasuri rosteau nume.* La legătura de sânge se adaugă idealul comun al luptei pentru libertate: *Toți erau ai lui Șoimaru... se trăgeau din bătrâni vechi care luptaseră pentru moșie și*

dobândiseră pământ pe vremurile lui Ștefan-Vodă cel Bătrân. Episodul este important pentru semnificația titlului romanului *Neamul* - substantiv care exprimă legătura de sânge între cei care poartă același nume, *Șoimăreștilor* este onomastic derivat de la substantivul comun șoim - pasăre care simbolizează cutezanța și dragostea de libertate.

Prozatorul realizează atmosfera unei dezvăluiri grave prin anumite detalii *clopotele tăcură, vocile se aliniară*, se făcu tăcere pentru ca în liniștea aceasta adâncă să se audă glasul amintirilor crâncene. Se remarcă folosirea gradației în dezvăluirea morții lui Ionașcu prin notații în care se includ serii sinonimice: *aici odihnește părintele tău, aici zace robul lui Dumnezeu, s-a strămutat la veșnicile lăcașuri, este îngropat părintele tău, a pierit ucis de buzdugan mișelesc.* Verbele *grăi* și *strigă* și determinantele acestora *(Mihu îndesat, îi strigă la ureche bătrânului Mihu), îi strigă (răzășul cel bătrân), strigă (înăbușit)* constituie punctul maxim al gradației ascendente în care verbul *strigă* este repetat de trei ori. Uncheșul Mihu știe cum să reînvie icoane vechi, aproape uitate, și să-i aprindă în suflet dorința de a cunoaște și de a pedepsi pe cel care i-a ucis părintele, i-a risipit familia și gospodăria și le-a luat pământurile răzeșilor. Contemplarea crucii lui Ionașcu, vorbele bătrânului Mihu și prezența răzeșilor produc o impresie puternică asupra lui Tudor: *Cu ochii împânziți de lacrimi, Tudor cetea slovele săpate pe crucea de granit", „Cu ochii încruntați cetea necontenit slovele mari de pe crucea tatălui său.* Dintre imaginile trecutului capătă contur *chipul palid stropit de sânge al unui oștean mort. Acela era tatăl său.*

Revine imaginea casei - ca simbol a tot ce a năruit Orheianu prin cruzimea lui - semn al pustiului și al durerii semănate de acesta în neamul Șoimăreștilor: — *Privește și-n vale, dincoace, în livada părăginită, casa voastră! Suflă prin ea vânturile iernii și bat peste dânsa puhoaiele ploilor. Ca și ea s-au risipit, duse de valuri și vânturi, odraslele lui Ionașcu.* Verbele din evocarea făcută de bătrân reflectă antiteza între suferința cauzată de boier răzeșilor și libertatea și prosperitatea în care trăiește *se-ngrașe, râde, și-a pus piciorul pe grumazul nostru".*

Prin relatarea bătrânului se evidențiază conflictul social - lupta răzeșilor pentru pământ - căruia i se va adăuga cel psihologic.

În momentul când află numele ucigașului, *Tudor Șoimaru rămase ca fulgerat, cu ochii rotunziți, înfricoșați de groază lăuntrică.* Intensitatea trăirilor este relevată prin comparație, epitete și prin surprinderea gesturilor semnificative: *Tudor se stăpâni cu greu, înghiți anevoie și rămase privind întunecos spre mormântul unde își dormea Ionașcu somnul de veci.*

Titlul capitolului exprimă venerația Șoimăreștilor față de Ionașcu răpus *de buzdugan mișelesc pentru că s-a ridicat să apere drepturile și ocinile strămoșești.* El a fost conducătorul răzeșilor din satele din ținutul Orheiului, de aceea mormântul lui era plivit și acoperit cu flori răsădite. Acolo veneau să îngenuncheze răzeșii; cel dispărut a purtat aceeași cruce-a soartei nedrepte, la fel ca și ei.

XXXV. Morții poruncesc celor vii

Șoimaru nu s-a arătat până a doua zi în sat. Pe după miezul nopții trecuse pe la fântâna lui Grozav și avusese tainic sfat cu oștenii lui; după aceea nimeni nu știa pe unde rătăcise. Nu știa nici Lie, care se întorsese singur acasă, îngrijat și uimit, dar cu strășnică poruncă de la stăpân să nu crâcnească nimic nimănui de cele ce văzuse și auzise.

Un soare blând răsări a doua zi, într-o duminică, ș-o lumină prietinoasă se împânzi peste sat, asupra căsuțelor albe ș-a livezilor desfrunzite. Clopotul suna în turnul bisericii vechi prelung, și tremura cântarea lui până la mari depărtări, unde s-amestecau cerul și pământul într-o brumă alburie și-ncepea spre Mare sălbatica stepă.

Oamenii fuseseră îngrijorați, dar vestise Constantin, slujbașul de la Murgeni, pacea boierească, și acum împreună cu preotul, mulțămeau lui Dumnezeu, „că-i scăpase de tot vrăjmașul, mânia și primejdia..."

— Poate tot aveau dreptate moșnegii... șopteau muierile cu mâna la gură. Suntem și noi și boierul de-o lege și ne închinăm lui Hristos!... Ne ferește Cel-de-Sus să ne vedem feciorii sângerând sub ochii noștri. Destule suferinți au fost în trecut!

Slujba, după tipicul cel mare, se petrecu în liniște și gospodarii ieșiră în țintirimul larg. Pe morminte căzuseră florile și putrezeau. Femeile umblau, își căutau morții și le aprindeau candele. Iar bătrânii, rezemați în toiegele lor, grăiau încet, privind cum trec peste locașurile veșnice fire lungi și argintii de mătasea-morților.

În liniștea aceasta a satului, deodată se făcu un ușor zvon. Lostun, care fusese pândar la Murgeni, se repezi în ograda bisericii și vesti pe cei adunați că boierul Stroie Orheianu a intrat în sat cu puțini slujitori, și vine să steie de vorbă cu fruntașii Șoimărești lor.

— Vine fără sfială... grăi Lostun. Se leagănă pe cal și-și mângâie barba mare... Se uită la unii și la alții pe care-i întâlnește, și râde...

— Ciudat lucru și foarte de mirare!...

Întrebări și exerciții

1. Raportați semnificația titlului capitolului la etica populară în lumina căreia trebuie să acționeze urmașii.

2. Prin ce notații se surprinde siguranța de sine a boierului?

mormări clătinând din cap Mihu.

Dar Lostun parc-ar fi vestit și pe Tudor Șoimaru; căci neamurile lui îl văzură venind încet pe poarta bisericii. Era tăcut, îi ardeau ochii, dar părea foarte liniștit. Privi spre femei și spre copiii strânși la o parte; după aceea se alătură de sfatul bătrânilor, fără să zică nici o vorbă. Cu brațul drept își pipăi mâna stângă, să vadă dacă stă bine în chinga ei, apoi își rezemă pumnul de straja săbiei și scoase un picior înainte.

— Ai auzit? îi șopti cu oarecare îngrijorare uncheșul Mihu. Vine la sfatul nostru boierul Stroie...

— Da, răspunse Tudor; să așteptăm!

Măreț în straiul lui bogat, călare pe un roib nalt de Lehia, Orheianu se arătă în uliță, urmat de slujitorii lui înarmați. Erau mazuri[1] voinici, cu ochi verzi și cu umerii obrajilor roșcovani și ieșiți în afară. Boierul coti la podeț și intră călare în ograda bisericii. Răzășii îl priveau venind, ridicară capetele, dar nu-și scoaseră cușmele.

Orheianu se opri și zise c-un fel de mulțămire, rotindu-și ochii asupra tuturor celor care erau de față:

— Bine v-am găsit, oameni buni!

— Îți mulțămim, boierule... răspunse preotul cu bunătate și cu privire bună, făcând un pas înainte. Ceilalți murmurară încet salutarea și priveau cu luare-aminte la vechiul lor dușman.

3. Ce evidențiază dialogul dintre boier și răzeși?

— Ați auzit, oameni buni, grăi deodată cu glas gros boierul, că domnia Tomșei s-a petrecut din lumea asta ș-a venit în scaunul țării Alexandru-Vodă, pe care și noi l-am ajutat și l-am apărat...

— Am auzit! răspunse uncheșul Mihu.

— Acest Domn al nostru a auzit de toate câte s-au petrecut aici. Știe că, Orheiul a dat oșteni lui Tomșa, știe că Șoimărești au dat și căpitan de steaguri, și cu toate acestea m-am milostivit eu ș-am pus cuvânt să ierte toate...

Răzășii nu răspunseră. Boierul dintr-o dată dădu cu ochii de Șoimaru și-ncepu a râde c-o veselie ciudată.

— Cum, căpitane Tudore? și dumneata ești

aici? te-ai întors de la oaste?

— Da, boierule... răspunse liniştit răzeşul.

— Foarte bine se nimereşte atunci întâlnirea, şi mă bucur, căci am venit aicea la împăcăciune...

— Dumnezeu îţi va ajuta pentru tot binele ce-l vei face... grăi popa mulţămit; şi moşneagul ar fi mai spus ceva dacă privirea aprigă a lui Şoimaru nu i-ar fi îngheţat vorba pe buze.

— Bătrânii ajung o vreme rea, şopti oşteanul la urechea lui Mihu, când nu înţeleg nimica şi, ca şi copiii, nu se pricep s-aştepte!...

Mihu îşi încruntă spâncenile şi-şi întoarse o ureche către boier.

— Eu vă rog, gospodarilor, zise cu umilinţă Orheianu, aveţi bunătatea şi mă răsplătiţi pentru toate ostenelile mele... Daţi-mi de bunăvoie moşia voastră, căci eu mi-am pus obrazul pentru voi şi v-am cerut iertare de la Vodă!...

Răzăşii deodată se priviră înfiorați ş-apoi începură să se frământe. Acuma pricepeau râsul cel bun al Orheianului!

— Nu-mi răspundeţi nimica, oameni buni? întrebă cu aceeaşi înmlădiere moale de glas boierul.

— Cum, boierule? întrebă Mihu, azvârlindu-i o privire ageră. Dumneata ne ceri moşia pe care-ai stăpânit-o şi noi am câştigat-o prin dreaptă judecată acu patru ani?

— Nu, moşule, răspunse zâmbind Orheianu. Cer toată moşia voastră: daţi ce-a mai rămas, ca să-mi întregesc ce-i al meu.

— Şi noi ce facem?

— Ce vă va lumina Dumnezeu!...

Bătrânii rămaseră înmărmuriţi. Femeile prinseră a plânge.

— Ce te miri aşa de tare, căpitane Tudore? strigă apoi deodată boierul cu semeţie. Ce mă priveşti astfel? Îţi pare ciudat? Ieri ai fost tu tare şi astăzi sunt eu!...

Şoimaru făcu doi paşi şi grăi:

— Boierule, eu nu te-nţeleg!

— Ce nu-nţelegi? strigă Orheianu privindu-l ţintă. Iată judecata mea. Asta-i! Care din voi va îndrăzni astăzi să ridice un deget asupra mea? Astăzi nu mai este mişelul vostru Tomşa, şi

Domnia v-ar spulbera de pa faţa pământului de-aţi îndrăzni... De aceea eu am venit în mijlocul vostru, şi nu va cuteza unul să mişte braţul! Ha-ha!

— Boierule, te-nşeli, zise cu linişte Şoimaru.

— Aşa? Ha! mă-nşel? Nu mă-nşel, căci dacă mazurii mei vor răcni numai o dată, cu străşnicie, în limba lor, vor veni toţi ceilalţi şi vă vor pune pe toţi cu feţele la pământ! Îndrăzneşti tu, poate, Şoimarule? Nu îndrăzni, că ţi-i braţul frânt. Şi te iert pentru cuvântul tău prost, căci odată, în viaţă, mi-ai făcut un bine...

— Boierule, strigă Şoimaru cu ochii scăpărând, ai greşit dac-ai venit în vizuina lupului! Eu mai am un braţ tare, şi te voi aşeza cu pieptul pe mormântul părintelui meu, pe care tu l-ai ucis cu buzduganul lui Aron! Ai ucis: ţi-a venit ceasul pedepsei!

Boierul atunci smunci năprasnic frâul calului. Mazurii chiuiră prelung, şi le răspunseră răcnete cumplite la marginea satului.

— Să nu cutezaţi, mişeilor! urlă Orheianu. Să nu cutezi, mişele! rânji el către Şoimaru. Te voi bate peste fălci, ca pe tatăl tău, şi voi spulbera pe toţi nemernicii ca tine...

Izbucnind într-o mânie grozavă, de mult stăpânită sub vorbe blajine şi rânjite, - Orheianu îşi repezi din şa trupu-nainte, scuipă pe Şoimaru şi ridică asupră-i buzduganul, pe care-l scoase de sub cingătoare.

Dar oşteanul trăsese sabia. Atunci îl văzură întâi neamurile lui, turbat ca fiara, cu ochii crunţi şi cu obrazul ca de var. Se schimbase într-o clipă şi nu-l mai cunoşteau. Cu braţul drept ridică fierul, se repezi ca scăpat dintr-un arc, şi lovi în creştet pe Orheian. Şi-nălţând a doua oară sabia, răcni aşa de cumplit, încât mazurii, înfricoşaţi, smunciră frâiele şi se năpustiră pe poartă.

Urletul lui Tudor era o chemare. Pe uliţa satului, din râpa din dosul bisericii, se repeziră flăcăii Şoimăreştilor călări, cu săbiile şi sulițele. Lie venea în frunte ducând de căpăstru calul căpitanului. O clipă se opriră, îmbulziţi în uliţă până departe, în urmă, aşteptând. Iar pe Şoimaru îl priveau neamurile lui cum c-o mână trage de barbă

4. Urmăriţi reacţiile lui Tudor Şoimaru în timpul întâlnirii cu Stroie Orheianul.

5. Comentaţi pasajul referitor la judecata lui Tudor în numele Şoimăreştilor

trupul greu al boierului şi-l leapădă lângă piatra de mormânt pe care era însemnat numele Ionaşcu şi anul cumplit al morţii lui...

Fără să mai privească în urmă, Tudor se prăpăstui pe poartă; Lie îl prinse la subsuoară şi-l ajută să salte în şa; şi la ţipătul de năvală cunoscut de ei, călăreţii porniră în ropot spre Murgeni, spre mazuri şi spre curtea boierească.

În urmă, numai uncheşul Mihu se urni din loc, se apropie de boier, îl privi cum zăcea în balta-i de sânge, îşi scoase domol contăşul din spate şi i-l aşeză cu grijă peste piept şi peste faţă.

Se întoarse apoi la ceilalţi şi cuvântă cu voce răguşită parcă de trudă:

— Să-l ierte Dumnezeu!

Iar Şoimaru îşi duse într-o întinsoare călărimea întârâtată ca şi el spre curtea boierului. Izbiră pe mazuri, îi întoarseră în loc, şi începură a-i bate şi a-i tăia până ce-i nărui în iazul Răutului. Şi trecură mai departe şi se oprira cu caii în răsuflet greu la curtea boierească.

— Aici e ghizuina duşmanului! zise Şoimaru arătând cu sabia. S-o risipim şi s-o dăm vântului!

Ludno şi cu domniţa lui, înspăimântate de neaşteptata năvală, ieşiră în pridvor, coborâră scările; apoi, văzând săbii sclipind spre ei, se răsuciră ca să scape îndărăt. Femeia ţipa cu glas sfredelitor şi acuţit. Leahul trase pala. Flăcăii năvăliră asupra lor. Dar Şoimaru se repezise, şi acoperi pe Magda cu sabia.

— Fraţilor, nu ucideţi! strigă el.

Când ceilalţi se traseră îndărăt, el zise gâfâind celor căzuţi în genunchi:

— Sculaţi, luaţi-vă caii şi plecaţi. Vă vor întovărăşi oameni de-ai mei până-n târg la Soroca!

Dar numai Magda îi înţelegea graiul lui moldovenesc. Şi din mânia stăpânită, din tulburarea lui, din ochii sticloşi ca de fiară, ea pricepu o parte de adevăr, şi gemea cu mâinile la tâmple, îl privea cu groază, şi se lăsa dusă de subsuori de flăcăii răzeşilor.

Atunci porunci Şoimaru să s-aducă şumuioacele de paie şi tăciunii, şi dădu foc curţii de la Murgeni el singur cu mâna lui. S-au zbătut s-au răsucit flăcările toată noaptea. Ş-a poruncit pe

6. Ce concluzie trageţi din atitudinea lui Tudor faţă de Magda?

urmă răzăşilor s-o dărâme şi s-o împrăştie în patru părţi. Şi, până luni la amiază fiind curtea asemănată cu pământul, a hotărât să vie pluguri.

Era un cer fără soare şi mohorât deasupra şi soseau de la munţi, pe vârfurile înălţimilor, nouri zdrenţuiţi. Tudor sta drept pe cal şi neînduplecat; şi ieşiseră şi toţi Şoimăreştii, bătrâni, muieri şi copii; şi priveau cum trec fără încetare brăzdare cu şase boi şi apasă pe cormane oşteni, înnegrind şi asemănând încet bătătura unde sălăşuise stăpânirea Orheiului.

7. Comentaţi finalul capitolului.

1 **mazur** - oştean polonez.

Comentariu literar

Titlul conţine imperativul de a se înfăptui dreapta răzbunare în numele celor răpuşi *de buzdugan mişelesc*.

În liniştea aparentă a dimineţii de duminică, scăldată de un soare blând şi de o lumină prietenoasă care învăluie satul, se simte o încordare nelămurită. Prozatorul menţionează că Tudor avusese *tainic sfat* cu oştenii lui de după miezul nopţii, apoi nimeni, în afară de slujitorul său credincios Lie, nu ştia *pe unde rătăcise*.

Ca şi în capitolul *Crucea răzeşilor* sunt înfăţişaţi ţăranii din Şoimăreşti în cimitir, un loc sfânt prin care se păstrează legătura între generaţii. Respectând credinţa, femeile aprindeau candelele, în timp ce bătrânii *grăiau încet*, contemplând mormintele. Cimitirul - ca element de cadru - este un loc simbolic: în capitolul *Crucea răzeşilor* este locul unde îşi doarme somnul de veci cel care s-a ridicat pentru drepturile răzeşilor şi locul unde Tudor află numele ucigaşului şi înţelege datoria faţă de tatăl său. În capitolul *Morţii poruncesc celor vii*, în cimitir are loc confruntarea dintre Orheianu, Tudor şi neamul Şoimăreştilor - cimitirul devenind un loc de judecată şi de pedeapsă în numele dreptăţii care se cerea înfăptuită.

Liniştea oamenilor este tulburată de vestea adusă de Lostun - fost pădurar la Murgeni - că boierul Stroie Orheianu *vine să stea de vorbă cu fruntaşii Şoimăreştilor*. Notaţiile: *vine fără sfială, ...se leagănă* sugerează gândurile ascunse ale lui Stroie şi faptul că întâlnirea nu este lipsită de primejdie. Boierul vine şi se comportă ca un stăpân sigur de puterea şi de drepturile lui *şi-şi mângâia barba mare, se uită la unii şi la alţii, şi râde*; punctele de suspensie invită la meditaţie asupra intenţiilor ascunse ale asupritorului. Ideea este exprimată clar de Mihu: *Ciudat lucru şi foarte de mirare*.

Apariţia lui Tudor Şoimaru subliniază rolul său important în desfăşurarea evenimentelor. Adânca implicare sufletească este ascunsă printr-o mare putere de stăpânire: *era tăcut, îi ardeau ochii, dar părea foarte liniştit*, se alătură sfatului

bătrânilor fără să zică o vorbă. Îngrijorării unchesului Mihu, în legătură cu venirea boierului, îi răspunde liniștit: *...să așteptăm!*

Imaginea lui Orheianul și a însoțitorilor săi, contrastează cu simplitatea mulțimii adunate: *venea măreț în straiul său bogat, călare pe un roib înalt de Lehia*, iar slujitorii lui erau înarmați.

Răzeșii nu-și scoaseră cușmele, semn al ostilității față de boier. Salutul acestuia *Bine v-am găsit, oameni buni* reflectă falsitatea, apelativului *oameni buni* implicând o apropiere sufletească, atitudine străină lui Stroie în relațiile sale cu răzeșii. De la aparenta bunăvoință, boierul trece la înfățișarea situației sale privelegiate de sub noua stăpânire și ridică pretenția de a intra în posesia întregului pământ al Șoimărești lor ca răsplată că i-a apărat de pedeapsa domniei:

— Ați auzit, oameni buni, grăi deodată cu glas gros boierul, că domnia Tomșei s-a petrecut din lumea asta ș-a venit în scaunul țării Alexandru-Vodă, pe care noi l-am slujit și l-am apărat...

Dramatismul momentului rezultă din dialogul dintre boier, Mihu și Tudor Șoimaru. Cuvintele, gesturile, intervenția autorului dezvăluie încordarea conflictului și schimbarea atitudinii boierului care inițial se poartă *cu prefăcută umilință, are înmlădiere moale în glas*, seninătate în priviri, pentru ca apoi să-și manifeste lăcomia și lipsa de omenie când spune: *Cer toată moșia voastră, dați ce-a mai rămas ca să-mi întregesc ce-i al meu.*

Deznădejdii răzeșilor care întreabă uluiți:

— Și noi ce ne facem?, boierul răspunde cu nepăsare:

— Ce v-a lumina Dumnezeu!

Tudor împărtășește uimirea sătenilor față de pretențiile boierului: *Bătrânii rămaseră înmărmuriți...*

— Ce te miri, așa de tare, căpitane Tudore? strigă apoi deodată boierul cu semeție... Ieri ai fost tu tare și astăzi sunt eu!...

Deși boierul devine amenințător, Tudor își păstrează stăpânirea de sine:

— Care din voi va îndrăzni astăzi să ridice un deget asupra mea? Astăzi nu mai este mișelul vostru Tomșa, și Domnia v-ar spulbera de pe fața pământului de-ați îndrăzni...

— Boierule, te-nșeli, zise cu liniște Șoimaru.

Mânia îndelung stăpânită a căpitanului de oști se dezlănțuie prin vorbe tăioase. Demn, Tudor îi atrage atenția că va putea să-l răpună cu un singur braț sănătos, că a făcut rău nesocotind ura și forța oamenilor, venind în *vizuina lupului*, deoarece a sosit momentul judecății și pedepsei pentru moartea părintelui său:

— Ai ucis, ți-a venit ceasul pedepsei.

Puterea de sugestie a episodului confruntării pe viață și pe moarte între boier și Tudor rezultă din utilizarea limbajului popular. Stroie *smuci năpraznic frâul*, și-i spuse căpitanului ca să-l intimideze: *Să nu cutezi, mișele!... Te voi bate peste fălci, ca pe tatăl tău, și voi spulbera pe toți nemernicii ca tine...*

Orheianu manifestă dispreț și cruzime față de Tudor Șoimaru pe care îl scuipă, ridică asupra lui buzduganul ținut sub cingătoare, dar răzeșul nu se înfricoșează. Reacțiile lui Șoimaru sunt relevate de comparațiile *turbat ca fiara, cu obrazul ca de var, se repezi ca scăpat dintr-un arc*, prin epitetele *crunți și așa de cumpliți, cu ochii crunți, răcni așa de cumplit* și prin verbele la perfectul simplu: *se repezi, lovi, răcni.*

Strigătul lui Tudor Șoimaru înfricoșează pe mazuri și constituie o chemai pentru flăcăii răzeșilor care se adună în curtea bisericii, clocotind de dorința de dreptate.

Îndeplinind porunca morților pentru cei vii îl răpune pe boier, îl așează pe mormântul lui Ionașcu, îi nimicește pe mazuri și, ajutat de Șoimărești, se îndreaptă spre conacul de la Murgeni pe care îl distruge.

Aglomerările verbale contribuie la dinamismul scenelor descrise: — cele mai multe sunt verbe de acțiune - *(izbiră* pe mazuri, *îi întoarseră, începu a-i bate).*

Tudor - care pentru o clipă apăruse *turbat ca fiara* - este generos față de Magda și față de soțul ei Ludno, dovedind că fondul lui de omenie a rămas nealterat. Apără pe cei doi de mânia răzeșilor, le dă oameni să-i însoțească și să-i păzească până la hotarul țării.

Șoimaru este neînduplecat în pedepsirea dușmanului; are sentimentul datoriei împlinite numai când vede că pe locul unde fusese curtea boierească ară plugurile, dar nu se bucură că a fost nevoit să ridice sabia și nici că a risipit conacul. Starea sufletească a oșteanului este surprinsă cu subtilitate prin introducerea motivului comuniunii cu natura: *Era un cer fără soare și mohorât deasupra și soseau de la munți pe vârfurile înălțimilor nouri zdrențuiți.*

Frgamentul se încheie cu imaginea colectivității răzeșilor martori la năruirea conacului, notații care accentuează ideea de neam a acelor oameni însetați de dreptate socială: *și veniseră cu toți Șoimărești ii, bătrâni, muieri și copii; și priveau cum trec fără încetare brăzdare cu șase boi și apasă pe cormane oșteni, înnegrind și asemănând încet bătătura unde sălășuise stăpânirea Orheianului.*

XXXVI. Orice istorisire are un sfârșit

Priveghiul conteneşte; cartea se-nchide. Se cuvine, după rânduiala bunilor povestitori de odinioară, să arătăm că sfârşitul văduvei lui Irimia-Vodă a fost cel mai nenorocit dintre al tuturor doamnelor Moldovei, căci după un an, în 1617, turcii şi tătarii şi gloatele pământenilor, pătrunzând până la Iaşi, i-au zdrobit oastea aşa de frumos întocmită de ginerii ei, şi pe ea au prins-o ş-au ruşinat-o păgânii, cum spune cu durere cronicarul. Casa ei în ţara moldovenească a fost risipită şi feciorii înjosiţi. Numai domniţele ei, în Lehia, s-au bucurat de averi şi nume; dar, după firea mamei lor, semeţe şi poftitoare s-ajungă tot mai sus, la puterile lumii, au stârnit zâzanii, certuri şi războaie, până ce s-au stins, şi numele le-au rămas pomenite cu blăsteme şi

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi cuvântul *epilog*, raportat la locul capitolului în compoziţia romanului.

şleahtici.

Când Tomşa, târziu, a venit în ţară, într-a doua domnie, a lăsat să cadă un ban de argint celui dintâi calic orb de la scara bisericii domneşti. După glas, nevolnicul, care era Nicoriţă, fost armaş odată, l-a cunoscut şi a bătut cu umilită mulţămire mătanie Domnului său. Iar Vodă, cumînţit acum şi mult îmblânzit, a suspinat - aducându-şi aminte cât de schimbătoare sunt toate ale oamenilor.

Bârnovă, precum se ştie, a venit domn în ţara lui şi-l chema Barnovschie; iar în vremea lui niciodată nohaii lui Cantemir n-au călcat pământul nostru.

Domniţa Magda şi-a purtat lumina ochilor ei prin ţări străine şi pribeagă a rămas până la mormânt; ci totuşi ceva din visul ei de tinereţă a rămas pentru totdeauna în taina poienii de unde se vedeau satele şi apele Orheiului.

Au pierit codrii; s-a stins şi această rămăşiţă a ei, ca mireasma unei flori.

Iar Tudor cu soţia lui Aniţa, şi Mihu, şi toţi ceilalţi răzăşi au fost urgisiţi şi prigoniţi, dar s-au ţinut cu tărie. Pe urmă cei ce-au venit după ei au fost călcaţi şi supuşi de alţii; şi vremea necontenit i-a lovit până ce le-a plecat frunţile adânc spre pământ.

Bunicii mei sunt strănepoţii acelor oameni. Şi această istorisire de acum trei sute de ani, din vremea când strămoşii erau încă dârji, am scris-o în liniştea unei prisăci, având în inima mea răsunetul durerii lor.

2. Descoperiţi elementele autentice din istoria Moldovei.

3. Cum se evidenţiază legătura dintre scriitor şi neamul său de răzeşi?

Comentariu literar

Întocmai povestitorul de odinioară, scriitorul vorbeşte despre fapte cunoscute din istorie: *Sfârşitul văduvei lui Irimia Vodă* a fost cel mai nenorocit dintre al tuturor doamnelor Moldovei, căci după un an, în anul 1617, turcii şi tătarii şi gloatele pământenilor, pătrunzând până la Iaşi, i-au zdrobit oastea aşa de frumos întocmită de ginerii ei. *Domniţele sale s-au bucurat de mărire şi averi în Lehia, dar pentru că au*

fost lacome şi orgolioase au stîrnit „certuri şi războaie şi de aceea numele lor au fost pomenite cu blestem.

Tomşa a venit în a doua domnie, *cumînţit... aducându-şi aminte cât de schimbătoare sunt toate ale oamenilor*, Bârnoavă a ajuns domn şi se numea Barnovschie *iar în vremea lui niciodată nohaii lui Cantemir n-au călcat pământul nostru.* Magda *a rămas pribeagă până la mormânt*, Tudor, Aniţa - soţia lui -, Mihu şi ceilalţi răzeşi *au fost urgisiţi şi prigoniţi, dar s-au ţinut cu tărie*, precizare care scoate în evidenţă demnitatea şi dârzenia Şoimăreştilor în apărarea libertăţii. Prozatorul urmăreşte în perspectiva veacurilor procesul de deposedare a răzeşilor de ocina strămoşească *...vremea necontenit i-a lovit până ce le-a plecat frunţile adânc spre pământ.*

M. Sadoveanu se declară descendent al neamului de răzeşi pentru care scrie cu sentimente de adâncă preţuire, dragoste şi compasiune. Alternanţa formei de singular şi de plural a adjectivului posesiv *mea* (inima mea) şi a pronumelui *lor* (durerii lor) scoate în evidenţă adânca legătură sufletească dintre scriitor şi neam. Elementele autobiografice imprimă o notă de autenticitate romanului stabilind o punte între trecut şi prezent: *Bunicii mei sunt strănepoţii acelor oameni. Şi această istorisire de acum trei sute de ani, din vremea când strămoşii erau încă dârji, am scris-o în liniştea unei prisăci, având în inima mea răsunetul durerii lor.*

La baza limbii lui Sadoveanu se află limba populară din jumătatea de nord a Moldovei, cu aspectele ei arhaice şi contemporane, precum şi limba cronicilor.

Sub pana lui Sadoveanu cuvintele capătă o adevărată vrajă stilistică prin îmbinarea măiestrită a metaforelor, a comparaţiilor, a personificărilor şi prin puterea de sugestie a locuţiunilor şi expresiilor create.

Aceste elemente realizează o atmosferă tainică necesară evocării: (*Clopotele bisericii tăcură; se aliniară şi vocile oamenilor; şi sub cireşii sălbatici, care-şi coborau rădăcinile între oasele morţilor, se făcu în lumina dimineţii tăcere*), sintetizează destinele omeneşti (*Domniţa Magda şi-a purtat lumina ochilor ei prin ţări străine şi pribeagă a rămas până la mormânt... Au pierit codrii, s-a stins în această rămăşiţă a ei, ca mireasma unei flori*), meditează asupra existenţei umane (*După glas, nevolnicul, care era Nicoriţă, a fost armas odată, l-a cunoscut şi a bătut cu umilită mulţămire mătanie Domnului său. Iar Vodă, cumînţit acum şi mult îmblânzit, a suspinat - aducându-şi aminte cât de schimbătoare sunt toate ale oamenilor*").

Monumentalitatea şi unicitatea operei lui Mihail Sadoveanu sunt asigurate deopotrivă de farmecul limbii, de fraza armonioasă (cumpănită) şi de complexitatea aspectelor din viaţa poporului român.

Îmbinând realitatea istorică şi ficţiunea, Mihail Sadoveanu prin *Neamul Şoimăreştilor* creează primul roman istoric cu caracter social din literatura română.

Valoarea operei constă în arta cu care învie sau imaginează fapte dintr-un trecut zbuciumat, în complexitatea şi măreţia sufletească a personajelor, adevărate apariţii de baladă prin care întruchipează sentimentul sfânt al dragostei de ţară, dorinţa de libertate socială şi prin felul cum surprinde comuniunea cu natura.

Exerciții de fixare

1. Căutați pasajele din care reiese faptul că cimitirul este pentru Șoimărești:
   - loc de aducere aminte;
   - loc de dezvăluire a adevărului cutremurător;
   - loc de judecată;
   - loc de osândă.

2. Demonstrați că Tudor Șoimaru și Stroie Orheianu sunt personaje antitetice și indicați modalitățile de caracterizare folosite.

3. Arătați că operea „Neamul Șoimăreștilor" este un roman.

Exerciții pentru completarea cunoștințelor

1. Urmăriți momentele dezvăluirii gradate de către Mihu a morții lui Ionașcu și a celorlalte fărădelegi săvârșite de Stroie Orheianu.

2. Observați corespondența dintre glasul clopotului și starea sufletească a personajelor prin raportare la conținutul fragmentelor capitolelor al XIII-lea și al XXXV-lea.

3. Ce comparație folosește M. Sadoveanu când vorbește despre moartea Magdei? Faceți un scurt eseu despre perisabilitatea omului.

4. Încercați să realizați o incursiune în viața Magdei, referindu-vă la povestea de dragoste cu Tudor Șoimaru, refugiul în Polonia, reîntâlnirea cu Tudor Șoimaru în case panului Coribut, revederea de la Murgeni când era însoțită de Ludno și moartea ei pe pământ străin.

„N. Stănescu și-a câștigat dreptul de a forța materia verbală în sensul dorit de el și numai el singur poate spune, azi, fără a scandaliza spiritul nostru latin, iubitor de ordine și granițe sigure între categorii."

(Eugen Simion)

Nichita Stănescu

(1933 - 1983)

Poetul modern, prezență unică în lirica românească, s-a născut la Ploiești, la 31 martie 1933 într-o familie de intelectuali.

A studiat la Liceul „I.L. Caragiale" din Ploiești, apoi la Facultatea de Filologie din București pe care a absolvit-o în 1957.

A debutat în anul 1957 în revista Tribuna. Primul volum de versuri Sensul iubirii a fost publicat în 1960. Alte volume de poezii sunt O viziune a sentimentelor (1961), Dreptul la timp (1965), 11 elogii 1967, Necuvintele (1969), Un pământ numit România, Epica Magna (1978); toate cuprind versuri care îi asigură unicitatea în spațiul liricii românești contemporane. Nota de originalitate o constituie metaforele neobișnuite privind relația dintre elementele universului - metafore aflate la baza unui limbaj poetic abstract.

N. Stănescu a abordat marile teme ale liricii universale: iubirea, destinul, istorie, geneză, moartea, jocul.

Un motiv frecvent în poezia primelor volume este patria, implicit relația poet-patrie-popor, temă tradițională, tratată în viziune proprie printr-o surprinzătoare bogăție de metafore simbol.

Noi

Noi suntem seminţe şi pământul e al nostru,
ştim cel mai bine locul şi patima şi rostul,
ştim cel mai bine legea şi mersul înainte,
suntem, după nevoie, şi lacrimă şi dinte.

Nu cerem nimănuia nimic, însă oricine
dacă el vrea-l numim şi prieten şi vecine.
Aici şi pâinea, sarea, noi o avem la masă,
Căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă.

Nu zicem rău de nimeni, stăpâni peste pământ,
Noi suntem în picioare, sub noi strămoşii sunt.
De-aceea poate-n libertate să lucească,
deasupra noastră, universala boltă albastră.

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia pronumelui din titlu. Remarcaţi de câte ori este folosit acesta, la ce cazuri şi cu ce scop.

2. Comentaţi definiţia poetică *Noi* suntem seminţe din primul vers.

3. Ce denumesc substantivele *pământul* şi *locul,* raportate la semnificaţia titlului?

4. Descoperiţi procedeele artistice folosite în versul *ştim cel mai bine legea şi mersul înainte.*

5. Explicaţi cu ajutorul dicţionarului sensurile cuvintelor *patima, rostul, legea,* căutaţi sinonimele lor, motivaţi preferinţa poetului pentru formele din poezie.

6. Menţionaţi trăsăturile poporului român relevate de metaforele *lacrimă* şi *dinte* şi precizaţi în ce raport semantic se află cele două substantive.

7. Identificaţi pronumele din strofa a II-a şi arătaţi ce substantive înlocuiesc, la ce relaţii dintre români şi alte popoare se referă?

8. Prin ce cuvinte se evidenţiază unitatea şi demnitatea poporului în ultima strofă?

Comentariu literar

Poezia *Noi*, realizată în manieră clasică, este o odă în care se sintetizează trăsăturile morale şi principiile etice ale românilor, elemente care ne-au asigurat permanenţa. Poporul român este privit în raport cu ţara, cu istoria şi cu alte neamuri.

Definiţia poetică *Noi suntem seminţe*, cu care începe consemnarea atributelor noastre fundamentale sugerează atât veşnicia poporului - la fel cu cea a lumii vegetale asigurată de miracolul seminţei generatoare de viaţă - cât şi geniul creator al românilor în mintea şi în sufletul cărora au încolţit gânduri şi sentimente concretizate în mari înfăptuiri de ordin material şi spiritual - unele unice în lume.

Prin substantivul *locul* se revine asupra ideii că suntem singurii stăpânitori ai vetrei străbune şi că ne cunoaştem ţara mai bine decât oricine: *pământul e al nostru, ştim cel mai bine locul.* Această realitate este subliniată prin repetiţia verbului *ştim* determinat de adverbul *cel mai bine* - aflat la superlativ relativ. De asemenea numai noi cunoaştem *cel mai bine* intensitatea trăirilor neamului exprimate prin substantivul *patima* şi destinul, definit prin substantivul *rostul.*

Poporul ştie pe deplin *cel mai bine* legile ca norme etice făurite de cei în drept pentru înfăptuirea progresului - numit prin locuţiunea populară *mersul înainte.* Cuvântul *legea* semnifică şi datina, unul din factorii permanenţei etnice.

În versul *suntem după nevoie şi lacrimă şi dinte* se surprind alte trăsături ale românilor: sensibilitatea, puterea de a vibra la suferinţele oamenilor şi intrasigenţa faţă de cei care ameninţă *rostul şi mersul înainte.*

Demnitatea neamului şi dorinţa lui de a trăi în armonie cu toţi acei care respectă relaţiile de bună vecinătate şi doresc prietenia cu noi se consemnează în versurile: *Nu cerem nimănuia nimic, însă oricine / dacă el vrea-l numim şi prieten şi vecine.*

Românii sunt mândri că tot ce au creat se datorează efortului propriu: *Aici şi pâinea, sarea, noi o avem la masă, căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă.* Substantivele *pâinea, sarea* pot fi interpretate ca un simbol al ospitalităţii strămoşeşti. Metafora *o casă* pune în lumină unitatea poporului muncind laolaltă ca o mare familie pentru casa - respectiv ţara trăiniciei - însuşire evidenţiată de gerunziul *zidindu-ne.* Determinantul *singur* şi pronumele personal de persoana I plural *noi, ne* subliniază mândria naţională izvorâtă din conştiinţa efortului propriu.

Ultima strofă a poeziei are valoare de concluzie: înţelegerea cu alte popoare decurge din faptul că nu căutăm să denigrăm pe nimeni: *nu zicem rău de nimeni.* Noi am supravieţuit demni *în picioare* pentru că am ştiut să păstrăm legătura cu strămoşii prin continuarea şi desăvârşirea ideilor străbune: *sub noi străbunii sunt.*

Astfel timpul, în curgerea lui necurmată, este martorul existenţei noastre alături de alte popoare vechi ale lumii care s-au condus după acelaşi înalte norme etice: *De-aceea poate-n libertate să lucească, / deasupra noastră, universala boltă albastră.*

Caracterul clasic este imprimat de elementele de versificație: gruparea versurilor în patru catrene, măsura de 12-14 silabe, ritmul iambic și rima împrecheată.

Poezia se remarcă prin concentrarea maximă a ideilor care subliniază însușirile alese ale poporului nostru, dreptul de stăpâni ai vetrei strămoșești și permanența neamului nostru greu încercat.

La fel ca toți poeții generației sale, Nichita Stănescu debutează sub influența lui Nicolae Labiș, ca poet al candorii și bucuriei tinerești, apoi se îndreaptă spre o poezie în care se împletește sensibilitatea cu reflecția. Nichita Stănescu își sintetizează concepția despre creația artistică prin afirmația: *Poezia nu este numai arta, ea este însăși viața, însuși sufletul vieții.*

Exerciții de fixare

1. Meomorați poezia.

2. Selectați verbele, precizați modul și timpul, raportați-le la ideea fundamentală a poeziei.

3. Indicați cuvintele polisemantice din versul *Aici și pâinea, sarea noi o avem la masă.* Precizați formele polisemantice și construiți propoziții cu ajutorul lor.

NOȚIUNI DE STILISTICĂ

Stilistica — *este disciplina care se ocupă cu studiul științific al stilului.*

Stil — Cuvântul stil înseamnă:

a) felul specific de a se exprima al unei persoane;

b) totalitatea de procedee proprii de expunere, prin mijloacele limbii literare.

Limba literară — *este aspectul cel mai îngrijit al limbii naționale, cel mai corect din punct de vedere gramatical, stabilit prin norme ortografice (de scriere) și ortoepie (de rostire).*

În cadrul limbii literare întâlnim stilul științific (în opere științifice), stilul publicistic (în presă), stilul administrativ (în documente oficiale) și stilul beletristic sau artistic.

Cuvintele pot fi folosite în procesul comunicării cu sensul de bază sau sensul propriu și cu sensul figurat.

Scriitorii îmbină în operele beletristice cuvintele într-un anumit mod, dându-le un sens figurat.

Folosirea cuvintelor și expresiilor în sens figurat constituie o modalitate stilistică prin care se mărește puterea de expresie a limbii în realizarea imaginilor artistice și în exprimarea sentimentelor.

Pentru a înțelege specificitatea stilului unui scriitor trebuie să urmărim - pe lângă alte fapte de limbă - cuvintele cu sens figurat.

În scopul de a oferi un instrument de lucru elevilor am reamintit succinte elemente teoretice despre figurile de stil și procedeele artistice învățate, iar pentru a sublinia cât de important este rolul cuvintelor cu sens figurat, ne-am referit la opere literare cuprinse în programa pentru treapta I urmărind plasticitatea imaginilor create cu ajutorul figurilor de stil.

Alegoria — *este figura de stil alcătuită dintr-o înșiruire de metafore, personificări, comparații, formând o imagine unitară prin care se sugerează noțiuni abstracte, prin intermediul faptelor, întâmplărilor, lucrurilor.*

În balada *Miorița* sfârșitul baciului moldovean

este prezent prin alegoria moarte-nuntă:

Să le spui curat
Că m-am însurat
C-o mândră crăiasă
A lumii mireasă,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa,
Brazi și păltinași
I-am avut nuntași,
Preoți munții mari
Paseri lăutari
Păsărele mii
Și stele făclii...

Aliterația *este un procedeu stilistic străvechi care constă în repetarea aceleiași litere la începutul sau interiorul mai multor cuvinte succesive, cu scopul de a sugera o mișcare sau de a crea efectul unor armonii imitative.*

În *Scrisoarea III*, aliterația surprinde curgerea vijelioasă a armatelor Țării Românești conduse de Mircea cel Bătrân împotriva cotropitorilor turci:

Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare
Care vine, vine, vine calcă totul în picioare.

Anafora *este procedeul stilistic care constă în repetarea unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte la începutul mai multor versuri sau a mai multor fraze succesive:*

Fluieraș de fag
Mult zice cu drag!
Fluieraș de os
Mult zice duios!
Fluieraș de soc
Mult zice cu foc!

Antiteza *este procedeul stilistic sau figura de stil prin care se exprimă opoziția între două idei, sentimente, două obiecte, două fenomene.*

În balada *Pașa Hassan*, poetul George Coșbuc pune în antiteză figura marelui voievod muntean cu cea a lașului pașă:

Hassan de mirare e negru pământ
Nu știe de-i vis, ori aieve-i
El vede că Bogdan e suflet de vânt

. . . . . .

Dar iată-l! E vodă ghiaurul Mihai!
Alergă năvală nebună,
Împrăștie singur pe câți îi adună,
Cutreieră câmpul tăind de pe cai -
El vine spre pașă; e groză și vai,
Că vine furtună.

Dar pașa-și pierduse și capul și firea.
Cu scările-n coapse fugaru-și lovește,
Și gâtul i-l bate cu pumnii amândoi
Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi
El zboară șoimește

Suntem după nevoi și lacrimă și dinte
(N. Stănescu)

Metaforele *nouri negri, zări albastre* folosite de Al. Mateevici în poezia *Limba noastră* subliniază antiteza dintre vremurile întunecate ale istoriei și clipele de liniște, de speranță și de lumină.

Comparația *este figura de stil prin care se scot în evidență însușirile specifice ale unei persoane, acțiuni, ale unui obiect - aceasta constând în alăturarea a doi termeni cu trăsături asemănătoare.*

Comparații cu mare forță de evocare se găsesc în pastelul *Vara* de George Coșbuc:

Și ca o taină călătoare
Un nor cu muntele vecin
Plutea-ntra-cest imens senin.

Comparația menționată imprimă o notă de mister peisajului. Umanizarea naturii se realizează prin intermediul comparației care are ca scop să evidențieze intensitatea bucuriei vieții:

Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete
(Vara)

În contrast cu pașa Hassan, care dă ordine lui Mihnea, dar el rămâne departe de primejdii, Mihai Viteazul se avântă asupra păgânilor nimicindu-i, fapt subliniat prin două comparații cu mare putere de sugestie:

Ca volbura toamnei se-avântă el roată
Și intră-n urdie ca lupu-ntre oi.

(Paşa Hasan de George Coşbuc)

Deşteaptă-te române de Andrei Mureşanu:
ca brazi în munte
Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii.

Sar ca lupi în stâne
jug din secuii ca vitele-l purtăm.

Darul lui moş Miron de Ion Agârbiceanu:
s-a dus ca din puşcă
Moş Miron, sprinten ca un flăcău...
... nişte otavă ca strămătura

Ţara mea de Ioan Nenițescu:
Şi ca şi munţii nu clintesc
Voinicii ...
Şi ca seninul cer zâmbesc
Femei...

Domnu Trandafir de M. Sadoveanu
o tăcere adâncă, ca într-o biserică.
parcă eram copiii lui

Greuceanu (basm popular):
plânseră ca nişte copii
ca un tartor cătrănit (zmeul)
mergeau repede ca vântul şi lin ca gândul
norul ca o flăcăruie

Scrisoarea III de M. Eminescu:
ca păduri de lănci şi săbii
ca şi zidul neânvins
ca un zid înalt de suliţi
iubirea de moşie e un zid
ca nouri de aramă şi ca ropotul de grindeni
vâjâind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie.
ca potop ce prăpădeşte, ca o mare tulburată

Dan, căpitan de plai de V. Alecsandri:
ca şoimul singuratic (Dan)
(vechi pustnic) *ca pe un gol de munte*
o stâncă solitară
Iar munţii albi ca dânsul...”
Să vânture ca pleava oştirile duşmane

Ursan pletos ca zimbrul
Intrând în duşmani singur ca vierul în stuhul tare
... se-ndeasă în gloata tremurândă
Ca ghiunghiul cel de moarte...
Ameninţând cu cohii tătarii mi-i aşteaptă.
Precum aşteaptă zimbrul de lupi încongiurat.
El (Ghirai) merge şi se-nchide în cortu-i umilit,
Precum un lup din codru, ce-au fost de câni gonit
Mormântul meu să fie curat şi alb ca mine
(viaţa) *...Alb ca zăpada în iarna bătrâneţii*

Amintiri din copilărie de Ion Creangă:
Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi sturlubatic şi copilăros ca vântul în tulburarea sa
„Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul”
... să nu se mai uite satul ca la urs la noi
ca nişte mâţi de cei leşinaţi
o fumărie de baligi, ca la carantină
apele-s reci ca gheaţa
cu nişte târsoage de barbe, cât badanalele de mari.

Enumeraţia *este figura de stil constând într-o prezentare detaliată a faptelor sau a anumitor aspecte.*

În partea a doua a operei *Amintiri din copilărie*, Nică şi fraţii săi apar ca nişte copii fericiţi că sunt sănătoşi şi au tot ce le trebuie: *Ce le pasă; lemne la trunchi sunt, slănină şi făină în pod deavolna, brânză în putină asemenea, curechi în poloboc slavă domnului.*

Din enumeraţiile cuprinse în textul citat transpare mândria ţăranului că are casa îndestulată şi copiii îşi pot trăi din plin vârsta de aur.

În descrierea Ardealului, Nicolae Bălcescu subliniază, cu ajutorul enumeraţiei, varietatea şi frumuseţea pădurilor: „Aici stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalţă capul lor spre cer; alături te afunzi într-o mare de grâu şi de porumb din care nu se mai vede calul şi călăreţul.”

Călin (file din poveste) de Mihai Eminescu;
Feţi-Frumoşi cu solzi de aur, zmei cu solzii de oţele,
Cititorii cei de zodii şi şăgalnicul Pepele
Vin ţânţarii lăutarii, gândăceii, cărăbuşii

Taine de Mihai Sadoveanu:

„Bâtlani de felurite mărimi treceau pe deasupra noastră, o găinuşă pe un fir de trestie plecat ne privi, raţele grăbeau..."

„De la mistreţul care dormitează pe plăvii, de la lebedele şi pelicanii care înspumează noptea negrul ghiolurilor, până la popoarele de păsărele, până la puzderia de peşti..."

Epitetul

este o figură de stil care rezultă din alăturarea unui adjectiv pe lângă un substantiv pentru a sublinia o însuşire socotită ca esenţială.

Mai pot fi epitete substantivele (substantive cu rol de atribut) şi epitele adverbiale (adverbe şi locuţiuni adverbiale cu funcţie de atribut sau complement). Epitetele - indiferent de natura lor - depăşesc funcţia gramaticală prin puterea de sugestie a trăsăturilor caracteristice realităţii. În pastelul „Vara", planul vast al muntelui şi al orizontului este ilustrat de epitetele: „albastru" şi „imens".

Epitetele cromatice întăresc ideea de fericire trăită cu aceeaşi intensitate de om şi de elementele naturii: „blonde (plete)", „(miei) albi", „(zări) albastre"

În poemul „Călin (file din poveste) feeria naturii se surprinde printr-o suită de epitete cromatice: „(co-dru) de aramă", „(pădure) de argint", „mii (de fluturi) mici albaştri, „(flori) albastre", „(rîuri) sclipitoare", „(iarba) pare de omăt".

Deşteaptă-te române de Andrei Mureşanu:
„... (Un nume) triumfător în lupte"
„...oarba (trufie)"
„...(scopul) presfânt

Cântec sfânt de Ştefan Octavian Iosif:
„(cântec) sfânt, vechi şi simplu de la ţară" - epitet triplu
„(viersul lui) cel dulce"

Darul lui Moş Miron de I. Agârbiceanu;
„(o sfială) ciudată"
„îngârbovit (timpul)
„(bani) frumoşi"
„(noapte) neagră"

Ţara mea de Ioan Neniţescu;
„(dor de ţară) strămoşesc"
„(neamul) cel românesc"
„bătrâne (urme) vitejeşti" - epitet dublu
„(piepturile) tari"
„(dorul) de moşie"
„bărbătească (vitejie)"

Domnu Trandafir de M. Sadoveanu
„(au rămas) vii"
„(întâmplări) luminoase"
„(soarele) prieten"
„(ochi) foarte blajini"
„(într-un murmur) subţire"
„(ne privea întâi) blând, (cu un zâmbet) liniştit."
„(învăţătură) sufletească"
(„îl privesc cu ochii dintr-o dată) încălziţi"
„(întreabă) tainic"

Bade Ioane... de Tudor Arghezi;
„de bărbăţie şi de vitejie" (ghiersul) - epitet dublu

Greuceanu (basm popular):
„(corbule, pasăre) cernită"
(răutate) drăcească".
„mangosit (de sfetnic")
„bicisnicul (de sfetnic)"
„(fiinţă) netrebnică şi păgubitoare" (- epitet dublu)

Scrisoarea III de M. Eminescu:
„(turbare) furtunoasă"
„(se-ntinde) falnic (armia) română"

Călin (file de poveste) de M. Eminescu:
„dulce (ropot)"
„mândra (glăsuire)"
„mândrul (întuneric)"
„somnoros şi lin se bate" - epitet dublu
„ţapăn, drept (craiul) - epitet dublu.
„Toţi cu inime uşoare, toţi şăgalnici şi berbanţi" - epitet triplu.

Gradaţia

este figura de stil întâlnită mai ales în creaţia epică şi dramatică constând în trecerea treptată, crescândă - gradaţia ascendentă - sau descrescândă -

de la o idee la alta, urmărind scoaterea în evidență a unor idei sau nuanțarea exprimării.

Delicatețea sentimentelor mioriței pentru stăpânul ei se desprinde din gradația prin care prezintă perspectiva primejdiei:

„Drăguțule bace,
Dă-ți oile-ncoace,
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Și umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ș-un câne
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Și cu cel vrâncean"

Hiperbola — *este figura de stil constând în exagerarea trăsăturilor unei ființe, a unui lucru, a unui fenomen sau a unei întâmplări.*

În balada „Pașa Hassan" hiperbola ilustrează măreția lui Mihai văzut de pașă ca o apariție înfricoșătoare:

„Sălbatecul vodă e-n zale și fier
Și zalele-i zuruie crunte.
Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Și vodă-i un munte."

În nuvela „La Vulturi!", prozatorul Gala Gallaction subliniază dragostea Agripinei pentru copiii ei descriind dificultatea urcușului la stână și înverșunarea oarbă cu care-și continuă drumul; în acest scop apelează la o acumulare de imagini hiperbolice:

„În pieptul ei ardea toată pădurea".
„...bătăile inimii erau bolovani încinși"
„...pieptul îi horcăia ca niște foale."

Imprecația — *este procedeul stilistic sub formă de blestem, exprimând ura adâncă a poetului:* „De fulgere să piară, de trăsnet și pucioasă, / Oricare s-ar retrage, din gloriosul loc" (*Deșteaptă-te, române* de Andrei Mureșanu)

Interogația retorică — *este figura de stil constând din una sau mai multe întrebări, de la care nu se așteaptă răspuns.*

Interogația contribuie la sublinierea intensității sentimentelor poetului: „Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?" (*Scrisoarea III* de Mihai Eminescu)

Inversiunea — *este procedeul stilistic realizat prin schimbarea ordinei obișnuite a cuvintelor în frază cu scopul de a se scoate în evidență profunzimea sentimentelor și a ideilor, sau anumite însușiri ale personajelor .*

În pastelul *Vara*, ideea de vastitate a tabloului de natură se accentuează prin epitetul antepus (pus înaintea substantivului):

Plutea-ntr-acest imens senin.

În poezia *Plugarii*, bunătatea nesfârșită a lui Dumnezeu, singurul care alină suferința plugarilor, se relevă prin inevrsiunea: *Îndurător v-ascultă Domnul.*

Litota — *este figura de stil care apare ca inversul hiperbolei. Prin litotă se exagerează micșorându-se:*

Arde-n candel-o lumină cât un sâmbure de mac,
Călin (file de poveste) de Mihai Eminescu.

Metaforele și sintagmele metaforice — *constau în înlocuirea unui termen propriu prin altul impropriu, asemănător.*

Orice metaforă implică o comparație sintetică (din care lipsește termenul comparat).

În răspunsul prin care Dan respinge îndemnul lui Ghirai de a-și lepăda credința strămoșească, Ceahlăul devine metaforă care simbolizează măreția eroului:

Ceahlăul sub furtună nu scade mușunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să cad păgân nu voi
„Dan, căpitan de plai" de V. Alecsandri)

Confruntarea înfricoșătoare dintre plugarii Ardealului și asupritorii lor de veacuri se înfățișează de Octavian Goga prin intermediul unei comparații urmată de o metaforă:

Ci-n pacea obidirii voastre
Ca-ntr-un întins adânc de mare
Trăiește-nfricoșatul vifor
Al vremurilor răzbunătoare
(„Plugarii" de O.Goga)

Prin metafora *o casă*, Nichita Stănescu pune în lumină unitatea poporului muncind laolaltă ca o mare familie pentru înfăptuiri de durată: „Aici și pâinea, sarea noi o avem la masă.

Căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă"
(„Noi" de N. Stănescu)

În balada „Miorița", poetul anonim relevă caracterul universal al morții prin metaforele: „...o mândră crăiasă,
a lumii mireasă"

„Voi fi pământ" („Cântec sfânt")

„uraganul mașinilor iscodite de oameni" („Darul lui Moș Miron" de I. Agârbiceanu)
„a dat gură de primăvară" („Darul lui Moș Miron" de I. Agârbiceanu)

„somnul cel de moarte" („Deșteaptă-te, române" de A. Mureșanu)
„ cu focul în vine" (*Deșteaptă-te române* de A. Mureșanu)

„curcubee de stropi" („Domnu Trandafir" de M. Sadoveanu)
„adiere ușoară de glasuri" („Domnu Trandafir" de M. Sadoveanu)

„toată floarea cea vestită" („Scrisoarea III" de M. Eminescu)
„fulgerele - „fulgerul" („Fulgerele adunat-au contra fulgerului care)

„laurii" - (Simbol al gloriei) „Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier"

„vijelia-ngrozitoare" - „Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare"
(„Scrisoarea III" de M. Eminescu)

„Un șirag de piatră rară"
„foc ce arde"
„graiul pâinii"
„piatră lucitoare/ Ce din soare se aprinde"

„Un potop nou de cuvinte" („Limba noastră" de Alexe Mateevici)
„urnele lor de zăpadă"

veșnică diademă de ninsoare
mare de grâu și porumb („Ardealul" de N. Bălcescu)

vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară
bici de urgie
rugina nu s-a pus („Pe inimă și paloș rugina nu s-a pus")
zmeii hergheliei
fulger de urgie
vultur de oțel - „Căci paloșul năpraznic e vultur de oțel!"
fulgeri de cruntă răzbunare
... sub vântul soartei să scad păgân nu voi
Alb am trăit un secul...
... o cupă mult plină de amaruri
...cu fulgeru-n mână („Dan, căpitan de plai" de V. Alecsandri)

cuibar rotind de ape
colb mărunt de aur („Călin (file de poveste ") de M. Eminescu)

picior de plai
gură de rai
... o mândră crăiasă („Miorița")

Un uriaș cu fruntea-n soare
Juca viața-n ochii lor („Vara" de G. Coșbuc)

îmi zâmbeam zorile în zburdalnica vârstă a tinereții („Amintiri din copliărie" I. Creangă)

trecuse prin multe vaduri de amărăciune
în această fântână dintre munți, plină de chipul și de aleanul soarelui.
... atâta jaf la vulturi, din mana bietei țări și din carnea noastră... („ La vulturi " de Gala Gallaction)

altarul nădejdii noastre de mai bine
Creștini ce n-aveți sărbătoare
Urziți din lacrimi și sudoare
...coboară Cosânzeana, a visurilor noastre doamnă
Piticul vă plătește fiere („Plugarii" de O. Goga)

„Noi suntem semințe"
„Noi suntem în picioare, sub noi străbunii sunt"
„... poate-n libertate să lucească/ deasupra noastră universala boltă albastră" („Noi" de N. Stănescu)

„șoimane" - „N-ai grijă, măi șoimane"
„fulger" - „Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc"
„lupii, șerpii" - „Pân'ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai"
„leul" - „Unealta de robie sub care leul zace" („Dan căpitan de plai" de V. Alecsandri)

Metonimia *este figura de stil realizată prin înlocuirea unui termen prin altul cu care se află într-un raport oarecare (cauză - efect, abstract - concret; operă - autor; conținut - obiect;* obiect - locul de unde provine)

În „Scrisoarea III", prin substantivul „Apusul" Eminescu se referă la adversarii lui Bazaid din această parte a Europei: „N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face/ Și Apusul își împinse toate neamurile-ncoace"

„E sabie în țară" („Dan, căpitan de plai" de V. Alecsandri)

Personificarea *este procedeul prin care se atribuie ființelor, lucrurilor, elementelor naturii însușiri și manifestări ale omului.*

Prin personificare, poetul O. Goga exprimă comuniunea plugarilor cu natura care îl consideră adevărații ei prieteni și stăpâni:

„Blând tainele le desface din sânu-i milostiva glie
Căci toată floarea vă cunoaște
Și toată frunza ei vă știe." („Plugarii" de O. Goga)

Capacitatea folclorului de a exprima o gamă largă de sentimente este evidențiată de personificarea realizată prin verbele „plâng", „râde": „Din casa voastră unde-n umbră"

Plâng doinele și râde hora..." („Plugarii" de O. Goga)

Repetiția *este figura de stil care constă în folosirea de mai multe ori a aceluiași cuvânt sau a mai multor cuvinte, pentru a sublinia sentimente, idei, impresii, însușiri.*

Hotărârea cu care bătrânul Dan respinge darurile lui Ghirai, precum și îndemnul de a-și părăsi credința

în Dumnezeu se subliniază prin repetiția adverbului „nu"

„Nu-mi trebuie-a ta milă, nu voi a tale daruri...
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri".

Repetiția verbului „ajungă", cu nuanță imperativă alături de substantivul „jertfă", „risipă", „jaf", relevă dorința firbinte ca suferința seculară a poporului să fie curmată de Dumnezeu.

Ajungă atâta risipă, atâta jaf la vulturi
Din mana bietei țări și din carnea noastră."
(„La Vulturi" de Gala Gallaction)

Dragostea lui Nică față de oamenii și locurile care i-au fermecat copilăria se subliniază prin repetiția adjectivului „drag" și prin enumerație:

„Dragu-mi era satul nostru...
Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile,
și băieții satului.., dragi-mi erau șezătorile, clăcile, horile și toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însuflețire."

„merse, merse, merse, cale lungă"
„merse cale lungă și mai lungă..."
„venea, mare, venea..."
„în suliți se loviră ce se loviră"
„... și se luptară, și se luptară..."
„corbule, corbule, pasăre
(„Greuceanu" - basm popular)

„Ard satele române, ard holdele-n câmpii / Ard codrii..."
„Trei zile, trei nopți hanul nu gustă-n suflet pace" („Dan, căpitan de plai" de V. Alecsandri)

Exerciții de verificare și completare a cunoștințelor privind noțiunile de limbaj

I. Recunoașteți autorul citatelor și identificați figura de stil din cuvintele subliniate (test grilă)

1. *„Astăzi chiar de m-aș întoarce* *A-nțelege n-o mai pot...* *Unde ești, copilărie* *Cu pădurea ta cu tot?"*	metaforă antiteză personificare	Alexe Mateevici Ana Blandiana M.Eminescu
2. *„Dunăre, Dunăre*, drum către târg, *Valuri* de *valuri* în goană se sparg, *Neamuri de neamuri cu valul și vântul...* Noi stăm cu doinele și cu pământul!"	hiperbolă repetiție metaforă	George Coșbuc N. Crainic folclor
3. „Sau clopoțeii *molcomi, cernuți* pe-ntreaga vale, Care-aduceau colinde la noi, *în lung* convoi, Când ascultam la geamuri și palma dumitale Îmi mângâia obrajii *îmbujorați* și *moi*"	enumerație personificare epitet simplu și dublu	Ștefan A. Doinaș N. Labiș N. Crainic
4. „Cine țara își iubește Nu dă lumea pentru ea: *Oh! atunci inima-mi crește*, Când gândesc a o vedea."	epitet invocație exclamație retorică	L. Blaga G. Coșbuc M.Eminescu
5. „Vântul suflă liber peste câmpuri Marea se zbate după voie în prăpăstiile ei Noi, geții, suntem liberi *ca marea* și *ca vântul...*"	metaforă comparație inversiune	Alexandru Mitru George Coșbuc Geo Dumitrescu
6. „Vom visa un vis *ferice* Îngâna-ne-vor c-un cânt *Singuratece* izvoare, *Blânda* batere de vânt"	epitet comparație inversiune	Șt. O. Iosif M. Eminescu O. Goga

7. „Spună lumii *large* steaguri *tricolore*, Spună ce-i poporul *mare românesc*, Când s-aprinde sacru *candida*-i vâltoare *Dulce* Românie, asta ți-o doresc."	repetiție metaforă epitet	Andrei Mureșanu Alexandru Vlahuță Mihai Eminescu
8. „*Împărat* slăvit e codru Neamuri mii îi cresc sub poale, Toate înflorind din mila *Codrului*, *Măriei - Sale.*	metaforă anaforă personificare	George Coșbuc O. Cazimir M.Eminescu
9. „Doar *izvoarele suspină* Pe când *codrul* negru *tace* *Dorm* și *florile*-n grădină Dormi în pace!	inversiune personificare enumerație	George Topârceanu Șt. O. Iosif M.Eminescu
10. „În aer *ciocârlia*, pe casă *rândunele*, Pe crengile pădurii *un roi de păsărele* C-o lungă ciripire la soare se-ncălzesc Și pe deasupra bălții Nagâții se-nvârtesc."	personificare enumerație metaforă	M. Eminescu George Coșbuc V. Alecsandri
11. „De lume *răzlețită* și *sfioasă* În rama de salcâm zăresc o casă."	hiperbolă enumerație metaforă	Șt. O. Iosif Panait Cerna M. Eminescu
12. *„Dacă-n vreme tulburată* *Nu ne-am dat noi graiul țării,* *Azi în ziua deșteptării,* *Cum să-l dăm?"*	enumerație gradație interogație retorică	G. Coșbuc O. Goga Al. Vlahuță
13. „Dar din țara lor nu-i scoase Nici *potop* și nici *furtună*, Graiul lor de voie bună Nu l-am dat!"	metaforă inversiune exclamație retorică	Panait Cerna Alexe Mateevici G. Coșbuc

II. Recunoașteți figura de stil din cuvintele subliniate:

1. *„Mai departe, mai departe*
Mai încet, tot *mai încet,*
Sufletu-mi nemângâiat
Indulcind cu dor de moarte."
(M. Eminescu)

epitet
repetiție
gradație ascendentă

2. *„Ștefane, Măria Ta,*
Tu, la Putna nu mai sta,
Las' Arhimandritului
Toată grija schitului
Lasă grija sfinților
În sama părinților"
(M. Eminescu)

invocație retorică
metaforă
repetiție

3. „Nici îi merge, *nici* se-ndeamnă,
Nici îi este toamna toamnă,
Nici e vara, vara lui,
Și-i străin în țara lui."

inversiune
anafora
repetiție

4. „Cine-au îndrăgit străinii,
Mânca-i-ar inima câinii,
Mânca-i-ar casa pustia
Și neamul nemernicia"
(M. Eminescu)

gradație ascendentă
imprecație
metaforă

5. *„De-i sunau din corn* o dată,
Ai s-aduni Moldova toată;
De-i suna de două ori,
Îți vin codri-n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toți dușmanii or să piară!"
(M. Eminescu)

anafora
repetiție
inversiune

6. „Să-mi fie somnul *lin*
Și codrul aproape,
Să am un cer *senin*
Pe-*adâncile* ape"

epitet
comparație
metonomie

7. „S-aud cum *blânde* cad
Izvoarele-ntr-una,
Prin vârfuri lungi de brad
Alunece luna"

inversiune
metaforă
repetiție

(M. Eminescu)

8. „În biserica *pustie* lângă arcul în perete
Genunchiată stă pe trepte o copilă ca un înger
Pe-a altarului icoană unde raze roșii frângeri
Palidă și *mohorâtă* maica Domnului se vede"

epitet
comparație
personificare

9. „*Mereu* se vor tot bate,
Tu vei dormi *mereu*"
(M. Eminescu)

epitet
comparația
personificarea

10. „Îngânat de glas de ape
Cât-un corn cu-nduioșare
Tot mai tare și *mai tare,*
Mai aproape, mai aproape"
(M. Eminescu)

gradație ascendentă
personificare
anafora

11. „Blându-i sunet se împarte
Peste văi împrăștiat,
Mai încet, tot mai încet,
Mai departe, mai departe."
(M. Eminescu)

repetiție
gradație ascendentă
epitet

12. „o lume *de legende și miresme"*
(George Bacovia)

epitet
personificare
comparație

13. *„soare răsare sau apune pe Rarău"*
(Geo Bogza)

antiteză
epitet
metaforă

14. „Rarăul ia parte la viața lor, și *ca o inimă puternică* și *ca o frunte* în jurul căreia bat marile aripi ale fanteziei."
(Geo Bogza)

epitet
imprecație
comparație

15. „Se înalță de pe fundul lumii spre cer, *ca un enorm telescop."*
(Geo Bogza)

epitet
metaforă
comparație

16. „Se zăresc *ca două turnuri de catedrale* Pietrele Doamnei"

comparație
inversiune
personificare

17. „Pietrele Doamnei *își leapădă de pe umeri cămașa vegetației alpine* și *țâșnesc* sper cer goale, albe, lunatice"
(Geo Bogza)

personificare
metaforă
repetiție

18. „Anii tăi se par *ca clipe* — comparație
Clipe dulci ce par *ca veacuri*" — litotă
(M. Eminescu) — hiperbolă

19. „Astfel *zise* lin pădurea — personificare
Bolți deasupra clătinând — repetiție
Șuieram la-a ei chemare" — metaforă

20. „Zidul se suia — epitet
Și o cuprindea — anafora
Pân'la gleznișoare, — gradație ascendentă
Pân'la pulpișoare,
Pân'la costișoare..."
(„Monastirea Argeșului")

21. „Sus, peste plai, — hiperbolă
Tăcutul crai, — enumerație metaforă
Al nopții reci
Umbrind poteci
Se-nalță-n zări..."
(Șt. O. Iosif)

22. „*Se tânguiesc* — repetiție
Și plâng tălănci — comparație
Pe căi pustii..." — personificare
(Șt. O. Iosif)

23. „Jos sub nucul *uriaș* — inversiune
Gruia adormise — epitet
Doarme *ca un copilaș* — comparație
Legănat de vise
(Șt. O. Iosif)

24. „Cu acorduri lungi de lră — personificare
I-*au răspuns* fânețile — comparație
Toate florile *șoptiră*, — litotă
Întorcându-și fețele"
(George Topârceanu)

25. „Mic, *solzii ca de balaur* — hiperbolă
Trupu-i fin se clatină — comparație
Giuvaer de smalț și aur — metaforă
Cu sclipiri de platină."
(George Topârceanu)

26. „Dar când știu c-o să vă-nghețe — enumerație
Iarna *mizerabilă* — epitet
Mă cuprinde o tristețe — repetiție

Iremediabilă

27. „În biserica *pustie* lângă arcul în părete — epitet
Genunchiată stă pe trepte o copilă *ca un înger*, — comparație
Pe-a altarului icoană în de raze roșii frângeri — personificare
Palidă și mohorâtă maica Domnului se vede."
(M. Eminescu)

28. „*Mereu* se vor tot bate, — epitet
Tu vei dormi *mereu*" — comparație
(M. Eminescu) — personificare

29. „Îngânat de glas de ape — personificare
Cânt'un corn cu'nduioșare, — gradație ascendentă
Tot mai tare și *mai tare*, — inversiune
Mai aproape, mai aproape"
(M. Eminescu)

III Exerciții de consolidare a cunoștințelor despre felul în care limbajul artistic contribuie la evidențierea conținutului de idei și sentimente (aplicații poezia „Doina" de M. Eminescu)

Textul este reprodus după primul volum de „Poesii" de M. Eminescu, București, Decembrie 1883 (volumul apare la începutul anului 1884), sub îngrijirea lui T. Maiorescu.

Doină

De la Nistru pân' la Tissa
Tot Românul plânsu-mi-s-a,
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.

Din Hotin și pân' la Mare

1. Definiți specia literară „Doina", evidențiați deosebirea între o poezie cultă și una populară. Precizați felurile Doinei. Ce realități specifice istoriei naționale prezintă această poezie?

2. Descoperiți inversiunile care dezvăluie faptul că poetul vibrează la durerile neamului.

3. La ce realități etnice se referă

Vin Muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin

Mereu calea ne-o ațin;
Din Boian la Vatra-Dorni
Au umplut omida cornii,
Și străinul te tot paște
De nu te mai poți cunoaște.
Sus la munte, jos pe vale
Și-au făcut dușmanii cale,

Din Satmăr pân' în Săcele
Numai vaduri ca acele.
Vai de biet Român săracul!
Îndărăt tot dă ca racul,

Nici ei merge, nici se-ndeamnă,
Nici ei este toamna toamnă,
Nici e vara vara lui,

Și-i străin în țara lui.
De la Turnu-n Dorohoi
Curg dușmanii în puhoi
Și s-așează pe la noi;

Toate cântecele pier,
Zboară păsările toate
De neagra străinătate;
Numai umbra spinului
La ușa creștinului.

Își dezbracă țara sânul,
Codrul - frate cu Românul -
De secure se tot pleacă
Și izvoarele ei seacă -
Sărac în țara săracă!

Cine-au îndrăgit străinii,
Mânca-i-ar inima câinii,
Mânca-i-ar casa pustia,
Și neamul nemernicia!

Ștefane Măria Ta,
Tu la Putna nu mai sta,

numele proprii și cu ce scop au fost folosite?

4. Apreciați forța expresivă a sintagmelor metaforice: *Mereu calea mi-o ațin, Au umplut omida cornii*: Cum se accentuează sensul acestor construcții prin determinările spațiale *sus la munte, jos la vale*?

5. Explicați ortografierea cu inițială majusculă a substantivului *Român*, referindu-vă la sentimentele poetului și la ipostazele în care este prezentat românul: interlocutor; neam oropsit; frate al codrului.

6. Ce realitate dramatică din existența neamului surprinde anafora din versurile alăturate?

7. Observați frecvența substantivului *străinătate* și sensul în context; raportați familia lexicală a cuvântului la mesajul poeziei.

8. Ce idee subliniază repetiția cuvântului *toate*; asociați această repetiție altor elemente de limbaj poetic din poezie.

9. Urmăriți paralela dintre soarta vitregă a românilor și natură apreciind frumusețea elementelor de personificare.

10. Observați concentrarea maximă a ideilor și sentimentelor și bogăția elementelor de stil (imprecația, inversiunea, viitor popular, gradația ascendentă).

11. La ce elemente artistice și lexicale recurge poetul pentru a releva valoarea de simbol a

Las' Archimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija Sfinților
În sama părinților,
Clopotele să le tragă
Ziua'ntreagă, noaptea'ntreagă,
Doar s-a-ndura Dumnezeu,
Ca să-ți mântui neamul tău!

Tu te 'nalță din mormânt,
Să te aud din corn sunând
Și Moldova adunând.
De-i suna din corn odată,
Ai s-aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori,
Îți vin codri 'n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toți dușmanii or să piară
Din hotare în hotare -
Îndrăgi-i-ar ciorile
Și spânzurătorile!

voievodului Ștefan cel Mare? Demonstrați că poetul vorbește în numele neamului.

12. Cum schițează perspectiva ceasului dezrobirii naționale? Observați rolul personificării și gradației ascendente în crearea tabloului grandios al libertății.

CUPRINS

Argument .....

Andrei Mureşanu 7

Deşteaptă-te Române..... 8

Ştefan O. Iosif 11

Cântec sfânt 12

Ion Agârbiceanu 14

Darul lui Moş Miron 14

Ioan Neniţescu 20

Ţara mea 21

Răspunsuri posibile 22

I.A. Brătescu Voineşti 23

Puiul 23

Comentariul literar 27

Exerciţii de fixare 31

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor: 31

Mihail Sadoveanu 32

Domnu Trandafir 33

Cometariu literar 36

Exerciţii de fixare 41

Petre Ispirescu 43

Greuceanu 43

Comentariu literar 50

Exerciţii de fixare 52

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor 52

Tudor Arghezi 54

Badea Ioan..... 55

Comentariu literar 56

Exerciţii de fixare 57

Ion Luca Caragiale 58

Vizită... 59

Întrebări şi exerciţii 61

Comentariu literar 62

Exerciţii de fixare 64

Ionel Teodoreanu 65

Prăvale-Baba 65

Exerciţii şi întrebări: 72

Îndrumări 72

Mihai Eminescu 75

Scrisoarea a III-a..... 76

Comentariu literar 81

Exerciţii de fixare 87

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor 87

Alexe Mateevici 88

Limba noastră..... 89

Comentariu literar 90

Exerciţii de fixare 93

Çostaché Negruzzi 94

Sobieski şi românii 94

Întrebări şi exerciţii 99

Comentariu literar 99

Exerciţii de fixare 103

Nicolae Bălcescu 104

Ardealul — Românii supt Mihai Voievod Viteazul 105

Comentariu literar 106

Exerciţii de fixare 109

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor 109

Poezia Populară 110

TOMA ALIMOŞ 110

Întrebări şi exerciţii 113

Comentariu literar 114
Exerciții de fixare 116
Exerciții pentru completarea cunoștințelor: 117
Mihail Sadoveanu 118
Taine 118
Comentariu literar 122
Exerciții de fixare 124
Exerciții pentru completarea cunoștințelor 125
Vasile Alecsandri 126
Dan, căpitan de plai 127
Întrebări și exerciții 134
Comentariu literar 134
Exerciții de fixare 141
Exerciții pentru completarea cunoștințelor 141
George Coșbuc 143
Paşa Hassan 144
Comentariu literar 146
Exerciții de fixare 149
Ion Creangă 150
Amintiri din copilărie 151
Comentariu literar 156
Exerciții de fixare 160
Comentariu literar 164
Exerciții de fixare 167
Miorița 169
Comentariu literar 172
Exerciții de fixare 176
Vara 177
Întrebări și exerciții 177
Comentariu literar 178
Exerciții de fixare 180
Amintiri din copilărie 181

Comentariu literar 189
Exerciții de fixare 194
Exerciții pentru completarea cunoștințelor 194
Gala Galaction 196
La Vulturi 197
Exerciții de fixare 197
Comentariu literar 197
Exerciții de fixare 201
Exerciții pentru completarea cunoștințelor 202
Octavian Goga 203
Plugarii 204
Întrebări și exerciții 204
Comentariu literar 204
Exerciții de fixare 207
Exerciții pentru completarea cunoștințelor 207
Marin Preda 208
O oră din august 209
Întrebări și exerciții 209
Comentariu literar 209
Exerciții de fixare 214
Exerciții pentru completarea cunoștințelor 214
Neamul Şoimăreştilor 215
Întrebări și exerciții 215
Prezentarea generală a romanului 215
Capitolul al XII-lea - Crucea răzeşilor 217
Comentariul literar 222
XXXV. Morții poruncesc celor vii 224
Comentariu literar 229
XXXVI. Orice istorie are un sfârşit 231
Comentariu literar 232
Exerciții de fixare 234

Exerciții pentru completarea cunoștințelor 234
Nichita Stănescu 235
Noi..... 236
Comentariu literar 237
Exerciții de fixare 238
Noțiuni de stilistică 239
Exerciții de verificare și completare a cunoștințelor privind noțiunile de limbaj 252

0745037951 - mou
0724529260

Casa Editorială **MOLDOVA** Iași, B-dul Copou, nr3-5
Iași — 6600 România

Redactor: *Constantin Hușanu*

Tehnoredactor: *Iulia Ioana Vasiliu*

Culegere computerizată:
Daniela Ciobotaru
Manuela Buzduga
Ioana Ifrim
Crristina Oprea

Corector:
Mirela Bordeiu

Format: 61x86/16. Coli tipo: 16.5. Bun de tipar: 31.03.1995
Apărut: 1995

Tiparul executat la Tipografia ***Moldova***
sub comanda nr : 49/1995
Printed in Romania